

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitte ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Tractatus IX. de Immensitate Dei & immutabilitate secundum locum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82291)

repugnet mutari rem aliquo genere mutationis, non ex vi physica ipsius doni gratuiti, quod semper obedit ad nutum creatoris, sed ex vi promissionis, aut pacti diuini, quod violari à Deo repugnat: itaque vita æterna beatorum ex vi sua entitativa non habet vt permanere queat Deo nõ conseruante, quia tamen ex vi promissionis suæ Deus non potest non conseruare illam, habet ex suppositione immutabilitatem in suo esse.

VIII.

Primum argumentum, si procedat de omnimoda immutabilitate, quæ excludit omnem potentiam passiuam etiam obedientialem, assumit falsum: nempe aliquid hoc modo, vel secundum partem esse immutabilem: nullum quippe ens ex vi potest huiusmodi potetia obedientiali, ac dependentia à creatore, si vero procedat de immutabilitate respectu causarum secundarum, assumptio quidem vera est, sunt enim nonnulla quo ad aliquid immutabilia à causis secundis. Maior tamen propositio est falsa: nam immutabilitas quo ad vnā formam non eximit rem ab imperfectione, atque missione potetia passiuæ, neque traducit illam ad infinitam perfectionē actus puri: hoc enim solum sibi vendicat naturalis immutabilitas simpliciter, quæ est inuariabilitas, quo ad omnem formam. Ea vero supponit rem esse omnē suam perfectionem. Et ideo nõ est eadem ratio de immutabilitate naturali quo ad vnā formam, & quo ad omnes. Quamuis autem, si comparentur seorsim immutabilitas substantialis, & accidentalis, illa sit hac perfectior, & ideo qui illā habet ex natura, hanc quoque habet, saltem quoad aliqua, vt habet Angelus quoad potentias vitales: tamen immutabilitas naturalis quo ad omnes perfectiones, quæ nobis sunt accidentales, arguit etiam omnimodā immutabilitatem quoad substantiam, & cōsequenter quoad omnia, & ideo impossibilis est creaturæ, quæ eximi nequit à subiectione primæ causæ, & à mutabilitate, quæ nascitur ex potentia passiuā respectu agentis extrinseci. Secundum argumentum probat quidem habere immutabilitatem aliquam secundum partem ex dono gratiæ, non tamen absolutam: qualis est immutabilitas Dei, qui solus habet immortalitatem, hoc est immutabilitatem omnimodam, vt explicant Patres citati num. i. quandoquidem in omni mutabili natura nonnulla mors est ipsa mutatio, quæ facit in illa esse aliquid, quod non erat, vel etiam non esse, quod erat.

TRACTATVS NONVS, DE IMMENSITATE DEI, ET IMMUTABILITATE SECVNDUM LOCUM.

Dicitur identitatem, & immutabilitatem sequitur immensitas diuina, quæ est modus quidam identitatis, & immutabilitatis, & in summa

Dei vnitatem, & identitate fundatur: Est modus identitatis, quoniam ratione eius Deus absque vlla diuersitate ex parte sui præsens est rebus omnibus: quam proprietatem inter eas, quæ pertinent ad identitatem, attigit Magnus Dionysius, cap. 9. de diuinis nominibus his verbis: *Idem vero super substantialiter æternum est, inuertibile in se ipso manens, semper secundum eadem, & eodem se habens modo, omnibus eodem modo præsens: præsentia vero secundum locum ad res omnes competit Deo ratione immensitatis. Est vero modus immutabilitatis, quia remouet à Deo potentiam, vt moueatur secundum locum: & idcirco, cum sit immediata ratio cuiusdam partialis immutabilitatis, post tractatum de immutabilitate sequitur disputatio de immensitate. Quin vero etiam ex alio capite pertinet ad hunc librum, qui est de vnitatem Dei: quoniam magnitudo, quæ est quantitas à numero contradiuisa, coincidit cum vnitatem prædicamentali. Immensitas autem ex primaria acceptione significat negationem mensuræ passiuæ, & cum infinitate recurrit: nam, quidquid sine caret, est expers mensuræ. Hoc modo accepit Tertullianus apologet. aduersus gent. cap. 17. Nazianzen. orat. 38. quæ est secunda in Christi Natiuitatem & in eodem sensu Deum immensum esse dixit Augustinus. lib. de essentia diuinitatis initio, vbi, Deus, inquit, immensus est, quia quantitas, id est, qualitas à nulla ex creaturis meriti potest. Hoc autem modo non est hic sermo de immensitate, sed de ea, quæ est attributum distinctum ab infinitate simpliciter, quomodo usurpant nomen immensitas Patres referendi cap. vlt. num. i. est vero immensitas ita sumpta modus magnitudinis diuinæ, seu potius magnitudo ipsa virtualis, qua Deus coexistit rebus omnibus, ac locis: nam ex vi eius habet, vt sit præsens rebus omnibus, ac locis, & consequenter vbique. Primum itaque agam de præsentia Dei ad res omnes: deinde explicabo quid requiratur, vt dicatur esse in rebus, ac locis: vltimo tandem ostendam, quæ sit*

Magn. Dion.

Tertullian.

Nazianzen.

Augustinus.

propria ratio immanentis, & quomodo Deo conueniat.

Deum esse præsentem rebus omnibus ex humana, diuinaque fide constat.

CAPVT I.

I.

Nomine præsentia hoc loco indistantiam Dei à rebus intelligo, vt communiter accipiunt Theologi: quam nonnulli explicant per esse vbique, quamuis hoc minus late pateat, quam præsentia cum rebus omnibus: nam esse vbique solum significat existentiam in omni loco, locus vero minus patet, quam res: siquidem substantia Angeli, & animæ rationalis res quædã est, non tamen locus. Sed re ipsa coincidunt, quoniam nulla omnino creata res est, quæ per se, vel per accidens non sit in loco: & proinde, quidquid vbique est, consequenter est præsens rebus omnibus: & vice versa, quidquid omnib⁹ est præsens, est in omni loco. Item, quamuis non quidquid est alicui præsens, sit in illo, vt infra constabit, quidquid tamen in aliquo est, præsens illi est: atque adeo, qui asserit Deum esse in rebus, aut vbique, consequenter asruit eius præsentiam ad res omnes. Hæc prius notanda fuerant, nè in progressu ad singula hæreamus.

II.

Quod itaque attinet ad præsentiam, siue indistantiam Dei à rebus omnibus, non defuerunt Hæretici, & Philosophi, imò etiam Catholici, qui opinati sunt Deum non esse præsentem rebus omnibus: in hoc errore fuerunt in primis omnes illi, qui existimarunt Deum constare materia, & forma, & figura corporea præditum, quos retuli tractat. 4. cap. 4. Deinde nonnulli Iudæorum, qui putabant Deum templo Hierusalem posse concludi, vt refert Hieron. super illa verba Isai. 66. *Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.* Manichæi vero, vt refert Augustin. lib. contra Epist. fundamenti cap. 21. si non ex omni, saltem ex aliqua parte diuinitatem circumscriptam esse dicebant: nam, cum duos Deos contrarios admitterent, regionibus quoque separabant, ita vt alia esset sphaera, & quasi prouincia Dei lucis, altera Dei tenebrarum. Et quamuis cōcedebant Deum lucis ex tribus lateribus immensum, atque infinitum, ex ea tamen parte, siue latere, cui ex aduerso respondebat Deus tenebrarum, fingeant finitum, & quasi distinctum à materia tenebrosa: ne scilicet sincera na-

tura Deitatis contaminaretur mutuo contactu, & consortio tenebrarum. Nec dissimili ferè ratione inductus Augustin. Euangelinum in illa verba, Psalm. 138. *Si ascendero in Cælum tu illic es*, credit Deum substantiali sua præsentia tantummodo in cælo esse: & sicut sol inferiora loca omnia luce sua perlustrat, nec sordibus rerum, quas illuminat, inquinatur, sic Deum res omnes cognitione sua perlustrare, nec tamen earum commercio lædi, aut perturbari: eo quod non immediate per suam substantiam, & entitatem, sed sola cognitione ijs præsens sit. In quo errore ante Euangelinum fuerunt aliqui, quorum meminit Anastasius Synaita lib. 2. de rebus fidei Catholicæ dogmatibus tom. 1. bibliothecæ Patrum his verbis. *Nonnullos videas, qui propria naturæ infirmitatem ad diuinam maiestatem transferant, eam suæ imbecillitati admetientes, circa maxima disquirentes, vel minutissima quæque: rati proinde fore melius, si diuinam naturam ad moderationem reuocent, & imminuant, tanquã ex materia desumptam, quam vt eandem opinentur ad vsq; omnia pertingere: nefarium prorsus, & impium existimantes tantam maiestatem corpora ingredi minus decentia, squaloreq; & graueolenti padore oppleta, aut certe impias animas introire, & alia quædam, quæ de Deo iuxta supereminentem cunctis eius naturam, ne cogitari quidem debent. Alios refert Hugo Victor. lib. 1. de sacr. p. 3. cap. 17. & in sum. sent. tract. 1. cap. 4. dicentes: Deum per præsentiam, & non per essentiam vbique esse: quia eum contingere possent iniquationes sordium, si vbique esset essentialiter.*

Certa tamen fide tenendum est Deum esse secundum substantiam præsentem rebus omnibus. Suadetur vero ex locis, quibus Deus dicitur, *in sensu*, ita in cap. firmi-
miter, de summa Trinitate, & fide Cathol. & in Symbolo Athanas. itemque ex illis, quibus asseritur Deum replere omnia, Cælum, terram, & omnia creata, nihil enim replere potest id, à quo abest: si ergo Deus omnia replet, omnibus præsens est: ita Hierem. 23. dicitur, *Cælum, & terram ego impleo*, hoc est vniuersam creaturam corpoream; quæ in sacris literis Cœli, & terræ nomine intelligitur. Vnde hoc testimonio Patres sapius probant Deum esse vbique, ita Irenæus lib. 4. aduersus hæres. cap. Irenæus.
36. Gen. hom. 12. in Genes. circa principium, Euseb. Cæsar. lib. 9. de demonstr. Euangel. demonstr. 12. Athanas. orat. contra gregales Sabellij post medium, & de humana natura suscepta post medium, & de vnita substantia Trinitatis lib. 5. in fine:

Hilarius

Iudæi.

Hieronym.

Manichæi.

Augustinus.

III.

Origen.

Athanas.

Hilarius.

Irenæus.

Euseb.

Ambros.

Hieron.

Chrysost.

August.

Irenæus.

Euseb.

Ambros.

Hieron.

Chrysost.

August.

Irenæus.

Euseb.

Ambros.

Hieron.

Chrysost.

August.

Irenæus.

Euseb.

Ambros.

Hieron.

Chrysost.

August.

Irenæus.

Euseb.

Ambros.

Hieron.

Chrysost.

August.

Irenæus.

Euseb.

Ambros.

Hilarius in id Plalm. 118. *Prope es tu Domine*: Nazianzen. Orat. 34. quæ est secunda de Theologia, num. 14. Ambros. in id Plalm. 118. *Prope es tu Domine*: Hieronym. Epist. 146. ad Damasum, & in cap. 66. Isai. initio, & super illum locum Hierem. Augustin. lib. 2. de Trinitate cap. 5. tractat. 36. in Ioan. serm. 8. de verbis Apostoli cap. 1. & Epistol. 57. ad Dardanum quæst. 1. Cyrill. Alexand. lib. 13. thesauri cap. 2. Theodoret. in commentarijs Hierem. 23. & serm. 10. de providentia inter principium, & medium. Fulgent. de fide ad Petrum, cap. 3. & lib. 2. ad Monimum cap. 6. Gregor. lib. 2. moralium cap. 8. in id cap. 1. Iob. *Egressus est Satan à facie Domini*: Anastasius synaitalib. 2. de rectis fidei Catholicæ dogmatibus, Petrus Damian. Epist. 4. de omnipotentia Dei cap. 6. Euthym. super illud Matthæi 5. *Neg. per Cælum, quia thronus Dei est*: & Hugo Victorin. in sum. sent. tractat. 1. cap. 4. simile testimonium habetur Sap. 1. *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc, quod continet omnia, &c.* Quo testimonio vitur Hilarius, Nazianzen. Ambros. Gregor. Fulgent. Anastas. & Petrus Damian. vbi proximè, August. lib. 3. contra Maximin. cap. 21. & super id Plalm. 138. *Quo ibo à spiritu tuo?* & Theophilus Alexandrinus Episcopus Epistol. paschali prima contra Origenitas ad medium, tom. 3. Bibliothecæ Patrum. Eiusdem generis sunt illæ sententia, quæ asserunt Deum esse in Cælo, terra, mari, inferno, &c. quale est illud Plalm. 138. *Si ascendero in Cælum tu illic es, si descendero in infernum ades*, quo vitur Origenes in id Iob cap. 1. *Venerunt Angeli Dei, ut starent ante Deum*, Athanas. loco citato de humana natura suscepta, & Epistol. 1. ad Serapionem de sancto Spiritu, Hilarius lib. 1. de Trinitate non longè à principio, Nyssen. tract. de professione Christianorum versus finem, Ambros. loco citato, & lib. 2. in Lucam in id cap. 1. *Hic erit magnus*, & lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 7. Hieronym. Epistol. cit. & in id ad Ephes. 2. *Facti estis prope in sanguine Christi*. & in commentarijs eius loci: Chrysostom. ibidem, & hom. de Spiritu sancto versus finem tom. 3. Augustin. Epistol. citata, & tractat. 111. in Ioann. in id Plalm. 32. *Constitemini Domino in mythara*. & lib. de essentia diuinitatis initio, & super illum locum Plalm. Cyrill. lib. 9. in Ioan. cap. 40. & lib. 13. thesauri cap. 2. Theodoret. in commentarijs eiusdem loci. Gaudent. Episcopus Brixienlis tractat. de promissione patriarcheti, qui est ordine serm. 14. tom. 2.

Gillij comment. Theol.

Bibliothecæ Patrum. Fulgentius, Anastasius, Theophilus Alexandrinus, & Hugo Victorinus vbi supra. Item illud Isai. 66. *Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum*: Nam, si Deus est præsens extremis mundi partibus, oportet, ut adsit etiam medijs, alioquin à seipso diuisus, ac diuisus erit: quod absurdum est. Et ita Patres sæpè ex hoc loco immensitatem Dei probant Euseb. Cæsar. vbi supra, Athanas. de vnita substantia Trinitatis lib. 5. in fine. Hilarius lib. 1. de Trinitate cit. Hieron. super eum locum, & in id Ezechiel. 40. *Et introduxit me in atrium, &c.* Gregor. lib. 2. moral. cit. & hom. 17. in Ezechiel. à med. Rupertus lib. 7. in Genes. cap. 23. Euthymius, & Petrus Damianus vbi supra, & Theodoret. serm. 10. cit.

Idem etiam sumitur ex locis Scripturæ, quibus Deus dicitur minimè capi rebus creatis, ita dicitur lib. 3. Reg. cap. 8. & lib. 2. Paralipom. cap. 2. & 6. *Cælum, & cæli cælorum te capere non possunt*, ex quibus locis Ecclesia desumpsit, quod canit de B. Virgine: *Quem cæli capere nō poterant, tuo gremio contulisti*. & illud, *quem totus non capit orbis, in tua se clauis viscera*, ijs vero ad hanc veritatem confirmandam vtuntur Athanas. orat. contra Gregal. Sabellij post med. Hieronym. in cap. 66. Isai. initio, Augustin. de essentia diuinitatis initio, & Petrus Damianus vbi supra. Huc etiam spectant illa loca, in quibus Deus dicitur maior, & excelsior rebus creatis, vt Iob 11. *Excelsior cælo est, & quid facies? profundior abyssu, & vnde cognosces? Longior terra mensura eius*. & cap. 22. *Nonne cogitas, quod Deus excelsior cælo sit, & super stellarum verticem sublimetur?* Ex quibus Deum esse vbique deducunt Hieronym. Iob 11. & August. de essentia diuinitatis initio. Affine est illud Isai. 40. *Quis mensus est pugilo aquas, & cælos palmo ponderauit, quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in statera?* Quibus verbis significatur excessus immensitatis diuinæ supra res omnes, spatia, & loca creata; quibus non includitur, sed adhuc extra manet: sicut ea, quæ sunt alijs celliora, profundiora, ac longiora, extra illa protenduntur: & quæ exterius aliquid continent, nec ab illo capiuntur, longè maiora esse debent. Hoc testimonio eandem veritatem confirmant Athanas. de vnita substantia Trinitatis lib. 5. in fine. Hilarius lib. 1. de Trinitat. cit. Hieronym. in cap. 66. Isai. initio, Chrysost. in id Plalm. 112. *Quis sicut Dominus Deus noster, qui altis habitabat*: Gregor. locis superius citatis, & Petrus Damian. vbi supra. Præterea idem

Kkkk 2

dogma

Fulgentius.
Anastasius.
Theophilus.
Hugo Victor.
Isai. 66.

Euseb. Cæsar.
Athanasius.
Hilarius.
Hieronym.
Gregor.

Rupertus.
Euthymius.
Pet. Damian.
Theodoretus.

IV.

3. Reg. 8.
2. Paralip.
2. & 6.

Athanasius.
Hieronymus.
Augustinus.
Pet. Damian.

Iob 11. &
22.

Hieronymus.
Augustinus.
Isai. 40.

Athanasius.
Hilarius.
Hieronymus.
Chrysost.

Gregor.
Pet. Damian.

dogma itabuntur illis locis, quibus Deus
asseritur adesse omnibus, aut prope esse:
Psalm. 118. quale est illud *Psalm. 118. Prope est Domi-
ne.* Ex quo Deum esse ubique colligunt
Hilarius. Hilarius, & Ambrosius ibidem, & illud
Ambros. Hierem. 23. *Deus appropinquans ego sum, &
Hierem. 23.* non Deus de longè: quo loco utuntur ad hoc
Hieronym. institutum Hieronymus ibidem, & in id ad
Chrysost. Ephes. 2. *Facti estis prope in sanguine Christi:*
& Chrysostomus in *Psalm. 112.* cit. Deni-
Actor. 17. que facit illud Actor. 17. *Non longè est ab
vnoquoque nostrum, in ipso enim vivimus, move-
mur, & sumus:* quod ex instituto expendam
cap. 3.

V.

His ob stare credet aliquis, quod in sa-
cris literis nonnunquam tribuitur Deo pec-
uliaris aliquis locus, ut *Genes. 28. Verè
Genes. 28.* Dominus est in loco isto, & ego nesciebam: &
Psalm. 13. 32. *Psalm. 13. 32. 52. 79. 101.* dicitur Deus de
52. 79. 101. cælo in terram aspicere, quasi non sit in
Psalm. 113. terra, sed solum in cælo, & *Psalm. 113. Cæ-
lum cæli Domino, terram autem dedit filiis ho-
minum:* Christus Dominus *Matth. 6. Pater
Matth. 6.* noster, qui es in cælis: *Psalm. 75. Habitatio
Psalm. 75.* eius in Sion. & sæpè in Scriptura dicitur ha-
bitare in sanctis, & longè esse ab impijs.
Hoc tamen non obstat: quoniam ut ex-
presse notant Nyssen. tractat. de profes-
Nyssen. sione Christianorum versus finem, Chry-
Chrysost. sostomus in id *Psalm. 9. Psallite Domino, qui
Cyrill. Alex.* habitat in Sion, Cyrillus Alexandrinus su-
per illud *Esaï. 63. Convertere de Cælo, &c.*
Procopius. Procopius in cap. 64. *Esaïæ.* Alcuinus lib.
Alcuinus. 2. de Trinitate cap. 5. *Damascen.* lib. 1. de
Damascen. fide cap. 16. Euthymus super illud *Matth.
Euthymius.* 6. *Qui es in cælis.* Rupertus ubi supra. Bern-
Rupertus. nard. serm. 1. in *Psalm. Qui habitat,* in fine,
Bernard. & serm. 6. in dedicatione Ecclesiæ, huius-
modi locutiones non respiciunt commu-
nem modum, quo Deus est in rebus omni-
bus, sed peculiarem, quo est in aliquibus
propter peculiare effectus, aut manifestat-
ionem omnipotentia, & gloriæ suæ, vel
aliarum perfectionum diuinarum. Ex eo
autem quod peculiari quadam ratione sit
in vno loco, & non in alio, minimè sequi-
tur, ut non sit in omnibus communi modo
ratione immensitatis. Quod patet, quo-
niam ex eo, quod Deus post incarnatio-
nem cœperit esse in Christo speciali qua-
dam ratione, consequens nō est, ut desierit
esse in cælo, & alijs locis, in quibus prius
erat, ut constat ex verbis Christi Domini
Ioan. 3. *Ioan. 3. Nemo ascendit in cælum, nisi qui descen-
dit de cælo filius hominis, qui est in cælo.* In ter-
ra erat ratione humanitatis, nec tamen
proinde definebat esse in cælo ratione di-
uinitatis.

VI.

Post sacrarum literarum testimonia se-

quantur dicta Patrum, qui eandem veri-
tatem, ut fide certam asserunt. Inprimis
præter loca citata num. 3. & 4. sunt testi-
monia, quibus expressè dicitur Deum esse
ubique, ita Philo lib. 2. legis allegoriarum *Philo.*
initio, & lib. de confusione linguarum
post medium, dum explicat illa verba
*Genes. 11. Descendit Dominus ut videret Cui-
ritatem.* Iustinus in q. à gentibus Christianis *Iustinus.*
positis ad 144. Clemens Alexandrinus lib. *Clem. Alex.*
6. Strom. inter principium, & medium.
Tertullianus lib. aduersus Hermogen. *Tertullianus.*
cap. 44. Cyprianus de Idolorum vanitate *Cyprianus.*
numero 5. Eusebius Emislen. hom. de in- *Euseb. Emislen.*
uentione S. Crucis. S. Macharius senior. *Macharius.*
Ægyptius hom. 12. & 16. habetur 2. tom.
Bibliothecæ Patrum, Athanasius de incarna- *Athanasius.*
tione Verbi, eiusque corporali ad nos ad-
uentu inter medium, & finem. Gregor.
Nyssen. orat. 1. de Christi resurrectione *Nyssen.*
post medium, & lib. de orat. versus finem.
Ambrosius in libello de dignitate condi- *Ambrosius.*
tionis humanæ cap. 2. initio, lib. 2. de fide
cap. 4. lib. 8. in Lucam in id cap. 17. *Nam
sicut fulgur, &c.* & lib. 9. in id cap. 20. *Pere-
gre fuit multis temporibus,* & in id 2. ad Cor.
5. *Peregrinamur à Domino,* Cyrillus Hiero- *Cyrril. Hiero-*
solum. catechesi 6. ante med. Hieronymus. *Hieronymus.*
in id *Psalm. 30. Statuisti in loco spatiofo pe-
des meos:* in id *Psalm. 70. Esio mihi in Deum
protectorem, & in locum munitionis,* in id *Psalm.*
84. *Instituta de cælo prospexit:* & in id *Psalm.*
93. *Intelligite insipientes in populo.* & in id
*Psalm. 143. Beatus populus, cuius Dominus
Deus eius:* Chrysostomus. tom. 5. hom. 1. in *Chrysost.*
Symbolum Apostolorum, hom. 5. in cap.
2. ad Colossens. homil. 17. ex varijs locis
Matthæi versus finem, & hom. 17. in Gen.
initio. Augustus. lib. 1. confess. cap. 3. & lib. *Augustinus.*
5. cap. 2. lib. 22. de Ciuitate cap. 29. prope
finem, lib. 2. de seipm. Domini in monte
cap. 5. serm. 104. de tempore, Auctor lib.
de speculo apud Augustinum. cap. 5. & 24.
Cyrillus Alexandrinus lib. 1. thesauri cap. *Cyrril. Alex.*
7. circa principium, & lib. 9. contra Iulia-
num post med. Prosper in sent. *Prosper.*
ex Augustini. sentent. 91. & 123. Theodo- *Theodoretus.*
retus, in id *Psalm. 17. Inclinauit cælos, &
& descendit,* in cap. 44. *Ezechiel.* in id
Osee 11. Et non ingrediar Ciuitatem. & in id
1. ad Corinth. 15. *Ut sit Deus omnia in omni-
bus:* Procopius in cap. 32. *Isaï.* ad finem. *Procopius.*
Elias Cretenf. in orat. 1. apologet. Nazianz. *Elias Cretenf.*
pag. 4. & in orat. 24. quæ est in *Ægyptio-*
rum aduentum pag. 653. Gregor. lib. 16. *Gregor.*
Moral. cap. 15. in id *Iob 24. Si ad orientem
venero, non appareat.* & lib. 27. cap. 4. in id
Iob 36. Ecce Deus magnus: Isidorus. lib. 1. *Isidorus.*
sentent. de summo bono cap. 2. §. 1. Alcuinus. *Alcuinus.*

Epistol.

Epistol. de animæ ratione, & lib. 2. de Trinitate, cap. 5. Damascen. lib. 1. de fide cap. 17. OEcumen. in id Act. 17. *Non longe est ab vnoquoque nostrum*: Theodorus Episcopus Carum. disput. 2. tom. 4. Bibliotheca Patrum, Paschas. lib. de corpore, & sanguine Domini cap. 21. in fine, tom. 6. Bibliotheca. Anselm. in id 2. ad Corinth. 6. *Vos enim estis templum Dei*: in id ad Ephes. 4. *Qui super omnes est, & super omnia*, in monolog. cap. 19. 20. 21. 22. & 23. & in prolog. cap. 13. & 18. Theophil. lib. 2. ad Autolycum circa principium. Euthym. super illud Matth. 6. *Qui es in cælis*: Hugo de sancto Victore lib. 1. de Sacram. p. 3. cap. 17. & lib. 7. eruditionis didascalica, qui est de Trinitatis summæ per visibilia agnitione cap. 19. Richard. Victor. lib. 2. de Trinitate cap. 23. Bernard. ferm. 3. super missus est, lib. de interiore domo cap. 67. ferm. 1. in Psalm: *Qui habitat*, in fine, & ferm. de triplici coherentia vinculorum, & B. Laurent. Iustin. de contemptu mundi cap. 13. Ad hunc etiâ locum spectant Patres asserentes Deum nusquam deesse, Gregor. hom. 21. in Evangelia explicans illud Marci 16. *Non est hic*: & homil. 28. exponens illud Ioan. 4. *Rogabat eum ut descenderet*: item illi, qui aiunt Deum omnibus adesse: ita Athanas. ferm. 4. contra Arrian. inter principium, & medium, Basil. in id Psalm. 118. *Prope es tu Domine*. & in id Psalm. 138. *Quo ibo à spiritu tuo?* Deum vero esse in omnibus asserunt multi ex Patribus citatis, & præterea Iustinus in expositione fidei initio, Hilarius in id Psalm. 124. *Montes in circuitu eius, &c.* Basil. orat. de Verbi incarnatione, quæ habetur tom. 1. Biblioth. Patrum August. de cognitione veræ vitæ, cap. 5. & 29. Theodoret. in id ad Ephes. 1. *Qui omnia in omnibus adimpletur*: Alcuinus lib. 2. de Trinitate cap. 4. Hugo de Sancto Victore lib. 1. de Sacram. cit. Bernard. lib. 5. de considerat. cap. 6. in fine. Ad hanc etiam veritatem confirmandam faciunt Patres asserentes expresse Deum esse immensum quos referam cap. ult. & incircumscriptum, ita vero expresse affirmant S. Macharius hom. 16. citat. Basil. hom. 16. in illa verba. *In principio erat Verbum*, post medium, Auctor. lib. de speculo apud August. cap. 2. 3. 4. & 32. Theodoret. in id ad Hebr. 7. *Excelsior cælis factus*: faciunt etiam testimonia citanda, cap. 1. Patrum asserentium Deum non comprehendendi, nec concludi loco, & esse in omni loco. Denique Deum implere omnia, & penetrare omnia, quæ referam c. 16. Ex quibus patet non esse hac de re fideli dubitandum.

Iam vero motuum oppositi erroris nullius est momenti: non enim timendum est, ut Deus ex contactu virtuali, & præsentia rerum sordidarum vllas maculas contrahat, siquidem ea solum sordescunt ad contactum aliorum, quæ vel cum ijs permiscuntur, ut liquores, & quævis substantiæ fluidæ, vel ab ijs patiuntur, ut quævis substantia corporea corruptibilis: Deus vero est impermiscibilis, & passionis expertus, & proinde nullius rei, etiam sordidæ contactu maculatur. Has duas causas attigit Altiſiodor. lib. 1. cap. ult. quæst. 1. ad 2. ex ultimo loco obiectis. Omnia igitur penetrat munda, atque immunda sine sui pollutione, ut notat Augustin. lib. de triplici habitac. cap. 6. ubi utramque causam attingit: *Si enim lux ista*, inquit, *visibilia omnia loca illustrat, & sterquilina etiam penetrat, sine sui fæore, & sine sui pollutione, quanto magis Deus, qui est invisibilis, & incommutabilis lux*. Nam invisibilitas ratione spiritualitatis permissionem excludit, incommutabilitas passionem, & Anastas. ubi supra: *Si sol*, inquit, *iste, corpus cum sit, seque propius cæteris corporibus admoueat radiorum ei aculatione, nihil tamen inde colligit inquinamenti, sordium nihil, aut fædi odoris sibi hinc vendicat, innumeris licet specie, & squalore deformibus se adiungat proximè, (mores in diuersum ab it, sua enim aptitudine natura hæc qualitates in melius permutat) quanto præ sole cumulatus in suas creaturas Deus differtietur propria bona, nullo ab eisdem accepto emolumento?* ut etiam de mus solem nonnihil fæoris colligere ex istis corporibus, non continuo sequeretur Deum contrahere, vel tantillum contagij. Nunc autem, cum sol perinde, ac cætera corpora passionibus obnoxius sit, nec tamen quidquam corradat sordium, quæ fronte dixeris, Deum iisdem subiacere, & esse participem, cum ab his sit longissime seiunctus? Sicut ergo anima ex coniunctione ad corpus morbidum, ac leprosum non contaminatur, sicut lux solis, non minus inter sordes, quam inter flores pura, ac syncera manet, ita Dei substantia simplicissima, ac purissima, omnia siue munda, siue immunda permeans, natium nitorem, ac pulchritudinem intactam, atque incolumem retinet, ut docet S. Macharius homil. 16. cit. & Theodoret. ferm. 10. de prouidentia inter principium, & medium, & fuscus ostendit Magist. in 1. dist. 37. lit. H. post August. lib. de agone Christiano cap. 18. & de natura boni, cap. 29. & Hug. de sancto Victore ubi supra.

Exclusis hæreticis cum Philosophis agendum est. Ex quibus non defuerunt, qui Deum certo, ac determinato loco in-

Altiſiodorens.

Augustinus.

Anastasius.

Macharius.

Theodoret.

Magist.

Augustinus.

Hugo Victor.

Iob 22.
Tertullian.
Stoici.

Aristot.

Iustinus.
Themistius.
Bessarion.
Lud. Vives.
Auer.

IX.

S. Thom.

cluderent, aliter non esse ubique substantialiter presentem, sed in summa cœli arce, ex qua mundum per inferiores causas, quasi Monarcha ex vrbe Regia prouincias sibi subditas per inferiores magistratus, ac Iudices, moderetur: quorum sensum expressit sapiens ille apud Iob 22. *Circum cardines cœli perambulatur.* Tertull. vero Apolog. aduersus gentes cap. 47. refert Stoicos posuisse Deum extra mundum: qui figuli modo extrinsecus torqueat molem hanc vniuersi. In simili errore videtur fuisse Arist. 15. n. lib. 8. Physic. cap. ult. text. 84. ait fuisse duas sententias Antiquorum de existentia Dei in rebus, quorum alij ponebant Deum esse in centro, alij in circumferentia, quibus ipse assentiri videtur. Et lib. 1. de cœlo, cap. 3. text. 22. sentit esse in cœlo: & lib. 2. de generatione cap. 10. text. 59. ait hæc inferiora, non posse perpetuo eadem conferuari, quia ab ipso principio longè absunt, & idè docet lib. 2. de cœlo cap. 12. text. 66. & lib. de mundo ad Alexandr. post medium expresse docet Deum esse in cœlo, & non in hoc mundo inferiore. Quamuis autè nonnulli dubitarint, an hic liber sit Aristot. tamen illius esse affirmant Iustinus Martyr orat. paranetica ad gentes non longè à principio, Themistius, & Bessarion Cardinalis citati à Ludouico Vives in censura operum Aristot. Tandem Auer. disputatione 14. contra Algazelum, pueros vocat dicentes Deum esse in rebus omnibus. Ex his tamen locis minimè colligitur Aristot. existimasse Deum non esse ubique secundum substantiam: Et quidem prima duo loca facile explicat D. Thomas: nam lib. 8. Physic. lectione 23. dictum illud Arist. quod primus motor sit in circumferentia, ait non esse intelligendum per determinationem substantiæ, quasi primus motor determinetur ad aliquam cœli partem, sed per influentiam motus, quia in suprema sphaera, & maxima eius circumferentia, à parte orientis incipit motus: illud vero aliud ex lib. 1. de cœlo, nempe quod de sententia omnium mortalium, locus Dei sit cœlum, super eundem locum lect. 7. explicat dictum esse per accommodationem, & similitudinem: quia scilicet corpus cœleste inter cœtera corpora magis accedit ad similitudinem substantiæ spiritualis, atque diuinæ: subdit vero rationem, quoniam est impossibile, ut aliter tribuatur Deo habitatio cœli, quasi indigeat loco corporali, à quo comprehendatur: locus vero ex 2. lib. de generatione intelligi potest de distantia secundum participationem naturæ: cum enim Philosophus dixisset naturam sem-

per appetere, quod melius est, esse vero melius esse, quam non esse, subdit, *Hoc vero in omnibus inesse impossibile, propterea quod longè ab ipso principio distent:* quasi dicat quia res aliæ sunt minus perfectæ, nec accedunt ad participationem incorruptibilitatis diuinæ, ex qua prouenit perpetuitas in essendo? Quæ interpretatio est de mente D. Thomæ lect. 10. super eundem locum, ubi, *Quadam, inquit, sunt, quæ longè distant à primo principio, sicut res materiales, generabiles, & corruptibiles, & ista sunt, quæ modicum participant de esse diuino:* quibus verbis explicat distantiam, de qua loquitur Philosophus, esse secundum naturam, & participationem diuini esse. Itaque priora loca non cogunt, ut dicamus Philosophum existimasse Deum secundum substantiam esse solum in cœlo. Ex ultimo vero loco ex lib. de mundo ad Alexandr. constat auctorem eius lib. existimare Deum solum esse in suprema mundi regione, non autem in mundo hoc inferiore. Verum non constat, utrum liber ille sit Aristot. quia de re plurimi dubitant, & merito, sunt enim probabiles, nec cõtemnendæ coniecturæ, quas affert Ludouicus Vives ubi supra ad probandum eum librum non esse Aristotelis, & hoc ipsum, de quo agimus, potest esse ratio dubitandi: cum idè Philosophus lib. 1. de part. Animalium cap. 5. commendat Heracliti sententiam: nam quosdam qui erubescerant ingredi ad eum in casa quadam furnaria sedentem, ingredi fidenter iussit, *Quoniam, inquit, ne huic quidem loco Dii desunt immortales,* quod dictum applicat Philosophus ad opera naturæ, quibus omnibus numen inesse testatur.

Sed quidquid sit de sententia Aristotelis, veritas hæc nota fuit apud Philosophos teste Athanasio orat. contra Idola post medium: ubi, *Rat, inquit, fama, de Deo obtinuit eum ubique, existere posse, nihil, omnium esse, quod Deum sub se teneat, ac potius omnia sub potestate illius contineri.* Et Auct. lib. de mundo cit. ait veteres nonnullos dixisse hæc omnia Deorum esse plenà, quæ fuit sententia Thaletis ab Aristot. lib. 1. de animalibus cap. ult. t. 86. & Heracliti ubi supra. Patres etiam aliquorum veterum hæc de re sententias referunt, & valde commendant Eusèb. Cæsar. lib. 13. de præparat. Euang. cap. 7. & Cyrill. Alexandr. lib. 1. contra Iulianum post medium testimonium Orphei Poetæ antiquissimi, quo perspicue tradit Deum esse ubique, Lactantius vero lib. 1. Instit. cap. 5. & Hieron. in id Ezech. 40. *Introduxit me in atrium, &c.* Illud Latini Poetæ: *Principio cœlum, ac terras, campos, liquentes, lucentemq, globum luna, Titanamq, astris*

Spiritus

*Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus Mens
agitat molem, & magno se corpore miscet: eam-
que fuisse Platoniorum, & Peripateticorum
sententiam affirmat Cicero i. Academic.
quā fuse explicat Plotinus Platonice.
Ennead. 5. lib. 5. c. 9. & Ennead. 6. l. 8. c. 16.*

Vtrum demonstrari possit im-
mediata potentia Dei, ad om-
nes res.

CAPVT II.

I. **N**onnulli Theologi existimant sola
fide probari posse immediatam præ-
sentiam Dei ad oēs res, quoniam rationes,
quæ ad id confirmandū afferri solent, non
sunt euidentēs. Ita Bassol. in i. dist. 37. q. vn.
art. 1. & 3. & Andreas de Nouo Castro qu.
vn. in dub. post solut. arg. partis affirmati-
uæ. Quatuor verò modis ostendi potest
Deum esse ubiq; . Primus sumitur ex infi-
nitate, & perfectione diuina: Secundus ex
æternitate: Tertius ex immutabilitate:
Quartus deniq; ex causalitate, siue ex ope-
ratione ipsius: de tribus primis dicā hoc c.
deinceps verò de quarto. Quod ad primū
attinet, ita arguunt nonnulli apud May-
ron. in i. dist. 37. q. 1. art. 2. quoniam infinitas
perfecta debet esse intensiua, & extensi-
ua: ergo Deus non solum esse intensiue per-
fectus, quoad perfectiones intrinsecas, sed
etiam exten- siue in ordine ad spatium: non
quidem ita, vt extendatur eius substantia,
quantitate corporea, & habeat partem ex-
trapartē, sed vt possit coexistere locis infi-
nitis, ac rebus omnibus. Et confirmatur,
quoniam substantia spiritualis, quo perfec-
tior, eo maiorem locum occupat. Hoc
argumentum ait Mayron. non concludere,
quoniam procedit ex creditis: nam Ange-
lum perfectiorem posse coexistere maiori
loco: *Creditum, inquit, est. Ipse verò addu-
cit hanc rationem; omnis limitatio est im-
perfectio, sicut finitas: Deus autem est id,
quo n. us, aut perfectius cogitari nequit:*
ergo existentia eius nō est limitata ad cer-
tam rem, vel locū: atque adeo est præsens
omnibus: Concludit autem neq; hanc ra-
tionem habere vim: quoniam ex ea sequi-
tur necessario esse danda infinita loca, in
quibus Deus sit; & spatium aliquod posi-
tium maius vniuerso, vt Deus illud sua
immensitate repleat: quod est falsum.

II. Hæ tamen responsiones minimè elu-
dunt argumentum. In primis aut ego non
video ubi reuelatum sit Angelum perfec-
tiorē posse esse in maiore loco, neq; hoc
ad fidē vllō modo pertinet, sed est dogma

Theologicum, vel Metaphysicum: fortas-
sis intellexit esse creditum fide humana: &
ideo non habere vim ad demonstrandum.
Sed, si lumine naturæ non constat substan-
tiam spirituale, quo perfectior est, eo pos-
se occupare maius spatium, etiam nō con-
stat limitationem ad locum esse imperfe-
ctionem: nam, si ad rationem perfectionis
hoc nihil refert, siue res sit in magno, siue
in paruo spatio, non erit proinde minus,
vel magis perfecta: ideoq; non debuit ipse
hanc rationem, quasi aliam subijcere. So-
lutio quoque, quam adhibet ad rationem à
se adductā, nullius momēti est. Nam aliud
est habere re ex se tale naturā, & perfectio-
nem, vt possit coexistere, & esse præsens
in infinitis locis, si dentur: aliud verò coexi-
stere actu: primum sequitur ex ratione ad-
ducta, nō secundū. Hoc enim est discrimē
inter attributa diuina, q̄ respiciunt actualē
rerū existentia, & illa, quæ eam non respi-
ciunt: hæc enim habet infinitatem per mo-
dum actus: nam sapiētia diuina comprehē-
dit actu infinita obiecta, siue ea existant, si-
ue nō: illa verò habent quidē actu infinita-
tem in ipsa essentia diuina, comparatione
tamen rerū concipiuntur per modum po-
tentia, vt videre est in omnipotentia, quæ
potest producere non tot, quin plura: actu
verò non necessario requiritur, vt produ-
cat aliquid: item æternitas ratione suæ in-
finitatis potest coexistere infinitis tempo-
ribus, si dentur, actu verò nō nisi existen-
tibus coexistit. Ratio discriminis est, quo-
niā in prioribus perfectio cōsistit in actuali
terminatione ad obiectū, & idcirco secun-
dum eam cōpetere debet actualis infinitas
Deo: in posteriorib⁹ verò perfectio nō
est actualis habitudo ad creaturas existen-
tes, alioquin dependeret perfectio diuina
ab existentia illarum, quod est absurdum,
sed solum consistit in tali dispositione sub-
iecti, vt possit ad illas terminari. Immen-
sitas verò est huius generis: & ideo, sicut
omnipotentia infinita non requirit infini-
tos effectus actu productos, ita neque im-
mensitas exigit infinita loca, in quibus actu
sit: sed solum debet esse eius naturæ, vt pos-
sit esse in infinitis, si dentur actu.

Hoc verò fundamentum vsurpatur cō-
muniter à Doctoribus Scholasticis: Ex il-
lo institutum probant, Altiſiodorens. lib.
i. cap. vlti. quæst. i. Alenſ. i. p. q. 9. m. 2. Al-
bert. in i. d. 37. art. i. Richard. ar. i. quæst. i.
Ocham. quæst. i. lit. D. Gabri. q. vn. art. 2.
Conclusionē 2. Maior. q. i. conclusionē i.
Palatius disput. i. versus finem. Alenſis
in c. 20. Exod. q. 46. & aliqui Recentiores.
Vt verò enim habeat, supponi debet quati-

III.

Altiſiodor.
Alenſis.
Albertus.
Richard.
Ocham.
Gabriel.
Maior.
Palat.
Abulenſ.

tatem virtualem rei non includentis vllū modum imperfectionis, quo maior est, hoc maiorem perfectionē importare: atq; adeo, si sit infinita, habere perfectionem infinitam: si verò sit finita, habere finitam: perfectio enim rei accrescit simul iuxta proportionem quantitatis ipsius. Nam, si quantitas virtualis est maior, vel minor intensiue, eodem modo perfectio est maior, vel minor intensiue: itemque extensiue, si quantitas sit maior, vel minor extensiue. Hoc posito ita colligitur institutum. Nulla perfectio diuina est limitata: esset autem, nisi ratione immensitatis posset esse vbique: ergò potest. Maior propositio supponitur nunc ex communi hominum conceptione existimantium Deum esse id, quo maius esse, aut cogitari nequit, vt dictum est lib. I. tract. 8. cap. I. Assumptio verò ostēditur, quoniam maior perfectio est posse coexistere pluribus rebus, ac locis, quā paucioribus: ergò, si ratione immensitatis Deus non posset coexistere omnibus in infinitum possibilibus, perfectio ipsius esset limitata. Patet consequentia, quoniam careret cumulo perfectionis, qui accresceret, si posset omnibus coexistere. Antecedens verò probatur, quoniam habere vim coexistendi locis, aut rebus creatis non includit imperfectionem, alioquin non competeret Deo: sed, vt constat ex suppositione, quo maior est quantitas virtualis rei non includentis vllam imperfectionem, eo maior est perfectio eiusdem, quo verò quantitas est minor, eo perfectio minor: ergò maior perfectio est posse coexistere pluribus rebus, ac locis, quā paucioribus: Itaque, sicut quātitas corporis limitata caret perfectione extensiua, quam posset habere, si magis extenderetur, & careret terminis, quibus clauditur, ita quantitas diuina virtualis, si quoad locum definiretur, non esset infinite perfecta in suo genere.

IV.

Ochamus.
Gabriel.

Ab immutabilitate immensitatem Dei probant Ochamus. & Gabriel vbi suprà, & Recentiores cōmuniter; ostenditur primo in hunc modū. Omne viuēs distans ab aliquo loco, potest ad illum moueri: ergò, si Deus esset in vno loco, & nō in alio, posset moueri ab vno ad alium: hoc autē repugnat eius immutabilitati: quare non potest esse res, aut locus, cui non sit præsens. Dupliciter responderi potest ad hanc rationem: in primis dicendo nō posse Deum mutare locum: deinde verò etsi mutet locum, ipsum nō mutari intrinsece mutatione opposita immutabilitati. Prima respōsio impugnat: cur enim non possit Deus moueri ad

locum, à quo abest, si vilia animalcula possunt? num, quia deest vis motiua? at est infinita potētia: num, quia est suapte natura determinat⁹ ad certum locū? at hæc determinatio nō potest aliunde prouenire, quā ex indigentia locati dependentis à loco: Deus autem est summe perfectus, & à loco prorsus indepēdens. Sed inquit nō posse mutari, quia motus ipse est imperfectio repugnans Deo. Verum hæc solutio prodit imbecillitate primæ respōsionis: nam, si ex existentia Dei definitiua in loco colligitur in bona cōsequentia, ipsum moueri posse localiter, & hæc obiectio non aliter potest solui, quam recurriendo ad ipsā imperfectionem motus, recē perpicitur infirmitas respōsionis. Posteriores respōsionem tradit Mayron. art. citato dum impugnat tertiam viam, & Aureol. in I. d. 37. q. vn. art. 2. ante primam propositionem, quoniam Deus posset dici mutari de loco in locū per solum nouū respectū presentia- litatis loci ipsius ad Deū, quemadmodum dicitur creare, & esse Dominus per nouum respectū creaturæ ad ipsum, non verò per aliquid intrinsecus inherēs; quod illustrari potest exemplo earū rerum, in quib. Deus esse de nouo dicitur: nam in anima de nouo creata Deus incipit esse, & inciperet esse in alio mundo, si illum supra cēlum modo crearet: & nihil plus haberet in se, si ad illū iam creatum localiter transferretur, quam haberet, si in illo recēs creato de nouo esse inciperet: si verò ita inciperet, non subiret mutationem repugnantem immutabilitati diuine: ergò neque subiret, si re ipsa transferretur de vno loco ad alium.

His non obstantibus dicendum est optime ex immutabilitate cōcludi Deum non definiri loco. Certum quippē est apud oēs motum localem esse mutationem oppositam immutabilitati omnimode, qualis est diuina. Quod apud eos, qui censent per motum localem acquiri vbi intrinsecum, qui est modus realis aliter se habendi, perspicue ostenditur: nam omnis accessus, vel recessus modi realis intrinseci est transitus ab actu in eius priuationem, siue à potentia, & priuatione in actum, in quo consistit ratio mutationis passiuæ, vt explicauit in tractat. de immutabilitate capit. I. Apud eos autem, qui non agnoscunt vbi intrinsecum, sed rationem eius confundunt cum loco, & constituunt in superficie ambiente, difficilius assignatur propria ratio mutationis repugnantis immutabilitati: nam huic non repugnat mutatio in subiecto diuerso extrinsece denominans aliud: visio enim, & intellectio creata sunt reuera

mutatio-

mutationes: tamen subiecta, quæ videntur, aut intelliguntur, non mutantur, quia visio, & intellectio ipsis non insunt, sed solum extrinsece ea denominant: quamvis ergo motus localis sit secundum se mutatio, si tamen per ipsum nihil intrinsecum abijcitur, aut recipitur à mobili, sed solum acquiritur, aut deseritur locus extrinsece denominans, non erit mutatio opposita immutabilitati, aut repugnans Deo: Nihil verò intrinsecum mobili acquiri per motum; constat ex doctrina Diui Thomæ in 3. distinct. 15. quæstion. secunda, artic. primo, quæstioncula prima, ubi ait, nullum alium motum præter alterationem proprie loquendo esse passionem, quia eo solo motu aliquid abijcitur à subiecto, aut imprimitur: motum verò localem esse secundum id, quod est extra rem, hoc est secundum locum; idem docet 1. part. quæst. 110. artic. 3. & alibi sæpè. Verum quamvis de sententia Diui Thomæ, & aliorum motus ipse localis per se primo feratur in locum, non videtur negandum agnouisse illos in re, quæ localiter mouetur, propriam rationem mutationis. Ad hanc enim non necessario requiritur, ut acquiratur, vel abiiciatur aliquid intrinsecum subiecto, tanquam terminus mutationis: nam apud eos, qui censent visionem, & alias sensationes sensuum exteriorum non habere terminum productum, sed esse puram actualitatem potentia percipientis obiectum, potentia verè mutantur ipsarum operationum receptione, vel abiectione. Ita, qui negant per motum acquiri modum aliquem intrinsecum subiecto, dicere debent ipsum motum esse quandam actualitatem subiecti, quæ vim habet constituendi illum successiue indistantem à loco maiore, quam sit ipsum: & idcirco solum receptione ipsius motus verè mutari subiectum.

VI. Hoc posito facile ostenditur, quomodo, si Deus mutaret locum, moueretur proprio motu opposito immutabilitati perfectæ: nam ante motum esset in potentia ad actum, vel formam, est enim motus actus entis in potentia: & per motum transiret de priuatione ad actum esse localis: atque adeo mutaretur intrinsece. Ad obiectionem Mayronis responderetur diuersam esse rationem in actione, atque in passionem reali: nam actio progreditur ab agente, recipitur verò intrinsece in passio: & proinde potest denominare agens absque vlla mutatione sui: passio verò realis, quæ non coniungitur cum passo intentionaliter, sed realiter, non denominat pro-

pter solam extrinsecam relationem, sed debet inesse realiter passo, ut per singula discurrendo constat, & ob eam causam, de quamvis Deus denominetur realiter creator à creatione, quæ secundum rem inest creaturæ, non posset tamen dici moueri loco in locum propter solum nouum respectum præsentia loci ipsius ad Deum, quoniam creatio denominat illum actiue, mutatio verò denominaret passiuè. Et ex eo, quod Deus de nouo creet hoc, aut illud, minimè sequitur dari in ipso virtutè nouam, aut rationem operandi, quia ex antiqua virtute, & voluntate potest prodire nouus effectus, ut ostendit tract. de immutabilitate cap. 8. at verò ex eo, quod coexistente iam termino relationis præsentia, hoc est creatura, non intercedat relatio præsentia inter illam, & Deum, sed aduenire debeat per motum Dei, rectè sequitur non esse ex parte ipsius sufficiens fundamentum coexistentia cum creatura: id verò poni debet per se primo ex parte ipsius, qui mutatur, non verò ex parte loci, aut creaturæ, ad quam immotam ille per motum accederet. Cum enim de nouo incipit habitudo inter duo, mutatio non tribuitur illi, quod eodem modo se habens terminat habitudinem: at locus est immobilis, atque adeo non ideo locatum illum respicit, quia locus ad ipsum refertur, sed è contra: quare, si inter Deum, & creaturam iam præexistentem non daretur habitudo præsentia, & creatura immota inciperet habitudo ex eo, quod Deus illi per motum localem appropinquaret, Deus verè, ac propriè mutaretur. Ad exemplum respondetur longe diuersam esse rationem: nam, cum Deo immoto res creatur, & statim fiunt illi præsentia, supponitur ex parte Dei sufficiens, & adæquata dispositio ad coexistendum omnibus rebus, ac locis, & solum deest existentia, & indistantia ex parte ipsorum, quæ posita absque mutatione Dei resularet utrinque: relatio præsentia: ut de facto Deus cum primò cõdidit mundum incipit esse in illo absque sui mutatione: At verò, si rebus existentibus Deus præsens non esset, accederetque ad eas per motum, desideraretur ex parte ipsius adæquata ratio coexistendi rebus illis, ad quas moueretur, quæ per motum resultare deberet. Ex quo patet negandum esse Deum nihil amplius habiturum de nouo, si ad mundum iam creatum, & à se distans de nouo accederet, quæ si ab initio in illo esse inciperet, nam si statim in illo esse inciperet, non careret aliqua dispositione, aut modo intrinseco, quæ postea acquireret: si verò de nouo mutaretur, & antea careret, & postea per motum acquireret modum entitatum,

quo

Nov. Castr.

quo disponderetur ad coexistendū huic potius loco, quam illi: Itaque ut benè obseruat Nouo Castro in 1. dist. 37. qu. vn. §. ult. ad 3. dupliciter intelligi potest, aliquid incipere, vel desinere esse in loco, vno modo per accessum ad locum præexistentem, vel recessum ab eodem, altero per nouam positionem, vel desitionem loci: primo modo Deus nequit incipere, aut desinere esse in loco, quia datur vera mutatio; secundo verò modo nō datur mutatio eius, qui incipit esse in loco, & hoc modo non repugnat Deum incipere, vel desinere.

VII.
Marfilium.

Argumentum sumptum ab æternitate, quo utitur Marfilium in 1. quæstion. 39. art. 1. Conclusionem 1. non est à priori, imò nec proprie loquendo à posteriore: quoniam nec immensitas est ratio, cur æternitas conueniat Deo: nec econtrā æternitas est ratio, cur eidem conueniat immensitas: sed solum procedit à paritate rationis, quoniā non habet maiorem extensionem virtutalem æternitas in ordine ad coexistentiam temporis, & eorum, quæ sunt in tempore, quam immensitas in ordine ad coexistendum loco, & ijs, quæ illo continentur: æternitas autē ex sua infinitate habet, ut respōdeat omni tempori, & rebus existentibus in illo: ergo eandem vim habebit immensitas ad coexistendum omni loco, & rebus contentis loco. Huic argumento respondet aliquis diuersam esse rationem in extensione virtuali in ordine ad tempus, & locum: quoniam in rebus creatis videmus quasdam minus extensas secundum durationem esse maiores alijs secundum quantitatem, & consequenter magis extensas in ordine ad locum: contra verò alias diuturnioris vitæ esse, exiguæ magnitudinis, ut videre est in equis, ac bobus cōparatis cum coruis, & cornicibus: nam bouum, equorūque vita est admodum brevis, coruorum, & cornicum longa: cum tamen magnitudine corporis hæ ab illis superentur: imò non repugnat, ut res finitæ magnitudinis habeat durationem infinitam, saltem synchegoromaticè: ergo ex æternitate vitæ diuinæ non colligitur immensitas magnitudinis virtualis in ordine ad locum. Hæc responsio euincit quidē in ijs, quæ non durāt, aut sunt magna per essentiam, minimè requiri, ut æqualis sit extēsiō virtualis, vel formalis in ordine ad tēpus, & locum: cum enim vtramq; habeant per participationē ab essentia diuina, non repugnat, ut participant plus de vna, & minus de altera. At verò Deus nihil habet per participationem à causa extrinseca, sed quidquid est, habet per essentiā, & secundum totam eius

perfectionem: & sicut non habet, vnde restringatur eius duratio ad hoc tempus, vel illud, sed est simpliciter infinita respōdens omni durationi creatæ, ita quoq; non est, vnde immēsitās ipsius, & extēsiō virtualis in ordine ad locum coarctetur. Et proinde, quamuis in rebus creatis, quæ magnitudinem, & durationem habent, non per essentiam, sed per participationem, nō valeat argumentum ex magnitudine secundum tempus ad magnitudinem secundum locum, aut viceuersa: valet tamen in Deo, qui per essentiam est æternus, magnus, & immensus.

Ex omnipotentia, & operatione Dei colligi præsentiam ipsius ad omnes res ostenditur auctoritate.

CAPVT III.

Fundamentum sumptum ab omnipotentia, & operatione diuina dupliciter accommodari potest, vel à paritate rationis, quomodo capit. proximo ex æternitate ostensa est immensitas: vel à priori, aut posteriore: si priore modo sumatur, non est controuersia inter Doctores: nam omnes concedunt rectè sequi, sicut omnipotentia propter suam infinitatem extenditur ad omnes res, & loca, cōtingendo omnia tactu virtuali suę operationis, sic etiam extendi debere immēsitatem; ita ut Deus per indistantiam, & præsentiam localem coexistat rebus omnibus, ac locis. De secundo modo est controuersia; Est autem vis difficultatis in hoc; scilicet vtrum, si per impossibile supponatur abesse Deum à realiqua, vel loco, possit in eo operari, an verò ut operetur, necessario requiratur præsentia secundum locum: nam, si facta illa suppositione Deus operatur, nequaquā sequitur ex operatione præsentia ad locum: atque adeo neq; ex omnipotentia immensitas; si verò non possit operari propter distantiam, rectè sequitur ex operatione præsentia. Sententiam, quę negat sequi ex operatione præsentiam defendit Scotus in 1. d. 37. q. vnica, quem sequuntur discipuli eadē d. Bassol. q. vn. ar. 3. Mayron. q. 1. ar. 2. dum Bassol. impugnat secundam viam. Aquilan. q. vn. ar. 1. dubion. q. 2. Lychet. & Bargius q. vn. Ocham. qu. vn. lit. B. & C. Gabr. q. vn. art. 3. dub. 1. Nouo Castro q. vnica, ad finem, in solutione dubijs, & nonnulli Recentiores. Fundamenta huius opinionis interius expendentur.

Contra-

Contraria tamen sententia amplectenda est: ac dicendum ex operationibus Dei transeuntibus colligi præsentiam ipsius secundum essentiam, quæ est communior inter Doctores Scholasticos. Ita Altiliodorenf. lib. I. c. vit. q. I. Alenf. I. p. q. 9. m. 2. ad primum. Albert. in I. d. 37. a. I. S. Thom. q. I. ar. I. & I. p. q. 8. art. I. cum Caietano, Sylvestro, Chrysof. fauello, & alijs recentioribus Thomistis ibidem, & libr. 3. contra Gentes cap. 68. cum Ferrarienf. Bonauent. in I. d. 37. I. p. ar. I. q. I. A. Egid. I. etiam p. distinct. q. I. Richard. art. I. q. I. Durand. I. part. diu. in c. I. quæst. I. numer. 9. Aureol. quæst. vnica, art. 2. propositione 2. 3. & 4. Capreol. q. vnica conclusionem 1. & ad argumenta contra eandem conclusionem. Hispalens. quæst. vnica art. 3. Notab. I. & ar. 4. ad argumenta contra primam conclusionem. Soncinas q. 2. conclusio. 3. Argent. quæst. vnica art. I. conclusio 2. Marilius quæst. 39. Maior quæst. I. Palatius disp. I. Dionys. Carthusian. quæst. I. & apud eundem Petrus de Tarantasia, & Vdalricus, Iohannes Vigerius. Instit. cap. 19. §. I. vers. 2. idem supponit Henric. in Ium. art. 30. q. 5. quatenus asserit, ideo Deum non mutari localiter, quâdo in diuersis locis diuersa operatur, quia est vbique præsens. Eadè est sententia Patrum, nam ex operatione præsentiam Dei colligit Anselm. in Monolog. cap. 19. 20. 21. & 22. Hugo Victor. lib. 7. eruditionis di. d. ascalice, qui est de Trinitatis summa per visibilia agnitione, cap. 19. & Richard. de Sancto Victore li. 2. de Trinitate, cap. 23. Nyssen. orat. catechetica, cap. 25. vbi, *Quis enim, inquit, est adeo puerili animo, & ingenio, ut ad vniuersitatem aspiciens non credat esse Deum eam induentem, & continentem, & ei insidentem?* ab eo enim quod est, pendet omnia, nec fieri potest, ut sit aliquid, quod in eo, quod est, non habeat essentiam: si ergo in illo sunt omnia, & illud est in omnibus. Et Hiero. in I. ad Eph. 2. Facti estis prope in sanguine Christi; Deus, inquit, vbique est, à quo quis potest superari, cum eo sint omnia? Et Anastas. Synait. I. 2. de rectis fidei Catholicæ dogmatis tom. I. Bibliotheca Patrû, vbi inter alia sic habet: *Rei, quæ effici coepit, tantisper dum peragitur, necessario adest natura agentis. Quiduis enim operis nemo, absens si est, operatur. Deus igitur cum nullo non tempore quiduis eorum, quæ sunt, efficiat, cunctaq; moderetur, ac dispenset sua iugi conseruatione, prorsus necesse est sateri Deum, in omnibus inesse, nec ab vilo vnquam disparari entium.*

pspero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua; vbi ex operatione manus diuinæ Regius vates arguit, Deum adesse rebus secundum essentiam: idemq; sonare videntur verba Diui Paul.

Act. 17. *Non longè est ab vnoquoque nostrû, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus.* Vbi aperte ex operatione eius in nos colligit Apostolus indistantiam ipsius à nobis. Respondet rectiores ex his locis minimè colligi Deum esse substantialiter præsentem rebus, quia in eis operatur. Dupliciter autem illa interpretantur: prima interpretatio est, Sacras literas, cum dicunt Deum vbique, & in omnibus nobis esse, ex eo, quod in ipso viuamus, ac simus, & virtute eius cõseruemur, non reddere causam rei, sed cognitionis, & more humano se nobis accommodare, ut ex Dei virtute, qua in omni loco cõseruamur, intelligamus ipsum vbique esse, & ut ait Chrysof. hom. 38. in Acta, & Theoph. Chrysof. ad eundem locum Act. 17. quasi ex eplo corporali Dei in nobis præsentiam declarent; Act. 17.

ut sicut ignorare nõ licet aërem vbique esse diffusum, cum ipso viuamus, ita etiam Deum vbique esse non ignoremus, quia nõ tantum per ipsum, sed etiam in ipso viuimus. Secunda interpretatio maximè accommodatur sententiæ D. Pauli illo loco. Act. 17. *Non longè est ab vnoquoque nostrû, in ipso enim viuimus, &c.* Vbi dicunt Apostoli institutum esse ostendere, quam facillè Deus ab vnoquoque Homini cognosci, & adorari possit: nam cum vidisset Athenis aram cum eiusmodi inscriptione, *ignoto Deo*, ut redargueret inscientiam illorû, qui Deum ignotum colerent, subiunxit, *quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis: Deus, qui fecit mundum, & omnia, quæ in eo sunt, hic Celi, & terra cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat, & infra, fecitq; ex vno omne genus Hominum habitare super vniuersam faciem terra diffinens statuta tempora, & terminos habitationis eorum, quætere Deum, si forte attrectent eum: quali dicat vniuersa hæc operatus est, ut Homo auctorem suum quærat, & quasi attrectet manibus, non quidem præsentia loci, aut tactu substantiæ, sed vera cognitione, ac religione, quia verò vox illa, fortè, quæ vsus fuerat, dubitationem ingerere videbatur, quali seipsum corrigens subiecit, *quammis non longè sit ab vnoquoque nostrum, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus.* hoc est, ad eius agnitionem comparandam non opus est à nobis ipsis discedere, habemus enim in eius operationibus sufficiens argumentum agnoscendi illum, itaq; illud, *non longè est ab vnoquoque nostrum, ex vi dicursus**

D. Pauli

D. Pauli volunt non intelligi de præsentia secundum existentiam realem essentia diuinæ in nobis, sed de præsentia obiectiua, qua facile est cognoscibilis ex suis operationibus erga nos: quod colligunt ex eo, quod verba illa; *quamuis non longè sit ab vnoquoque nostrum*, referuntur ad illa alia; *Si forte attrectent eum*, quæ de cognitione, cultu, & amore nostro erga Deum intelligenda sunt.

IV. Antequam rationibus agam, expendam quam vim habeant allata testimonia ad hanc sententiam confirmandam, quod attinet ad locum Psalm. satis efficaciter ex illo colligitur; nam in prima illa interrogatione Prophetæ, nomine *Spiritus*, vel intelligitur ipsa substantia spiritualis Dei, ut expressè intelligit Basilii, Euthymius, & Lyrani in commentarijs eiusdem loci, & indicant Hieronym. & Augustin. ibidem, vel Spiritus sanctus, quæ est cõmunior interpretatio Patrum, ita Athanas. de natura humana suscepta post medium, Epistol. 1. ad Serapionem de Spiritu sancto, de cõmuni essentia Patris, & Filij, & Spiritus Sancti inter principium, & medium, & de vnita, ac sempiterna substantia Trinitatis lib. 5. in fine: Cyrillus Alexandr. lib. 13. Thesauri cap. 2. Basil. lib. de spiritu sancto cap. 22. & lib. 5. contra Eunom. ad medium, Ambrosius serm. 19. in Psalm. 118. super illa verba: *Prope estu Domine*. Theophil. Alexandr. Epist. 1. Paschali contra Origenist. ad medium habetur 3. tom. Bibliothecæ Patrum, Gaudentius tractat. de promissione Paracleti, qui est serm. 14. in tom. 2. Bibliothecæ, Theodoretus, & Euthymius in eum locum, quæ expositione supposita sensus est, *quo ibo à spiritu tuo?* hoc est, quo gentium abire possum, ubi à te, & essentia tua loco disitus sim? quasi dicat nusquam gentium; & deinde in sequentibus reddit rationem huius, & inter alia dicit, quod si ad extremos Oceani fines peruat, etiam illuc eum manus, siue potentia diuina deductura sit.

V. Porro locus Pauli absque dubio intelligitur, non solum de præsentia Dei secundum rationem cognoscibilitatis obiectiua, verum etiam de præsentia secundum essentiam: ita expressè intelligunt Athanas. de incarnatione verbi Dei inter medium, & finem, OEcumen. & Lyrani in commentarijs eius loci, & Patres, qui ad probandam Dei immensitatem eo testimonio vtuntur Irenæus lib. 4. aduers. hæreses capit. 36. Hilarius, & Ambrosius in id Psalm. 118. *Prope estu Domine*. Hieronym. in fine cõmmentarij in Habac. Theodo-

ret. in id Psal. 138. *Quo ibo à spiritu tuo?* quod etiam prima illa expositio sumpta ex D. Chrysost. supponit; nam, si Paul. vult, ut more humano colligamus Deum ubique esse ex virtute ipsius, quæ ubique viuimus, & conseruamur, quemadmodum ignorare non licet aërem esse ubique diffusum, cum ipso viuamus, profecto cõset ab operatione diuina in rebus sufficiens argumentum deduci ad probandam præsentiam ipsius secundum essentiam: & consequenter ex operatione rectè inferri præsentiam, alioquin neq; causam rei, neq; cognitionis traderet: id enim, ex quo aliud non rectè colligitur, nõ est causa illius cognoscendi, nisi fortè per accidens. Itaque Paulus voluit operationem Dei in rebus per se conducere tum ad notitiam Dei acquirendam, ut benè habetur in secunda interpretatione superius adducta, tum etiam ad arguendam immediatam præsentiam secundum essentiam in eisdem. Etenim Beatus Apostolus ratiocinationis suæ occasione sumpsit ex ara illa, quam viderat inter Atheniensium simulacra cum inscriptione illa: *ignoto Deo*, & duo reprehensione digna in eare animaduertit: alterum, quod veriminis notitia carerent, & colerent numen ignotum: alterum, quod crederent verum numen instar inanij Deorũ ara. id est, tẽplo contineri, ac indigere basilicis ad habitandum, aut hominum cultu, & veneratione: & vtrumq; ex operationibus diuinis redarguit. Primum quidem, quoniam ignorare non licet Deum conditorẽ vniuersi, & suismet effectibus quasi radijs sese mentis humanæ oculis ingerentem: Secundum verò, quoniam is, qui nullis certis locorum spatijs includitur, non indiget tẽplo, cui quasi additus sit ad habitandum; & is, qui non longè est ab vnoquoque nostrum, sed singulos mirabiliter inhabitat, nõ opus habet arca, vel tẽplo, quo Homines conueniant ad cultum illi exhibendum, cum in se ipsis Deum præsentem habeant: & vtramq; præsentiam nempe cognoscibilitatis obiectiua, & indistantiæ secundum propriam essentiam intellexit illis verbis: *quamuis non longè sit ab vnoquoque nostrum*, & vtramq; sufficenter probauit ratione, quam subtexuit sequentibus: *in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus*, nam ab effectibus pendentibus actu à causa efficiente agnoscitur causa non solum absolute, sed vt actu præsens operi suo, vt inferius vberius ostendam. Et hoc ipsum indicat modus ille loquendi, *in ipso viuimus*; nam terminus *in*, videtur constituere Deum instar fundamenti actu fulcientem vitam,

motum,

Basilii.
Euthym.
Lyrani.
Hieronym.
Augustin.
Athanasius.

Cyrrill. Alex.
Basilii.

Ambrosius.
Theophil.
Alexand.

Gaudent.

Theodoret.
Euthymius.

Athanas.
OEcumenius.
Lyrani.

Irenæus.
Hilar.
Ambrosius.
Hieronym.
Theodoret.

motum, & existentiam nostram, & consequenter ipsius erga nos propinquitatem, atque praesentiam indicare: Et hic est sensus Patrum, qui saepe hoc testimonio, & ratione Pauli utuntur ad Dei praesentiam in rebus omnibus comprobendam. Ita Ambrosius in libello de dignitate conditionis humanae initio. *Deus, inquit, vnus semper, vbique totus est, omnia viuificans, mouens, & gubernans, sicut Apostolus confirmat, quod in eo viuimus, mouemur, & sumus.* Hieronym. Isai. cap. 66. Initio probans multis testimonijs Dei immensitatem, adducensque illud Hier. 23. *Caelum, & terram ego impleo, addit, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus.*

Theodoret. in id. i. ad Corinth. 15. *ut sit Deus omnia in omnibus. Nunc enim, inquit, vbique quidem est per essentiam, habet enim naturam, quae non potest circumscribi, & in ipso viuimus, mouemur, & sumus; ut ait Diuinus Paulus, & term. 10. de prouidentia ad medium; Si itaque, inquit, in illo mouemur, & sumus, iuxta Apostoli vocem, nulla vndique mundi pars Deo destituta est.*

VI. Quidam recentiores videntes scripturam, & Patres maxime fauere huic sententiae, quae docet ex operatione diuina ad extra colligi immediatam praesentiam Dei ad omnes res, alia vero ex parte existimantes cum Scoto ex praecisa ratione agentis immediate non colligi immediatam praesentiam agentis ad passum, aiunt, quamuis operari indistans non operando in propinquum, & quaedam perfectio, quoniam vendicat independentiam à contractu quantitativo, & illimitationem virtutis actiue, absolute tamen perfectius esse modum operandi, quo agens est magis propinquum intus, & indistans à passio, & per se adest omnibus suis effectibus, si hinc non sequitur vlla distractio, aut immunitio virtutis, ut indicat Diuus Thomas quodlib. 11. qu. 1. art. 1. ad 4. atque adeo hunc operandi modum, si ab eo separentur imperfectiones, quae in agentibus creatis permixtae sunt, non de Deo negandum. Alij verò dicunt, quamuis ex eo solum, quod Deus vbique operetur, non colligatur immediata praesentia eius ad res, colligi tamen ex eo, quod agat, & conferuet omnes omnino res, ut agens primum, ac perfectissimum: nam hic modus agendi continet virtutem infinitam, qualis esse debet virtus agentis primi; at verò ens infinitum in omnibus rebus praesens est. Et hoc modo aiunt concludere argumentum Diui Pauli, & Patrum ex eo probantium Deum esse in rebus omnibus, quia facit, & sustentat omnia, scilicet ut causa perfectissima, &

infinita. Ad testimonium verò Pauli, & dicta Patrum respondent, non opus esse, ut omnes consequentiae, quae sunt in sacris literis, vel à Patribus, sint formales, quae scilicet habeant omnem vim suam spectatis solum rationibus formalibus vocabulorum.

Hi tamen omnes eneruant, aut potius mutant argumentum Pauli, & Sanctorum Patrum. Primi quidem, quoniam non colligunt simpliciter eo eo, quod Deus alicubi operetur, debere esse ibidem praesentem, quoad substantiam, sed quia hic modus dicit perfectionem, & potest separari ab imperfectione, colligunt competere Deo. At D. Paulus hoc non curauit, neque hoc argumento usus est ad promiscuam turbam, sed ratione magis apparente, & quae facile percipi posset; ea verò est, quod agens est, ubi habet peculiare effectus in nullam aliam causam reducibiles, ut habet Deus. Itaque, etiamsi illa prima collectio recentiorum idonea sit, est longe diuersa à collectione D. Pauli: quae ex operatione ipsa concludit immediatam praesentiam Dei in rebus. Secunda quoque suam habet vim, sed est aliena à mente D. Pauli: is enim non adeo ineptè discurrere debuit, ut supponeret id, quod intendebat, volebat autem persuadere Atheniensibus Deum non includi loco certo, aut templo, nec egere ara, ut à nobis colatur, cum non longe sit ab vnoquoque nostrum: itaque intendebat probare Deum esse à nobis indistantem, quia in ipso viuimus, mouemur, ac sumus: Si verò in ratione ipsa supponeret nos esse, ac moueri in Deo tanquam in agente primo, ac infinito, supponeret ipsum esse immentum, & consequenter non longe ab vnoquoque nostrum: quod intendebat probare. Præterea, aut argueret ex infinitate agentis, qua agens est, hoc est ex infinita potentia Dei, aut ex infinitate eius in ordine ad locum, aut denique ex infinitate entitativa in se: non ex prima, nam si ex infinitate potentiae in genere potentiae colligitur immediata praesentia ad omnem rem, vel locum possibilem, quo virtus fuerit maior, vel minor, respondebit maiori, vel minori quantitati spatij, quod esse aperte falsum experientia docet. Non ex secunda, quoniam tunc supponeret idem omnino, quod probare intendebat. Non denique ex tertia, quoniam tunc esset collectio per accidens, & eo modo ex illo principio possent colligi omnes omnino perfectiones diuinae: non minus enim ex infinitate entitativa Dei colligitur vna perfectio, quam alia: at verò Paul. & Patres indicant speciali ratione colligi im-

VII.

mediatam præſentiam Dei ex immediata eius operatione, vt re vera colligi in ſequentibus oſtendam.

Oſtenditur rationibus ex operatione diuina rectè inferri præſentiam eius ad omnia.

C A P V T IV.

I. **P**ost diuina testimonia, & Patrum dictatione agendum est. Præmittendum verò ex Logica nihil referre ad bonam illationē vtrū procedat ex causa, vel effectu à priore, aut posteriore, dummodo tamen cum veritate antecedentis stare nequeat falsitas cōſequentis, & veritas huius per se ex illius veritate inferatur, non assumpto termino extraneo: nam rectè inferitur, *ſi dies eſt, ſol lucet*, & tamen poſterioris natura eſt diem eſſe, quam ſolem lucere, rectè item inferitur, *ſi ſignum actū imprimitur in ceram ſigillo, hoc tangit illam immediate*: & tamen prius natura eſt tactus ſigilli imprimētis figuram ceræ, quam ipſa impreſſio. Ita quoque, & ſi in aliquo caſu concedatur operationem Dei eſſe priorem natura, quam ſit actualis præſentia ipſius ad rem, vel locum, vbi operatur, non proinde eſt inutilis collectio præſentia ex operatione. Reſpondent quidam ſigillum prius eſſe præſentem ſubſtantia molli, vel fluidæ, quam characteris ſui formam imprimat: & ideo non valere argumentum ſumptum ab exemplo eius. Verum non eſt negandum ſigillum, ſicut eſt præſens ceræ, cui imprimit figuram, eſſe quoque præſens ipſi figuræ: in argumento vero propoſito non ſumitur comparatio à præſentia ſigilli ad ceram, vel aquam, ſed ad ipſam figuram impreſſam, quæ eſt poſterior tactu impreſſiuo ſigilli: Ex quo tamen rectè concluditur præſentia ſigilli ad figuram. Eodem modo licet admittamus rem creatam eſſe poſtēriorem tactu actiuo Dei, qui eſt ipſius operatio, quia tamen hæc quoad immediatam dependentiam actualem à Deo eſt ſimilis figuræ impreſſæ ab annulo in re liquida, quemadmodum ex actualifiguratione rei liquidæ rectè deducitur immediata præſentia annuli, ita ex actuali operatione Dei rectè colligi poteſt immediata præſentia ipſius ſecundum ſubſtantiam.

II.

Caietan.
Sylueſt.

Notandum præterea Caietan. i. p. q. 8. art. i. §. Nota ſecundo, & Sylueſtrum eodem articulo, initio, duos aſſignare indistantia

modos inter agens, & effectum: nempe quando agens eſt immediatum immediate virtutis, quod contingit quoties virtus agentis iungitur effectui non mendicando talem coniunctionem ab alia virtute: vel immedatione ſuppoſiti, quando agens attingit effectum nullo alio ſuppoſito interueniente inter effectū, & primum agēs, quod vt verum ſit, ita intelligi debet, vt influxus, qui ab agente procedit, non exeat mediante alio ſuppoſito, quod ſit tota ratio operandi proximè attingens effectum. Hoc verò duobus modis euenire poteſt, primo ſi nullum aliud omnino ſuppoſitum operetur, quomodo De⁹ creat immediate immedatione ſuppoſiti: deinde ſi, quamuis aliud ſimul operetur, primū non ſolū agat, quatenus agit per ſecundum, ſed etiā influxu proprio, à ſe immedate procedēte attingat effectum, & vtrouis ex his modis agēs immedate operetur neceſſario requirit, ſeu infert præſentia ſubſtantialem ſui ad effectū: diuerſa quippè eſt ratio immedationis in agēdo, atque in exiſtendo: nam Scotus admittit cælum immedatione ſuppoſiti gignere animalia imperfecta in terra, cum generationem illam ſubſtantialem, non niſi à cælo attingi velit; & tamen negat immedationē ſecundum locū, itaq; immedatio in agēdo excludit interuentum alterius cauſæ inter effectū, & cauſam quæ dicitur agere immedate: immedatio vero in exiſtendo excludit diſtantiam vnus ab altero. Tripliciter autem fingi poteſt agens non eſſe immedatum paſſo quoad præſentiam ſubſtantialem. Primò, ſi agens loco diſſitum nihil omnino agendo in medium producat effectum in loco remoto. Secundò, ſi quoad exteriores tantum partes ſit contiguum, & immedatum paſſo: adhuc enim quoad partes intrinſecas diſtat à paſſo, neque illis eſt immedate præſens: denique, ſi alterutro horum modorum diſtas per virtutem à ſe procedentem attingat paſſum longè remotum, vel ſaltem diſponat ad ſuſcipiendam formam à ſe ipſo immedate producendam. Et de ſecundo quidem, ac tertio modo inferius dicam, nunc de primo agendum eſt.

III.
Eſſe verò hunc modum impoſſibilem, ſaltem in actionibus cauſarū ſecundarum, Scot. quoque, & eius ſectatores admittunt, ſemper enim requirunt actionem aliquam agentis immedatum paſſum, licet non exigant vt per eam, vel terminum ipſius tanquā inſtrumentum agentis principalis, attingatur effectus productus in loco diſſito. Impoſſibilitas verò huius primi modi oſtenditur hoc argumento: Omnis actio ſuppo-

ſupponit exiſtentiam operantis: ergo omnis actio in hoc, vel illo loco ſupponit ibidem exiſtentiam agentis. Intelligitur aut conſequens, & antecedens de exiſtentia ſecundum propriam eſſentiam, vel virtutē; ita vt quemadmodum id, quod nec actu, nec virtute exiſtit, operari nullo modo poteſt: ſic etiam id, quod in hoc loco non eſt actu, vel virtute, nequeat in illo operari; quod verò primo modo diſtat à paſſo, neque actu neque virtute eſt illi præſens, vt per ſe patet; ergo nequit in illud operari.

IV. Dicit aliquis, agens infinitum, quamvis ex impoſſibili fingatur abeſſe loco, & nihil agere in medium, adhuc eſſe virtute in loco remoto: quatenus efficacitate omnipotentia ſua poteſt in illud operari. Hæc reſponſio ſupponit falſum. Dupliciter enim eſt aliquid virtute alicubi; nempe vel in cauſa, quæ eſt virtus actiua continens effectum, & hoc modo Deus nullibi eſt virtute, cum non habeat cauſam, vt per ſe patet; vel in aliquo effectū à ſe reſcicto, quæ eſt virtus cauſa, à qua procedit; & vt hoc modo res ſit virtute in aliquo tempore, aut loco, ſupponit in eodē veram exiſtentia alicui, quod ſit aliquo modo virtus eius: nā quod nec per ſe, nec per aliquid aliud alicubi eſt, intelligi nequit quomodo ibi ſit virtute; Et proinde, cum agens diſtat à paſſo, neque illi præſens eſt immediate per aliquā virtutem ſuam operatricem actu inibi exiſtentem, non eſt in illo virtute. Et confirmatur à ſimili, quoniam ideo res, quæ actu, vel virtute pro hoc tēpore non exiſtit, in eo operari nequit, quamvis exiſtat in alia differentia temporis, quia intelligi nequit, quomodo effectus pro hoc temporis momento depēdeat à re, quæ modo nec eſt formaliter in ſe, nec virtute in alio; ſed eadem eſt proportio exiſtentia in hoc tempore ad agendum in eodem, atque exiſtentia in loco ad agendum in illo: ſicut enim, quod eſt in hoc tempore, diſtat ſecundum durationem ab eo, in quo non eſt, ita quod eſt in eodē loco, diſtat ſecundum præſentiam ſubſtantialem ab eo, in quo non eſt: nō eſt igitur maior ratio, cur id, quod nullo modo eſt in tempore diſtanti, non poſſit in illo operari, poſſit autem agere in loco id, quod in ipſo omnino non eſt: Quare, quemadmodum omnipotentia Dei non ſe extendit ad hoc, & operari queat in tempore, in quo non eſt, ita etiam operari non poterit in loco, ubi nullo modo eſt: & ita ex modo operandi immediate immeditatione ſuppoſiti rectē inferitur exiſtentia immediata, & præſentia ſubſtantia diuinæ ad locum.

Vt magis eluceſcat tradita doctrina, expēdēda eſt ſolutio, qua vtuntur Auctores oppoſitæ ſententiæ: dicunt enim, tametſi indiftantia requiratur in cauſis ſecundis, non proinde requiri in prima: quoniam virtus huius operatrix eſt infinita, illarum vero finita, ac limitata: idque à ſimili oſtenditur, quoniam nullum agens creatum operatur nullo præſuppoſito ſubiecto ob imperfectionem virtutis actiua, & tamen Deus ob infinitatem potentia ſue, quando creat, agit non ſuppoſito ſubiecto, & ex infinita diſtantia traducit effectum à puro non eſſe ad eſſe: ita ergo operari poteſt in ſubiectum non præſens: eademque namque, imò maior eſt improportio ſubiecti ad nō ſubiectum, quæ eſt ſubiecti, vel effectus præſentis, ad non præſentem: quare, ſi efficacitas omnipotentia diuinæ illam diſtantiam ſuperat: hanc etiam ſuperare poterit, & conſequenter agere indiftans, non agendo in medium.

Hæc tamen ſolutio ſtare non poteſt; ſi enim non repugnat absolute ſecundum communem rationem agentis, vt agat indiftans non agendo in proximum, non eſt vnde colligatur requiri potentiam infinitam ad agendum in paſſum remotum ſolum diſtantia vnius cubiti; quandoquidem hæc diſtantia eſt finita: ergo vinci poterit virtute potentia finitæ. Et confirmatur, quoniam poſita communi ſententia ad agendum in paſſum, diſtans ab agente per ſpatium infinitum, opus eſt potentia infinita: ergo ad agendum in paſſum diſtans finito interuallo ſat erit potentia finita. Patet conſequentia, quoniam ea eſt proportio potentia ad potentiam, quæ eſt diſtantiæ ad diſtantiam, vt patet in agentibus per medium; ſi ergo ad agendum in remotius ſpatium eſt neceſſaria maior virtus, ad agendum in propinquius ſufficiet minor. Ex quo ſequitur, ſi ex communi ratione agentis, non prærequiritur ad operandum immediatio agētis cum paſſo, dari aliquas potentias creatas, quæ poſſint agere in remotum, non agendo in proximum. Nam inter illas eſt inæqualitas participationis potentia diuinæ, & ſi ſunt inæquales quoad effectus, & alios agendi modos, cur nō erunt etiam inæquales quoad hoc, vt aliæ poſſint agere in remotum, non per proximum, aliæ verò non? Dicit aliquis cum eadem inæqualitate virtutis coherere æqualitatem quoad exigentiā ſubiecti, quæ eſt communis agentibus omnibus creatis: Eodemque modo poſſe cauſas ſecundas eſſe inæquales quoad effectus, & cōuenire ex quo in impotentia agendi in remotum non per

V.

VI.

proximum. Longè tamen diuersa ratio est utrobique: nam agere nullo præsupposito subiecto nõ habet latitudinem: & idcirco. si propterea conuenit Deo, quia infinitus est, conuenire nequit ulli agenti finito. At verò agere indistans habet latitudinem: & ideo, cum minus sit agere in aliquod certum interuallum, & nõ ultra, quam posse agere in quamuis distantiam maiorem in infinitum, si hoc secundum conuenit Deo ratione suæ omnipotentia, illud primum, cum sit minus, cur non conueniet causæ secundæ, quamuis non sit infinita? præsertim quia, si possibile est agere in remotum nõ agendo in proximum, non arguitur virtus infinita ex hoc ipso, quod agat solum in remotum, quin prius agat in proximum: si enim fingamus unum agens solum posse agere in passum distans decem cubitos, & non ultra: aliud verò indistans per viginti, & sic in infinitum, vis actiua primi erit minor, quam secundi, & huius quam tertij, & sic in infinitum: atque adeo ea sola, quæ potens est agere indistantiam infinitam, erit infinita: cæteræ autem finitæ.

VII.

Itaque negatio distantia agentis immediate non per aliud suppositum, est conditio requisita omni agenti, quæ agens est, sunt enim quædam conditiones communes causis, quales sunt: à quibus nec ipsa causa prima absolui possit: qualis est in causa finali apprehensio, atque intentio finis: sine quibus nec bonitas diuina mouere potest tanquam finis: In materiali, ac formali conditione necessaria est unio: sine qua nec ipsum verbum diuinum, quod cõparatione naturæ assumptæ habet quandam similitudinem cum materia, quatenus sustentat, & formæ quatenus cõmunicat illi suum esse diuinum, posset hypostatice sustentare naturam terminando dependentiam illius. Eiusdem generis est in causa efficiente negatio distantia secundum tempus & locum. Cuius rei rationem reddit Iauell. l. p. q. 8. art. 1. §. Sed contra hoc. si hoc, post Capreol. in l. d. 37. q. vnica ad 8. Scoti contra primam conclusio. quia agens est quodammodo actus ipsius passi, & passum est quodammodo in potetia ad ipsum agens, actus autem, & potentia ex ratione sua sunt indistantes, ex 9. Met. Hæc ratio, licet ostendat aliquam proportionem inter agens, ac patiens similem illi, quæ est inter actum, & potentiam, nõ tamen reddit sufficiens fundamentum. Responderi. n. potest, quemadmodum ex hac proportionem non rectè sequitur agens, & patiens debere cõiungi formaliter, sicut actus vnitus formaliter potetia passiuæ, ita etiam non sequi debere esse indistantes.

Iauellus.
Capreol.

Primum verò fundamentum est, quia sicut ipsum esse causæ supponitur ad actionem, ita esse hoc loco, vel tempore supponi debet ad operationem in hoc loco, vel tempore: nam, quæ est proportio ipsius esse absolute ad agere absolute, eadem est inter esse hic, vel nunc ad operari hic, vel nunc: & proinde, si quod absolute non est actum, vel virtute, nequit absolute operari, & iam quod non est actum, vel virtute hic, aut nunc, nequit agere hic, vel nunc: nam existentia pro alio tempore, ac loco perinde se habet, ac si non esset: quis enim dicet esse substantiam aliquam existere in certo aliquo tempore, ut possit operari in tota æternitate, vel saltem in aliqua differentia temporis, in qua nullo modo existat. Ratio verò cur hoc euidentius appareat impossibile in tempore, quam in loco, est, quoniam id, quod pro hoc tempore non existit, simpliciter non habet esse: & propterea neque vim operandi: & quod alibi existit, simpliciter habet esse, quamuis non sit in loco, ubi sit effectus: si tamen res bene expendatur quoad hoc est eadem fere ratio. Rogo enim cur effectus, qui hodie producit, fieri, atque dependere nequeat ab existentia hesternæ causæ, quæ hodie iam non est per se aut virtutem relictam. Respondebitur quia non est in tempore præsentem, in quo effectus actu producit: eodem modo effectus, qui in vno loco sit, pendere nequit à causa absente, nisi saltem per virtutem à se emissam in eo sit. Quemadmodum igitur Deus, quamuis sit omnipotens, si concipiat in vno certo tempore existere, & non in alio, non poterit actu producere effectum pro eo tempore, quo conciperetur non existens, in quamuis sit omnipotens, si concipiat circumscriptus certo aliquo loco, agere non poterit in eo, à quo abest.

Ex operatione Dei colligitur præsentia Dei intima ad res omnes.

CAPVT V.

Capite præcedente ostendi non posse agens operari in remotum nihil agendo in proximum: atque adeo debere esse immediatum passio per se, vel propriam virtutem. Et ex hoc principio Deum esse immediate præsentem rebus omnibus, neque posse illi cõpetere primum illum modum operandi in remotum ex tribus assignatis eodem capite, numero 2. Nunc videndum, utrum cõueniat aliquis ex duobus aliis, an vero

VIII.

I.

verò ex operatione eius neceſſario colligatur immediata præſentia ſubſtantia diuinæ ad res omnes, non ſolum ſecundum contactum extrinſecum, ſed etiam ſecundum indiſtantiā ipſius ab intimis quibuſque partibus rerum omnium.

II. Sunt verò, qui exiſtunt, quamvis cauſa nihil agens in intermediū ſpatium operari nequeat in remotū, tamen operationē huiusmodi non eſſe neceſſariam ad hoc, ut virtus agētis principalis ſit immediata paſſo, ſed propter ſubordinationē effectuum, quorū vnus ſupponit alterius productionem, vel propter diſpoſitiones requiſitas ex parte ſubiecti, ut recipiat formā à principali agente: & ita cōcedunt eſſe poſſibile ſecundum, ac tertium modū agendi in remotū præſuppoſita actione aliqua in proximum. Vtrunq; verò exemplo illuſtrant: tertium quidē quoniam ſol diſtans à corruptibilem corporum ſphæra producit in eam lumen, producēdo ſimul in medium, non quaſi virtutem productiuam vltioris luminis, ſed tanquam conditionē, ſine qua nequit produci lumen in ſpatio remoto. Secundum verò probant ſumpra ſimili udine ab adgeneratione, ſive nutritione naturali viuentis, ad quam non requiritur intima præſentia agentis principalis, ſed ſufficit contactus extrinſecus abſque eo, quod intromittatur in alimentum, quod eſt paſſum, vlla viſa actiua attingens efficiēter educationē formæ ex potentia materiæ. Probat̃ur verò, quoniam viuēs, quod nutritur, vi potentia nutritiua introducit formam ſubſtantialem in interiores partes alimenti proximē diſpoſiti, quibus nō eſt immediatē, & intime præſens per ſe, ut euidens eſt. Non item per aliquam virtutem: nam virtus nutritiua ſeu cōuerſiua alimēti in ſubſtantia aliti eſt viſalis, & proinde conuenire nequit partibus alimenti, quamdiu manent ſub forma alimenti: & ita ſaltem quando materia alimēti minima informaretur, ſimul anima nutriti erit actio in intimas partes paſſi ab agente præſente ſolū exterius ſine virtute inſtrumentaria introducta. Idem cernitur in motu proiettorum: nam quamvis proiiciens initio attingat immediate mobile, illudque pellat, poſtea tamen diſiungitur mobile à proiiciente, & continuatur motus abſq; actuali impuſſione, aut vlla virtute, quæ remaneſcit impreſſa mobili à proiiciente: & in neque pars prima motus eſt cauſa efficiens ſequentium, neque relinquitur impuſſus aliquis, ſive impetus, quo mobile feratur: hic enim, ſi daretur, cū ſit eiufdē ſpeciei, quando exit ab eadem virtute motiua, verbū

gratia Hominis, non poſſet efficere motu ſpecie diuerſos, quales videmus fieri ab Homine proiiciente nūc lapidem ſurſum, nūc deorſum. Ex quo colligunt poſſe Deo competere alterutrum ex his operandi modis: & conſequenter ex operatione ipſius minimē colligi præſentiam eius intimam ad oēs res; quoniam ipſe virtute ſua ſupplere poſſet omnem conditionem agendi, & ſubordinationē effectuum, itemq; vicem diſpoſitionū: poſſe enim ſubito copulare formam ſubſtantialem materiæ nullis diſpoſitionibus præuijs: quare ſublatis diſpoſitionibus intermediis poterit è loco remoto facere id, quod illis intermedijs fieret, & ita operari indiſtans.

III. Hi etiam operandi modi ſunt impoſſibiles ob rationē aſſignatam cap. præcedente: ſi enim effectus intermedij nō ſunt virtus actiua agētis principalis, nō eſt hic, ubi effectus producit̃ur, viſ efficiēs, à qua actio pendere, & promanare poſſit: cōditiones verò, aut diſpoſitiones, quibus paſſū redditur habile ſuſcipiendę formæ, nō ſufficiūt, niſi adſit viſ actiua, quæ reuera non adeſt, ſi in ſola re diſtanti eſt viſ agēdi, neq; vllō modo communicatur alicui agenti ſaltem inſtrumentali immediato. Neq; argumentum ſumptum à ſole rem concludit: nam, ut inferius fuſius explicabo, lumen intermedium, eſt verē cauſa efficiens inſtrumentaria luminis vltius diſfuſi.

IV. Quod verò attinet ad modum agēdi per immediatum contactum extrinſecum in partes internas cum diſtantiā ab eiſdē, dicendum omnino eſt non eſſe poſſibilem, niſi in proximas ſibi imprimat vim aliquā actiuam, qua mediante attingat internas. Fundamentum eſt, quoniam tactus ſecundum partes externas non tollit veram diſtantiā inter agens ita immediatū paſſo, & partes interiores ipſius; quare, ſi detur actio ab agēte extrinſecus appoſito in partes remotas, & nō per virtutē tranſmiſſam ab illo in intermedias, verē ager indiſtans, & effectus penderet à potentia actiua alibi exiſtente, & nullo modo, vel ſaltem virtualiter præſente: eadem verò prorfus eſt ratio impoſſibilitatis in hoc agendi modo, atque in priore: idcirco enim Philoſophus negat agens operari poſſe indiſtans, quin operetur prius in propinquum, quoniam interuentu formę in medio productæ tanquam inſtrumenti agentis principalis remoti attingitur effectus immediatē: & quemadmodum in naturalibus experientia docet nihil agere in paſſum remoto actu diſtinctum ab immediato, quin prius agat in immediatum, eadem quoque

magistra scimus nihil agere in parte remotas, quin agat in proximas: & sicut in priore casu ratio suadet eiusmodi actionem non solum requiri, vt conditionem ad agendum vterius, verum vt translationem virtutis actiue, à qua dependeat effectus longe distans ab agente principali, ita etiam in casu, de quo agimus, actio in partes vicinas agenti immediato requiritur tanquam communicatio virtutis actiue, à qua proxime, & immediate procedat actio, quæ sit in partibus intrinsicis. Quæ res inductione constare poterit in omni actione naturali, siue substantiali, siue accidentaria. Quem discursum Philosophis relinquo: solumque ostendo in generatione naturali, in qua maior est difficultas, admittendo eam sententiam, quæ asserit generationem esse veram actionem: in qua generans non potest esse intime præsens omnibus partibus materiæ, quæ est subiectum generationis, vt per se patet: sed, si consulimus experientiam, comperimus nullo modo opus esse, vt generans immediate attingat materiam geniti, pro eo instanti, quo forma substantialis primo inducitur in materiam, frequenter enim animatur fœtus in utero materno absente Patre; sapius etiam mortua gallina, quæ ouum peperit, & gallus, qui semen indidit, alterius gallinæ incubitu gignitur pullus: signum ergo est ipsam momentaneam actionem generationis non pendere ab immediata præsentia generantis, sed à præsentia virtuali, quæ manet in semine, & dispositionibus actione illius inductis: quæ, cum sint intime præsentis materiæ, quam actuant, ac disponunt, virtute principalis agētis, à quo sunt, educunt formam de potentia ipsius materiæ: & ita nullibi datur partialiseductio, quin ibidem intime præsens adsit partialis virtus, à generante deriuata.

V. Hoc generationis exemplo euertitur oppositæ sententiæ fundamentum peti- tum à nutritione: nam in hac etiam id, quod immediate attingit introductionem formæ aliti in materiam nutrimenti, non est ipsa forma substantialis nutriti, imò neque ipsa potentia nutritiua, sed dispositiones cōnaturales viuenti, quod nutritur, introductæ in materiam alimenti vi potentie nutritiue, & caloris naturalis: hæc verò dispositiones diffusæ sunt per totam illam materiam conuertendam in substantiam aliti, nec enim inducitur forma in materiam non apte dispositam: & ipsæ vel euocant, atque inuitant ad materiam,

quam actuant, formam viuētis, si incorruptibilis est, vel ex ipsa materia educunt, si forma est corruptibilis, & vtramque mutuo nexu copulant. Respondeo itaque; argumento, tamen si vis nutritiua vitalis non insit alimēto, quamdiu manet sub forma alimenti, tamen actione partium viuētium, & virtute caloris natui introduci dispositiones in totam illam materiam minimam informandam formam viuētis, quarum vi, & actione immediata introducitur forma in singulis eius partes. Argumentum de motu projectorum apud eos, qui negant imprimi mobili vim aliquam, siue impulsū à proijciente, difficile fortassis erit: ijs verò, qui impulsū admittunt, non item: quorum ego sententiæ accedo: Et rationi, quæ oppugnat, respondeo absurdū non esse, vt ab instrumento eiusdem speciei diuersimode applicato proueniant effectus specie distincti, vt vel in eodem motu admittere debent ij, qui impulsū negant. Nam Homo vna pollet virtute motiua eiusdem speciei ad mouenda alia corpora, & tamen pro diuersa ipsius applicatione, ac directione causat motum sursum, deorsum, & plures alios diuersos: quod ergo ipsi concedere tenentur in virtute motiua, non debent absurdum reputare in impulsu.

Hoc ipsum, quod ostensum est de agentibus creatis, habet etiam locum in Deo, non propter imperfectionem virtutis, sed propter repugnantiam rei. Et sicut causæ secundæ transmittere nequeunt actionem in partes intimas passī, quod immediate tangunt, nisi per intermedias, ita si Deus esset solum extrinsece præsens, nec illaberetur intime rebus omnibus per se, vel suam virtutem nequaquam posset operari intra res ipsas. Fundamentum est, quoniam conditio propinquitatis causæ ad effectum, vt iam superius dixi, est de ratione causæ agentis in communi: & proinde, quamuis Deus supplere possit efficacitate potentie suæ vicem cuiusvis causæ secundæ, nec indigeat instrumento, aut dispositionibus ad agendum, tamen vt agat vbi non est, non cadit in eius omnipotentiam. Sed enim inquiet aliquis, quamuis hæc ita sint, adhuc ex operationibus ipsius non colligetur immediata præsentia; quandoquidem creaturæ, quæ agunt, non oēs habent intimam præsentiam, sed solæ incorporeæ: & non semper habent præsentiam cōtactus extrinseci, vt patet in sole, qui à visceribus terræ longe distans inibi gignit metalla: sicut ergo agentia creata, cum re ipsa distent ab effectu exerunt vim actiua, & per virtutē in medio

medio diffuſum operatur, vbi non ſunt, ita non videtur repugnare cauſæ primæ, vt non cōcurrat ad effectum immediate per ſe, ſed per virtutes communicatas creaturis, & ita ex operatione diuina in re aliqua, vel loco non elicitur efficaciter, quod Deus ſit illis intime præſens. Et confirmatur quoniam Deus poteſt ſupplere actionem cauſæ ſecundæ: ergo ſupplere poterit concurſum virtutis instrumentariæ, quam ipſe extrinſecus aſſiſtens induceret in intimas partes ſubiecti, vt per ipſam operaretur: quo dato per ſolam extrinſecam præſentiam poſſet agere in intimas partes ſubiecti, abſque alia virtute actiua intermedia.

VII.
S. Thom.

D. Thom. in 1. d. 37. q. 1. art. 1. & 1. p. q. 8. art. 1. volens occurrere huic difficultati aſſerit habere Deum in omni re effectum quendam ſibi proprium: nempe eſſe creatum: hoc autem eſt intimum rei: ideoque oportet, vt Deus ſiue de nouo illud producat, ſiue conſeruans ſit intime præſens rei, quæ habet eſſe: contra quod fundamentum arguitur ex Scoto in 4. diſt. 1. quæſt. 1. quoniam, vel hic effectus ita eſt à Deo, vt non ſit etiam à cauſis ſecundis, vel admittit etiam cauſalitatem ipſarum: primum non eſt dicendum, quoniam quidquid aliquid gignit, aut cauſat, conſert illi eſſe, omnis enim cauſalitas terminatur ad ipſum eſſe: ſi ſecundum admittatur, non recte inferitur præſentia: nam proprius effectus cauſæ principalis, ad quem admittuntur aliæ cauſæ ſubordinatæ, non arguit immediatam præſentiam cauſæ illius principalis, vt conſtat in Architecto, cuius proprius effectus eſt tota fabrica, cum ſingulæ partes ſint effectus opificum ſubordinatorum, & tamen non opus eſt, vt Architectus fabricam contingat: Caietan. 1. p. quæſt. 8. art. 1. §. Notatertio, ita explicat ſententiam D. Thom. vt proprium non ſumatur, prout diſtinguitur contra commune, ſed prout diſtinguitur contra alienum; dicitur ergo ipſum eſſe proprius, ſiue per ſe primo effectus Dei, quia ſolus poteſt omnia facere, quæ exiguntur ad hoc, vt aliquid ſit: etenim res omnis, aut eſt materialis, aut immaterialis, ſi materialis, vt ſit indiget materia, quæ à ſolo Deo creatur, & conſeruatur: ſi immaterialis, ſimiliter à ſolo Deo ſit, & ita in omni re eſt aliquid productum, & conſeruatum à ſolo Deo, & propterea Deus dicitur agens omnium immediate inſpiratione ſuppoſiti.

VIII.

Et quidem hæc interpretatio bene ex operatione colligit præſentiam: quoniam, cum res omnis ſit ſubſtantia, vel inſubſtantia, ſi in quauis ſubſtantiā eſt eſſe à ſolo Deo

productum, Deus eſt intime præſens eiſ nodi ſubſtantiæ, & omnibus operationibus, & accidentibus, quæ in ea ſunt. Verum tamen nō videtur attingere mentem ſancti doctoris, neque germanum ſenſum literarum: nā D. Thom. ait eſſe creatū eſſe proprium effectum Dei, ſicut ignire eſt proprius effectus ignis: ſignificans ipſum eſſe creaturæ quoad ſe ipſum adequatè procedere, ac fieri à Deo: quare cenſeo cum Sylueſtro 1. p. Syneſt. conſlati q. 8. art. 1. §. 2. quādo S. Thom. vocat ipſum eſſe effectū Dei proprium, id eſt, nō alienum, intelligere eſſe adequatum, ita vt nullū ſit eſſe, quod nō fiat à Deo, ſiue ſolo, ſiue ſimul cum cauſis ſecundis: & ita abſtrahendo ab actione, qua Deus ſolus conſeruatur eſſe ſubſtantiæ immaterialis, & conſiderando actionem vitalem talis ſubſtantiæ, ex ipſa colligitur immediata, atque intima præſentia eſſentiæ diuinæ, ex iactō fundamento. Quoniam eſſe huius etiam eſt proprius effectus Dei, ita vt nulla omnino virtute fieri poſſit, quin ſit, etiam immediate à Deo: nam, cum ſit creatura, abſolui nequit ab vniuerſali dependentia à creatore. Itaque, vt alibi contra Durand. ſuſius oſtendimus, res omnis ſiue ſit ſubſtantia, ſiue accidens, ſemper actu pendet ab vniuerſali cōcurſu cauſæ primæ, qui talis eſt, vt nō niſi ab ea immediate procedat, aut procedere poſſit. Quo fundamento iactō, iam ex omnibus præmiſſis cōſtat argumentum, quo oſtenditur immediata, atque intima præſentia Dei in rebus omnibus. Nihil diſtans agit in remotū niſi tranſmittat in proximum virtutem, quæ ſit ratio agendi in remotum, non eſt autem virtus vlla creata, quæ ſuppleat, aut ſupplere poſſit vicem concurſus generalis Dei in omnes effectus: ergo vbi cunq; ſit, aut eſt aliqua creatura, ibi quoque eſt Deus ſecundum eſſentiam,

IX.

Ex dictis conſtat cur Deus neceſſario debeat eſſe intime præſens vbi operatur, non vero creatura: nempe quoniam hæc poteſt tranſmittere aliquā virtutem, quæ ſuppleat vicem ipſius, nō vero Deus. Ad confirmationem reſpondetur diſtinguendo antecedens. Nam, ſi loquamur de iactō abſque vlla ſuppoſitione impoſſibili, verū eſt: ſi vero de cauſa instrumentaria impoſſibili, & chymærica negādum. At vero virtus, quæ ſuppleat immediatam cauſalitatem Dei, & ſit veluti intermedia inter ipſum, & effectum, eſt impoſſibilis, & ideo argumentum nihil probat. Poteſt etiam reſponderi ideo Deum ſupplere poſſe concurſum cauſæ ſecundæ, quoniam illā virtute continet: verum, ſicut ipſa non poteſt operari indiſtans, ita neque Deum ſupplendo eius cōcurſum poſſe

agere in remotum, & sicut ad agendum per se supponit immediationem cum passo, ita etiam ad operandum supplendo actiuitatem causæ secundæ.

Operatio diuina supponit præsentiam potentialem ad effectum, actualement vero ad subiectum, quod supponitur actioni.

CAPVT VI.

I. **E**X superiorib⁹ satis liquet inter Deum, & omnes eius effectus, atque adeo res omnes creatas, quæ sunt effectus illius, intercedere præsentiam aliquam, siue indistantiam secundum esse reale, eamque recte ex diuina operatione probari. Nunc videndum superest vtrum sit prior operatio Dei in rebus, an vero indistantia ab illis. Huius quæstionis decisio facilis est in sententia Caietani, Ferrar. & aliorum Thomistarum dicentium ipsam Dei operationem esse rationem formalem existendi in loco, & fundamentum proximum præsentia: nã cum omnis ratio formalis sit prior natura effectui formali, & omne fundamentum relatione, consequenter operatio, cum sit contactus quidam virtualis Dei ad creaturas, si sit ratio formalis existendi in illis, erit prior existentia, ac præsentia Dei in rebus. Et huiusmodi præsentia non requiretur, quasi quid necessarium ad operationem, sed consequenter, vt effectus ipsius, vt expresse notat Caietanus 1. p. quæst. 8. art. 1. §. *Ad obiectionem*, Iauell. §. *Quantum ad tertium*, & Ferrar. lib. 3. contra Gentes cap. 68. §. *Respondetur*, Ego tamen cum sentiam non operationem, sed immensitatem, cum indistantia esse proximum fundamentum præsentia: Dei ad res, aliam rationem ordinis assignare debeo.

Caietanus.

Iauellus.
Synesius.

II. Præmitto itaque primo terminorum expositionem, & quandam diuisionem: diuisio est actionis diuinæ: nam alia est creatiua dans esse nullo præsupposito subiecto, & cum nouitate essendi, alia sine nouitate essendi, quæ est conseruatiua: Alia denique productiua alicuius in, vel ex præsupposito subiecto siue cum nouitate essendi, siue non: quales sunt omnes productiones, & conseruationes formarum dependentium à subiecto. Porro in hac comparatione aliud est loqui de præsentia Dei ad rem productam per operationem, aliud ad locum, siue subiectum, in quo

producitur. Termini, quorum expositio est necessaria, sunt distans, non distans, indistans: quorum duo priores sunt contradietorii, inter quos respectu cuiusque non datur medium; postremus est veluti priuatiuus, & contrarius primo, ita vt inter vtrunque cadere possit medium, saltem per negationem vtriusque: Etenim distans necessario inuoluit habitudinem inter duo extrema actu existentia, & disiuncta loco: indistans vero importat negationem distantia: duarum rerum actu existentium: quod enim non existit sicut non est distans, ita neque indistans ab altero, siue existente, siue non. Ex quo fit, vt si comparentur duæ res, quarum vtraque, vel altera nõ existat, verè dicantur non distantes, indistantes vero, aut distantes nequaquam. Porro indistantia vnus rei ab altera, alia est actualis, alia potentialis: actualis est, quando vtraque actu existit cum negatione distantia: potentialis vero, quando res actu existit sub ea dispositione, vel modo, vt absque sui mutatione possit coexistere loco, aut rei alteri non distanti à se: quomodo cælum empyreum dici potest indistans potentialiter à loco, vel corpore possibili fieri à Deo immediate post superficiem conuexam ipsius cœli empyrei: quamdiu enim tale corpus actu non sit, cælum non est actu distans, aut indistans ab eo: potentia tamen est indistans: nam de se habet sufficiens fundamentum, vt sine vlla sui mutatione coexistat illi, si ponatur: hoc etiam modo, vt constat ex dictis Patrum referendis, cap. 20. dicentium Deum esse supra cœlos, & extra omnia, Deus est potentia indistans ab omni loco, & re, quandoquidem vi suæ immensitatis est aptus, vt sit in omnibus posita ipsorum existentia, quod ratione patet: nam quoties interuenit aliqua negatio, quæ eo solum definit esse priuatio, quia desideratur connotatum, eo ipso, quo id ponitur, transit in priuationem, vt negatio visus in cataracta ante septimum diem adueniente illo iam restat priuatio, siue cæcitas, quoniam iam est subiectum aptum, quod cæcitate connotatur: indistantia vero supra non distantiam solum addit connotationem existentia: extremorum: Et ideo cum Deus non sit distans ab vlla re non existente, vt se patet: Et hæc negatio semper, ac necessario ipsi conueniat, hoc ipso, quo res incipit existere, adest connotatum, & ita negatio distantia: perseverans transit in indistantiam priuatiue sumptam. Quod non necessario competit creatu-

creaturis inter se collatis: nam negatio distantiae est accidens respectu illarum: atque addo potest abesse illis existentibus: Et ideo euenire poterit, vt cum antequam existerent non essent distantes, sint tamen postquam existunt, si procul disint creantur.

III.

His praelibatis dico in primis praesentiam, siue indistantiam potentialem Dei à re, vel loco, in quo debet operari, esse priorem natura quauis operatione transeunte, quae sit in eadem re, vel loco: & esse conditionem requisitam ad operandum in iisdem. Prior pars constat ex dictis: nam indistantia potentialis est, quae res aliqua, quod ad se attinet, est sufficienter constituta in actu primo, vt sine mutatione sui coexistat alteri rei, vel loco: hoc autem habet Deus ratione suae immensitatis comparatione cuiusvis creaturae, aut loci: neque aptitudo, siue potentia proxima ad existendum alicubi prouenit illi ex vlla operatione transeunte, nihil enim pertinet ad actum primum habet ex creaturis, sed à semetipso: restat igitur, vt ante omnem operationem transeuntem sit potentialiter indistans ab omni re, vel loco: quod non conuenit vlli creaturae existenti: nam licet habeat aptitudinem coexistendi cuius rei disiunctiue sumptae, non tamen simul: si namque illi addit vnum corpus, nequit alteri coexistere: loco vero non nisi vni respondere potest absque sui mutatione: Caelum enim empyreum ex ea parte conuexa, quae directe respondet polo arctico, illi tantum loco absque mutatione sui respondere potest, qui est creabilis à Deo iuxta illam partem, ac spatium: quod si secundum eam sui partem respondere debeat loco creabili ex diametro supra polum arcticum, moueatur necesse est: Deus autem ratione suae immensitatis est in potentia proxima, vt immobilis perseverans respondeat omnibus rebus, ac locis, si ponantur, & ideo ab aeterno habet indistantiam potentialem à rebus omnibus, ac locis. Secunda pars assertio- nis videtur intenta ab ijs, qui indistantiam realem Deitatis necessariam dicunt ad agendum. Probatur vero in hunc modum: multo maior vis requiritur ad agendum in remotum distans interposito vacuo, quam per plenum: Deus autem, vt constat ex dictis, operari nequit indistans per plenum: ergo neque per vacuum: operaretur autem, si non praesupponatur praesentia potentialis. Nam nunc potest de facto producere alium mundum huic minimè contiguum, atque adeo, nisi ratione immensitatis sit ita dispositus, vt secundum poten-

tiam sit indistans ab omni re creabili, traducet actionem indistans per vacuum interpositum. Haec vero indistantia potentialis explicari potest exemplo rei corporeae: nam caelum empyreum ex parte superiore non est praesens vlli alteri corpori, si tamen fingamus illud habere vim producendi aliud, ex parte indistantiae non repugnaret, vt id sibi immediatum produceret: quoniam ex propria existentia ita dispositum est, vt absque vlla mutatione sui possit coexistere corpori cuiusque supra se immediate collocato: ita ex modo existendi, quo Deus est in se ratione suae immensitatis, habet, vt statim absque mutatione sui coexistat secundum essentiam praesens cuilibet rei, vel loco, cum primum inceperit esse.

At inquiet aliquis indistantiam potentialem nihil ad agendum referre: adhuc enim ea posita Deus operabitur in non praesens: quamdiu enim desideratur extremum alterum, cui Deus sit actu praesens, non est praesentia: eadem vero difficultas est in agendo in distans, atque in non praesens: imò vero ideo non datur actio in obiectum distans, quia non est praesens. Ad hanc obiectionem respondetur longè diuersam rationem esse indistantiae, ac in non praesentia: nam distantia tollit immediationem situale effectus à causa,posito enim effectui in loco distanti à causa tollitur tactus: & intelligi nequit quomodo, quod omnino abest, conferat esse effectui: non praesentia vero actualis praconcepta ante actionem coniungi potest cum praesentia aptitudinali proxima, & non arguit distantiam effectus à causa: imò effectus ita productus nunquam non est immediatus, atque indistans à causa. Quod ostendi potest ex adducto exemplo caeli empyrei: nam, si supponamus illud habere vim creandi ex nihilo, & de facto creare aliud corpus sibi immediatum, non diceretur agere in remotum, quoniam ratione aptitudinis proximae coexistendi tali loco absque sui mutatione est aptitudinaliter indistans ab illo: & quamvis ante actionem non esset illi praesens, tamen, cum per illam incipit esse, non potest non esse praesens: si vero fingetur producere aliud corpus in vacuo infra concavum lunae, quamvis ante productionem esset non distans ab eiusmodi corpore, censeretur tamen agere in remotum, quoniam non habet aptitudinem proximam, vt sine mutatione sui correspondeat immediate eiusmodi loco. Ratio vero, cur ante operationem sufficiat indistantia aptitudinalis, proxima est: quoniam, cum effectus non dependeat ab agente, nisi

IV.

quando

quando est, si causa erat ab eodem loco proximè indistans aptitudinaliter, ubi primum effectus, ibi incipit esse, iam manet actu indistans, & ita nunquam pendet ab agente distante: nunquā enim in ea dispositione causa, & effectus à se mutuo distant: itaque non idè distantia est impedimentū actionis, quia ante operationem tollit præsentiā actualem, sed aptitudinalē proximam: post illam vero tollit actualem, sine qua nō datur actualis dependentia effectus à causa. Et hoc modo nunquam Deus operatur in nō præsens: tamen enim prius natura, quam operetur, abstrahat ab actuali præsentiā, & non præsentiā: nunquam tamen in eadem duratione actionis est non præsens effectui, vel loco, in quo operatur: esset autem, si careret aptitudinali indistantiā proxima.

V.

Durand.

Dico secundum. Præsentiā, siue indistantiā actualis est posterior actione productiua rei, ad quam est præsentiā. Hæc non solum est de mente Thomistarum, sed etiam Durand. in 1. dist. 37. 1. p. distinctionis q. 1. num. 13. & aliorum. Probatur autem ex dictis: nam actualis indistantiā, atque præsentiā supponit existentiā utriusque extremi, inter quæ est: existentiā vero effectus supponit actionem productiui ipsius: ergo etiam indistantiā supponit actionem, & est posterior illa. Dixi autem esse posteriorem actione productiua rei, ad quam est præsentiā: quoniam si diuersi sint termini actionis, & præsentiæ, fieri potest, ut aliqua præsentiā actualis requiratur ad actionem: exempli gratia, cum primum Deus mundum condidit, quia nihil præerat, cui Deus coexistet, non supponebatur vlla præsentiā actualis ipsius ad rem quampiam: sed præsentiā actualis eius ad mundum fuit posterior creatione mundi. At si Deus in loco, vel subiecto præexistente aliquid de nouo producat, siue in subiecto, siue extra illud, ad ipsum quidem effectum de nouo productum habebit nouam habitudinem præsentiæ actualis posteriorem ipsa productione, ut patet ex dictis: supponet tamē aliam priorem ad locum, vel subiectum, in quibus operatur: nam, cum ad agendū supponenda sit saltem aptitudinalis indistantiā ad locum, & effectum, si posito loco, & subiecto aliquo existente, Deus non esset actu præsens illis, iam hoc non proueniret ex defectu extremi requisiti ad præsentiā, sed ex ineptitudine ipsius ad coexistendum rebus in eo loco, & consequenter ad operandū in illo. Cum igitur Deus post mundum conditum semper operetur in loco aliquo, vel subiecto, ex operationibus

eiusmodi colligitur semper actualis indistantiā, & præsentiā ad omnem locum.

Tertio, & ultimo dico. Indistantiā, & præsentiā actualis non est posterior natura actione Dei conseruatiua, ita Durand. q. ci. citata, num. 9. Fundamentum est, quoniam conseruationem non aliter distinguimus à creatione, quam quod hæc sit cum nouitate essendi, illa sine nouitate essendi: itaque concipi nequit conseruatio, quin supponatur existentiā rei conseruatæ: nam terminus ipsius non est res ipsa conseruata absolute sumpta, sed cum suppositione eiusdem esse habiti: quidquid autē pertinet ad conceptum distinctiuum alicuius, nō est posterius ipso, quoniam saltem in connotato ingreditur rationem formalem ipsius, quæ semper est prior natura, quam res, cuius est ratio formalis: quare, si res conseruata est prior natura conseruatione ipsa, iam Deus illi in ea prioritate coexistet, & ita est præsens ante conseruationem. Est tamen non leuis obiectio aduersus hanc doctrinam: quoniam omnis actio est prior natura suo termino: quare conseruatio erit prior re conseruata: etenim res in primo signo durationis, qua conseruatur, secundum se spectata indifferens est, ut conseruetur, & non conseruetur: & per actualem conseruationem traducitur de illa indifferentiā ad permanendum in esse pro tali duratione: ergo prius est conseruari, quā existere, & consequenter, quam coexistere, ac esse præsensem Deo. Respondeo, hoc argumentum ut plurimum concludere prioritatem in diuerso genere causæ: quod non tollit, quo minus in alio res sit prior conseruatione. Deinde dico illam ipsam indifferentiā ad permanendum inuoluere existentiā rei conseruatæ: nam nihil non existens potest esse indifferens, & consequenter aptum ad permanendum in esse, siue ad continuandam existentiā, quod enim concipitur non esse, quomodo potest perseverare in esse? & ita, si res in eo priore est indifferens ad permanendum, si prius existens in se, & coexistens Deo. Responderi etiam potest in re conseruata considerari posse, vel ipsum esse eius absolute consideratum, vel sub ratione conseruati: priore modo consideretur, semper præcedit actionem conseruatiui, ut patet ex dictis: si vero posteriore, cum habeat rationem termini, nō præcedet, sed subsequitur: ut vero Deus sit præsens actualiter alicui rei, sat est, ut illa quouis modo existat: Et ideo, cum absoluta existentiā rei præcedat actionē conseruatiui, etiā ante illā supponi debet præsentiā Dei, ad rem conseruandam.

Solutio.

Soluuntur argumenta opinantium
ex operatione diuina non colligi
immediatam præſentiam Dei
cum rebus omni-
bus.

CAPVT VII.

I. **E**xplicatis fundamentis ſententiæ affir-
mantis facilè erit diluere argumenta
negantis. Arguit autem Scotus primo quo-
niam non eſt maior vis actiua creaturæ,
quam Dei: agens vero creatum operari
potèſt ubi non eſt: nam quamuis oporteat,
vt ſit immediatum alicui paſſo ſibi proxi-
mo, in quod agat, in id tamen non ſemper
agit eadem potentia, vel actione eiufdem
rationis cum ea, qua agit in remotum, vt
multis experimentis conſtat: nam torpe-
do manum piſcatoris tremulam, ac torpe-
ntem reddit, rete vero, aut calamum nõ
item: cælum gignit venas auri, atque ar-
genti in viſceribus terræ, non in aëre inter-
medio: quare, cum accideñs à ſole imme-
diate productum per corpora interpoſita
ſubſtantiam nequeat generare, ageret enim
ſupra propriam virtutem: nam ſubſtantia
non continetur virtute niſi in ſubſtantia
ipſa, & ita forma ſubſtantialis cæli eſt vir-
tus generatiua miſtorum, qua cælum agit
indiltans non agendo ſimul per eandem
in propinquum, licet in hoc ſimul agat per
virtutem aliam diſtinctam. Hæc vero ne-
ceſſitas agendi ſimul in proximũ per aliam
vim, quando per formã ſubſtantialem agi-
tur in remotum, prouenit, inquit, vel ex
concurſu duarum facultatum actiuarum,
quarum alteri eſt proportionatum paſſum
remotum, alteri vero proximum: vel ex
defectu virtutis actiue ipſius agentis, quod
prius agit ſecundum formã imperfectio-
rem, poſterius ſecundũ perfectiorem, ſicut
accidit in generatione ſubſtantiali, prius
enim diſponitur materia per formas acci-
dentarias: deinde vero introducitur forma
ſubſtantialis. Quod ſi hæ duæ conditiones
tollantur, nihil erit impedimento, quo mi-
nus agens operari poſſit indiltans nõ agen-
do in propinquum: in Deo autem propter
perfectiorem omnipotentiam ſuam vtraque
ab eſt: nõ minus enim proportionatũ eſt il-
li paſſum remotum, quã proximum, & abſ-
que præiua alteratione potèſt integrã pro-
ducere ſubſtantiam, ita vt producta ipſa
ſubſtantialis ſit prior ſaltem natura quauis
alia actione terminata ad accidentia, qui-
bus deinceps fouebitur forma in materia.
Alio exemplo idem fundamentum corro-
borat Ocham. ubi ſupra facta hypotheli-

poſſibili, nempe quod radius ſolis per fo-
ramen aliquod penetret in domũ vndique
clauſam, & terminetur ad parietem, aut
aliud corpus opacum. Hoc poſito ſic ar-
guit aut lumen productum in illo corpore
opaco eſt immediate à ſole, aut à lumine ſi-
bi propinquo, non ab hoc: ergo à ſole. Af-
ſumptionem oſtendit, quoniam omne prin-
cipium actiuum æque approximatum di-
uerſis paſſiuis ex æquo diſpoſitis, & capaci-
bus formæ imprimendæ, & non exiſtente
villo impedimẽto, habebit æquales effectus
in illis: ſed lumen illud eſt ex æquo proxi-
mum corpori opaco, in quod producitur
lux, & alteri corpori inter quod, & ſolem
eſt aliud corpus opacum, & vtrunque eſt
æque diſpoſitum, & tamen in hoc aliud nõ
producitur lux: ergo lumen illud propin-
quum non eſt agens productiuum lucis in
parietem directo oppoſitum foramini, ſed
ſol ipſe.

Ad hoc argumentum patet ſolutio ex
proximis capitibus, ubi oſtendi cauſam ope-
rantem debere eſſe immediatã paſſo per ſe,
vel propriam virtutẽ: & idẽ negadum eſt
fundamentũ Scoti, ac dicendum nullã cau-
ſam diſtante ab effectu producere illũ im-
mediate per ſe, ſed per virtutẽ à ſe miſſam.
Ad particulares vero inſtancias, quæ pro-
ponuntur reſpondeo torpedinem, licet nõ
reddat tremulam lineam, vel arundinem,
ſed manũ piſcatoris, aliquid tamen per illa
transmittere ad manum, quod ſit cauſa tre-
moris illius, nõ autem lineæ, vel arundinis:
nõ eſt enim nouum in Philoſophia, vt eadẽ
omnino cauſa propter diuerſas diſpoſitio-
nes ſubiectorum, antipathiam, vel ſympa-
thiam habeat aliquẽ effectum in vno, & nõ
in alio: vt patet ex ſolis luce, quæ lutũ exſic-
cat, ceram liquefacit, & propter diuerſas
diſpoſitiones terræ, alibi ſpinas, alibi flores
procreat: ita qualitas occulta à torpedine
ad manum tranſmiſſa habet vim mouendi
manũ, nõ arundinem. Ad inſtanciam peti-
tam à ſole reſpondeo ipſum nõ producere
immediate aurũ in venis terræ, ſed median-
te luce, & alijs qualitibus, quibus terra
diſponitur ad formam auri. Ad huius vero
impugnationẽ reſpondeo formã ſubſtãtia-
lem nõ contineri virtute in accidẽtali, qua-
ſi in cauſa principali, contineri tamen tan-
quam in inſtrumento agentis principalis:
non repugnat enim, vt inſtrumentũ ſit mi-
nus nobile, quam effectus, vt eſt doctrina
D. Thomæ, in 4. d. i. q. i. art. 4. quæſtione
1. ad 3. & communis. Ex eodẽ princi-
pio reſpondetur ad argumentum Ochami
ſumptũ à ſole producẽte lucem, dicẽdo lu-
men in medio diſfuſum nõ eſſe præcipuam,
ſed

II.

S. Thom.

sed instrumentariam causam lucis, quæ recipitur in loco opaco per lineam rectam opposito, solem vero ipsum esse præcipuam, & idè cum inter eum, & alia loca sit obstaculum corporis opaci intermedij non produci in ijs lumen.

III.

Contra hanc solutionem obijcit Ochamus. Nam, vel idè lumen intermedium nequit in alia vicina loca lucem diffundere, quia non potest esse nisi à sole conseruante, vel quia non potest agere nisi sole aliquam virtutem ipsi immittente, aut denique sole ipso coagente: non propter primum, quoniam, quæ ita pendent à principali causa ex æquo agunt in subiecta sibi æque approximata, atque disposita, vt luna cuius lux pendet à sole in conseruari, & tamen ex æquo diffundit radios in omnes partes: & item ignis conseruatus virtute alterius maioris, æqualiter agit in subiecta æque proxima, ac disposita: non potest dari secundum: nam, idem argumentum fieri potest de illa virtute: nam si detur, erit principium actuum naturale, & consequenter aget ex æquo in omnem partem, si vero detur tertium, habetur intetum: nam, eo posito sol immediate causat lumen in loco, vel subiecto distante, quamuis simul agat aliud, quod sit indistans à passo.

IV.

Pro solutione obseruandum est non repugnare, vt causæ instrumentariæ eiusdem speciei propter subordinationem ad diuersa agentia principalia causent effectus non solum numero, sed etiam specie differentes, vt videre est in calore naturali indito diuersis seminibus: nam, vt habet probabilis sententia est eiusdem speciei cum elementari, & tamen propter diuersam subordinationem ad viuientia, ex quibus semina deducuntur, in his disponit aliter materiam, atque in alijs: & reddit aptam formis specie distinctis. Præterea impulsus, quo corpora graua mouentur violenter, est eiusdem speciei, cum procedat ab eadem virtute motrice hominis: & tamen, si mobile dirigitur in vnā partem, nequit ab eo impulsu cieri in aliam: si quis autem, quando lapis perfecte sphericus sursum proiectus est, in medio motu roget cur impulsus, qui æquè distans est à parte aeris ambientis, potius inclinet in hanc partem, quam in aliam, non potest reddi alia ratio, quam quia est instrumentum motoris, qui imprimendo ipsum ita modificauit, vt non nisi illo impelleret lapidem, quo à motore dirigitur. Eodem modo lumen diffusum, per aerem procedit à sole per lineam directam, & vt sic productus nō habet vim instrumentariam producendi lu-

men, aliter quam indirectum, vel per reflexionem ad corpus opacum tertium, ex quo rursum per lineam rectam diffunditur in alias partes. Hoc posito respondetur ad impugnationem solutionis assignatæ causam, cur lumen à sole diffusum in corpus rarum, & transparens non possit producere lumen in omnem differentiam loci, cui vicinus est, non esse vllam ex illis tribus, vt ex adductis impugnationibus patet, quamuis si secunda recte intelligatur, adaptari commodè possit, nō tamen vt præcisè ponitur: non enim idè lumen ita agit, quia accipit à sole virtutē agēdi à se distinctam: sed quia ipse est virtus solis ita modificata, vt ex modo dependentiæ ipsius à sole in essendo, & operando non possit aliter, quam indirectum lumen illud diffundere. Contra quem dicendi modum non procedit impugnatio: nam modificatio ipsa non est principium actuum naturale, vt proinde debeat esse principium agendi in omnem differentiam loci, sed est modus luminis, ex quo habet, vt non nisi in directum possit agere.

Argumentatur secundo Scotus, quoniam omnipotentia diuina non distinguitur à voluntate: quemadmodum igitur de ratione voluntatis non est, vt habeat præsens obiectum, circa quod operatur, ita neque de ratione omnipotentiae erit vt sit præsens passo, in quod agere debet, siquidem velle Dei est operari. Ad hoc argumentum Scoti respondetur in primis, si loquamur de voluntate diuina, qua diuina est, repugnare illi, vt velit obiectum absens, quoniam ex eo, quod diuina est, ratione immensitatis est omnibus præsens, sed solum hoc illi non repugnat sub ratione communi voluntatis: omnipotentiae vero repugnat, & qua est diuina, & qua est vis operatiua: quando vero in eandem rem cōueniunt duæ rationes formales distinctæ secundum rationem talis naturæ, vt vni repugnet vnum prædicatum, alteri vero non: quoniam est indifferens ad illud, & eius negationem, in singulari vtrique debet repugnare idem prædicatum, alteri quidem formaliter, alteri vero materialiter ratione identitatis, vt se res habet in voluntate, & omnipotentia diuina. Respondetur secundo ex identitate reali non recte colligi conuenire eadem prædicata ijs, quæ ratione distinguuntur. Nam etiam intellectus diuinus, & voluntas sunt idem realiter, & tamen intellectus, vt intelligat supponit formam intelligibilem, qua nostro modo intelligendi sit in actu primo ad intelligendum, & intelligit actu omne intelligibile.

bile: voluntas vero minime supponit in se ipsa formam, qua sit in actu primo, neque vult quidquid potest velle. Quamvis autem voluntas, & potentia sint idem realiter, differunt tamen secundum rationem, ut ostendam 2. p. lib. 2. tract. de omnipotentia Dei, & ideo nihil mirum, si de ratione voluntatis, qua voluntas est, non sit, ut solum feratur in obiectum praesens, sit autem de ratione omnipotentiae, ut non nisi in praesens per se, vel virtutem suam operetur.

VI.

Obijcit deinde Scotus, & aliqui recentiores, quoniam Deus antequam mundum conderet, nulli rei, aut loco praesens erat: etenim prius res extiteret, quam inter ipsas, ac Deum intercederet indistantia, siue contactus, ac praesentia secundum locum: ergo operatio Dei creantis non supponit praesentiam ipsius ad rem creatam, imò praesentia supponit creationem. Eademque ratio militat in conseruatione, quae est prior natura, quam res conseruata, & proinde concipi potest procedere, à Deo non praesente: semper enim praesentia supponit vtrumque extremum, inter quae exercetur, sub esse existentiae, & indistantia situali. Et ideo concludunt Deum non contineri sub illo principio vniuersali, omne agens debet esse immediatum passo.

VII.

Hoc argumentum facile soluitur ex dictis cap. praecedenti. Nam, quod attinet ad creationem, recte concludit praesentiam actuale, non praerequiri inter Deum, & creaturam, quae nondum est: quod non tollit, quo minus necessaria sit potentialis, quae posito termino creationis transit in actuale: & ideo ex creatione etiam colligitur praesentia actualis Dei ad creaturas simul tempore, sed postea natura, quae creaturae ipsae existant. Quod vero attinet ad conseruationem, ex eodem cap. constat, sicut existentia rei conseruatae est prius ipsa conseruatione, itaque quoque priorem esse praesentiam Dei cum eadem re. Et quamvis esse posterior natura, tamen est simul duratione, ita ut impossibile sit rem conseruari ab agente prorsus distante: Et propterea ex ipsa quoque conseruatione colligitur immediata praesentia Dei cum rebus omnibus, ac locis; quemadmodum in annulo, & figura ab ipso impressa non obstante prioritate causalitatis, recte ex impressione actuali colligitur praesentia annuli ad figuram: prius siquidem est imprimi annulum ceræ, & ex eius impressione resultare figuram, quae annulum esse praesentem figuræ: & nihilominus si quis ex actuali impressione colligat annulum esse indistantem à figura, recte

Gillij comment. Theol.

concludet: similiter quamvis prius natura sit Deum producere effectum, quam esse ab illo indistantem actu, tamen simul tempore, ac necessario illi praesens est.

Denique aliqui recentiores contendunt saltem ex operatione non colligi intimam praesentiam Dei cum rebus omnibus: quoniam, licet Deus contineretur sub communi ratione causae, ut debeat esse proximus effectui, sat esset, ut sit praesens extrinsecè quoad extimam superficiem, ut sunt causae naturales. Huius argumenti solutio patet ex dictis cap. 5. ubi ostensum est ex operatione diuina colligi intimam eius praesentiam ad res. Nunc vero breuiter respondetur, cur satis sit causas creatas esse extrinsecè praesentes effectis, vel subiectis, in quae agunt, sit vero opus Deum esse intime praesentem omnibus causam esse quoniam illae transmittunt in partes proximas vim actiuam, qua mediante agunt in remotas: at vero nihil est producibile à Deo, quod ipsi possit esse totum principium operandi, aut supplere vniuersalem eius concursum. Et ita, si Deus fingeretur esse solum extrinsecè praesens corpori, nequaquam posset efficere aliquid in interioribus partibus illius, imò neque illas conseruare: quoniam secundum propriam substantiam abesset ab ipsis, neque adesset secundum ullam virtutem, quoniam partes proximae non sunt virtutes Dei operatrices, per quas, ut per instrumenta exerat Deus suum concursum in remotas: quare, si in ipsis operetur, necessario erit intime praesens.

Deus est rebus formaliter praesens, per relationem rationis.

C A P V T VIII.

EX dictis constat Deum esse praesentem rebus omnibus, ac locis. Superest explicandum, in quonam consistat haec praesentia: vtrumne sit ratio aliqua positua simultatis inter Deum, & creaturas, quibus coexistit, an vero sola negatio. Non esse rationem positiuam, sed negatiuam existimat Aureol. in 1. d. 37. q. vn. art. 1. Ut vero hoc explicet, propositione 5. supponit varias proprietates locati in ordine ad locum: Prima est contactus vtriusque. Secunda simultas, quae non est aliud, quàm vnitas in situ: ex his oritur praesentialitas, siue coexistentia locati cum loco. Tertia est, ut locatum circumscribatur loco: alia ut figuretur secundum figuram ipsius: alia, ut in eo conseruetur: vltima tandem, ut non distet à loco. Non

I.

Aureol.

M m m m

distancia

distantia vero à loco: alia coniungitur cum ratione positiua opposita distantia, hoc est cum relatione propinquitatis: qua ratione corpora nō distant à loco, quia ipsum contingunt: atque adeo ab eo non distant: Alia vero datur negatio distantia, quæ nō coniungitur cum ratione positiua propinquitatis; & quæ ita non distant, non sunt propinqua, nec remota, sed abstrahunt ab utraque relatione, scilicet propinquitatis, atque distantia, quia abstrahunt à situ, in quo illæ fundantur. Ex omnibus autem loci proprietatibus solam indistantiam hoc secundo modo sumptam ait conuenire Deo, & ratione eius dici esse in rebus omnibus. Quod enim Deus non contingat locum, aut habeat cum illo simultatem situs, siue contactus, item quod non circumscribatur, & figuretur loco per se patet. Quod vero etiam non distet fides docet.

Non procul enim est ab vnoquoque nostrum:

Act. 17.

Et ex hac indistantia habet, ut non sit extra mundum, aut quamuis eius partem: Non tamen propterea habet positiuam rationem propinquitatis, aut simultatis, sed abstrahit ab illis, & ab oppositis, hoc est à relatione distantia, & elongationis: Et idcirco Deum esse ubique non dicit formaliter Deum nō esse intra res, aut non coexistere, aut non esse illis propinquum, hoc enim modo tolleretur omnis conditio locati ad locum; & non remaneret etiam indistantia, atque adeo Deus nō posset dici esse in loco. Cum vero ait Deum, cum dicitur esse ubique, abstrahere à relatione distantia, & propinquitatis, non ita intelligit, quasi æqualiter se habeat ad negationem vtriusque, sed quia concernit, ac determinat negationem distantia, quæ negatio est quædam præsentia, intimitas, vel simultas, non tamen positiua.

II.

Probat vero illa prope per hanc indistantiam dici Deum esse ubique auctoritate Patrum: nam Augustin. lib. 83. quæstionum, quæst. 20. ait, *Deum non alicubi esse, & tamen quia est, & in loco non est, in ipso sunt potius omnia, quam ipse alicubi.* Similiter D. Hilarius lib. 8. de Trinitat. circa medium ait, *Deum esse viuam potestatem, qua nusquam non adsit, nec desit vsquam, ut vbiq. esse credatur, ut in omnibus non desit.* Et idem Augustin. super Ioan. *Deum nusquam deesse.* Quibus loquendi modis satis indicant Deum esse ubique nō importare vllam habitudinem positiuam, sed solam negationem distantia. Propositione vero prima probat rationibus non dari rationem positiuam præsentia, siue simultatis. Prima est, quoniam non potest concipi simultas inter aliqua, quin

concipiatur aliquod fundamentum, in quo sint simul, ut se habent ea, quæ sunt simul in aliquo situ, vel spatio: at vero entitas diuina, & creata non sunt simul in aliquo tertio: quare inter Deum, & creaturas non datur relatio simultatis, quæ sit præsentia. Assumptio constat, quoniam Deus abstrahit ab omni situ, vel loco, & proinde nequit esse simul cum creaturis secundum situm, vel locum. Secundo concipi nequit res aliqua existens simul cum alia, nisi quatenus intelligitur ibi esse, ubi est alia: sed esse hic, vel ibi nō conuenit nisi ijs, quæ sunt subiectum situs, & ubi: ergo simultas, vel vel præsentia Deo non competit, qui est omnino incapax situs. Tertio aut hæc relatio simultatis fundatur super res ipsas secundum se sumptas, hoc est quatenus res quædã sunt, aut quatenus situate sunt: primo modo fundari nequit simultas præsentia: secundo vero non conuenit Deo: quare Deus nequit esse simul cum creaturis absque loco, vel situ, in quo simul sint. Assumptio probatur quoad priorem partem: nam simultas eo modo sumpta solum facit esse simul in hoc, quod sint res: hoc vero nō sufficit, ut dicantur esse simul, ac præsentibus inuicem: nam talis simultas est etiam inter ea, quæ loco maximè distant, quæ enim sunt in oriente, & occidente, sunt simul in hoc, ut sint res, nec tamen sunt mutuo præsentia: ergo modus ille non sufficit ad simultatem præsentia. Probatur deinde eadem assumptio quoad alteram partem, quoniam relatio simultatis fundata in rebus, quatenus situate sunt, facit, vel supponit illas esse situate, nō enim fundatur simultas in aliquo, in quantum album, nisi ad aliud etiam album: Deus autem non est situatus, alioquin seipso situaretur, ac locaretur: ergo modus simultatis fundatus in rebus, quatenus situate sunt, non conuenit Deo. Quarto id, quod in sua realitate caret omni termino, intra quem sit, & extra quæ nihil de eo sit, nec aliter concipitur, quam sub ratione mere quidditatiua, necesse abstrahit ab omni simultate ad aliquod sitatum: Deus vero ita abstrahit: quare abstrahit etiam à simultate, & coexistentia cum rebus alijs. Assumptio ostenditur: nam, si Deus ita nō abstraheret, esset determinatus ad aliquem situm, & conciperetur intra, & non extra rem aliquam, aut vice versa.

Hæc sententia Aureoli continet quædam vera, & communia inter alios Doctores, quædam vero singularia, & minus probabilia. Nam repugnare Deo proprietates locati, quæ sonant imperfectionem, qualis est contactus, circumscriptio, figuratio, & conferua-

Augustinus.

Hilarius.

Augustinus.

conſeruatione paſſiua à loco, Deum item in diſtantiā eſſe à loco veriſſimum eſt, & cōmune inter Doctōres: Dici vero Deum eſſe in loco per indiſtantiā præciſe ſumptā, nec habere vllā rationē præſentialitatis ſaltem relatiuam, in quo Aureolus à reliquis differt, vt ipſemet fatetur, minus probabile eſt. Pro quo obſeruandū eſt præſentiam aut ſumi ſolum pro pura relatione ſimultatis, aut pro habitudine locati, ſiue exiſtentis in loco ad locum: ſi priore modo ſumatur, ex æquo conuenit loco & locato, vt conſtat ex dictis. Nam, quando fundamentum proximum conuenit ex æquo duobus extremis, ipſa quoque relatio ex æquo conuenit, indiſtantiā vero, quæ eſt fundamentum præſentiæ, ex æquo cōuenit loco, & locato: ergo etiam præſentia. Si verò ſumatur poſtiori modo, nequaquā: aliquid enim concernit præſentia locati ad locum, quod non concernit præſentia loci ad locatum, vt infra dicam. Ex quo prouenit, vt locatū dicatur eſſe in loco, locus vero in locato nequaquam. Et ſicut habitudo eſt diuerſa, fundamentum quoque debet eſſe diuerſum. Et quidē fundamentum puræ præſentiæ, & ſimultatis, quæ abſtrahit à modo exiſtendi in alio, eſt indiſtantiā cōnotans entitatem rei indiſtantis. Ea vero ſolum non eſt fundamentum proximū præſentiæ localis, ſiquidem indiſtantiā conuenit tam loco, quā locato: ergo ipſa ſola non eſt proximum fundamentū præſentiæ localis, quæ ſolum conuenit loco, nō autē loco: ſed hac de re infra dicam. Nunc ſolum eſt controuerſia de præſentia priore modo ſumpta, vtrum verè competat Deo, an autem dicatur præſens ſolum per indiſtantiā negatiuam.

IV. Dico primum. Sola indiſtantiā non ſufficit, vt Deus dicatur formaliter præſens locis, ac reb⁹ creatis. Hæc aſſertio eſt de mente Doctōrum quos referam pro ſequenti aſſertione. Probat vero Mayron. in 1. d. 37. q. 1. art. 1. conſuſione 2. quoniam ipſum nihil, vniuerſale, & ens in potentia obiectiua verè obent negationem diſtantiæ à loco, nec tamen dicuntur eſſe in loco: quare pura hæc negatio, non eſt præciſa ratio formalis eſſendi vbique. Hęc tamen impugnatio non habet vim: nam indiſtantiā, quamuis formaliter ſignificet negationem, conſtat tamen ſubiectum reale actu, & per ſe exiſtens: quod non competit vlli ex illis, quæ in argumento adducuntur. Arguit deinde, quoniam omnis ratio negatiua reſoluitur in affirmatiuam: indiſtantiā eſt ratio negatiua: ergo debet reſolui in affirmatiuam: quæ non poteſt eſſe alia, quam præſentialitas poſitiua, ſiue Deum eſſe alicubi.

Gillij comment. Theol.

Hæc etiam ratio nō conuincit: nam, quamuis negatio omnis fundetur in aliqua affirmatione, non tamen opus eſt, vt ſit aliqua ratio poſitiua diſtincta à fundamento, in quam reſoluatur: vt patet in vnitatem, quæ fundatur in ratione entis, nec tamen habet aliam rationem poſitiuam, in quam reſoluatur, ſed ſufficienter reſoluitur vñ cum dicitur ens indiuiſum: ita negatio diſtantiæ ſupponit ens, quod eſt indiſtans, & hoc modo ſufficienter reſoluitur præſentia negatiua, cū dicitur præſens eſt ens indiſtans.

Omīſis ergo his rationibus obſeruandum eſt, quando negatio aliqua eſt fundamentum relationis inter duo extrema, nō poſſe oſtendi dari relationē poſitiuam adducendo aliqua duo, quibus competat negatio, & quæ non denominentur à relatione: nam, ſi fundamentum conuenit, etiam relatio conueniet: vt ſi quis exempli cauſa dicat homines non dici ſimiles formaliter à relatione ſimilitudinis, ſed ab vnitatem ſecundum qualitatem, impugnari nequit adductis duobus habentibus vnitatem ſecundum qualitatem, quæ tamen non ſunt ſimilia: hoc enim impoſſibile eſt. Ita, cū indiſtantiā ſit fundamentū relationis præſentiæ, oſtendi nequit aliquid, quod ſit indiſtans, & non dicatur præſens. Oſtenditur ergo à ſimili in hunc modum, ſola indiſtantiā non denominat res creatas ſibi inuicem præſentes formaliter, ſed materialiter tantum, & fundamentaliter: ergo eodem modo denominabit Deum, & creaturas. Reſponderi tamen poteſt eſſe diſparem rationem, quoniam creaturæ ad inuicem comparatur aliter, atque cum Deo: & ideo non ſequi, vt ſi illæ inter ſe ſunt præſentes formaliter relatione præſentialitatis, eodem modo ſit Deus illis præſens. Huius reſponſionis impugnatio, & plena huius aſſertionis probatio pendet ex ſecunda aſſertione, & eius probatione.

Dico ſecundum. Deus eſt poſitiuè præſens rebus per relationem ſimultatis, qua terminat relationem præſentialitatis creaturæ ad ipſum. Hanc aſſerit Alenſis 1. p. q. 9. m. 3. ad vlt. & m. 4. S. Thom. in 1. d. 37. q. 2. art. 3. Capreol. q. vn. art. 2. poſt ſolutionem argumentorum, Aureoli contra primam conſuſionem. Hiſpalenſ. quæſt. etiam vn. art. 4. ad argumenta Aureoli contra primam conſuſionem. Soncin. q. 2. conſuſione 4. Caietan. 1. p. quæſt. 8. art. 1. §. Ad hoc dicitur. & Ferrarienſ. lib. 3. contra Gentes cap. 68. in fine. Probatur primo: quoniam, quando inter Deum, & creaturas eſt fundamentum proportiona-

V.

VI.

Alenſis.

S. Thom.

Capreol.

Hiſpalenſ.

Soncin.

Caietan.

Ferrarienſ.

M m m m 2

liter

liter ſimile ei, ratione cuius creaturæ fundant relationem ad inuicem, etiam Deus vendicat habitudinem aliquam rationis, vt patet diſcurrendo per ſingula: nam, ſicut quia ſubſtantia, & acciſſens cōueniunt analogicē in ratione entis, habent relationem quandam identitatis analogicæ: quia vero diuiduntur prædicamento, habent relationem diuerſitatis ſecundum genus, ita Deus, quia conuenit cum homine in ratione entis, denominatur à relatione identitatis analogicæ, & quia non pertinet ad prædicamentum, dicitur eſſe diuerſus genere ab homine, & ſic in cæteris. At vero in creatis illa, quæ habent negationem indiſtantia: vnus ab altero, fundant mutuam relationem præſentia: vt per ſe patet: ergo, ſi Deo in ordine ad creaturas competit negatio diſtantia:, competit etiam relatio præſentia:. Et confirmatur quoniam vel eiſmodi negatio eſt ſufficiens fundamentum huius habitudinis, vel non: ſi eſt, competit etiam Deo formalis habitudo, ſiue præſentia poſitiua: ſi non eſt ſufficiens, non erit ſatis, vt Deus denominetur præſens: nam à fundamento inadæquato relationis non poteſt ſumi denominatio ipſius. Secundo relatio præſentia: non includit ex propria ratione aliquid imperfectionis repugnans Deo: ergo de facto competit. Patet conſequentia, quoniam Deo non repugnat referri ad creaturas per relationem rationis: & habet fundamentum aliqua ex parte ſimile illi, ratione cuius res creatæ dicuntur ſibi inuicem præſentes: quare ſi ex propria ratione præſentia:, non importatur aliqua imperfectio, non poteſt non conuenire Deo. Antecedens conſtabit ex ſolutionibus argumentorum.

VII.

Testimonia Patrum non cogunt. Inprimis autem in verbis D. Auguſtini non video quid ſit pro ſententia Aureoli: Auguſt. enim eo loco ſolum ait Deum nullibi eſſe, & nō eſſe in loco. Ex hoc vero ſolum colligitur Deum non eſſe in loco propriè dicto cum proprietatibus, quæ inuoluunt imperfectionem, vt loquuntur alij Patres, vt dicam cap. 15. id vero, quod ſubdit, nempe omnia potius eſſe in ipſo, quam ipſum alicubi, propterea dictum eſt, quia creaturæ præter indiſtantiam habent quandam proprietatem locati, quod conſeruatur à loco, vt illæ conſeruantur à Deo. Ex quibus non poteſt colligi Auguſtinum negare præſentiam poſitiuam, aut agnoſcere ſolam indiſtantiam negatiuam. D. etiam Hilar. & ſi qui alij Patres eodem modo loquuntur, non faciunt pro Aureolo, quia

non atterunt Deum non eſſe poſitiuè præſentem rebus, ſed explicant per negationem poſitiuum modū præſentia: res enim occultas, quas in ſeipſis non poſſumus apprehendere, per negationes explicamus, quod magis uſurpatum eſt in relatiuis, quæ per fundamenta ſolent explicari: quomodo Ariſtot. lib. 5. Metaph. cap. 15. t. 20. relationem identitatis, æqualitatis, ac ſimilitudinis explicat per unitatem, quæ eſt negatio: & idē cum ait ſimilia eſſe ea, quæ ſunt vnum in qualitate, nō ſignificat ſimilitudinem eſſe puram negationem diuiſionis ſecundum qualitatem, aut non eſſe ens poſitiuum ad aliquid. Eodem modo cum Auguſt. Hilar. aut alij Patres dicunt Deum nuſquam de eſſe, &c. Explicant relationem præſentia: per indiſtantiam, quæ eſt fundamentum ipſius, & proinde non negant præſentiam poſitiuam.

Ad primum neganda eſt maior ſimpliciter: nam extrema loci, & corporis locati ſunt ſimul, quoniam ſunt contigua, quorum extrema ſunt ſimul, vt ait Philoſophus lib. 5. Phyiſic. t. 22. & tamen non eſt aliquid tertium in quo ſunt ſimul. Ibi enim non eſt ſitus, locus, aut ſpatium reale diſtinctum à loco, vel locato: ſi vero Aureolus obijciat eſſe ſpatium imaginarium, nihil probat: hoc enim nihil eſt, & idē non verè dicuntur res eſſe ſimul reſpectu ipſius. Quod ſi verè ſufficit ad hoc, etiam Deus, & creaturæ poſſunt dici eſſe ſimul reſpectu eius, ſiquidem adſunt eidem ſpatio imaginario: ſi quis autem velit concedere maiorem, adhuc poteſt negare aſſumptionem, dicendo Deum, & creaturas eſſe ſimul contactu virtuali, ſicut duo corpora ſunt ſimul tactu quantitatiuo. Hanc ſolutionem indicat Capreolus ubi ſupra ad primum Aureoli: tactum vero hunc ait conſiſtere in operatione diuina conſequenter ad opinionem, quam ſequitur, nempe quod operatio ſit Deo fundamentum præſentia:. Ego vero iuxta ſententiam, quam tueor, nempe quod immenſitas diuina, quæ eſt quantitas virtualis Dei, ſit fundamentum præſentia:, vt eſt quantitas creata corpori, contactum ſtatuo in ipſa indiſtantia ſubſtantia: diuinæ à creata, ſicut etiam contactus duarum quantitarum, non eſt aliud, quam exiſtentia vtriuſque immediata inuicem ſecundum indiſtantiam. Ad ſecundum diſtinguenda eſt aſſumptio, ſi enim eſſe hic, vel ibi intelligatur de loco propriè ſumpto, concedenda: ſed in hoc ſenſu maior eſt falſa, poſſunt enim aliqua eſſe ſimul, quin vnum ſit propriè in loco, ubi eſt aliud: ſi vero aſſumptio

VIII.

Ariſtot.

Capreol.

ſumptio

Capreol.

sumptio intelligatur de loco improprie sumpto, neganda est: unde argumentum nihil cōcludit. Ad tertium negat Capreol. maiorem, & merito, quoniam deest aliquod membrum: possunt enim res esse simul, quatenus se tangunt, quem tactum ipse intelligit operationem, ego vero indistantiam iam explicatam. Ad quartum neganda est assumptio quoad eam partem, quæ asserit Deum non posse aliter concipi, quā sub ratione quidditativa, potest enim intelligi, ut accidentaliter præsens locis, ac rebus creatis. Ad cuius impugnationem respondetur ex hac conceptione minimè sequi Deum esse determinatum ad locum, extra quem non sit: ex eo enim, quod anima concipiatur præsens capiti minimè sequitur non esse præsente cordi: eodem modo, etiamsi Deus concipiatur præsens cœlo, potest esse extra illud in infinitis rebus, ac locis.

Fundamentum remotum præsentiæ Dei ad omnes res est quantitas, ipsius virtualis ab essentia, & alijs perfectionibus virtute distincta.

CAPVT IX.

L

Cum diuina ex creatis agnoscamus ex mutua præsentiā corporum inter se, & fundamento ipsius indagare debemus fundamentū præsentiæ Dei ad omnes res. In rebus autem corporeis duplex est fundamentum præsentiæ: alterum remotum, quod potest ab hac, vel illa præsentiā separari: alterum proximum, quod necessario coniungitur cum certa, ac determinata præsentiā. Remotum est quantitas: per hanc enim est corpus aptum in commensurari loco, vel cuius alteri rei corporeæ: & quia quoduis corpus quantum est mobile, & separabile ab altero, cum quantitate non necessario cohæret præsentiā cum alio corpore determinato. Ex quo patet præcisam rationem quantitatis non esse proximum fundamentum præsentiæ, quoniam in variata quantitate potest per motum localem præsentiā variari. Est autem proximum fundamentum præsentiæ contactus quantitatis, quo duorum corporum extrema sunt simul: nam, si se tangunt, absque dubio sibi mutuo præsentiā sunt, ac vice versa. Itaque in corporibus fundamentū remotum præsentiæ est quantitas, proximum contactus. In Deo autem, qui propriæ quantitatis, & contactus expers est, fundamentum præ-

sentiæ erit quantitas virtualis, & contactus metaphoricus. Sed quam sit hæc quantitas, & contactus, controuersia est inter auctores: dicam ergo prius de quantitate, deinde de contactu.

II.

Vt vero incipiam à quantitate, obseruandum est quantitatem metaphoricam non vno solum modo dici. Nam, cum quantitas corporea sit mensura substantiæ, secundum quam fit comparatio penes maius, aut minus, quidquid aliquo modo subit hanc comparisonem, habet rationem metaphoricam quantitatis: ex quo prouenit, ut perfectio ipsa essentialis substantiæ, intentio qualitatis, extensio potentie, & alia id genus dicantur quantitates virtuales. Verum quantitas metaphorica in hac acceptione latissimè patet, nec facit ad institutum: nam etiamsi per impossibile daretur qualitas infinitæ intentionis, aut potentia infinitæ extensionis in genere potentie, si nihil amplius haberet, non proinde esset præsens omnibus rebus: videmus enim qualitates magis intensas in minore quantitate, quam remissas, nec tamen proinde coexistere pluribus rebus, ac locis. Concipienda vero est ad præsens institutum quantitas metaphorica, quatenus est perfectio magis similis, & proportionata propriæ: nam, sicut hæc pro sua magnitudine constituit substantiam in ea dispositione, ut possit commensurari tanto loco, ita perfectio illa, quæ substantiam carentem propria quantitate eo modo afficit, ut possit rebus alijs, & locis coexistere, dicitur quantitas virtualis: ut enim docet Auicenna in sua sufficientia relatus ab Ægidio in 1. d. 37. 2. p. primæ partis principalis q. 1. nulla res dicitur esse in loco, nisi propter quantitatem, vel magnitudinem suam. Et de hac respectu Dei videtur locutus Athanas. contra Gregales Sabellij: nam probare volens Deum non contineri loco, Ne inquiras, inquit, magnitudinem loci tam spatiosam, quæ capere possit Dei magnitudinem: non enim id, quod mensurabile est, in mensurato contineri poterit: Quibus verbis agnoscit in Deo magnitudinem, quæ sit ipsi ratio existendi in loco. De hac similiter loqui videtur Dion. c. 9. de diuin. nom. vbi sic ait: Magnus quidem appellatur Deus iuxta propriam ipsius magnitudinem, quæ magnis omnibus summet consortium tradit: & extrinsecus super omnem magnitudinem funditur, & supra expanditur, omnem continens locum, omnem transcendens numerum, omnem transiliens infinitatem: nam ex magnitudine solius intentionis, aut perfectionis essentialis non habet Deus, ut supra omnem magnitudinem corpoream fundatur, omnemque contineat locum, sed

Auicenna.
Ægid.

Athanasius.

Magn. Dion.

Ambrosius.

solum ex magnitudine, qua eminenter
equipollet magnitudini corporeæ: Eius-
dem magnitudinis meminit Ambrosius

Chrysost.

lib. 2. in Luc. super id cap. 1. *Hic erit magnus:*

Isidorus.

*Benè, inquit, magnus, late enim funditur
Dei virtus, late celestis substantia magnitudo por-*

Rupertus.

rigitur. Et Chrysost. in id Psalm. 9. *Psallite*

Alcuinus.

Domino, qui habitat in Sion, dicens Deum lo-

Augustinus.

co nō circuncludi, *est enim infinita eius magni-*

III.

tudo: Isidorus lib. 1. sentent. de sum. bono

Aureol.

cap. 2. §. 3. Rupertus lib. 7. in Genes. cap. 23.
Alcuinus lib. 2. de Trinit. cap. 4. & auctor

lib. de speculo, cap. 22. apud Augustinum.

Est vero imprimis dubium, vtrum hæc

magnitudo virtualis distingatur aliquo

modo ab essentia diuina, & cæteris per-

fectionibus attributibus. Pro parte nega-

tia videtur esse Aureol. in 1. d. 37. q. vnica

art. 1. proposit. 5. & art. 3. proposit. 3. qui

ait magnitudinem diuinam, siue immen-

sitatem non esse aliud quam essentiam diu-

nam cum negatione distat à rebus: atque

ad eod non admittit rationem aliquam po-

sitiuam virtute distinctam ab essentia. Ille

tamen eodè ferè modo Philosophatur de

omnibus attributis, in quibus non agnoscit

aliud præter essentiam cum negatione ali-

qua, vel cōnotatione extrinseca quam sen-

tentiam iam impugnauit tract. 6. c. 7. Id ve-

ro specialiter de immenfitate suadet pr-

mo, quoniam magnitudo metaphorica nō

distinguitur virtute à re, cuius est magni-

tudo, ita vt possit concipi vna ab altera præ-

cisa per diuersos conceptus: magnitudo di-

uina nō est propria, sed metaphorica, vt p-

se patet: ergo nō distinguitur virtute ab es-

sentia, cuius est magnitudo. Mai. propositio

ostenditur, quoniam in omni re est aliqua

magnitudo metaphorica, vt cum dicitur

magna virtus, magna sapientia, vt enim ait

Augustinus.

Aug. lib. 6. de Trin. c. 8. in rebus, q nō mo-

le magna sunt, id est maius, q est melius,

nec tamè in virtute, aut sapientia est aliqua

ratio magnitudinis, quæ præscindi ab illa

possit, & huiusmodi magnitudinē esse idē

S. Thom.

re cum rebus ipsis, ait D. Thomas in 1. d. 17.

q. 2. art. 1. ad 3. Secundo Angeli habent quo-

que suam magnitudinē metaphoricam, ra-

tione cuius sunt in loco definitiuè: & tamen

non datur in ipsis aliqua ratio positiua

distincta à propria substantia, per quā sint in

loco: ergo neque Deus habebit vllā rationē

positiuam distinctā à ppria essentia, ratio-

ne cuius sit præsens loco. Consequentia est

manifesta, quoniam substantia diuina se-

cundum propriam rationem substantiæ

non est minus perfecta, quam substantia

Angelica: ergo, si hæc per se ipsam absque

ratione alia formali superaddita, habet vim

coexistendi loco, diuina quoque similiter

habebit. Tertio, Actualis existentia in lo-

co solum addit negationē distantia à loco,

& relationē presentia ad ipsum: ad hoc au-

tē est sufficiens fundamentū ipsa substantia

illimitata absque vlla alia ratione positiua:

ergo hæc est superflua, & proinde non est

dāda. Assumptio probatur: nam si conside-

retur diuina substantia cum sola illimitatio-

ne, & præscindatur oēs aliæ rationes positi-

uæ, eo ipso intelligitur apta, vt sit indistans

à quouis loco, & præsens omnibus. Vltimo

ita se habet æternitas ad coexistētiā Dei-

tatis cū tempore, vt immēsitās ad coexistē-

tiam ipsius cum loco, vt per se patet: æter-

nitās autem vt constabit tract. 10. cap. 5. nō

addit rationem formalem positiuam supra

existētiā diuinam: ergo neque immēsitās

addet supra substantiam. Cōsequentia osten-

ditur: nam, si sola existentia diuina sub cer-

tis negationibus, aut habitudinibus est apta

coexistere, ac respondere tempori, etiam

substantia diuina sub negatione finis, &

mensuræ erit apta respondere omni loco.

Rationes formales positiuæ quadam

sunt absolutæ, & respondent perfectioni-

bus creatis absolutis habentibus conceptus

precisos, vt se habet ratio formalis iustitiæ,

sapientiæ, & similibus: aliæ vero cōcipiun-

tur, vt modi aliarum, neque possunt omni-

no per intellectum ab illis præscindi, si in-

telligi debent in particulari: vt se habet in-

tensio, remissio, magnitudo perfectionis,

& similes aliæ: nemo enim potest apprehen-

dere gradualem intensiōē albedinis, quin

albedinē ipsam concipiat, neque itē magni-

tudinem perfectionis essentialis cuiusvis

naturæ, quin essentiam ipsius agnoscat: vt

probat Scot. quodlibet. q. 6. art. 1. §. *Contra Scot.*

ista: Nam circumscriptis ab homine omni-

bus alijs, quæ non sunt de eius ratione for-

mali intrinseca, adhuc habet propriam

magnitudinem perfectionis, siue finitatem in

genere entium: & hæc magnitudo non est

aliquid distinctum realiter à re, cuius est

magnitudo, etiam in rebus creatis. Et qui-

dem, si immenfitas sumeretur prout, ecur-

rit cum infinitate, maximè quatenus est in-

finitas intensiua perfectionū singularum,

non videretur improbabilis sententia Sco-

ti vbi supra asserentis illā esse idem cum es-

sentia, quasi modum eius, non autem quasi

perfectionē per se intelligibilem cum præ-

cisione ab essentia. Verum immēsitās aliter

se habet, nā quis perfectio diuina, siue per

modū essentia, siue per modū attributi cō-

siderata concipi potest cū præcissione ab im-

menfitate: ex quo sequitur ipsam nō esse mo-

dū intrinsecū rationi formali singularum.

sed

IV.

sed apprehendi posse conceptu proprio à singulis præciso, sicut magnitudo, siue quantitas substantiæ concipi potest abstractiue ab eadem, ut concipitur à Mathematicis. Verum ex eo, quod non sit modus intrinsecus, & concipi possit præcisa ab alijs perfectionibus, adhuc non sequitur esse perfectionem positiuam virtute distinctam ab essentia: nam perfectiones, quæ important negationem, ut vnitas, simplicitas, & similes possunt concipi præcise ab alijs attributis: & nihilominus non important perfectionem positiuam virtute distinctam ab essentia.

V. Dicendum tamen est magnitudinem Dei virtutalem, quam Theologi immensitatem appellant, quatenus est attributum, in quo fundatur præsentia in ordine ad omnem locum, & rem, esse rationem aliquam positiuam distinctam virtute ab essentia diuina. Ostenditur verò, quoniam omnis perfectio diuina, quæ æquipollat perfectioni creaturæ, & ratione distincta à cæteris omnibus perfectionibus creatis, distinguitur virtute ab alijs perfectionibus diuinis; potestque apprehendi præcise ab eisdem, ut constat ex dictis tractat. 6. cap. 8. ita vero se habet immensitas: quare distinguitur virtute ab essentia. Assumptio indicatur ab Anselmo in Monologio cap. 21. ubi loquens de præsentia Dei ad tempus, ac locum, cum dixisset Deum non esse proprie in tempore, aut loco, quia illis non circumscribitur, addit aduerbia temporis, ac loci, quodammodo de illo dici posse: *quoniam sic est præsens omnibus circumscriptis, ac mutabilibus, ac si circumscribatur eis semel locis.* Ex quibus planè colligitur habere æquipollenter, ac virtualiter quantitatem, quatenus præsens est loco extenso. Ostenditur verò ratione; quoniam essentia diuina considerata quatenus præcise continet essentiam creatam, aut quamuis aliam perfectionem distinctam à magnitudine proprie dicta, non est repletiva loci, aut apta præsens esse rebus omnibus: ergo solum eam vim habet, quatenus eminenter continet quantitatem. Antecedens patet in primis quoad præcisam rationem essentia, quoniam hæc solum dicitur ad se, nec habet ordinem ad locum: ergo essentia diuina, quatenus eminenter continet rationem essentia, vel substantia creatæ, non habet rationem immensitatis. Antecedens ostenditur: quoniam, si ratio essentia, sub propria ratione diceret ordinem ad coexistendum præsentia rebus, vel locis, quo perfectior esset, diceret ordinem ad plures res, vel maiorem locum.

Hoc verò est falsum; nam perfectior est natura Hominis, quam Elephanti, & natura formicæ, quam lapidis, & tamen & lapis formicam, & Elephanti excedit Hominem magnitudine, & ordine ad maiorem locum: & perfectior candor est in exigua margarita, quam in pede Equi, ut ait Auctor. 6. principiorum in cap. de susceptione magis, ac minus: ergo ratio præcisa essentia non importat fundamentum presentia, aut vim repletiuam loci. Sequela maioris ostenditur, quoniam ut ait Augustinus lib. 6. de Trinitate cap. 8. in rebus, quæ non mole magnæ sunt, id est maius, quod est melius: ac verò essentia sub præcisa ratione essentia, non est magna mole, sed virtute: ergo si præcise sub ratione essentia est ratio existendi in loco, quo perfectior fuerit, eo erit maior in ordine ad locum. Idipsum ratione ostenditur, quoniam quo ratio aliqua perfectior est, eo perfectiora sunt ea, quæ sunt eidem omnino cum illa re, & ratione: si verò vis repletiva loci, & fundamentum presentia non distinguitur ab essentia virtute, est idem cum illa re, & ratione: quare, quo maior fuerit essentia secundum esse, eo maior erit in ordine ad locum.

VI. Ad primum argumentum respondeo magnitudinem metaphoricam esse duplicem, alteram intensiuam, alteram extensiuam in ordine ad locum: & principium assumptum, esto, sit verum de magnitudine metaphorica intensiua, non esse de extensiua: & proinde negandum in eo sensu. Ratio verò, quæ ad illud probandum adducitur, solum procedit de ijs, quæ habent magnitudinem intensiuam, ut patet in exemplis adductis: & de ijsdem quoque loquitur Augustinus. Secundum argumentum tangit difficultatē de ratione formali, qua Angelus est locabilis, de qua est eadem ferè controuersia, quæ de Deo, & ideo argumentum ab hac re sumptum non habet vim. Nam si quis dicat Angelum esse in loco per modum aliquem distinctum ex natura rei à substantia ipsius, dicit etiam in diuina essentia requiri aliquid positiuum virtute distinctum, quod æquipollenter contineat non solum quantitatem, sed modum illum Angelicum. Si quis autem existimet Angelum esse in loco per propriam substantiam absque alia ratione formali distincta ex natura rei, dicit substantiam Angeli habere rationem quantitatis virtualis, quatenus respondet spatio diuisibili loci: atque adeo sub ea ratione distingui virtute à se ipsa, quatenus præcise concipitur ut essentia substantialis. Ad tertium ad-

Gilbertus.

Augustin.

illa interim maiore propositione, de qua est controuersia inferius explicanda, neganda est assumptio. Ad eius confirmationem respondetur, tamen si demus substantiam illimitatam esse rationem existendi in omni loco, tamen hanc ipsam illimitationem ad locum non fundari in substantia sub præcisa ratione substantiæ, sed sub ratione quantitatis, siue magnitudinis virtualis. Illimitatio enim circa aliquam perfectionem radicatur immediate in ipsa ratione formali perfectionis ipsius: Et ita illimitatio in genere perfectionis essentialis oritur immediate ex ratione essentiali, qua essentia est: illimitatio quoad effectus producendos prouenit ex propria ratione omnipotentiae diuinæ, qua potentia actiua est: eodemque modo illimitatio quoad locum nascitur ex essentia diuina, quatenus est quantitas virtualis in ordine ad locum. Vltimum aduersus eos, qui existimant durationem creatam distingui ex natura rei à subiecto durante, non habet vim: nam dicunt etiam æternitatem significare rationem positiuam virtute distinctam ab existentia diuina, & non solam existentiam sub aliqua negatione, vel habitudine. Apud eos autem, qui oppositum sentiunt, plus ponderis habet: negabunt tamen consequentiam, & reddent rationem discriminationis: Ea verò est quoniam in rebus creatis ipsamet existentia sub illis negationibus, aut habitudinibus apprehensa absque alia ratione positiva superaddita habet rationem durationis: nec est vlla duratio creata intrinseca subiecto, quæ ab illius existentia distinguatur à parte rei, siquidem ipsum quoque tempus est prorsus idem ex natura rei cum motu primi mobilis; quare de re dicam tractatu decimo huius libri: & ideo, cum distinctio virtualis in diuinis colligatur ex continentia virtuali, & æquipollentia perfectionum creaturarum suapte natura distinctarum, non est vnde fumatur distinctio virtualis æternitatis ab essentia diuina. At verò magnitudo formalis, & propria, ratione cuius corpora sunt in loco, est ratio formalis positiva distincta ex natura rei à substantia: & ideo essentia diuina, vt comparatur ad locum sub ratione immensitatis, distinguitur virtute à se ipsa sub ratione essentiali substantialis, quoniam magnitudo, cui æquiualeat vt immensitas, distingui-

tur ex natura rei ab essentia substantiæ corporalis, cui diuinitas æquipollet vt essentia.

Nunc explicandum est vtum immensitas coincidat cum aliquo ex diuinis attributis. Videbitur autem esse prorsus idem cum omnipotentia, quod sentire videntur Doctores referendi capit. decimo, numero secundo, qui dicunt Deum esse rebus omnibus præsentem per ipsam operationem, quæ est velut quidam contactus ad locum, & creaturas, in quibus est: ipsa verò operatio, cum sit aliquid ad extra, neque conueniat Deo necessario, esse nequit propria ratio immensitatis, quæ est perfectio Dei necessaria: sed habet se ad immensitatem, sicut contactus quantitatis ad quantitatem formalem: hic verò immediate fundatur in ipsa quantitate: ergo, cum operatio Dei ad extra emanet immediate ab omnipotentia, hæc est quantitas Dei metaphorica, siue immensitas ipsa, qua est aptus esse præsens omni loco.

Ostenditur verò hæc sententia in primis autoritate Hilarij, libro octauo de Trinitate; Vbi Deus, inquit, *immensus virtutis est, qui nusquam non adsit, nec desit vique*: Nisi autem ratio virtutis, & omnipotentiae diuinæ esset fundamentum præsentia litatis ad omnem locum, perfectio inepte diceret Deum immensum virtutis esse ex eo, quod adsit omni loco, & nulli desit. Accedit Nyssenus orat. 1. de Christi resurrectione post medium de Christo loquens. *Qui per diuinam, inquit, potentiam ubique est*, & Augustinus libro secundo de sermone Domini in monte cap. 5. *Vbiq; inquit, præsens est non locorum spatij, sed maiestatis potentia*: Anselm. item in Elucidario initio. *In omni loco, inquit, totus esse ideo dicitur, quia in nullo loco impotentior est, plusquam in alio, vt enim in Cælo, sic potens est in inferno*. Qui Patres non obscure significant fundamentum, per quod Deus est ubique, & præsens omnibus, esse omnipotentiam: taceat Athanasius Epistol. de decretis Synod. Nycen. contra hæres. Arian. inter principium, & medium his verbis. *Deus per se existit, omniaque in se continet, & à nullo continetur, & in omnibus est secundum suam bonitatem, & potestatem*; ideoque extra omnia est secundum propriam naturam: solum agnoscens modum existendi in rebus per potestatem, & bonitatem, quæ duo sunt principia causalitatis ad extra. Et contra Gregales Sabellij, cum dixisset Deum non implere vniuersa corporali modo,

subdit

VII.

VIII.

Hilarij.

Nysseni.

Augustini.

Anselm.

Athanasij.

subdit causam dicens; *Deus enim ut vis, ac potentia continet omnia, eo quod potentia incorporealis, & inuisibilis sit, non ambiens, nec ambita.* Si potentia non esset ratio existendi in loco, perperam redderet pro ratione, cur Deus non sit in loco extensus, & conclusus potentia immaterialitatem, & inuisibilitatem. Probatur deinde ratione, primo quoniam magnitudo omnis, aut est molis, aut virtutis, in Deo non est magnitudo molis, ut per se patet, & fuse probat Philosophus libr. octauo, *Physic. text. 86.* & libro duodecimo *Metaphys. text. 41.* erit ergo magnitudo virtutis, ut habetur ex Fulgentio in libro de fide ad Petrum, cap. 9. ubi *furnisime, inquit, tene, & nullatenus dubites Trinitatem Deum immensum esse virtute, non mole.* Nihil verò habet rationem virtutis nisi in ordine ad operationem: ergo, cum virtus diuina, & omnipotentia recurrant, magnitudo virtutis, qua Deus est aptus coexistere loco, est ipsa omnipotentia. Secundò, quoniam id est ratio presentia ad locum, & res alias creatas, quod ex parte existentis in loco immediatius attingit locum: presentia quippe ad locum est habitudo immediata: ex omnibus autem perfectionibus attributabilibus nulla immediatius attingit locum, & res creatas, quam omnipotentia diuina: ergo hæc est ratio existendi in loco. Assumptio patet, quoniam Deus non attingit locum tactu quantitativo, sed tactu virtutis: hic verò immediate procedit à virtute operatrice: ergo hæc est illa vis, ratione cuius Deus est in loco.

IX. Dico secundum. Omnipotentia non est magnitudo virtualis, qua Deus est presentis rebus omnibus. Est de mente omnium, qui negant Deum esse per se, & formaliter presentem rebus omnibus per operationem, quos referam cap. sequenti. Ostenditur autem primo: quoniam omnipotentia est vnicum attributum eminenter continens omnem potentiam creatam, & intelligitur à nobis per ordinem ad operationes, vel effectus ad extra, ita ut si concipiatur potentia actiua sub habitu dine ad omne possibile passivum, verè constet ratio omnipotentia, quantumvis præcendantur reliquæ omnes rationes formales: ergo omnipotentia non est magnitudo virtualis, quæ est fundamentum presentia ad res omnes. Apparens constat apud omnes Theologos, qui omnipotentiam numerant quali vnum attributum à cæteris contradiiisum, & definiunt per ordinem ad id, quod fieri non implicat contradictionem; in qua finitione

non permiscetur aliquid pertinens ad cæteras rationes attributales. Consequentia verò facile deducitur, quoniam quantitas virtualis, quæ est fundamentum coexistentia cum rebus aliis, secundum propriam rationem formalem est essentia diuina, prout æquipollet quantitati corporeæ, qua res diffusa loco coexistunt, ac sunt presentes alijs: ergo, sicut in nobis differt realiter, & essentialiter potentia actiua à propria magnitudine, ita differt in Deo omnipotentia à quantitate virtuali. Denique illa, quorum rationes mutuo præcisæ per intellectum manent integræ, non habent eandem prorsus formalitatem, etiam virtute indistinctam: id verò conuenit omnipotentia, & immensitati: ergo non constant eadem prorsus formalitate, sed mutuo distinguuntur virtute. Assumptio probatur: nam, si per impossibile fingeremus vim aliquam operatricem certo, & finito loco conclusam non habere terminum quoad effectus, & habere pro obiecto omne possibile, constaret propria ratio omnipotentia, & tamen non includeret rationem immensitatis, quoad locum, ut per se patet: contra verò, si fingeremus substantiam aliquam infinitæ magnitudinis virtualis in ordine ad locum, habet tamen vim operandi finitam, constaret ratio immensitatis sine ratione omnipotentia: quare rationes formales ipsarum mutuo præcisæ per intellectum adhuc manent integræ, atque perfectæ. Neque soluitur dicendo supponi à nobis impossibile: Nam si suppositio est impossibilis, & id, quod tolli supponitur, est ipsa ratio alterius, vel ad illam intrinsece pertinet, non manet integra ratio illius, ut si supponatur tolli rationem animalis, vel rationalis, hoc ipso dissolvitur, nec potest manere integra ratio hominis. Contra verò, etiam si suppositio sit impossibilis, & sublato vno manet integra ratio alterius, id, quod sublatum est, minimè pertinet ad rationem illius: ut si sublata per impossibile risibilibitate ab Homine, adhuc constaret definitio Hominis, rectè concluditur risibilitatem non esse ipsammet rationem formalem Hominis, aut ad eam intrinsece pertinere: similiter, et si facta suppositio sit impossibilis, si tamen ea facta adhuc restat integra ratio immensitatis præcisæ omnipotentia, profecto hæc non est ipsa vis repletiua loci, & fundamentum presentia ad res creatas.

Ad auctoritatem Diui Hilarij respondet X. deo in-

deo, in primis ipsum non explicare vtrum loquatur solum de virtute actiua; nam etiam immensitas ipsa dicitur à Theologis vis replendi locum: atque adeo comprehendendi potest nomine virtutis: quo sensu ex eo, quod nusquam non adsit, nec desit vsquam, rectè colligitur esse immensæ virtutis: & e contra ex eo, quod immensæ virtutis sit, rectè colligitur, quod nusquam non adsit, nec desit vsquam. Respondeo secundò, cum attributa sint mutuo connexa, rectè ex vno colligi alterum: maximè cum tactus actiuus omnipotentia sit necessario coniunctus cum tactu præsentia litatis. Eodem modo respondendum est ad testimonia Nysseni, Augustini, & Anselmi: frequenter enim propter hanc connexionem Patres coniungunt præsentiam potentia, & substantia diuinæ ad res omnes. Ambros. lib. 2. in Lucam, in id capit. 1. *Hic erit magnus, bene inquit, magnus, latè enim funditur Dei virtus, latè celestis substantia magnitudo porrigitur.* Augustin. lib. 7. de Ciuit. cap. 30. *Deus ubique totus implens Cælum, & terram, præsentem potentia, non absente natura, & optimè Anselm. in Monolog. cap. 19. Primus locus Athanasij non nihil difficultatis habet, videtur enim significare rationem, cur Deus sit in rebus, esse ipsammet potestatem. Verum non est ea mens Diui Athanasij alioquin non sola omnipotentia, sed etiam bonitas erit fundamentum præsentia, quod nemo ait. Mens ergò Athanas. est declarare Deum secundum se, propriamque naturam esse segregatum à rebus, & impermistum, atque immensum, & ideo per se, inquit, existit, & à nullo continetur; & secundum propriam naturam, est extra omnia: deinde verò reddere rationem cur specialem modum, & quasi determinatum habeat in rebus, quo extra illas non est: & hoc ait provenire ex bonitate, & potestate; ex bonitate, quatenus voluit has determinate res operari, ex potestate verò quatenus has solū condidit: quia itaque res sunt actu in se per participationem actuale bonitatis, & exercitium potestatis diuinæ, & actualis existentia ipsarum requiritur ad hoc, vt sint terminus præsentia diuinæ, idcirco Athanas. cum de modo existendi in rebus loquitur, bonitatis meminit, ac potestatis: non verò ex eo, quod credat has coincidere formaliter cum immensitate: nam, cum hæc comitetur naturam extra res, etiam per bonitatem, & potestatem esset extra res, cuius oppositum supponit, quia nimirum accipit bonitatem, & potestatem pro suis effectibus. Ad secundum testimo-*

Ambrosius.

Augustinus.

Anselmus.

Athanasius.

nium eiusdem responderi potest eodè fere modò, quo responsum est ad dictum S. Hilarij. Responderetur secundo Athanasio, non reddere rationem simpliciter cur Deus non sit in loco, sed cur non sit per commensurationem, & circumscriptionem, vt corpora; & cur non contentus omnia contineat: vt patet tum ex verbis ipsis, tum ex antecedentibus, dixerat enim Deum non se porrigere, aut circumscribere ad modum rei corporalis, sed continere omnia non contentum. Et quia continere pertinet ad omnipotentiam, idcirco ait ipsum eo, quod potentia incorporea sit, non circumscripta loco, aut quasi extrinsecus solum res ambiens, non commensurari loco, neque per illum, aut cum illo distendi.

Ad primum argumentum respondendum est quantitatem virtutis non esse idem atque quantitatem potentia, vt colligitur ex doctrina Diui Thomæ 1. part. qu. 42. articul. 1. ad 1. de veritate quaestione 8. artic. 14. ad 19. & in 1. dist. 17. q. 2. art. 1. vbi asserit quãtatem virtutis esse qualitatem, id est, formam ipsam substantialem: perspicuū verò est hanc non esse virtutem actiuam. Quin verò citatis locis, & primo contra Gent. c. 43. diuidit quantitatem in tria membra, quia scilicet alia est quantitas perfectionis, alia virtutis, alia molis, ex quo patet quantitatem perfectionis contineri interdum sub quantitate virtutis, ideoque hanc prout solum contradiuiditur à quantitate molis, non esse præcise quantitatem virtutis actiuæ. Dicitur verò quantitas virtutis quia aliquo modo cõtinet virtutem rationem quãtatis. Vnde patet ex eo, quod Fulgent. agnoscat in Deo solam quantitatem virtutis, minimè colligi immensitatē, quæ est magnitudo diuinæ, consistere in ipsa Dei omnipotentia. Ad secundū respondetur multiplicem esse immediationem, ad præsens verò institutum duplicem considerari posse, alteram rei ad rem, alteram causæ ad effectum. Vtramque verò in suo ordine nõ admittere medium: atque adeo neutram comparari cum altera secundum magis, & minus in ratione tactus virtualis. Immediationem verò, quæ per se requiritur secundum tactum præsentialem, non esse immediationem effectus ad causam, aut causæ ad effectum, quia non repugnat vt inter duo sibi mutuo præsentia, nulla eiusmodi moditudo intercedat, sed solū per se requiritur immediatio rei ad resecundum sitū, vel indistantiā. Hoc posito negada est consequentia, licet. n. immensitas non immediatius attingat res, quàm omnipotentia, quia quælibet in suo ordine immediate attingit, om-

XI.

S. Thomas.

II.

Thomas.
Athen.
Hilari.
Augustin.
Anselm.
Fulgent.

git omnipotentia immediatione causalitatis, immenfitas autem immediatione praesentiae, siue indistantiae localis, non proinde sequitur omnipotentiam esse propriam rationem, ut Deus sit praesens rebus, ac locis: quoniam immediatus eius tactus ad res creatas, quatenus praecise concipitur in ratione operationis, non est immediatus immediatione rei ad rem, sed causalitatis ad effectum.

Completa ratio fundamentalis praesentiae Dei ad creaturas non est operatio ad extra, sed immenfitas cum indistantia priuatiua vtriusque extremi.

CAPUT X.

I. **S**ola quantitas non est completa ratio praesentiae, aut existendi in loco, sed praeterea requiritur aliquis contactus: ut superius dictum est: quare licet immenfitatem diuinam concipiamus, ut quantitatem Dei virtualement, & ut fundamentum remotum praesentiae, & coexistentiae cum rebus omnibus, ac locis, oportet indagare contactum eius ad creaturas, & rationem proximam praesentiae inter Deum, & ipsas.

II. Fundamentum proximum huius praesentiae esse operationem Dei externam censet Diuus Thomas in 1. distinct. 37. qu. 1. artic. 1. & quest. 2. artic. 1. & 3. & 1. parte, quest. octaua, artic. 1. ad 2. & art. 2. cum Caietano, Syluestro, Iauello, & aliis Recentioribus Thomistis ibidem, & libro tertio contra Gest. cap. 68. cum Ferrariensi. Aegidius in 1. distinct. 37. secund. parte, primae partis principalis quest. prima. Capreolus quest. vnica ad argumenta contra primam Conclusionem. Hispaniens. quest. vn. artic. 3. notabil. 1. & artic. quarto, ad argumenta contra primam conclusionem. Soncinas quest. 1. secunda, conclusionem tertia, & quarta, & octaua. Argentin. questione vn. artic. 1. conclusionem secunda. & Abulens. in capit. secundo. Exod. quest. 46. Ita verò ait Diuus Thomas artic. secundo citato exprimo sententiarum: *Essentia Dei cum sit absoluta ab omni creatura, non est in creatura, nisi in quantum applicatur sibi per operationem, & secundum hoc, quod operatur in re dicitur esse in re per praesentiam, secundum quod oportet operans operato aliquo modo praesens*

esse: & quia operatio non deserit virtutem diuinam, à qua exit, ideo dicitur esse in re per potentiam, & quia virtus est ipsa essentia, ideo consequitur, ut in re etiam per essentiam sit. Quibus verbis satis indicat operationem esse applicationem diuinæ potentiae, atque essentiae ad res creatas. Quam sententiam quaest. tertia, eiusdem distinctionis articulo primo, extendit ad omnem substantiam spiritualement, quàm secundum se absolutam esse credit ab omni loco, solumque in illo esse per quandam applicationem. Hanc verò fieri solum per actionem in substantiis completis materię expertibus probat hoc discursu: hæc applicatio, inquit, vel intelligitur secundum situm, aut contactum, vel secundum formam, vel secundum operationem aliquam: secundum formam, sicut anima est in corpore, quo modo non sunt substantiae spirituales completæ, quæ non sunt actus corporis: secundum situm determinatum, sicut punctus est in linea, quam terminat: qua ratione non se habent spirituales substantiae, quæ non habent situm in magnitudine: secundum contactum, quo modo corpus est in loco: contactus verò huiusmodi non conuenit substantiae spirituali: restat ergò, ut sit praesens loco per operationem, quæ est contactus virtualis, ac Metaphoricus. Quidam recentiores Metaphysici, ita interpretantur Diu. Thomam, ut dicant illum non asserere operationem esse fundamentum praesentiae Dei ad res creatas: hanc enim aiunt fundari in ipsa Dei substantia, prout est indistans à rebus: sed solum velle Sanctum Doctorem, ut hæc praesentia non habeat rationem existendi in loco, nisi per operationem, in qua fundatur aliqua habitudo ad locum, quoniam sola indistantia, siuæ praesentia non est satis, ut res dicatur esse tanquam in loco, in alia, cui est praesens: nam duo Angeli possunt esse indistantes secundum locum, & duo corpora se inuicem penetrantia, nec tamen vnum est in altero ut in loco, atque adeo sola praesentia non sufficit. Quidquid tamen sit de hac difficultate, de qua inferius dicam, tamen Diuus Thomas operationem censet esse rationem praesentiae Dei ad creaturas, ut constat ex citatis verbis ipsius: Et in hoc sensu Sanctum Doctorem intellexerunt, & sequuntur Doctores citati.

Et huic dicendi modo fauet modus loquendi sacrarum literarum: nam frequenter

Capreol.
Hispanens.
Soncinas.
Argentin.
Abulens.

III.

Thom.
Caiet.
Syluest.
Iauell.
Recentior.
Aegid.

Iob. 19.
1. Reg. 6. 10.

Psal. 138.

quenter vsurpant nomen tangendi pro actione aliqua diuina, quale est illud apud Beatum Iobum cap. 19. *Manus Domini tetigit me*; eodemque modo sumitur lib. 1. Regum, cap. 6. *Manus eius tetigit nos*; & cap. 1. eiusdem lib. *Quorum tetigerat Deus cor*. Facit illud Psalm. 138. *Si ascendero in celum tu illic es, si descendero in infernum ades, si sumptero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris*: Intellige etiam illices, subdit autem rationem: *Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua*: quasi dicat in omnibus his locis es, quia in omnibus operaris, atque adeo operationem, credit esse rationem presentie ad res omnes: suadetur deinde ratione primo. Presentia Dei secundum essentiam ad creaturas est relatio rationis conueniens Deo ex tempore, immo adueniens, ac recedens iuxta inceptionem, vel desitionem creaturarum, quibus est presentis: solum enim illis, quæ existunt est hoc modo presentis, ut Doctores communiter astruunt: & proinde cum eisdem incipit, ac desinit eiusmodi presentia: omnis autem habitudo conueniens Deo ex tempore fundatur in actione aliqua, aut causalitate ipsius ad creaturas: cur ergo presentia de nouo conuenit, nisi quia de nouo aduenit proximum fundamentum? quod vel est ipsa actio, vel aliquid ad illam consequens: non apparet autem aliquid aliud ab actione distinctum, quod sit fundamentum presentie Dei ad creaturas: nam posita actione; & eius termino statim Deus intelligitur presentis creaturæ: ergo operatio est proximum fundamentum presentie, seu est ipsa presentia fundamentalis, siue contactus Dei, quo constituitur intime presentis creaturæ. Secundò subtrahente Deo concursum virtutis suæ à rebus, hoc ipso immediate dissoluitur presentia inter ipsum, & res: ergo ratio presentia actualis Dei ad locum, & res, quæ in ipso sunt, est applicatio virtutis, sicut ratio presentia corporis ad locum est applicatio quantitatis ipsius ad quantitatem loci. Antecedens suadetur: quoniam, si immediate ad subtractionem concursus diuini non dissoluitur presentia, sed oportet adhuc subtrahi aliquid aliud, potest intelligi presentia Dei ad res non existentes: hoc verò est manifestè absurdum: ergo & illud, sequela ostenditur: quoniam non repugnat, ut intelligatur manere ratio formalis sine aliquo fundamento remoto, quod dissoluitur prius natura, quam proximum, & immediatum: siquidem in eo priore, quo sub-

ato remoto intelligitur manere proximum, potest etiam intelligi manere ratio formalis fundata in proximo: ergo, si datur aliud fundamentum, quo proxime nititur presentia, siue existentia Dei in loco, potest Deus intelligi presentis rebus non existentibus pro eo priore, quo subtrahitur applicatio potentie, & nondum intelligitur subtrahita proxima radix presentie.

Dico tamen, licet aliqua Dei operatio transiens supponatur ad fundamentum proximum presentie realis inter ipsum, & creaturas, ipsa tamen operatio non est ex parte Dei fundamentum presentie, sed potius requiritur, ut ponat extremum huius habitudinis, hoc est creaturam, cui Deus est presentis. Tres sunt partes huius assertionis: Prima, quod fundamentum proximum presentie supponat aliquam operationem Dei ad extra: Secunda, quod operatio eiusmodi non est ipsa ratio fundamentalis presentie: Tertia, quod non alia ratione requiritur, quam ut ponat extremum habitudinis. Prima satis constat ex duobus argumentis allatis pro sententia opposita: nam si nulla sit actio Dei ad extra: nulla quoque erit creatura, & proinde etiam non erit habitudo presentie, quæ non nisi inter res actu existentes exercetur.

Secunda pars, in qua consistit difficultas, traditur à S. Bonauentura in 1. dist. 37. *Bonauent.* 1. parte distinctionis, artic. 3. quæst. 1. & 2. Richardo artic. 1. quæst. 2. Durando prima parte distinctionis, quæst. 1. numero 9. Aureolo quæst. vn. artic. 1. propositione 3. Maiore. quæst. 1. notabil. 2. & Maior. conclusionem 2. Palao disputat. 1. & alijs Palat. Recentioribus, & est de mente omnium, quos retuli cap. 3. *Tom.* 1. negantium ex operatione colligi Dei presentiam ad res omnes. Probat in primis: quoniam, ut patet ex communi sententia Theologorum explicanda cap. duodecimo, Triplex est modus, quo Deus existit in rebus creatis, nempe per essentiam, presentiam, & potentiam: at verò, si operatio esset ratio proxima existendi per essentiam, essent tantum duo: quoniam eadem operatio est ratio existendi per potentiam. Caietan. 1. part. quæst. 8. art. 1. §. *Ad euidenciam,* respondet, licet aliud sit esse presentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiam, non tamen esse aliud esse presentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiam immediate attingentem effectum, siue passum: siquidem presentia potentie non exigit immediationem suppositi:

suppositi: nec tamen sunt omnino idem esse præsentem secundum substantiam, & secundum potentiam immediate agentem: sed distinguuntur sicut ratio præsentiae, & res præsens: quoniam immediate attingere est ratio præsentiae, non solum ipsi potentiae, sed substantiae: nam, sicut substantia situata est præsens ipso situ, & nihilominus ipsa est præsens, ita substantia spiritalis immediata attinçãoe est præsens, ut quod, ipsa verò attinção, siue operatio, ut quo. Hæc Caietanus quibus in primis admittit esse præsentem secundum substantiam, & secundum potentiam immediate attingentem non esse simpliciter duos existendi modos, sed secundum quid, ut quo, & ut quod: cum tamen duo illi modi constituentur ab Auctoribus, ut simpliciter diuersi: si verò diuersitas modi ut quo, & ut quod est satis, ut res dicatur habere duos existendi modos, etiam corpus dicitur existere in loco secundum substantiam, & quantitatem: quoniam substantia est in loco, ut quod: ipsa verò quantitas, ut quo. Præterea immensitas, & omnipotentia sunt perfectiones virtute distinctæ: & utraque intelligitur per ordinem ad creaturas; ergò vnicuique per se primo conuenit aliqua habitudo ad creaturam, quæ non conuenit alteri. Ex parte immensitatis non se offert alia, quam correspondentia ad creaturas, quibus Deus est præsens: ergò ratio formalis, in qua immediate fundatur relatio præsentiae Dei ad locum, est ipse contactus immensitatis, quatenus est quantitas virtualis: non autem operatio. Et confirmatur primo: quoniam, si per impossibile fingeremus dari creaturas absque operatione Dei, & Deum esse immensum, non vero omnipotentem, adhuc intelligeretur Deum esse præsentem rebus: ergò proximum fundamentum præsentiae non est operatio. Confirmatur secundo, quoniam alioquin immensitas per se primo conueniet potentiae diuinæ, non essentiae: quod absurdum est. Consequentia patet, quoniam id, quod participat effectum formalem, siue primum, siue secundarium alicuius formæ ex eo, quod habet identitatem cum alio, ratione cuius illum participat, non per se primo, sed secundario illum participat: essentia vero diuina gliscitur esse præsens rebus, quia est idem cum omnipotentia: quæ ratione operationis immediate in illis est, ut ipse Diu. Thom. admittit: præsentia verò ad res omnes est quasi effectus

Gillij comment. Theol.

formalis secundarius immensitatis, sicut esse in loco est quantitatis: ergò immensitas per se primo conuenit omnipotentiae, & secundario Deitati.

Secundò contactus debet esse mutus, non enim concipi potest ex vna parte, quin sit ex altera: ergò tam in Deo, quam in creatura debet esse aliqua tangendi ratio, & ita, cum hic tactus sit substantialis inter Deum, & creaturam, sibi inuicem præsentem, etià ex parte creaturæ debet esse aliqua tangendi ratio: hæc non est operatio, quoniam creatura non est præsens Deo, per potentiam qua possit in illum operari: & tamen est præsens illi secundum propriam entitatem: concipi ergò potest tactus præsentialis vnius substantiæ ad alteram, & nõ per operationem. Responderi poterit ad hoc argumentum, rationem tactus ex parte creaturæ esse passionem, quæ respondet actioni diuinæ, & quamuis passio non attingat ipsum Deum, satis esse si attingat actionem, quæ est Deo ratio contactus ad creaturam: non enim opus est, ut id quod est ratio contactus vni substantiæ cum altera, per se, & immediate attingat alteram substantiam, sed fat est si attingat rationem contactus eiusdem substantiæ, ut videre est in tactu corporum per quantitates, quæ non immediate attingunt ipsas substantias: sed se ipsas, substantias verò mediate. Hæc solutio non est adæquata: nam, quando ipsæ rationes tangendi sunt intrinsecè rebus, quæ se tangunt, ut, quod, ad contactum substantiæ, fat est ipse contactus rationis tangendi intrinsecè, quæ tangi nequit, quin tangatur substantia, cui inheret intrinsecè: at quæ ratio tangendi est extrinsecè, qualis est actio transiens, quæ recipitur in passio, non intelligitur quomodo per eius tactum immediate attingatur Deus, cui actio transiens non inest. Verum quoniam cōtrouersum est apud Thomistas, an in opinione S. Doctoris actio Dei transiens sit in ipsis creaturis, an verò resideat in Deo, & sit ipse actus voluntaris diuinæ, propterea illi respondet effectus extrinsecus, aliquis amplectens hanc ultimam sententiam eludet argumentum dicendo actionem, quæ est ratio tactus diuini ad creaturas, esse aliquid intrinsecum Deo, & per contactum passionis cum ipsa suo modo attingi Deum à creatura. Sed qui ita respondet, cōcedat necesse est actionem huiusmodi non esse tactum, neque proximum fundamentum præsentiae: nam tactus exigit actualem existentiam, triusq; extremi, nec interuenire potest inter rem existentem, & non existentem, & proinde

VI.

Nnn

non

non fuit inter Deum, & creaturas ante orbem conditum: actio verò eiusmodi, si est Deo intrinseca, totum suum esse habet ab æterno, quando nondum existebant creaturæ: ergò ipsa secundum se non est tactus, aut proximum fundamentum præsentia: sed opus est, ut addatur aliquid, quo ultimo cõpleatur ratio tactus, & proximum fundamentum habitudinis præsentia.

VII.

Tertia pars eiusdem assertionis explicatur similitudine tactus, ac mutua præsentia substantialis corporum inter se: nam, Cœlum empyreum ratione propriae quantitatis est modo sufficienter constitutum in actu primo, ut si iuxta eius superficiem conuexam, ratione cuius non est contiguum, aut præsens ulli corpori, creetur à Deo corpus aliquod sibi immediatum, possit illud attingere, & consequenter præsens illi esse: quamdiu tamen non creatur eiusmodi corpus, neque tangere, neque præsens illi esse poterit: itaque creatio corporis illius erit quidem necessaria ad mutuum contactum, atque præsentiam, non tamen erit ipsa fundamentalis ratio præsentia, sed earum solum præsupponitur, quatenus ponit, siue adducit alterum extremum contactus. Ita prorsus Deus Optimus, Maximus consideratus secundum suam substantiam, & immensitatem sufficienter constitutus est in actu primo, ut possit coexistere, & præsens esse secundum situm cuiusvis creaturæ: verum, quia coexistentia, atque præsentia exigit duo extrema actu existentia, quamdiu creatura non existit, non est Deus in actu secundo coexistentia, siue præsentia: & idcirco requiritur actio productiua creaturæ, non quidem ut ratio præsentia ad ipsam: nam, si per impossibile fingamus eiusmodi creaturam produci ab alio agente, & non à Deo, adhuc ratione suæ immensitatis existit, & præsens illi erit secundum propriam substantiam: sed solum tanquam actio adducens extremum, ad quod terminari debet habitudo præsentia, & quasi subit vicem approximationis in tactu corporeo: hæc enim non est ipse tactus quantitativus, in quo immediate fundatur relatio præsentia corporalis, qui permanenter durat, quamdiu corpora contigua sunt: approximatō vero, cum sit motus, cessat acquisito termino.

VIII.

Discursus adductus ad probandam sententiam oppositam deficit, quia non est adæquata assignatio membrorum illius disiunctiæ: in qua non fit mentio

tactus virtualis, vel, si sit, cum operatione confunditur, cum tamen latius pateat: nam, quoties admittitur quantitas virtualis, admitti quoque debet tactus virtualis ipse: at immensitas diuina est virtualis quædam quantitas, qua Deus potest rebus omnibus, ac locis præsens existere: & proinde admitti etiam debet tactus ipse virtualis: hic autem non est actio Dei transiens, quæ nullo modo est effectus immensitatis, sed omnipotentia: quare, non solum actio transiens est tactus virtualis Dei. Iam verò sacræ literæ, quando tactum vsurpant in operibus diuinis, non sumunt pro tactu quantitativum virtuali, qui requiritur ad præsentiam substantia tangens, sed pro tactu actiuo, qui de sua ratione non habet, ut faciat rem præsentem secundum substantiam, sed secundum potentiam: nam qui de longe sagitta, vel ferrea glante vulnerat alium, dicitur illum tangere, non tamen tactu quantitativum, quod est proximum fundamentum præsentia secundum substantiam. Ad locum Psalm. & alia eiusmodi respondetur ad veritatem similibus propositionum fat esse, ut ex operatione Dei in omni loco colligatur eius præsentia secundum substantiam: non requiri autem, ut immediata ratio existendi sit operatio. Primum argumentum probat quidem aliquam actionem Dei requiri ad contactum, ac præsentiam, non tamen probat ipsam actionem esse contactum, ac fundamentum proximum præsentia, ut in plerisque aliis exemplis conspicuum est; sed id, quod sumitur ex coexistentia secundum tempus, est accommodatissimum. Constat enim, ut Deus sit actu præsens secundum durationem rebus creatis, necessarium omnino esse, ut illæ existant, & consequenter, si non sint, ut producantur: & tamen proxima ratio fundamentalis habitudinis præsentia secundum tempus non est actio ipsa productiua creaturæ, sed æternitas cum similitate existentia æternius extremi, seu cum negatione distantia secundum durationem vnius ab altero: eodem modo ad existentiam Dei in rebus, vel locis creatis supponi debet existentia ipsorum, quæ non nisi per operationem diuinam esse potest: verum operatio ipsa non est ratio immediata coexistentia, sed immensitas sub aliqua habitudine, vel negatione de qua dicam capite sequente.

Pro solutione secundi supponendum dupliciter dissolui rationem aliquam dissoluta altera, nempe causaliter, & formaliter: IX.

liter: sublato concursu omnipotentæ, hoc ipso causaliter dissolvitur præsentia Dei ad creaturas: nam, cum præsentia requiratur utriusque extremi existentiam, altero eorum sublato, consequenter etiam dissolvitur præsentia, etiam si ex parte alterius sit sufficiens, & immediatum fundamentum præsentia, si alterum non deesset. Non tamen dissolvitur formaliter: hæc enim dissolutio non intelligitur nisi sublata forma, quæ est ratio formalis præsentia, hæc autem non est operatio, sed immensitas cum negatione distantia, ut statim explicabo. Hoc posito negandum est antecedens, si intelligatur de dissolutione formali, ut patet ex dictis. Ad eius probationem neganda est consequentia; possunt enim adduci plurima exempla similia, in quibus non tenet consequentia, ut autem res clariùs appareat, ostendetur in simili fere materia, nempe in existentia in loco rei corporeæ, quam certum apud omnes est existere in loco per suam magnitudinem: & tamen res corrupta eo ipso desinit esse in loco, quamvis prius natura sit rem non esse, quam non esse in loco: quia non desinit esse in loco, nisi dissoluta connexionem ipsius cum quantitate, & cõmensuratione cum loco, quam habebat per eandem quantitatem; prius autem natura est dissolutio corporis corruptibilis quoad substantiam, quam dissolvatur nexus eius cum quantitate, quæ est proprietas illius, nec qua ipsum dum existit, esse nequaquam potest: sicut igitur corrupta substantia corporea non potest vlllo modo intelligi præsentia eius ad locum, quamvis hæc non dissolvatur formaliter, sed fundamentaliter, & casualiter, per corruptionem substantialem, ita etiam, quamvis præsentia Dei ad creaturas non fundetur immediate in applicatione omnipotentia ad effectus, sed in applicatione immensitatis ad tactum præsentialem rei ad rem, fieri nequit, ut destructa creatura per subtractionem concursus divini intelligatur Deus illi præsens esse. Ratio verò huius est, quia ea, quæ supponunt aliquod fundamentum in eo priore, quo fundamentum ponitur, nondum concipiuntur esse formaliter, sed casualiter: & è contra quando fundamentum dissolvitur, etiam tunc concipiuntur destrui casualiter: non tamen proinde pro eodem priore intelliguntur adhuc esse formaliter, quoniam in eo solum formaliter est, vel non est fundamentum ipsum: Et quemadmodum, quando fundamentum existit, pro eo priore nondum intelli-

gitur esse ratio in illo fundata: ita quando dissolvitur, tunc non est, dicitur tamen dissolui in posteriore, in quo, si fundamentum esset, ipsa existere deberet: resultantia enim, vel dissolutio alicuius rationis formalis solum intelligitur pro eo signo, quo illi competit esse: in eo verò signo naturæ, in quo competit esse fundamento, non convenit rationi in ipso fundatæ: Et proinde hæc nequit in eo corrumpi, nec tamen proinde in ipso dicenda est existere. Ex quibus patet non valere illam consequentiam: si immediate ad subtractionem concursus divini non dissolvitur formali præsentia eius ad res; potest Deus esse præsens rebus non existentibus. Ad eius confirmationem negandum est antecedens: & ad probationem, quæ ibidem inuoluitur, respondetur supponi falsum, hoc est sublato fundamento remoto manere proximum: nam eorum, quæ in eodem instanti indivisibili desinunt, nullum manet, quandoquidem instans est primum non esse omnium, repugnat autem idem simul esse, ac non esse. Ordo verò prioris, ac posterioris, qui ibi interuenit, non est secundum rationem existentia, quasi existente vno aliud desina, aut vno desinente aliud maneat actu existens: sed consistit in dependentia, & prioritate, quasi causalitatis: nam quia res, quæ desinit esse candida, consequenter desinit esse similis alteri rei candidæ, dicitur prius natura dissolui candorem, quam similitudinem, quia similitudo dissolvitur, quia corrumpitur candor, non è contra.

Vt autem clariùs appareat propria ratio præsentia Dei ad res creatas, & tactus secundum quantitatem virtualem, observandum est. Fundamentum proximum præsentia substantia spiritualis, ad alias res sumi debere per analogiam ad fundamentum præsentia localis corporum, à qua utpotè magis nota, translata est similitudo ad locum rerum spiritualium, qui in ratione aliqua communi convenit cum loco corporearum. Porro fundamentum remotum præsentia ad locum circumscriptivum est ipsa quantitas rei locandæ: qua sublata etsi substantia non esset distans ab aliquo spatio, non tamen esset in loco circumscriptivè. Dicitur verò quantitas fundamentum præsentia localis circumscriptivæ, quia ipsa est radix, ac principium cõmensurationis substantia cum loco: dicitur verò remotum, quia non potest peruenire ad effectum actualis cõmensurationis,

X.

nifi per mutuum contactum, quo partes corporis aptantur, ac respondent partibus loci: hic verò contactus impeditur tum per distantiam poſitiuam, quando duo corpora exiſtunt à ſe inuicem diſiuncta loco: tum etiam per non indistantiam: quamuis enim ea, quæ non exiſtunt ſimul tempore, non diſtint loco poſitiue: nam diſtantia poſitiua exigit vtriuſque corporis exiſtentiam, non tamen ſunt indistantia namque ſumitur priuatiue, & formaliter inuehit negationem diſtantiæ in ſubjecto apto: nullum verò ſubiectum eſt aptum diſtare, niſi exiſtat. Itaque per indistantiam excluditur impedimentum contactus inter corpora quanta, qui non eſt aliud, quam diſtantia ipſa ſecundum ſitum, vel locum extremarum partium corporum, vt enim ait Philoſophus li. 5. Phyl. c. 22. illa ſe tangunt quorum extrema ſunt ſimul.

Ariſtotel.

XI.

Tactus autem quantitatiuus dupliciter uſurpatur, aut pro actione, vel paſſione qua vnum corpus ab altero diſtans illi coniungitur, & adaptatur, aut pro indistantia ipſa duorum corporum: illa enim ſe tangunt, quorum extrema ſunt ſimul. Prima ſolum competit cauſæ mouenti corpus, vel corpori ipſi moto, quod alteri applicatur: nam Homo dicitur tangere equum virga, & virga ipſa ſimiliter: equus verò non dicitur tangere virgam: ſecunda competit vtriſque corpori: nam duæ tabulæ contigæ dicuntur ſe mutuo tangere. Ex his tactibus ſecundus eſt proxima ratio præſentiæ: eo namque poſito neceſſario ſequitur præſentia eorum, quæ ſe mutuo tangunt. Primus verò non eſt proximum fundamentum illius: ſed eſt quaſi via ad ſecundum tactum, ad quem terminatur. Et idcirco inter ea, quæ poſitiue diſtant non poteſt eſſe tranſitus ad tactum indistantiæ, niſi per tactum actiuum: qui tranſit manente tactu ſecundum indistantiam quantitatum: Itaque adæquatum fundamentum præſentiæ vnius corporis ad alterum eſt quantitas formalis cum tactu permanente, ſiue indistantia vnius ab altero. Tactus verò actiuus requiritur tanquam cauſa tactus permanentis, ad quem terminatur.

XII.

Quæ dicta ſunt de fundamento præſentiæ localiſ ſubſtantiæ corporeæ, ſuo modo applicanda ſunt ad præſentiam diuinæ ſubſtantiæ cum rebus creatis. Quemadmodum igitur quantitas eſt prima radix ac fundamentum, ratione cuius ſubſtantia corporea apta eſt commenſurari loco ſibi adæquato, ita immenſitas diuina eſt

prima radix, ac ratio, qua Deus potens eſt correſpondere rebus omnibus, ac locis: non enim concipitur alia ratio immenſitatis, prout diſtinguitur à cæteris attributis, quam ita afficere, atque actuare ſubſtantiam diuinam, vt quantum eſt de ſe, coexiſtere poſſit ſecundum locum rebus omnibus: ſicut verò quantitas creata, niſi adſit contactus, non reddit rem præſentem loco, ita neque immenſitas Deum: & ideo non eſt Deus in rebus poſſibilibus, quia deficit tactus Dei erga illas. Hoc tamen differt immenſitas à quantitate: quod hæc, vtpote finita, diſtare poteſt à rebus alijs quantis: & ideo ad contactum applicari poteſt per motum, vel ſui ad illas, vel illarum ad ſe: at immenſitas, cum ſit interminata, nullibi abſens eſt, nec diſtat à re exiſtente: Et proinde ad contactum eius cum creatura, non exigitur motus vllus localis, neque ipſius, neque creaturæ: quoniam hæc, ſi eſt, ſemper Deo præſens, & Deus in ipſa eſt. Solum requiritur exiſtentia ex parte creaturæ, vt negatio diſtantiæ poſitiuæ, quæ erat inter Deum, & creaturam poſſibilem, tranſeat in priuationem, & verum ſit dicere, Deus eſt indiftans à creatura: quæ indistantia non eſt inducta per translationem extremi alterius, ex loco diſtanti, ſed per ſolam productionem creaturæ, cui exiſtenti Deus ob ſuam immenſitatem non poteſt non eſſe præſens; Itaque tactus ſufficiens ex parte Dei ad creaturam vt ſit illi præſens, eſt indistantia ſue immenſitatis ab eiſdem: ipſa verò operatio, qua fit creatura, poteſt appellari tactus actiuus, quo creatura, quæ antea non erat indiftans, quodammodo applicatur, atque aptatur immenſitati: atque ita productio creaturæ non eſt tactus vltimus Dei ad ipſam, ſed quatenus eſt poſitio creaturæ ſub exiſtentia cum negatione diſtantiæ à Deo, eſt tactus actiuus, ad quem ſequitur tactus ſecundum indistantiam, qui tactus analogicè reſpondet tactui formali quantitatum, & conſtituit creaturam indistantem à Deo, cui eo ipſo competit indistantia à creatura. Et hic eſt proprius tactus quantitatis diuinæ virtualis, in quo immediate fundatur præſentia Dei ad creaturas.

Fundamentum huius ſententiæ eſt, quoniam immenſitas diuina præſtat Deitati in ordine ad locum: quidquid quantitatis confert corpori ſublatis imperfectionibus: hæc autem vt reddat ſubſtantiam corporis, cui ineſt, præſentem loco, non indiget alio, quam indistantia ſecundum extremas ſui partes, ad ſuperficiem

conca-

XIII.

concauam loci: ergo neque immenfitas indigebit vlla re alia præter indistantiam substantiæ increata: à creata. Præterea ficut ad coexistentiam, siue præsentiam Deitatis ad creaturas secundum durationem non exigitur aliquid aliud præter æternitatem, quæ Deus formaliter durat, & existentiam creaturæ in tempore cum indistantia secundum durationem: siquidem æternitas, cum eminenter contineat omne tempus, & durationem creaturæ, ex se ipsa habet vim coexistendi omni rei duranti absque additamento formæ alterius; ita, vt si per impossibile creaturæ non procederent effectiue à Deo, sed ab alia causa, & adhuc conciperetur Deus æternus, & creaturæ existentes in tempore, hoc ipso coexisteret, & esset præsens ipsi secundum durationem: ita quoque, quandoquidem immenfitas eminenter continet omnem extensionem quantitatiuam in ordine ad locum, se ipsa absque alia ratione formali apta est coexistere, & esse præsens secundum locum cuius rei locatæ, ac loco: adeo vt quamuis per impossibile fingeremus creaturas non à Deo, sed ab alia causa fuisse productas, si tamen eum concipiamus immensum, eo ipso sua immenfitate erit præsens rebus omnibus; similitudo verò est euident, quoniam ita se habet æternitas diuina ad tempora, sicut immenfitas ad loca.

Deus est multipliciter in rebus, ad quod nec sufficit, nec formaliter loquendo requiritur indistantia.

CAPVT XI.

I. **S**ola indistantia duorum extremorum non est satis, vt alterum dicatur esse in altero, vt supponit Albertus in 1. dist. 37. artic. 7. & facile constat, nam locus & locatum, corpus & anima habent mutuam præsentiam, nec tamen locus dicitur esse in locato, nec corpus in anima. Contra verò nonnulla dicuntur esse in ijs, à quibus secundum substantiam longè distant, vt Rex in Regno per potentiam, amans in obiecto amato, vnde est illud communi quali paramia vsurpatum: *animus magis est vbi amat, quam vbi animat*: & nihilominus nec Rex est secundum substantiam præsens toti Regno, nec animans est præsens obiecto, quod amore profequitur. Cum verò ea, quæ metaphorice dicuntur, ha-

beant analogiam ad ea, quæ dicuntur proprie, & ex omnibus modis, quo res vna dicitur esse alia, maximè proprius fit is, quo locatum dicitur esse in loco, vt ait Philosophus libro 4. Physic. t. 23. ex hoc debet sumi ratio similitudinis ad alios. Ad hoc autem præter indistantiam requiritur, vt locatum sit intra terminos loci. Intra terminos autem potest aliquid esse dupliciter, nempe adæquate, vel inadæquate: adæquate cum locus, & locatum sunt æqualia, quoad extrema, quibus se mutuo tangunt; quæ ratione sphaera corruptibilium est in Cælo, & de hoc modo loquitur Philosophus lib. quarto. Physic. t. 30. cum inter proprietates loci numerat, quod sit æqualis locato: inadæquate verò est locatum intra terminos, cum inter ipsum, & locum est inæqualitas, hæc autem vel prouenit ex capacitate loci, quæ est maior corpore locato, quomodo Senator est in Curia, Præses in Prætorio: vel ex magnitudine locati, quod excedit capacitatem loci, quamuis quoad aliquid sui sit intra terminos loci, quomodo Doctor est in Cathedra, non enim secundum se totum, sed quoad aliquid sui est intra terminos illius.

Ex his constat ad quemcunque modum existendi in alio requiri aliquem modum indistantiæ, & existentiam intra terminos rei, in qua aliud esse dicitur. Indistantia verò nõ semper opus est vt sit realis: Hoc enim modo requiritur solum in ijs, quæ secundum propriam substantiam sunt in alijs: in alijs vero, quæ sunt alijs modis, sat est indistantia secundum eam rationem, qua res dicitur esse in illis, verbi gratia id, quod est in alio per potentiam, potest re ipsa distare ab eo, tamen secundum virtutem operandi debet esse indistans, quia debet illud immediate attingere per se, vel per suam virtutem: item cum effectus dicitur esse in causa, quamuis non sit indistans ab illa secundum proprium esse reale, tamen secundum id, ratione cuius est in illa, hoc est secundum propriam entitatem, & potentiam causæ, in qua est virtute, vel eminenter, est indistans à causa: quod in cæteris rebus videre est. Idem quoque dicendum est de existentia intra terminos, sat quippe est, vt id, ratione cuius vnum dicitur esse in alio, immediate sit intra terminos illius. Exempli causa Rex dicitur esse in Regno per potentiam; sat est vt potentia sit intra Regni terminos: creatura dicitur esse in Deo, tanquam in suo principio, vel causa, sat est, vt omnipotentia diuina, itemque idæa, ratione quarum creatura est in Deo,

Aristot.

Aristot.

I I.

sint nostro modo loquedi intra essentiam Dei. Ad hoc vero non requiritur, ut res, quæ metaphorice dicuntur esse in alijs sint adæquate intra terminos ipsorum; nam Rex est per potentiam in qualibet Vrbe sui Regni, quod non impedit, quo minus sit in alijs, & dæmon dicitur esse in Homine obsessio, & nihilominus non est in anima, sed in toto corpore. Ex quo patet, cum Deus sit plurimis modis in omnibus, & singulis creaturis, non esse in singulis adæquate, quoniam ita est in illis, ut nō concludatur, sed etiam sit in alijs, imō nec in omnibus est adæquate, quoniam etsi actu non sit in non existentibus, atque adeo solum sit in omnibus, quæ actu sunt, potest tamen esse in multis alijs, non deferendo ea, in quibus aliquo modo est.

III.

Magister.
Aristotel.

Est verò Deus multipliciter in rebus ratione plurium attributorum, ut videre est apud Magist. in 1. distinct. 37. & alios Scholasticos ibidem. Porro ex omnibus modis existendi in alio numeratis à Philosopho lib. 4. Phys. cap. 3. t. 23. solus ultimus conuenit Deo: nam, cum ipse sit prorsus expers compositionis tam actiue, quam passiue, nequit esse, tanquam totum in parte, aut pars in toto: cum sub nullo genere, aut specie contineatur, consequenter caret modo existendi in genere, aut specie: cum sit actus purus, & non informans, non est particeps modi, quo forma est in materia. Denique, cum sit à se, & independens ab omni causa, non est ad eum modum, quo effectus sunt in causa, siue efficiente, siue finali. Solus ultimus modus, quo res dicitur esse in loco, quem Philosophus ait esse maximè proprium, accommodari Deo potest, non quoad omnem prorsus rationem, qua conuenit rebus creatis, sed quoad aliquam superiorem ipsis, à Deo communem, ut dicam inferius. Verum Aristoteles prætermittit aliquos essendi modos vulgò, imo etiam à sapientibus vsurpatos. Primus est, quo amans dicitur esse in obiecto amato, item causa dicitur esse in effectibus, quomodo Princeps est in tota Republica, quam legibus & iudicijs administrat. Dicuntur etiam res esse in sua similitudine, atque imagine, & his omnibus modis Deus est in rebus iuxta earum capacitatem. Nam per amicitiam dicitur esse in iustis, ut significauit Christus illis verbis. Ioan. 14. *Qui diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansorem apud eum faciemus*: per suos effectus in creaturis omnibus, ut patet ex illo Genes. 1. *Et spiritus Domini ferebatur super aquas*; quod plerique

Ioan. 14.

Genes. 1.

Patres exponunt de operatione diuina, qua ex confusa illa congerie materiae primo die conditæ educebantur res distinctæ, atque perfectæ, quæ operatio appropriate tribuitur spiritui diuino. Item ex illo Lucæ quarto. *Spiritus Domini super me, euangelizare pauperibus misit me*: maximè verò ex illo Genes. 26. *Verè Deus est in loco isto, & ego nesciebam*: neque enim, ut notat Bernardus serm. 6. in dedicatione Ecclesie, credendum est Sanctum Patriarcham ignorasse Deum ibi esse presentem, ut quidam illi imponunt: sed locutum esse de speciali aliqua ostensione, & operatione Deitatis in eo loco, in quo erat ratione aliquius particularis effectus: plures alios modos, quibus Deus est in diuersis rebus enumerat Albertus in 1. dist. 37. artic. 6. Altifiodorens. lib. 1. cap. vltim. quæstio. 2. & alij.

Lucæ 4.

Genes. 26.

Bernard.

Albertus.

Altifiodor.

IV.

Magister.

Verum his, & alijs omisis, Magister in 1. distinct. 37. & alij Theologi post Gregorium in Glossa super illud Cantic. 5. *Quo abiit dilectus tuus?* enumerant tres præcipuos modos, quibus Deus est in omnibus rebus, scilicet per essentiam, potentiam, & præsentiam; quos & alij non inepte colligunt ex illo Psalm. 138. *Si ascendero in celum, tu illic es, si descendero in infernum ades: si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua, & dixi forsitan tenebra occultabunt me, & nox illuminatio mea in delictis meis, quia tenebra non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur. Nam per verba illa, illic es, & ades, significatur modus essendi per essentiam: per illa vero: illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua, modus essendi per potentiam, quæstus per manum, & dexteram Dei intelligitur: denique per illa tenebra non obscurabuntur à te, modus essendi per præsentiam intuitus diuini, quem nihil omnino latet.*

Psalm. 138.

dare.

V.

Sunt vero hi modi vniuersales respectu omnium creaturarum, & ceteros omnes, qui particulares sunt, aliquo modo continent, sunt vniuersales: quia nulla omnino creatura est, cui Deus non sit præsens per essentiam, potentiam, atque præsentiam: omnibus enim est immediate præsens, & prorsus indistans: in omnibus immediate operatur: omnia nuda, atque aperta sūt oculis eius: cuius oculus tanquā in centro constitutus ex æquo omnia collustrat. Continet verò reliquos oēs particulares, quoniam omnes illi possunt ad hos reduci, nec competunt comparatione rerum omnium: exempli causa modus, quo est in iustis

per

per gratiam, solum competit in ordine ad creaturam rationalem: & quia gratia est specialis quidam effectus omnipotentiae diuinæ, modus hic spectat ad eum, quo dicitur esse per potentiam. Ad quem etiam modum reuocari potest modus existendi in humanitate assumpta, quatenus est maximum opus omnipotentiae diuinæ: quatenus vero est unio secundum substantiam, participat etiam modum existendi per essentiam: nam ipsamet substantia Verbi, atque essentia diuina per unionem hypostaticam re ipsa praesens est humanitati assumptae: sed de his duobus modis, quibus Deus existit in iustis per gratiam, in humanitate assumpta per unionem hypostaticam, non est hic disputandi locus: nec de plerisque alijs, qui ad hos tres reuocari possunt. Quia vero etiam ex his tribus, solus modus existendi in rebus per essentiam pertinet ad attributum immensitatis. Tamen quia eius occasione Theologi disputant etiam de alijs, breuiter quoque de illis dicam, deinde vero prosequar proprium existendi per essentiam, & cætera, quæ pertinent ad attributum immensitatis.

Explicantur tres modi, quibus Deus est in rebus, nempe per essentiam potentiam, & praesentiam.

CAPVT XII.

Aureol. in 1. dist. 37. quæst. vnica art. 3. proposit. 1. ait hos non esse tres modos existendi in rebus, sed solum perfecte exprimere modum illum, quo Deus est vbiq. Nam, propositio illa, *per*, explicat causalitatem, & potest designare, vel substratum, siue subiectum, quod dicitur esse vbiq. vel causam formalem, qua substratum dicitur esse vbiq. vel denique id, quod determinat formale ad substratum: quando vero ratio formalis essendi non est multiplex, sed simplex, est vnus, non vero plures essendi modi. Ita vero se rem habere in hac materia probat: quoniam, quando Deus dicitur esse in rebus per essentiam, solum significatur substratum, siue id, quod est vbiq. nempe diuina essentia: cum vero dicitur esse vbiq. per praesentiam, exprimitur ratio formalis essendi vbiq. quæ est praesentia, siue indistantia Dei à rebus. Denique cum dicitur Deum esse vbiq. per potentiam, exprimitur aliquid determinans formale ad substratum, videlicet indistantiam ad essentiam: ex hoc enim, quod Deus est po-

tens, apprehenditur operatio diuina attingere necessario intima quæque rerum omnium, & essentia ipsa, à qua manat operatio, vt indistans à rebus omnibus. Et hic est, inquit, perfectus modus essendi vbiq. scilicet per essentiam subiectiue, per potentiam determinatiue, per praesentiam, siue indistantiam formaliter. Non probat autem Aureolus aliter suam sententiam, quàm impugnando explanationes aliorum doctorum. Quod attinet ad modum existendi in rebus per potentiam, illud impugnat, quoniam esse per potentiam non est modus per se existendi proprius, sed abusus, & metaphoricus: nam modus, quo Rex dicitur esse in toto Regno per potentiam, non arguit illum esse praesentem immediate, sed per aliquem executorem ipsius: non est itaque potentia Regis realiter in toto Regno, sed secundum esse rationis, quatenus apprehenditur voluntas ipsius, & obligatio ad eam exequendam, quomodo Deus non est in rebus, & ideo esse per potentiam, est idem, quod per essentiam. Arguit deinde pluribus argumentis, quæ inferius referam contra modum existendi in rebus per praesentiam, cognitionis diuinæ: vnde colligit praesentiam; nihil aliud esse, quam indistantiam diuinæ essentiae à rebus, ac proinde non esse modum distinctum à modo existendi per essentiam.

Hæc tamen positio est contra communem sententiam Doctorum cum Magistro vbi supra: Quod non est ita intelligendum, quasi sint in Deo plures modi actu distincti, sed quia concipimus existentiam ipsius in ordine ad diuersa connotata, & quatenus eminenter continet similes modos sparsos in creaturis. Et idcirco ad diiudicandum vtrum sint distincti, recurrendum est ad creaturas: in quibus, si reperti fuerint similes modi separati, perspicuum est habere aliquam distinctionem secundum rationes formales: videmus autem reperiri quosdam sine alijs: nam sphaera corruptibilium est in caelo lunæ per essentiam, quia omnium substantia, siue essentia continetur intra concuum lunæ: non tamen per potentiam, quia nequeunt in illud agere, aut per praesentiam, quia hic modus, vt infra dicam conuenit solis rebus cognoscentibus. Contra vero caelum ipsum, sol, & astra non sunt in terra per essentiam, aut praesentiam, vt per se patet, & tamen sunt per potentiam, quia virtus, & operatio ipsorum ad terram pertingit. Denique Aquila ex præruptis silicibus in subiectam planitiem prospectans est per praesentiam in ijs, ad quæ eius intuitus diffunditur, in quibus tamen minimè est

II.

per essentiam, vel potentiam. Idem ostendi potest, ex propria ratione cuiusque quoniam, ut statim explicabo, esse per essentiam consistit in existentia essentiae diuinæ cum immediata præsentialitate, siue indistantia à rebus: esse per potentiam in eadem cum habitudine ad obiectum suæ virtutis, siue ad subiectum operationis: per præsentialitatem vero significatur eadem sub habitudine notitiæ intuitiue ad obiectum visum, quæ omnia differunt secundum rationes formales. Ex quo patet non esse veram explicationem Aureoli: nam, licet præsentialitas, ut ab ipso sumitur pro indistantia, pertineat ad rationem formalem modi existendi per essentiam, tamen in hoc sensu non accipitur, cum ponitur modus existendi ab alijs contradiuissus, ut infra dicam. Deinde vero modus existendi per potentiam non est determinatiuus, siue copulatiuus rationis formalis existendi cum substrato: nam hæc coniunctio habetur ab immensitate: si enim ponamus per impossibile Deum non esse omnipotentem, & nihilominus esse immensum, ut modo est, & dari creaturas, ut nunc sunt, ex vi solius immensitatis esset ab omnibus indistans. Ad argumentum, quo impugnatur modum existendi in rebus per potentiam, Respondetur in exemplis non debere esse omnia similia. Exemplum vero Regis ut

Capreol.

notat Capreolus in 1. distinct. 37. quæst. vnica art. 2. ad argumenta Aureoli, assertur à D. Thoma ad explicandum, quomodo modus existendi per potentiam consistat non in indistantia, vel præsentialia reali, sed in vi actiua, siue coercina, qualem habet Rex in toto Regno, in quo non est præsens realiter: differt vero à modo existendi Dei, tum quia potentia Regis in toto Regno est solum moralis, non physica, Dei vero est physica: tum quia existentia Regis secundum potentiam non habet adiunctam existentiam, secundum realem indistantiam, siue præsentialitatem, ut habet diuina. Et ideo ut ait Capreolus ubi supra, licet Rex dicatur esse abusive in Regno per potentiam, Deus dicitur esse propriè.

III.
Albert.

Est vero magnasententiarum diuersitas in explicandis his modis. Albertus in 1. distinct. 37. art. 5. explicat omnes secundum rationem exemplaris, ita ut Deus dicatur esse in rebus per essentiam, quia creaturæ habent essentiam participatam à diuina, per potentiam, quia habent suas potentias à diuina, per præsentialitatem, quia speciem suam habent ab idea, quæ est species in mente diuina. Verum in hoc ultimo modo non procedit expositio, tum quia

non distingueretur à primo, quemadmodum species rei non distinguitur ab eius essentia, tum quia præsentialitas obiectiua respectu speciei, quæ est in mente diuina est habitualis, non actualis, ac proinde non facit res absolute præsentes diuino conspectui. Ideo aliter hostres modos explicant reliqui Doctores deinceps referendi: S. Thom. in 1. distinct. 37. quæst. 1. S. Thom. art. 2. ita explicat, ut diuina essentia, quia absoluta est ab omnire, non sit in rebus, nisi quatenus in eis operatur, & secundum quod operatur, dicitur esse in rebus per præsentialitatem, quia oportet operans aliquo modo præsens esse operato: & quia operatio non deserit virtutem, à qua exit, dicitur esse in rebus per potentiam: & quia virtus est idem cum essentia, dicitur esse in rebus per essentiam, eundem modum, ut probabilem admittit. Egid. ibidem 1. p. Aegid. distinctionis quæst. 1. & Hispanens. quæst. Hispanens. vnica, art. 3. Notabil. 1. Et in idem recidit expositio Alensis, quæst. citata m. 2. & 4. Alensis. & Durand. in 1. distinct. 37. 1. p. distinctio- Durand. nis, quæst. 1. num. 12. & 13. Verum neque etiam hæc expositio placet, quia iuxta illam modus existendi in rebus per præsentialitatem, non est distinctus à modo existendi per essentiam, & potentiam, sed cum utroque coincidit, quia est præsentialitas, vel indistantia, potentia, & essentia à rebus.

Sunt vero tres alij modi explicandi probabiles. Primus est Andree de Nouo Nova Castri in 1. distinct. 37. quæst. vnica, ad quintum, & Maioris, quæst. 1. notab. 2. qui dicunt Deum esse per essentiam in rebus quatenus participatur ab illis, per potentiam quatenus comparatur ad illas, ut agens, per præsentialitatem, quatenus est ab illis indistans. Secundus est Bonauent. in 1. Bonauent. distinct. 37. 1. parte distinctionis, art. 3. quæst. 2. Ochami, quæst. vnica, litera C. Ocham. & Gabriel. quæst. etiam vn. art. 1. notab. 3. Gabriel. Qui quoad modum essendi per potentiam, & præsentialitatem conueniunt cum Nouo Castro, differunt quoad modum existendi per essentiam, quem dicunt addere præsentialitatem, & illapsum rei, cui præsens est. Tertius modus communior, & probabilior, qui conuenit cum præcedentibus quoad modum existendi per potentiam, differt quo ad alia, modum enim existendi per essentiam dicit esse indistantiam diuinæ essentia, & substantia à rebus omnibus: modum vero existendi per præsentialitatem, esse per notitiam intuitiuam Dei in rebus actu existentibus.

Vt autem probabilitas huius explanationis magis appareat proponenda sunt aliqua

aliqua argumenta, quibus nonnulli Doctores illā impugnant. Arguunt primo Alenf. art. 4. citato init. & Aureol. art. 3. dum impugnat opinionem S. Thomæ, & Scoti, quoniam potius dicitur obiectum eſſe in cognoscēte, quam cognoscens in obiecto cognito, quare res cognita magis dicuntur eſſe in Deo, quam ipſe in rebus. Secundo arguit Durand. ubi supra, & Aureol. dum impugnat opinionē Scoti, quoniam Deus non eſt præſens niſi rebus actu exiſtentibus, at eodem modo cognoscit res præſentes, præteritas, & futuras: ergo non ideo eſt Deus per præſentiam in rebus omnibus, quia illas intuituē cognoscit. Tertio arguit Aureol. dum agit contra S. Thomam, quia ſi præſentialitas illa referatur ad eſſe cognitum, ſequeretur quod diuina eſſentia non ſolum eſt in rebus per præſentiam, imò Deus eſſet in ſua eſſentia per præſentiam, cum ſit ſibi cognita, quod tamen nullus concedit.

VI. Pro ſolutione ſupponendum præſentiam eſſe triplicem, localem, obiectiuam, vitalem: præſentia localis conſiſtit in indistantia duorū ſecundum locum, quo modo corpus Chriſti Domini dicitur eſſe præſentialiter ſub ſpeciebus conſecratis, & hoc modo opponitur abſenti ſecundū locum, vt patet ex Paulo ſecundā ad Corinth. cap. 13. *Prædixi, & prædico, vt præſens, & nunc abſens*, de hac præſentia loquebatur Apoſtolus eadem Epistoſa cap. 10. *Præſentia autem corporis infirma*: Et ad Philippenſ. 2. *Non vt in præſentia mei tantum, ſed multo magis nunc in abſentia mea*: hoc modo accipit Anſelm. in Monologio c. 12. cum ait: *Sicut nihil factum eſt, niſi per creatricem præſentem eſſentiam, ita nihil vigeat, niſi per eiusdem ſeruatricem potentiam*. Obiectiua eſt qua obiectum eſt præſens potentia cognoscēti, quomodo ait D. Thom. 1. p. quæſt. 8. art. 3. ad 2. poſſe aliquid dici præſens alicui inquantū ſubiaceret eius conſpectui: quoniam vero obiectum modo eſt ſub eſſe cognoscibili, modo vt terminans actualem cognitionem: ita præſentia eius ad potentiam, alia eſt habitualis, & quaſi in actu primo, quando eſt in ea propoſitione ad potētiam cognoscētem, vt ab ea cognosci queat intuituē: alia vero actualis, quando actu videtur præſens, vt præſens. Præſentia denique vitalis eſt habitudo ipſius potentia ad obiectum præſens, ſive vt cognitum, ſive vt cognoscibile in actu primo: hoc modo ſumitur illud Iob cap. 4. *Cum Spiritus me præſente tranſiret*, non loquebatur enim de præſentia ſui, ad ſpiritum obiectiuam, ſed vitali, qua ſcilicet ſpiritum ſub corporea figura apparentem

vidit, ita etiam accipitur primo Regum 13. *Introduxiſtis hunc, vt ſuſceret me præſente*, hoc eſt in conſpectu meo, me vidente: & lib. 4. Reg. cap. 5. dixit Eliſeus ad Gieſi, *Nomine cor meum in præſenti erat, quando reuerſus eſt homo de curſu ſuo*, cum tamen ab illo longè diſtaret, nec ipſe eſſet in proſpectu Gieſi, & ita hæc præſentia erat clara notitia, quam de facto illo habuit, & Clarius ſecundā ad Cor. 5. ubi cum Apoſtolus dixiſſet: *Dum ſumus in corpore peregrinamur à Domino*, ſubdit, *audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum, & ideo contendimus ſive abſentes, ſive præſentes placere illi*: Loquitur Apoſtolus de præſentia, quæ non ſemper competit homini reſpectu Dei: nam, ſi eam ſemper haberet, fruſtra illam appeteret. At præſentia cum ſecundū eſſe reale, tum ſecundum eſſe obiectiuum reſpectu Dei neceſſario competit omni creaturæ: non ergo de his, ſed de alia intelligit, nempe de præſentia vitali, qua ipſe Deum præſentialiter aſpiciat, quod colligitur ex verbis ipſius: nam, cum dixiſſet: *Dum ſumus in corpore peregrinamur à Domino*, ſubdit, *per fidem enim ambulamus, non per ſpeciem*: & ideo, dum præſentes eſſe ad Dominum, coniungit cum peregrinatione à corpore, planè indicat ſe loqui de præſentia, quæ euacuat fidem, peregrinationem à Deo, & inducit viſionem Dei, quam debet antecedere peregrinatio à corpore, hoc eſt mors.

His præmiſſis dicendum eſt, modum exiſtendi per præſentiam optimè explicari per notitiam intuitiuam Dei in rebus actu exiſtentibus. Ita Altiſiodor. lib. 1. cap. vlt. q. 1. Albert. art. 5. citato in 2. expoſitione, & art. 6. S. Thom. etiam mutans priorem ſententiam tum in 2. ſcripto in 1. d. 37. q. 1. art. 2. tum 1. p. quæſt. 8. art. 3. quem ſequuntur Caiet. Iauellus, & alij recentiores Thomiſtæ ibidem, Egidius ubi ſupra, Richard. in 1. d. 37. art. 1. q. 1. & 2. Ocham. q. vn. lit. C. & D. Gabriel q. vn. art. 1. notab. 3. & art. 2. conſuſione 2. Baſſolis q. vn. art. 1. Aquilan. q. vn. art. 4. Nouo Caſtro, q. vn. ad 5. in 2. expoſitione illius diuiſionis, Capreol. q. vn. conſuſione 3. & ad argumenta Aureoli 3. loco poſita contra eandem conſuſionem, Hiſpalenſ. notabil. citato, & art. 4. ad argumenta Aureoli 2. loco inducta contra ſecundam conſuſionem Soncin. q. 2. conſuſ. 6. Marſil. q. 39. art. 1. notab. 1. Maior. ubi ſupra. Palat. diſput. 1. Carthuſ. q. 2. Eadem eſt ſententia Auguſtini lib. de eſſentia diuinitatis in principio: ubi, *Deus, inquit, eſt ubiq; præſens, ſed latens: præſens, quia ipſe omnia cognoscit, latens, quia*

non

1. Reg. 15.

4. Reg. 5.

2. Cor. 5.

VII.

Altiſiodorenſ.

Albertus.

S. Thom.

Caietanum.

Iauellus.

Egid.

Richardus.

Ocham.

Gabriel.

Baſſol.

Aquilanum.

Nouo Caſtro.

Capreol.

Hiſpalenſ.

Soncinæ.

Marſilius.

Palatius.

Carthuſianus.

Auguſtinus.

non videtur à nobis. Oſtenditur autem, quoniam Deus conſiderata ſolum ſcientia viſionis, qua omnia penetrat, ita vt omnia ſint nuda, & aperta oculis eius, poteſt dici eſſe vbique præſens, quamvis per impoſſibile ſingamus nō habere omnipotentiam, aut immenſitatem: ergo à præſentia ſecundum cognitionem optimè dicitur Deus eſſe in rebus per præſentiam.

VIII.

Ad primum argumentum in oppoſitum reſpondetur, res creatas poſſe dici eſſe in Deo ratione eſſe intellectualis, quod in ipſo habent, & præſentes Deo ratione terminationis extrinſecæ diuini intuitus: quæ enim ſunt in proſpectu alicuius verè illi præſentes dicuntur. Hoc vero nō ſufficit vt creaturæ dicantur eſſe in Deo per præſentiam: non enim eſt aptus, aut conſuetus loquendi modus, vt obiectum dicatur eſſe per præſentiam in potetia vitali, à qua videtur intuitiue, ſed vice verſa potentia in obiecto: vt patet ex illo Iob cap. 7. *Oculi tui in me.* & ex illo Prouerb. cap. 17. *Oculi ſtultorum in finibus terræ,* dicitur enim potentia eſſe in obiecto, quaſi motu ſuo vitali ad illud uſque perſingat. Ad ſecundum reſpondeo, non omnem ſcientiam ſufficere, vt ſciens dicatur eſſe præſentialiter in obiecto cognito, ſed ſolū intuitiuam obiecti actu exiſtentis: nā modus exiſtendi in alio per præſentiam non ſolum exigit obiectū præſens intentionaliter, hoc enim modo potius obiectum ipſum eſt in cognoscente, quam hic in obiecto, ſed ulterius requirit præſentiam realem, ſiue exiſtentiam obiecti cogniti: quamvis enim contingat, vt id, quod exiſtit in alio, non ſit actu in ſe, quomodo fructus, antequam ſit actu formaliter, ſunt virtute in ſemine, id tamen, in quo aliud eſſe dicitur, oportet vt exiſtat: nam, vel eſt alteri ratio exiſtendi, quomodo effectus ſunt in cauſa, & viciffim cauſæ in effectibus: vel extremum coexiſtentia alterius, quomodo corpus eſt in loco: repugnat autem, vt id, quod non exiſtit, ſit vel ratio exiſtendi alteri, vel terminus coexiſtentia illius: & proinde in creaturis non exiſtentibus non eſt Deus per præſentiam. Ad tertium neganda ſequela: nam Deus eſt in ſe per identitatem, vt vero vnum dicatur eſſe in alio per præſentiam requiritur diſtinctio actualis, quæ non eſt inter eſſentiam, & ſapientiam diuinam, ſi vero quis dicat ad hoc non requiri diſtinctionem actualem, quod non eſt improbabile, vt indicat Capreolus in 1. diſtinct. 37. quaſt. vn. ad 2. Aureoli ex ijs, quæ ſecundo loco obijciuntur. Reſpondetur non eſſe abſurdum vt diu-

Capreol.

na eſſentia dicatur ſibi præſens per cognitionem.

Circa modum exiſtendi in rebus per eſſentiam, notandum eſt, non ita dici Deum eſſe in omnibus per eſſentiam, quaſi non ſimul adſit potentia, ſcientia, ac reliqua attributa, quæ ſunt idem prorsus cum eſſentia: impoſſibile enim eſt vt eorum, quæ ſunt prorsus idem, ſit vnum abſque altero; & ita non ſolum eſſentia, ſed omnia attributa, proprietates, & perſonæ diuinæ ſunt vbique per eſſentiam: quoniam ſecundum entitatem, ac formalitatem ſuam à nulla re, aut loco diſtant. Nam, quemadmodum ſimplicitas, infinitas, & alia eiufmodi attributa, quæ concipiuntur à nobis, vt modi quidam ſubſtantiales, vel negationes imperfectionis alicuius, afficiunt eſſentiam, nō ſolum prout diſtinguitur ab attributis, ſed etiam prout illa includit, & conſequenter afficiunt etiam ſingula attributa, ita etiam immenſitas non ſolum eſt ratio, vt ſubſtantia diuina ſit vbique præſens, ſed etiam vt ipſa attributa, ac perſonæ rebus omnibus adſint: Dicitur tamen hic exiſtendi modus ſecundum eſſentiam: quoniam id, quod propriè, ac per ſe alicubi intelligitur eſſe vt quod, eſt ipſa rei ſubſtantia, ratione vero eius proprietates, atque accidentia ipſius: quidquid autè ſecundum ſuam propriam entitatem alicubi eſt, verè dicitur eſſe ibidem per eſſentiam: & quoniam omnia attributa diuina ſecundum propriam entitatem, ac rationem formalem adſunt rebus omnibus, verè dicuntur in illis eſſe per eſſentiam.

Deus eſt in rebus omnibus intime præſens ſecundum ſubſtantiam, non autem creaturæ in Deo.

CAPVT XIII.

PRætermiſſis duobus modis exiſtendi in rebus, nempe per potentiam, & præſentiam, qui non pertinent ad attributum immenſitatis, ſequitur vt proſequamur tertium, quo Deus dicitur eſſe in rebus per eſſentiam, is verò, vt dictum eſt ſupra, fundatur remote in immenſitate diuina, proximè vero in indiſtantia. Quia tamen, vt capite II. dictum eſt, ſola indiſtantia non ſufficit, vt vnum in altero eſſe dicatur, ſed præterea requiritur, vt ſit intra terminos ipſius, explicare oportet

IX.

I.

oportet quomodo Deus ratione immenſitatis, aut alterius perfectionis ſit intra terminos rerum creaturarum: & vtrum creaturæ, quæ ſunt æque præſentes Deo ſecundum indistantiam propriæ eſſentiæ dici poſſint eſſe in Deo ſecundum eſſentiam.

II.

Quod attinet ad primum, certum omnino eſt Deum eſſe intime præſentem rebus omnibus, non ſolum corporalibus, ſed etiam ſpiritualibus, quæ eſt communis ſententia Patrum aſſerentium Deum omnia penetrare, peruadere, & permeare. Ita expreſſe loquuntur Philo lib. 2. legis allegor. initio, & lib. de confuſione linguarum poſt medium dum explicat illa verba Genef. 11. *Descendit Dominus, vt videret Ciuitatem*, Hilarius in id Pſal. 124. *Montes in circuitu eius*, &c. Nyſſ. tract. de profeſſione Chriſtiano- rum verſus finem. Nazianzen. orat. 34. quæ eſt ſecunda de Theologia num. 14. Auguſt. de cognitione veræ vitæ cap. 29. Auctor lib. de ſpeculo apud Auguſt. cap. 3. Cyrill. Alexand. lib. 1. Theſauri cap. 7. circa prin- cipium, Damascen. lib. 1. de fide cap. 16. Hugo de ſancto Victore in ſum. ſent. tract. 1. cap. 4. Rebus omnibus illabi dixit Baſil. hom. 27. de Spiritu ſancto. Eſt etiam com- munis ſententia Scholaſticorum, quam Albertus in 1. diſt. 37. art. 5. & alij dedu- cunt ex illo Apoſtoli ad Hebr. 4. *Vnus eſt enim ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio accipiti, pertingens vſq; ad diuiſionem animæ, ac ſpiritus: compagum quoque, & medullarum, & diſcretor cogitationum, & inten- tionum cordis*: quo loco ſermo eſt de Verbo æterno, vt ait Athanaſ. ſerm. 3. cōtra Arian. ante medium, & iterum verſus finem, & de ſalutari aduentu Chriſti poſt medium, & interpretatur ibidē Anſelm. & D. Thom. & conſtat ex verbis ſequentibus: *Et non eſt ulla creatura inuiſibilis in conſpectu eius, &c.* Quod non poteſt intelligi de ſermone, ſiue Verbo creato, ſed de increato: cum er- go Paulus dicat, *Pertingens vſque ad diuiſio- nem animæ, ac ſpiritus*, ſatis indicat Verbum diuinum ita eſſe intimum nobis, vt ſit intra ipſos terminos eſſentiæ, & quaſi interpoſi- tum inter rationem vitæ animalis, quam habemus communem cum brutis, & ſpiri- tualis, qua cōuenimus cum Angelis: nam, quamuis hoc intelligatur à multis ratione operationis, ac præſentiæ, intelligi quoque poteſt, ac debet ratione indistantiæ inti- mæ ſecundum eſſentiam, quæ ex operatio- ne colligitur: vnde D. Chryſoſtom. eo- dem loco homil. 7. ait verbis illis ſignifica- ri, quod Verbum Dei, ipſa etiam peruadii incorporea, non quemadmodum gladius ſolum corpora. Itaque certum eſt Deum

ita eſſe intimum etiam rebus ſpiritualibus, ſicut ipſe poſſunt eſſe intime præſentes cor- poralibus.

Difficultas vero eſt in explicando mo- do huius præſentiæ. Nam, ſi nihil eſt inti- mum alicui rei, niſi ſit intra terminos il- lius, res autem ſpirituales non habeant ter- minos extensionis entitatiæ ſecundum ſpatium, ſed totæ ſint in qualibet parte ſpa- tij, ſi quid intra terminos ipſarū eſt, perua- dere debet ipſos terminos eſſentiæ: his ve- ro intermiſceri aliquid extraneum, quod non ſit de ratione formali intrinſeca rei, eſt impoſſibile: nam termini eſſentiæ ita rei cuiusque naturā finiunt in ſe ipſa, vt etiam ſeparent ab omnia alia, quæ non continetur iſdem terminis: Deus autem, vtpote infi- nitum pelagus eſſentiæ, nullis terminis cir- cunſcribitur: atque adeo nequit intelligi intra terminos eſſentiæ vllius creaturæ, & conſequenter neque intimus. Hęc obiectio quamuis oſtendat difficultatem explican- di rem, non tamen veritatem doctrinæ euertit.

III.

Pro explicatione huius difficultatis ſup- ponendum inprimis eſt ad intimam præ- ſentiam primum omnium requiri, vt nul- libi ſit creatura, vbi non ſit Deus, nec ſit quidquam tam intimum in creatura, cui di- uina ſubſtantia præſens nō ſit, quod expreſ- ſe requirunt Ocham. in 1. diſt. 37. quæſt. vn. lit. C. Gabriel quæſt. etiam vnica art. 1. notabil. 3. & Aureol. quæſt. etiam vn. art. 3. propoſitione 3. Hoc vero Deo con- uenit ratione immenſitatis diuinæ, quæ eſt magnitudo virtualis infinita, cui repugnat, vt ſit aliquod ſpatium, à quo abſit: Et idcir- co præſentia intima, quatenus exigit in- distantiam à rebus creatis, fundatur in im- menſitate. Verum, ſi ſola hęc indistantia, & immenſitas conſideretur cum abſtractione ab omni alia perfectione, nōdum intel- ligitur præſentia intima: ſi enim concipia- mus ſphæram exiſtentiæ localis cuiusuis Angeli nullis terminis circunſcribi, & pe- nes cætera non variari, poſſet Angelus di- ci immenſus, & haberet vim coexiſtendi præſentialiter omnibus omnino rebus, nec tamen eſſet intime præſens ſpiritualibus: nam, vt eſt communis ſententia Theolo- gorum in 2. d. 8. modo non eſt intimus ani- mæ, aut alteri Angelo, à quo tamen eſt in- diſtans ſecundū ſpatium: ergo neque tunc eſſet: quoniam, vt ſuppoſui, quoad alia præ- ter extensionē virtualem nō eſſet vllō mo- do mutandus. Eſt vero fundamentū ſum- ma Dei immaterialitas, atque ſimplicitas, vt notat Albert. in 1. d. 37. art. 5. & ſigni- ficant Patres dicentes Deum propter ſumma

IV.

limpli-

Albert.

Athanasius.
Gregor.

Augustinus.

simplicitatem, & subtilitatem omnia penetrare. Ita Anastasius Synaita lib. 2. de rectis fidei Catholicæ dogmat. Gregorius lib. 2. moralium cap. 8. in id Iob 1. *Egressus est Satan a facie Domini.* & Auctor lib. de speculo, cap. 32. apud Augustinum. Id verò respectu corporum perspicue patet: nam ideo Angelus, & anima possunt esse intime præsentibus rebus corporeis, quoniam sunt immateriales: quod adeò verum est, ut corpus Christi Domini materiale, & quantum, quia in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento est modo indivisibili, & quasi spiritali, sit intime præsens speciebus consecratis.

V.

Quoad res spirituales est difficultas, quoniam ipsæ non habent ullam repugnantiam inter se quoad existendum simul in eodem spatio: atque adeò, si creatæ nequeunt esse sibi mutuo præsentibus intime, ratio immaterialitatis non videtur ad hoc conducere. Et confirmatur primo, quoniam existente eadē indistantia secundum situm, & eadem immaterialitate, res definit esse intime præsens substantiæ spiritali, cum antea foret: ergo sola immaterialitas non est ratio intimæ præsentiae unius rei spiritalis ad aliam. Antecedens ostenditur: nam, si ponamus Deum potentia absoluta conservare extra subiectum eadē accidentia spiritalia, quæ erant in anima, vel Angelo in eodem situ, vel spatio, in quo est anima, vel Angelus, habebunt eandem indistantiam ab eisdem, quam antea habebant, & cōservabunt eandem immaterialitatem: Et nihilominus, cum antea essent intime præsentibus substantijs, quibus inhærebant, modo iam non sunt. Confirmatur secundo, quoniam si sola immaterialitas sufficeret, etiam Angeli possent esse intime præsentibus animabus: quod est cōtra communem sententiam Theologorum. Sequela ostenditur, quoniam non est minus immaterialis substantia Angelica, quam accidentia spiritalia: hæc autem sunt intime præsentia substantijs, quibus insunt: ergo, si supposita indistantia immaterialitas esset ratio adæquata, cur res sit intime præsens substantijs spiritalibus, Angeli essent intime præsentibus animabus.

VI.

Hæc argumenta probant quidem præcisam rationē immaterialitatis absque alia ratione non esse sufficiens fundamentum intimæ præsentiae respectu rerum spiritalium. Cum hoc tamen stat immaterialitatem maximè ad id conducere; quod præcipue locum habet in divina, quæ tam eximia, atque excellens est, ut sancti Patres relati tractat. 4. cap. 4. num. 10. asserant res omnes creatas; etiam spirituales respectu

Dei esse materiales: unde est illa Bernard. Bernard. *serm. 6. in Cant. initio. Demus ergo securi veram soli Deo, sicut immortalitatem, ita & incorporeitatem.* Quod dictum est ratione potentiae passivæ, quæ reperitur in omni re creatâ spiritali, & quia Deus est actus purus, & alienus ab omni ratione subiecti, & potentiae, ipse simpliciter dicitur immaterialis, cætera vero respectu eius materialia. Et quemadmodum actus omnis potest intime inesse potentiae, cuius est actus, quia sub hac consideratione habet perfectionem modum immaterialitatis, ita Deus, quia est actus purus, licet non informans, sed subsistens, ratione suæ immaterialitatis eminentissimæ habet, ut sit intimus rebus etiam spiritalibus. Verum adhuc habet vim argumentum supra propositum; quoniam accidens spirituale non est minus immateriale, cum ponitur extra subiectum indistans ab illo, quam cum ipsi inhæret: & tamen, dum inhæret, est intime præsens, separatum vero à subiecto nequaquam: ergo, cum Deus nullo modo actus formaliter creaturas spirituales, sola ratio actus puri subsistentis non est satis, ut dicatur esse intime præsens, nisi detur aliqua alia conditio, vel ratio.

Hæc difficultas in sententia D. Thomæ VII. facile expeditur: nam, sicut sentit Deum esse presentem rebus omnibus per suam operationem, ita etiam dicit esse intime præsentem eisdem per intimam operationem: cum enim operatio sit tactus virtualis, quo Deus est in rebus, operatio intima erit tactus intimus, quo nostro loquendi more Deus sit penetratiue, atque intime in ipsis rerum essentijs, ita 1. p. q. 8. art. 1. & q. 28. de veritate art. 2. ad 8. & in 1. dist. 37. q. 1. art. 1. ad primum: nam, cum dixisset Deum non esse intrinsecum rebus, quasi partem constitutivam, subdit tamen, *Est intrinsecum, quasi operans, & agens esse uniuscuiusque rei*, ad idem alludit in cap. 4. ad Hebræos super illa verba: *Vivus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti*: Hæc sententia iuxta principia D. Thomæ probabilis est. Ego tamen, ut congruenter procedam, sicut superius dixi præsentiam Dei ad res omnes non constitui formaliter ipsa operatione, ita nunc dico existentiam, huius præsentiam intimam ipsius in rebus omnibus, etiam spiritalibus non consistere formaliter in ipsa operatione, sed in alia ratione existendi penetratiue, quodammodo in ipso Spiritu. Fundamentum est, quoniam absque operatione intelligitur ratio præsentiae intimæ: nam perfectiones formales intrinsecæ essentiae cuiusvis substantiæ spiritalis

spiritalis

spiritualis, item formæ accidentales intrinsecus inhærentes, et si non sint vlllo modo actiua, sunt intimè præsentis substantijs spiritualibus: quare præsentia intrinseca potest intelligi absque operatione eius, quod est intimè præsens. Cum ergo substantia diuina per se solum sine operatione considerata, non minus sit intimè præsens animæ, quam intellectus, memoria, & voluntas, & operationes vitales ab ijs procedentes, si hæc secundum propriam entitatem habent modum intimæ præsentia, Deus quoque habebit. Quod supponit Bonauent. in 2. d. 8. 2. p. distinctionis art. vn. quæst. 2. vbi ait duo requiri ad rationem illapsus vnius rei in alteram: nempe, & quod sit illi intima, & quod in illa intimè operetur: nam, si hæc sunt duo, primum abstrahitur secundo, atque adeo concipi potest ratio præsentia intima præcisa operatione: quod etiam docet Gabriel. eadem dist. quæst. 2. art. 2. & alij. Quid tamen sit, aut in quo consistat hæc præsentia Gabriel non explicat, sed solum ait esse indistantiam, & penetrationem sumpta metaphora à corporibus se inuicem penetrantibus: sicut enim hæc se mutuo secundum interiores partes penetrant, ac peruadunt, ita id, quod est alteri intimè præsens, intima quoque illius penetrat.

VIII. S. Bonauentura explicat in hunc modum, in anima humana idem est intimum, ac supremum: quod probat quoniam, quo magis animus noster redit ad interiora, tanto magis ascendit, atque vnitur æternis: & ideò, sicut secundum suum supremum magis appropinquat Deo, ita etiam secundum intimum: & quoniam Deus solum est superior humana mente secundum suum supremum, ipse quoque solus potest esse illi intimus. Hæc expositio supponit duo, quæ non carent dubitatione: alterum est supremum, & intimum esse idem: alterum est solum Deum esse superiorem anima secundum eius supremum. Nam, quod attinet ad primum, non minus intima est animæ ratio inferior, quam superior, voluntas, quam intellectus: & tamen intellectus est quid perfectius voluntate, & ratio superior inferiore. Iam vero secundum facile confutatur: nam substantia Angelica secundum perfectiones naturales sunt mediæ inter Deum, & animam rationalem, cum sint inferiores Deo, superiores anima secundum naturam: quare non solus Deus est superior anima secundum eius supremum: nam supremum animæ est pars intellectiua, secundum quam Angelus præstat animæ. Denique

ex hoc ipso colligitur rationem præsentia intima non consistere in ratione superioritatis: tunc enim accidentia spiritualia ordinis naturalis, non essent intime præsentia substantia spirituali: e contra vero Angeli essent intime præsentis animabus: vtrunque vero est falsum. Non negauerim tamen ex absoluto, & independente excessu perfectionis diuinæ supra creatas posse aliquo modo colligi intimam præsentiam Dei ad creaturas. Quoniam hæc præsentia est perfectio simpliciter, & melius est cuicumque enti esse intime præsens alteri, quam extrinsecus relinqui. Sed in ipso excessu, siue superioritate nequiquam consistit hæc intima præsentia, quam nunc exquirimus. Nam excessus perfectionis essentialis constituit quidem habitudinem maioritatis secundum quantitatem virtualem, non tamen contactum intimum vnius substantia cum alia: quod patet exemplo Angelorum, qui omnes excellentioris naturæ sunt, quam anima rationalis, & ipsi inter se alij alijs perfectiores: nec tamen proinde vel omnes animabus humanis, vel superiores ipsorum sunt intime præsentis inferioribus.

S. Thomas lib. 4. contra gent. cap. IX. 17. in fine indicat ad præsentiam intimam requiri, & sat esse indistantiam participati à participante quatenus dicit ideò Spiritum sanctum esse intimum, & infundum animæ, quia participatur ab anima. Idem quoque docet Dydimus lib. de Spiritu sancto, vbi cum dixisset solum Deum implere posse mentem hominis iuxta substantiam, diabolus vero dici esse in corde, quia in eo extrinsecus operatur, subdit. *Introire in aliquem increata natura est eius, que participatur à pluribus.* Et ideò ait diabolus introire secundum operationem nõ secundum substantiam, quia est imparticipabilis. Hæc tamen ratio non caret dubitatione: nam, cum dicitur præsentiam intimam constitui per indistantiam participati à participante, vel intelligitur de participatione formali, vel de causali: de neutra intelligitur: quare participatio nihil facit ad rationem intima præsentia. Assumptio constat in primis quoad formalem: nam Deus est intime præsens omnibus rebus, nec tamen participatur formaliter ab illis, quasi sit forma perficiens formaliter res ipsas. Non item debet intelligi de causali. Nam, formæ omnes intrinsecæ subiectis habent intimam præsentiam cum illis, nec tamen participantur causaliter, Angelus etiam

Ferrariens.

illuminat alium Angelum, vel animam, atque adeo participatur cauſaliter, & nihilominus non eſt intimè præſens animæ, vel alteri Angelo. Ferrarienſ. cap. 17. citato. §. *Ad huius evidentiam.* Exiſtimat D. Thom. intelligendum eſſe de participatione cauſali, non qualicunque, ſed ſecundum ſubſtantiam, quod exinde colligit, quoniam D. Thom. loco citato ex eo probat, nullam creaturam alij infundi, quia nulla eſt participabilis: at vero Spiritus ſanctus, infunditur quaſi ab eis participatus: certum vero eſt Spiritum ſanctum non participari formaliter, ſed cauſaliter. Hæc interpretatio Ferrar. ſi intelligatur de creatura per ſe exiſtente, vt ipſe loquitur, accommodata eſt ad doctrinam Diui Thomæ: cum enim ait Spiritum ſanctum infundi, & participari, non vero creaturam, loquitur de creatura per ſe exiſtente, ſiue de ſubſtantia creata: & quia Spiritus diuinus cauſaliter participatur ſecundum ſubſtantiam à creaturis, ſubſtantia vero creata nequaquam, idcirco ille dicitur eſſe intime præſens, & infundi animæ, non vero dæmon, aut vlla alia creatura. Hæc tamen cauſa non eſt adæquata: nam, formæ accidentales, quæ infunt animæ, ſunt illi intime præſentes: ob quam cauſam ſupernaturales virtutes dicuntur infuſæ à Theologis, imò, & à Concil. Trident. ſeſſ. 6. de iuſtific. cap. 7. & in hymno Eccleſiæ dicitur, *Illapſa nobis cœlitus largire dona Spiritus*; & tamen formæ accidentales non participantur cauſaliter ab anima, ſed formaliter.

Trident.

X.

Participatio omnis ſupponit aliquam dependentiam ſubiecti participantis à perfectione participata, vel quoad eſſe ſubſtantiale, vel quoad accidentale, quod ſuperuenit ſubſtantiali: nam, ſi perfectio participata ſit intrinſeca ſubiecto, habet modum cauſæ formalis, vt ſe habet vita ad viuens, intellectus ad intellectuum, candor ad candidum; ſi vero ſit extrinſeca, habet ſaltem rationem cauſæ exemplaris: vtraque vero habet ſuum effectum communicatum ſubiecto, quod proinde pendet aliquo modo à perfectione participata. Et vero, cum forma informans ſit intrinſeca ſubiecto, & effectui formali, recte percipitur quomodo ſit intrinſeca ſubſtantiæ ſpirituali, quæ eſt ſubiectum, & interdum etiam effectus formalis ipſius, vt viuens eſt formalis effectus vitæ: item, cum actus ſit intimus potentiæ paſſiue, quam perficit, eum perſpicuum manet, quomodo forma participata, quæ eſt actus ſub-

iecti, cui communicat ſuum effectum formalem, ſit illi intrinſeca. De forma exemplari manet difficultas: non enim, quidquid exemplariter participatur eſt intrinſecum ſubiecto participantis: nam roſa picta participat aliquas perfectiones naturalis, nec tamen hæc eſt illi intima, quod multis alijs exemplis conſtat. Imò, ſi per impoſſibile fingamus creaturam habere vim creandi independentem à Deo, vt à cauſa efficiente, cum ſubordinatione tamen ad eundem vt ad exemplarem, ex hac dependentia minime argueretur, præſentia intima Dei ad creaturam creatam: ad hoc enim, vt vnum tanquam exemplar det eſſe alteri, ſat eſt, vt ſit obiectiue in animo operantis ad ſimilitudinem exemplaris: præſentia vero obiectiua ad animum operantis, non infert realem ad ipſum, vel ad effectum productum, vt per ſe patet. Ergo, ſi præciſè conſideretur dependentia ad cauſam exemplarem, non eſt ſufficiens ratio, vt forma participata ſit intime præſens rebus participantibus: atque adeo neque Deus ex eo præciſè, quod eius eſſentia participetur exemplariter à creaturis, erit intime præſens rebus ſpiritualibus.

Vt ergo conſtet, quænam habitudo participati ad participans ſufficiat ad complementum præſentiæ intimæ, obſeruandum diſcrimen inter formas participatas formaliter, & cauſaliter: primæ enim communicant formaliter ſubiecto ſuum proprium eſſe, & habent in illo ſuum effectum formalem, vt ſe habet humanitas ad hominem, iuſtitia ad iuſtum: ſecundæ vero non communicant ſuum proprium eſſe formæ participantis, ſed aliquam eius ſimilitudinem. Rurſus participatio cauſalis aſſa eſt ſolum exemplariter à participato, quomodo roſa vera participatur à picta, alia exemplariter, & efficienter ſimul, qua ratione imago impreſſa in cera participat eam, quæ eſt in ſigillo, cuius impreſſio ſuit impreſſa.

Hoc poſito dicendum eſt præſentiam intimam conſiſtere in indiftantia ſecundum ſitum cum habitudine ad formam participatam immediate formantem ſubiectum participans. Probatur quoniam omnis forma informans eſt intrinſeca ſubiecto formato, & ſublata informatione hoc ipſo definit eſſe intima ſubiecto, quantumlibet ſit ab eo indiftans ſecundum. Ergo ſignum eſt habitudinem ad formam participatam, & formantem per-

tinere

XI.

XII.

XII.

tinere ad rationem intimæ præsentia. Dictum est formam debere esse formantem, & non necessario informantem, quoniam forma non inherens, quæ non est formaliter unita subiecto, & consequenter non est informans, potest esse intima subiecto formato, & hoc modo se habet diuinitas, quæ auctore D. Augustino lib. de spec. cap. 21. est forma rerum omnium, quæ ab ipsa formantur, vt tradit idem Augustin. lib. 2. de libero arbit. cap. 17. his verbis: *Constituitur itaq, vt & corpus, & animus forma quadam incommutabili, & semper manente formetur*: Format autem Deus per intrinsecum illapsum applicando se, vt exemplar rebus creatis, & quasi sigilli impressione constituendo aliquam sui similitudinem in ipsis, quo exemplo vtitur Albert. in 1. distinct. 37. art. 1. Et quemadmodum sigillum, quod impressione materiæ molli, reddit in illa effigiem similem propriæ, est quodammodo intra partes eiusdem effigiei, ita Deitas est intima ipsi essentia creatæ, quam immediate applicatione sui figurat, & pro diuersitate applicationis constituit diuersas rerum species, & figuras. Et quia quidquid est in creatura participatur ab hac forma immediate figurante, propterea Deus est intimus rebus omnibus, non vero aliæ causæ exemplares: & obeandem causam dixi formam, in habitudine ad quam completur vltima ratio præsentia immediate, debere formare immediate: quod solummodo conuenit illi, quæ vel informat, vel non informat, format simul exemplariter, & efficienter: hoc autem respectu entitatis spiritualis soli Deo competit: atque adeo solus ille est intimè præsens.

XIII.

Ex dictis solui potest obiectio proposita num. 3. cuius sunt duo capita: alterum est, quoniam natura diuina est extrinseca essentia rerum creaturarum, alterum quoniam caret terminis essentia: & ideo intra nullos terminos essentia esse, vel concipi potest. Ad primum respondeo dupliciter aliquid dici intrinsecum naturæ, siue essentia: nempe, vel quia clauditur in conceptu quidditatiuo rei, pertinetque ad eius rationem formalem intrinsecam, vel quia in ipsa intrinsecus existit quamuis non denominat intrinsecus: quæ duo non conuertuntur: nam, etsi quidquid clauditur in conceptu quidditatiuo essentia, inexistat intrinsecus, non tamen econtra quidquid intrinsecus in aliquo existit, pertinet ad rationem formalem ipsius, vt patet in accidentibus tam cor-

poreis, quam spiritualibus, quæ substantia intrinsecus inheret, nec tamen pertinent intrinsecè ad eius essentiam: similiter Deus etsi existat intimè præsens rebus spiritualibus, & intra terminos essentia ipsarum, non proinde clauditur intrinsecè in ratione formali quidditatiua ipsarum. Ad secundum respondeo, quemadmodum non repugnat, vt Deus infinitus secundum magnitudinem virtutalem extensiuam sit intra res corporeas, quia ita est intra terminos ipsarum vt sit quoque extra, sic etiam non repugnare, vt infinitus secundum essentiam sit intra terminos essentia rerum creaturarum, quia illis non circumscribitur, sed ita est in singulis, vt sit extra in omnibus alijs.

Quod attinet ad secundam questionem, an dici posset creaturas esse in Deo secundum essentiam, Pars affirmatiua probatur, quoniam Actor. 17. dicitur. *In Actor. 12. ipso viuimus, mouemur, & sumus*: Si ergo sumus in Deo cum omnimoda indistantia, profecto sumus in illo per essentiam: Et confirmatur ex dicto D. Gregor. Gregor. relati ab Alen. 1. p. quæst. 9. m. 3. quolibet mittantur Angeli intra Deum currunt. Et ex communi modo loquendi Patrum, qui aiunt Deum esse extra res, & continere illas, quæ de causa Alen. vbi supra ait res dici esse in Deo, quatenus ipse est continens extra. Ratio vero dubitandi est quoniam Patres & Doctores communiter dicunt Deum & continere creaturas, & non contineri ab illis: res vero contenta propriè dicitur esse in continente, vel intra illud, vt patet in rebus corporeis: nam corpora corruptibilia dicuntur esse intra coelum, à quo continentur, aqua in vase, scientia in anima, & sic in cæteris: quare creaturæ possunt dici esse in Deo, vel intra Deum.

XIV.

Hæc quæstio non intelligitur ratione magnitudinis infinitæ, quæ Deus ita est in singulis rebus, ac locis, vt sit extra, & intra omnes: nam forte ratione huius non repugnaret dicere creaturam esse intra Deum, hoc est vndique contentam Deo, ad quod allusisse videntur illi, qui creaturam comparant spongiæ immerse mari, Deum vero ipsi mari, sed neque hoc modo propriè dicuntur esse intra Deum, quoniam Deus vt ait Athanas. Athanasius. orat. cont. gregales Sabellij post med. nec ambitur, nec ambit: atque adeo, quamuis sit extra res omnes, non proinde hæ verè dici possunt esse intra Deum, vel esse in illo per essentiam, vt patet in ipsi-

XV.

membris corporis humani, extra quæ eſt anima in alijs: nam cor non dicitur eſſe intra animam, quamvis ipſa ſit extra illud in alijs membris, quæ corpus vndeque ambiunt. Intelligitur vero quæſtio ſolum cõſiderata præciſe ratione præſentiæ, & indiſtantiæ creaturæ ad Deum in eodemmet ſpatio.

XVI.

Alenſis.

Dicendum eſt nihilominus creaturas non eſſe in Deo per eſſentiam, aut illi intimè præſentes: hæc expreſſe traditur ab Alenſ. 1. p. quæſt. 10. m. 4. in quæſt. colateral. Probaturo primo quoniam ratione materialitatis maior eſt improportio creaturæ ad Deum, quam ad quamvis ſubſtantiam ſpiritualem creatam: ſed ratione materialitatis corpus non eſt intra animam, aut intra ſubſtantiam dæmonis, à quo obſidetur, & eſt prorsus indiſtans: ergo neque erit intra ſubſtantiam Dei. Secundo habitudines eius, quod eſt in alio, & eius in quo eſt aliud ſecundum eundem eſſendi modum ſunt oppoſitæ: Deus vero eſt in creaturis ſecundum eſſentiam, ut iam oſtendi: ergo illæ nequeunt hoc ipſo modo eſſe in Deo. Ex quibus facile ſoluuntur rationes dubitandi. Inprimis autem quod adducitur ex Actis Apoſtolorum non accipitur eodem modo, quo dicimus Deum eſſe in rebus per eſſentiam: nam hic terminus, *In*, ſignificat quali quietem in re, in qua aliud eſſe dicitur: citato vero loco act. valet idem ac per virtutem, ſive potentiam Dei, frequenter enim accipitur ad hunc ſenſum in ſacris literis ut conſtat Pſalm. 17. *In Deo meo transgrediar murum.* & 1. Pet. 1. *In virtute Dei cuſtodimini:* Eodem modo, Actor. 17. *In ipſo vivimus, movemur, ac ſumus:* Idem valet, ac ſi diceret per ipſius vim, & potentiam habemus vitam, motum, & eſſentiam. Ad dictum Gregorij reſpondetur locutum fuiſſe metaphoricè propter immenſitatem diuinam, ratione cuius Deus nuſquam deſt. Et idè quocunque pergat Angelus Deum reperit, ſicut nos reperimus aërem, & piſces aquam: eſt tamen in modo diſcrimen, nos enim ſcindimus, & penetramus terminos corporis: Nulla vero creatura penetrat intima Dei. Ad rationem dicendum eſt non eſſe eandem rationem in ſpiritualibus, & corporalibus: quamvis enim ut notat Albertus in 1. diſt. 37. art. 5. ad hoc, ut res vna dicatur eſſe in alia, requiratur connotatio aliqua continetis, & contenti, diuerſimode tamen in corporalibus id, quod continetur, eſt in continente, ut aqua in vaſe, locatum in loco. In ſpiritualibus tamen contra ſe res

Pſalm. 17.

1. Pet. 1.

Actor. 17.

Albertus.

habet: nam ea, quæ continent, dicuntur eſſe in ijs, quæ continentur: anima enim eſt in corpore, quod vi ſua informativa continet, ac fouet, corpus autem non dicitur eſſe in anima. Et idè quamvis creaturæ contineantur à Deo, non proinde hæ ſunt in illo per eſſentiam, ſed Deus in ipſis.

Non eſt idem prorsus eſſe in rebus per eſſentiam, & tanquam in loco.

CAPUT XIV.

Explicato fundamento, & propria ratione formali exiſtendi in rebus per eſſentiam, ſequitur explicandum utrum, & quomodo Deus ſit in loco: nam ipſa, quoque immenſitas eſt fundamentum exiſtendi in loco. Inprimis autem non eſt curanda diſtinctio, quam Alenſ. 1. p. quæſt. 9. m. 4. tradit, vult enim hæc tria diſtingui, nempe eſſe ubique, in omni loco, in omni re. Nam idem eſt eſſe ubique, atque eſſe in omni loco, ut doctores communiter exponunt, ut videre eſt apud S. Thomam in 1. diſt. 37. quæſt. 2. art. 3. ad 2. Bonavent. 1. p. diſtinct. art. 2. quæſt. 2. & alios: licet enim aliqui diſtinguant ubi à loco, quatenus conſtituunt modum quandam intrinſecum locato, per quem reſpondet loco, tamen is modus potius eſt ratio proxima exiſtendi in loco, quam extremum, ſive terminus, in quo ſit locatum. Et idè cum rogamus ubi ſit Petrus, nõ curamus de hoc modo, ſed de loco, in quo ſit: Eodem modo, cum dicimus Deum eſſe ubique, intelligimus eſſe in omni loco: ſed omiſſo hoc diſcrimine veniamus ad duos alios modos.

Non eſſe vero diſcrimen inter modum exiſtendi in rebus, & in locis, Probaturo. Primo quoniam in ſubſtantijs ſpiritualibus idem eſt eſſe in re aliqua, & in loco, ac vice verſa: & tamen poteſt in eis conſiderari eadem diuerſitas ex parte connotati, vel habitudinis extrinſecæ, quæ reperitur in Deo: quare hæc in Deo non diſiunguntur. Secundo ex parte Dei eadem eſt ratio fundamentalis exiſtendi in re, atque in loco: ex parte vero ipſarum rerum, ac locorum eadè habitudo ad Deum: quare diſcrimen non poteſt eſſe intrinſecum ex parte ipſius Dei, neque extrinſecum ex parte connotati, & idè nullum omnino eſt. Antecedens quo ad priorem partem eſt manifeſtum: nam ratio fundamentalis exiſtendi

in re-

in rebus, remota quidem est ipsa immenſitas Dei, qua aptus est coexiſtere, & eſſe præſens rebus omnibus: proxima vero est indiffantia ipſius à rebus: hæc eadem vero eſt ratio exiſtendi in loco. Ex parte verò rerum, ac loci eſt exiſtentia cum negatione diſtantiæ ab ipſo Deo, poſita enim re, vel loco cum eiſmodi negatione, hoc ipſo eſt terminus præſentiæ diuinæ ad ipſa. Tertio ſi, hæc duo diſtinguuntur, aut habent aliquem ordinem prioritatis, & connexionis inter ſe: aut ſunt prorsus diſparata, atque diſiuncta: poſterius admitti non poteſt: nam ſaltem in loco nequit eſſe Deus quin ſit in re, quandoquidem locus ipſe res quædam eſt; & ideò, ſi eſt in loco, ſimul etiam eſt in re. Ex quo fundamēto Albert. infra citandus indicat prius eſſe Deum exiſtere in aliquo vt in re, quam in loco. Et patet, quoniam ab exiſtentia in loco valet conſequentia ad exiſtentiam in re, non è contra: nam, ſi Deus creaffet ſolum ſubſtantias ſpirituales, eſſet in illis, vt in re, non vt in loco. Econtrario vero ratio loci videtur eſſe prior, & independens ab exiſtentia in re: nam, quod manet idem alijs, atque alijs ſuccedentibus, ſuapte natura eſt prius iſdem, & independens ab eis: ſed ſuccedentibus ſibi inuicem varijs rebus in eodem loco, manet idem locus, & eadem præſentia Dei ad illum: variatur autem in ordine ad res: nam habitudines variantur mutatis terminis. Et idcirco, quando in locum aëris ſuccedit aqua, Deus iam non eſt ibi præſens aëri, ſed aquæ, cum tamen ſit præſens loco eodem modo quo antea erat: ergo prius eſt exiſtentia Dei in loco, quam in rebus.

III. Dicendum eſt tamen aliquam eſſe diſtinctionem in modo præſentiæ, ſive exiſtentiæ Dei in loco, atque in rebus. Hæc eſt communis doctoꝝum, qui aliter explicant modum exiſtendi in rebus, & in loco, vt videre eſt apud Alenſ. l. p. quæſt. 9. m. 3. Albert. in 1. diſtinct. 37. art. 2. Aegid. ibid. 2. p. primæ partis principalis, quæſt. 1. & alios, quos inferius referam. Facile vero ſuadet, quoniam aliter comparatur anima ad corpus, quod informat, aliter ad ſuperficiem corporis ambientis, ſive ad locum proprii corporis, in quo eſt per accidens, ita vt in proprio corpore ſit intimè præſens informatiue, in ambiente vero localiter: ſimilem vero comparationem ſuo modo habet Deus ad res, quas accipit formare, vt actus non inherens, ſed per ſe ſubſiſtens, & quibus intimè præſens eſt, & ad locum, in quo ſunt ipſæ res: ſed modus, quo anima eſt intimè præſens corpori,

diſtinguitur à modo, quo eſt in loco: ergo etiam modus intimæ præſentiæ Dei, ad creaturas diſtinguitur à modo exiſtendi in loco. Et confirmatur: quoniam, quando duo ita ſe habent, vt alterum ſine altero reperiatur, neceſſario diſtinguuntur ratione aliqua: poteſt autem fingi caſus poſſibilis, in quo Deus ſit in realiqua, nec tamen ſit in vilo loco: quare aliud eſt eſſe in re, aliud eſſe in loco: caſus vero eſt, ſi Deus ante vllam creaturam corpoream crearet Angelos: hoc enim dato Deus eſſet in Angelis, non tamen eſſet in loco, quippe cum non eſſet locus.

Difficultas vero eſt in aſſignanda diſſerentia inter vtrunque. D. Thom. in 1. s. Thom. diſtinct. 37. quæſt. 2. art. 1. & 1. p. quæſt. 8. art. 2. cum Caietano, & Sylueſtro, & Caietano. Chryſoſtomo Iauello ibidem, Ferrarienſe Sylueſt. Iauellus. lib. 3. contra Gentes cap. 68. §. Circa exiſtentiam. Capreolo in 1. diſt. 37. quæſt. vnica, conſequentia 2. diſcrimen conſtituit in hoc, quod in rebus ſit ſicut dans eis eſſe, virtutem, & operationem, & hoc modo eſt etiam in loco, vt res quædam eſt, dans ei eſſe, & virtutem locatiuam: Eſt vero in loco, vt locus eſt, ad modum, quo locata ſunt in loco, in quantum illum replent; & ita ſuo modo Deus eſt in loco repletiue, non quidem inſtar corporum, quæ excludunt alia ab eodem loco, ſed modo ſibi peculiari, quia dat eſſe locatis, quæ replent loca. Ex quo diſcurſu ſancti Doctōis euidenter colligitur de ſententia ipſius prius eſſe Deum eſſe in rebus, quam in loco: imò exiſtentiam in rebus locatis eſſe rationem exiſtendi in loco, quemadmodum accidentibus exiſtentia in ſubiecto eſt ratio exiſtendi in loco ipſius ſubiecti: nam, ſi eatenus eſt in loco repletiue, quatenus dat eſſe locatis replentibus locum, & in rebus locatis eſt, quatenus dat eis eſſe, virtutem, & operationem, conſequens eſt, vt idcirco ſit in loco, quia eſt in rebus: imò quod eadem operatio, quatenus eſt collatiua exiſtentiæ, ſit ratio eſſendi in re, cui datur exiſtentia: quatenus vero dat eidem rei vim repletiuam loci, ſit ratio exiſtendi in loco: & ita eſſe in re, vel in loco nituntur eadem ratione fundamentali, nempe oratione diuina, cum diuerſa connotatione, & habitudine, ſive præciſè ad ipſam rem, ſive præterea ad locum, quem ipſa replet. Eadem eſt ſententia Aegidij in 1. diſtinct. 37. 2. p. primæ partis principalis quæſt. 1. aſſerentis Deum eſſe in loco, quatenus continet locata, quia non eſt in loco magnitudine molis, ſed immenſitate virtutis. Verum non intelligo, quo-

IV.

D. Thom. in 1. s. Thom. diſtinct. 37. quæſt. 2. art. 1. & 1. p. quæſt. 8. art. 2. cum Caietano, & Sylueſtro, & Caietano. Chryſoſtomo Iauello ibidem, Ferrarienſe Sylueſt. Iauellus. lib. 3. contra Gentes cap. 68. §. Circa exiſtentiam. Capreolo in 1. diſt. 37. quæſt. vnica, conſequentia 2. diſcrimen conſtituit in hoc, quod in rebus ſit ſicut dans eis eſſe, virtutem, & operationem, & hoc modo eſt etiam in loco, vt res quædam eſt, dans ei eſſe, & virtutem locatiuam: Eſt vero in loco, vt locus eſt, ad modum, quo locata ſunt in loco, in quantum illum replent; & ita ſuo modo Deus eſt in loco repletiue, non quidem inſtar corporum, quæ excludunt alia ab eodem loco, ſed modo ſibi peculiari, quia dat eſſe locatis, quæ replent loca. Ex quo diſcurſu ſancti Doctōis euidenter colligitur de ſententia ipſius prius eſſe Deum eſſe in rebus, quam in loco: imò exiſtentiam in rebus locatis eſſe rationem exiſtendi in loco, quemadmodum accidentibus exiſtentia in ſubiecto eſt ratio exiſtendi in loco ipſius ſubiecti: nam, ſi eatenus eſt in loco repletiue, quatenus dat eſſe locatis replentibus locum, & in rebus locatis eſt, quatenus dat eis eſſe, virtutem, & operationem, conſequens eſt, vt idcirco ſit in loco, quia eſt in rebus: imò quod eadem operatio, quatenus eſt collatiua exiſtentiæ, ſit ratio eſſendi in re, cui datur exiſtentia: quatenus vero dat eidem rei vim repletiuam loci, ſit ratio exiſtendi in loco: & ita eſſe in re, vel in loco nituntur eadem ratione fundamentali, nempe oratione diuina, cum diuerſa connotatione, & habitudine, ſive præciſè ad ipſam rem, ſive præterea ad locum, quem ipſa replet. Eadem eſt ſententia Aegidij in 1. diſtinct. 37. 2. p. primæ partis principalis quæſt. 1. aſſerentis Deum eſſe in loco, quatenus continet locata, quia non eſt in loco magnitudine molis, ſed immenſitate virtutis. Verum non intelligo, quo-

modo eatenus solum Deus est in loco, quia dat esse rebus locatis: nam hoc modo non erit per se in loco, sed per accedens ratione rerum, in quibus est, quod non est dicendum: tum quia id, quod recedente altero à loco manet in eodem, est per se in illo, non ratione eorum, quæ sibi inuicem succedunt in eodem loco: tum quia id, quod habet proprium fundamentum existendi in loco, per se, & non per aliud in illo est: immensitas vero diuina est Deo sufficiens fundamentum existendi in omni loco: ergo per ipsam coexistit, ac respondet omni loco: non vero per accedens ratione rerum, quibus confert existentiam. Præterea replere locum efficienter non sufficit, vt, qui ita replet in loco sit: nam, sol, qui lumine suo omnia collustrat, & complet, non dicitur esse repletiue tantum in loco, in toto aëre, quem illuminat. Aliud quippe est replere locum suis effectibus, aliud propria substantia: & hoc secundum pertinet ad rationem existendi in loco, non vero illud: ideoque vt ostendam cap. 16. Deus non solum replet omnia loca suis effectibus, sed substantia suæ immensitate.

V.
Albert.

Albertus in 1. distinct. 37. art. 2. q. 7. & 8. ait Deum dici esse in loco, quia tenet locum in se: & dat ei virtutem contentiuam: hanc vero non dat Deus cuiuslibet rei, in qua est, sed ea solum, quæ sunt propria conseruationi ipsius. Qui etiam videtur sentire existentiam in loco esse per aliquam causalitatem habentem particularem effectum, hoc est vim contentiuam, qua locus continet locata. Albertum sequitur Ægidius loco citato, dicens Deum esse in loco, quatenus ipsum continet. Verum hic modus explicandi non est idoneus: quoniam, vt probatum est supra, ratio præsentia rei ad res omnes, & locata non est operatio, sed immensitas: atque adeo, etiam si per impossibile Deus non haberet virtutem communicandi loco potentiam continendi loca, & conciperetur immensus, adhuc esset præsens omni loco. Præterea, quatenus Deus dicitur esse in loco, non requiritur, vt sit intimè præsens ipsi entitati loci, sed sufficit, vt sit intra ambitum illius, quomodo creata sunt in loco, quin sint intima ipsi loco siue superficiæ: vt autem Deus conferat loco vim continendi locata, non sat est esse intra locum, nisi simul sit intimus realitati ipsius: quare propria ratio existendi in loco, non consistit in eo, vt conferat illi vim continendi locata.

Ægid.

Vt vero pateat in quo potissimum hæc duo differant, supponenda sunt ea, quæ superius cap. 9. & 10. dicta sunt de ratione fundamentali præsentia diuinæ ad res creatas. Quibus positis dicendum est modum existendi Dei in rebus, & in loco, partim conuenire, partim differre: conuenire quidem in ratione fundamentali ex parte ipsius Dei hoc est in immensitate, atque indistantia: differre vero in modo applicationis suæ immensitatis, & in modo indistantia à rebus. Prima pars ostenditur, quoniam Deus ratione suæ immensitatis habet, vt coexistere possit rebus omnibus, ac locis: ratione vero indistantia, vt sit præsens illis secundum substantiam. Secunda vero patet, quoniam esse in rebus dicit intimam, & simultaneam indistantiam Dei à rebus: ita vt, si Deus concipiatur extrinsecus rebus, non verè dicatur esse in ipsis, quamuis sit immediatus ipsis secundum externam superficiem: esse vero in loco dicit existentiam Dei intra locum, cum sola indistantia extrinsecæ à superficie concava loci: ita vt, si per impossibile Deus non esset intimus eiusmodi superficiæ, sed tantum intra illam, adhuc esset in loco: quod exemplo animæ declaratur, quæ in corpore est vt in re, in superficie autem aëris ambientis corpus est per accedens vt in loco: si vero aliqua pars corporis arescat, ita vt non informetur ab anima, quamuis sit illi immediate præsens extrinsecè, non est in tali parte, vt in materia sua, vel re: at in superficie ambientis est vt in loco, non vero in vltima superficie proprii corporis, quod informat, quoniam huic est intima, neque ea extrinsecus ambitur. Pari modo quatenus Deitas consideratur vt præsens intra concavitatem loci, & illam immensitate sua replens dicitur esse in loco: quatenus autem totam substantiam peruadit intimè præsens singulis eius partibus dicitur esse in re.

Ad primum fundamentum opposita sententia respondetur etiam in Angelo, & rebus spiritualibus posse concipi modum existendi in alio per essentiam quatenus substantia ipsius indistans ab illo est, quin definiatur, aut exterius ambiatur, & modum existendi in loco, quatenus ipse est intra superficies extremas loci quin sit illis intimè præsens: quod etiam patet in anima, vt dictum est supra. Secundum argumentum probat quidem fundamentum remotum vtriusque modi existendi esse idem, scilicet immensitatem: non tamen idem proximum, nec eandem connotationem:

nam

VI.

VII.

nam proxima ratio existendi in rebus, ut res sunt, ex praesentia, siue indistantia intima cum connotatione effectus, quandoquidem, quando anima dicitur esse in corpore, est praesentia intima connotando ex parte corporis proximam capacitatem, ut informetur ab anima: proxima verò ratio existendi in loco est indistantia immediata, extrinseca tamen secundum ultimam concavitatem loci. Et ita argumentum deficit, quatenus solam immensitatem cum indistantia constituit proximum fundamentum utriusque: nam esse in re connotat solum effectum, esse in loco connotat capedinem loci, intra quam sit res, quae existit in loco. Ad tertium Divus Thomas responderet modum existendi in re esse priorem modo existendi in loco, quoniam non est in loco, nisi quatenus conferuat rem, quae est in loco. Verum, quoniam Deus ratione suae immensitatis verè esset in loco, etsi supponeretur res in loco existens non fieri ab eo, neque ad esse simpliciter in loco requiritur aliud, quam esse intra capedinem illius, nam existentia in loco non includit habitudinem ad aliud, quam ad locum, nō video rationem prioritatis per se inter haec duo. Etenim, quamvis non possit Deus esse in loco, quin in ipso sit etiam tanquam in re per intimam praesentiam, atque illapsam, tamen hic modus existendi non est ratio illius: utrumque enim exigit distinctam applicationem immensitatis divinae. Si verò compareremus existentiam Dei in rebus locatis cum existentia in loco, nulla est necessitas connexionis, nullus ordo absolute loquendo: nam potest esse in re, quin sit in illo loco, ut tactum est in argumento. Posito tamen ordine vntuerli videtur admittenda mutua prioritas: nam una ex parte, cum locus sit quaedam res, & prius sit esse aliquid in se, quam in ordine ad locum, prius Deus est in rebus locatis, & in loco ipso, tanquam in re, quam tanquam in loco. Contra verò ex alia parte modus existendi in loco videtur aliquid prius, & independens ab existentia in rebus locatis: quandoquidem ut in argumento dicebatur in variata existentia in loco, variatur existentia in rebus.

Deus non est proprie in loco, est tamen ubique totus interminabiliter.

CAPVT XV.

Post explicatam differentiam inter modum existendi in rebus, & in loco, explicare oportet, an, & quomodo Deo conueniat esse in loco. Non abhorret aut à modo loquendi sacrarum literarum, si tribuamus illi locum: Nam, in Psal. 67. dicitur: *Deus in loco sancto suo*; & Iob. cap. 12. *Iob. c. 12.* sic habetur, *Sapientia verò ubi inuenitur, & quis est locus intelligentiae?* Vbi sermo est de sapientia diuina, & Psal. 25. *Locus habitacionis gloriae tuae?* Baruch. 3. *O Israel quam magna est domus Domini, & ingens locus possessionis eius?* Verum haec, & similia testimonia Scripturae accipi aliter possunt, quam de loco creato, in quo Deus sit, domus enim Dei, & locus possessionis eius, de quo loquitur Baruch, est ipsemet Deus: sicut & locus habitationis gloriae Domini intelligitur tabernaculum, in quo Deus peculiari modo gloriam suam manifestauit Hebraeis: & Iob non asserendo, sed interrogando locutus est: & eodem capite asserit sapientiam, de qua loquitur, non inueniri in terra suauiter viuentium: Ex quo patet, non loqui de existentia substantiali Dei in loco. Verba etiam Psal. 67. possunt intelligi de tabernaculo, ubi se ab Israelitis sanctè coli, & adorari voluit. Non est tamen negandum haec, & alia testimonia scripturae plurimum conducere, ut non habeatur tanquam absurdus vsus huius vocis, cum Deo tribuitur; sed quoniam voces à creaturis translatae interdum retinent aliquem modum imperfectum ex parte obiecti significati, interdum verò absoluuntur ab omni imperfectione. Explicare primum oportet proprietates loci, ut constet utrum inter eas sit aliqua, quae sine imperfectionis nota possit tribui Deo, & consequenter Deus dici esse in loco.

Inter alias proprietates loci, quae communiter traduntur à Philosophis post Aristotelem 4. Physic. sunt praecipui tres, Aristotel. quas perstringit Diu. Bonaventura in 1. s. Bonavent. distinct. 37. articulo. 1. quaest. 2. nam locus, inquit, continet, mensurat, saluat, ac terminat locatū: verum quia prima, & quarta ferè coincidunt, propterea in 2. distinct. 2. articulo. 1. q. 1. tres tantū enumerat, nempe continet, mensurat, & seruat: continet ut vas,

menſurat vt quantitas, ſeruat vt natura. Primam tradit Philoſoph. lib. 4. text. 39. cum appellat locum terminum corporis continentis: continere verò hic non ſumitur cauſaliter, ſed localiter, quia locus recipit, ac tenet locatum intra ſuum ſinum, & ambitum. Ex qua proprietate ſumitur vna imperfectio rei locatæ, nempe inſuſio, ac terminatio: nam locus, vt docet Philoſophus lib. 3. Phyſicor. cap. 4. text. 39. & 41. eſt finis corporis continentis: & propterea ea parte, qua continet, neceſſario eſt finitus: & conſequenter ipſum corpus contentum debet eſſe finitum: vt conſtat ex Philoſopho ibidem text. 42. vbi idcirco docet locum eſſe ſimul cum re locata, quia ipſi fines ſimul ſunt, nempe corporis, & loci. Et patet quoniam, vt idem docet text. 30. primus, hoc eſt proprius, rei locus, non debet eſſe maior, vel minor re locata: & ideo, ſicut locus eſt finitus, ita quoque res locata eſt finita, ac limitata. Ex quo deinde ſequitur, vt locatū claudatur loco, nec ſit extra illum: nam, ſi finis corporis locati ex parte conuexa eſt ſimul cum fine loci ex parte ipſius concava, ambitur, & includitur ab illo ita, vt dum cōtinetur loco, non poſſit eſſe extra. Ex quo etiam prouenit, vt ſit aliquid extra ipſum locatū; nam, vt ait Philoſophus vbi ſuprà, *corpus id eſt in loco, extra quod aliquid eſt corpus continens ipſum*. Et conſequenter, ſi eſſet corpus infinitum, non eſſet per ſe in loco, quia non eſſet finis alterius corporis, quo ambiretur: Et hac de cauſa rectè notauit Diuus Thomas in 2. diſtinct. ſecund. quæſtion. ſecunda, articul. ſecundo ad tertium, & de potentia quæſt. nona, articul. ſeptimo, locum & vbi non deberi quanto, in quantum huiusmodi, ſed in quantum eſt determinatæ naturæ: & ob eam cauſam locum, & tactum non deberi Mathematicis niſi metaphorice: quod dictum eſt, tum quia determinatus locus Phyſicus non debetur niſi ratione determinatæ naturæ; tum quia Mathematica poſſunt abſtrahere à finitudine, & conſequenter à loco, qui non niſi finitæ magnitudine competit.

III.

Auerroes.
Ariſtot.

Secunda proprietas loci eſt conſeruatione locati; propter quod dixit Auerroes libr. quarto. Phyſicorum com. 36. & libr. 4. de Cælo comment. 34. locum eſſe formam, & perfectionem locati, quod ſumpſit ex Ariſtotele lib. 4. Phyſic. t. 49. aſſerente locatum reſpectu loci eſſe tanquam potentiam, & materiam: locum verò tanquam actum, & formam, intellige formam extrinſecus, & actiue, non intrinſecus

actuante. Ad hoc verò probandum ſat eſt tanta diuerſitas in animalibus propter diuerſitatem locorū, vt notat Ariſtot. li. 8. de hiſtor. Animal. c. 28. & 29. Ex hac loci proprietate colligitur maxima imperfectio locati, nempe potentialitas, & dependentia à cauſa: quod enim ad ſui generationem, vel conſeruationem pendet à loco, non habet eſſe à ſemetipſo, ſed aliunde, nec eſt actus primus, ſed potentialitati miſtus.

Tertia denique eſt ratio menſuræ: ex magnitudine enim loci innoteſcit magnitudo locati; hæc verò commenſuratio vel eſt in ordine ad totum, & hanc indicauit Ariſtoteles cum dixit lib. 4. Phyſic. t. 30. locum eſſe æqualem locato, vel in ordine ad partes vtriuſque, quæ ſibi mutuo reſpondent maior maiori, & minor minori. Et ita, ſicut totum locatum commenſuratur loco, ita partes ipſius partibus loci: & propter hanc cauſam dixit D. Thom. in 1. diſtinct. 37. q. 2. arti. 1. & q. 3. arti. 1. ad primum: idem eſſe proprie in loco, atque eſſe in menſura. Ex quo colligitur ſola corporea eſſe proprie in loco. Ea namque ſola cōmenſurantur loco. In corporea enim, cum careant quantitate, nequeunt cōmenſurari: omnis enim menſura continet formaliter, vel eminenter menſuratū, quantitas corporea non continet formaliter ſpirituū, vt per ſe patet: neque item eminenter, quoniam eſt multo imperfectior illo.

Hæ omnes conditiones competunt rebus corporeis corruptibilibus, vt notat Gabri. in 1. d. 37. q. 2. Notab. 2. & per ſe patet; omnes enim ratione finitudinis continentur à loco extrinſecus ambiente: ratione magnitudinis eidem commenſurantur: denique ratione corruptibilitatis indigent loco conſeruante: incorruptibiles autem, quoniam non indigent ad ſui conſeruationem actione vlla cauſæ ſecundæ, ſed ſolo influxu Dei, ſolum habent duas priores habitudines ad locū. Angeli verò, cum ſint incorruptibiles, & careant quantitate, ratione tamē finitudinis dicuntur cōtineri ſeu definiri loco. Ex quo ſumpta eſt celebris diuiſio loci apud Philoſophos, ac Theologos, in circūſcriptiuum, ac definitiuū, vterque enim conuenit in ratione comuni continendi locatum, differunt vero mutuo, quoniam circūſcriptiuus commēſuratur locato, & ſecundū totum, & ſecundum partes: nam diuerſæ partes locati reſpōdent diuerſis partibus loci: at verò definitiuus non cōmenſuratur locato: nō enim poteſt eſſe cōmenſuratio ſecundum magnitudinem inter rem carentē mole corporis, & locum quantum: ſed tota ſubſtantia rei

ſpiritua-

spiritualis est in toto loco, quo definitur, & tota in singulis eius partibus; locus circumscriptus dicitur propriè, definitius autem minus propriè.

VI. Omnes hæ tres proprietates includunt imperfectionem. Prima quidem finitudinem, & circumscriptiōem, quam aliqua ex parte admittit in Deo Manichæus & alii hæretici supra relati. Secunda distinctiōem propriæ substantiæ per alias, atque alias partes quantitate extensas: quam finierunt Anthropomorphitæ, qui Deum corporeum esse commenti sunt. Tertia deniq; dependentiam quandam à loco penes conseruationem, aut meliorem dispositionem locati, quam ex parte inuenerunt, etiā Manichæi, quatenus terram lucis statuerunt locum proprium veri dei, terram verò tenebrarum, ut locum aptum Dei tenebrarum: ita ut, & partes dei lucis ex confictu cum deo tenebrarum in hunc inferiorem mundum derusæ sint extra naturalem dispositionem, & conentur ad propriam regionem se recipere, sed hæc nō dicam hæreses, sed porteta, & figmenta somniantium procul exulant à veritate.

VII. Dicendum igitur primo est deum non esse in loco propriè, immò nec minus propriè. Hanc ex professo tradit Magist. in i. d. 37. lit. S. Alenf. i. p. q. 9. m. 1. Albert. in i. d. 37. artic. 7. S. Bonauent. i. p. distinct. art. 1. q. 2. Durand. i. etiam part. distinct. q. 2. Gabriel qu. vnica art. 2. conclusio. 4. Argent. qu. vn. art. 1. conclusio. 1. Consentiant Patres expressè asserentes deum non comprehendendi, contineri, includi, aut circumscribi loco: Ita Iustinus dialogo cum Tryphone versus finem. Origen. homil. 12. in Genes. circa principium, & libr. 7. contra Celsum paulò ante medium. Arhanas. ora. contra Gregal. Sabellij post medium. Hilarius in id Psalm. 110. *Propter es tu Domine.* Ambros. lib. 2. in Lucam in id c. 1. *Hic erit magnus:* & lib. 2. de Fide cap. 4. post medium. Cyrillus Hierosolym. Cateches. 6. ante medium. Hieronym. in id Psalm. 118. *Propter es tu Domine.* Chrysostom. enarratione in id Isai. 6. *Vidi Dominum sedentem,* & c. homil. 17. ex variis in Matth. locis versus finem. in id Psalm. 9. *Psallite Domino, qui habitat in Syon.* August. libr. 5. confess. cap. 2. lib. 7. de Trinitate, capit. 30. tractat. 36. in Ioan. lib. 20. de sermone Domini in Monte capit. 5. & epist. 57. ad Dardanum quæst. 1. Cyrill. Alexand. lib. 5. Isai. in id cap. 66. *Cælum mihi sedes est:* Lib. 4. in Ioan. cap. 40. & tract. de fide in Christum ad medium, qui refertur à Concilio Ephesin. tomo 1. cap. quarto. Fulgentius lib. 2.

ad Monimum cap. 6. Procopius in cap. 64. Isaiæ. Theophylus libr. 2. ad Autoly. um circa principium. Euthy. super illud. Math. 6. *Qui es in cælis.* Hugo de S. Victore in summ. sentent. tract. 1. cap. 4. Richard. Victorin. lib. 2. de Trinitate ca. 23. Bernard. ser. 6. in dedicatione Ecclesiæ. Ad sensum huius assertionis locuti sunt Patres, qui simpliciter negant Deum esse in loco: ita Clemens Alexan. lib. 2. Stromat. non longe ab initio. Tertullian. lib. aduersus Praxeam. cap. 16. Origen. homil. 13. in Genes. Basilii homil. 16. in illa verba. *In principio erat Verbum;* Autor lib. de Speculo apud Augustinum cap. 32. Cyrillus lib. 9. contra Iulianum post medium, & lib. 1. Thesauri cap. 7. circa principium Damascen. lib. 1. de Fide cap. 16. Quod expressè dixit Anselm. in Monolog. cap. 22. his verbis, *in nullo itaque loco, vel tempore propriè dicitur esse, quia omnino à nullo alio continetur;* Et Philo lib. 2. legis Allegoriarum inter principium, & medium, explicans illa verba Genes. 3. *Adam vbi es?* Audi, inquit, *sententiam verissimam ab eo, cui cuncta sunt cognita, Deum esse nusquam, nam ipse non continetur, sed vniuersa continet, quidquid autem in loco est, id contineri, non continere necessario sequitur.* Similia dicit lib. de confusione linguarum post medium, dum explicat illa verba Genes. 11. *Descendit Dominus ut videret Ciuitatem.*

Ratione verò patet, quoniam conditiones omnes loci assignatæ à Philosopho repugnant Deo. Et quidem quod attinet ad primam proprietatem, planū est Deum nullo modo contineri, aut includi loco; quoniam omne continens est maius contento: Deo autem nihil maius esse, aut fingi potest: atque adeo neq; loco contineri dicendus est. Præterea Deus est vbique, & omnibus rebus præsens: ergo non continetur loco. Hoc argumento Patres vtuntur ad probandum deum esse illocalem. Ita Hierony. in id Psalm. 30. *Statuisti in loco spatio pedes meos;* & in id Psalm. 70. *Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munimentum.* Augustinus de essentia diuinitatis initio. Autor libro de Speculo apud Augustinum cap. tertio, & quarto. Anselm. in Elucidario in principio. Hugo Victor. libr. 1. de Sacramentis part. 3. capi. 18. & libr. 7. Eruditionis didascalicæ, qui est de Trinitatis summæ per visibilia agnitione cap. 19. Quibus omnibus pro comperto est Deum non esse in loco, quasi contineatur loco, & absit alicui spatio. Ex quo etiam cōuincitur nullum omnino certis spatij limitibus circumseptum esse deum.

Ex quo

Procopius.
Theophil.
Euthym.
Hugo Victor.
Richardus.
Bernard.
Clem. Alex.
Tertullianus.
Origenes.
Basilii.
Augustin.
Cyrill. Alex.
Damascen.
Anselm.
Philo.

VIII.

Hieronym.
Augustin.
Anselm.
Hugo Victor.

modum in circumscriptionis: ita ut sint in illis non inclusi, aut contenti, non commensurati, non dependentes. Quod exemplis patet: nam, anima rationalis ita est tota in vna parte corporis, ut sit etiam tota in aliis: & ideo secundum quid est incircumscripta respectu singularum partium, quibus minimè finitur, aut circumscribitur: exempli causa in corde est tota non contenta, ac terminata localiter, quoniam est extra illud in reliquis partibus corporis: Et ita hac similitudine ad immensitatem Dei explicandam utuntur Athanasius de Incarnat. Verbi eiusque corporali ad nos aduentu inter med. & fin. Hilar. in id. Psalm. 118. *Prope est tu Domine.* Ambrosius in libello de dignitate conditionis humanæ, cap. 2. initio. S. Macharius hom. 40. Bernard. li. de interiori dono cap. 67. & Hugo Victorinus lib. 7. eruditionis didascalice cap. 19. item Angelus, cum est in loco sibi aequato quoad maximum suæ sphaeræ, non dicitur finire, ac terminari minoribus spatiis eiusdem sphaeræ: quoniam ita est in ijs, ut sit etiam extra illa in maioribus: si verbi gratia consideretur sphaera loci Michaelis secundum figuram circularem ambiri linea centum cubitorum, deinde verò intra eiusmodi ambitum considerentur plures alii circuli minores, quorum circumferentia mensurentur lineis nonaginta, octoginta, septuaginta, aut sexaginta cubitorum, Michael facta huiusmodi suppositione, ita erit in circulis minoribus suæ sphaeræ, ut ijs non claudatur, aut terminetur, sed adhuc sit extra in maioribus. Hoc ipso modo, si concipiatur aliqua substantia cum infinita extensione virtuali, erit in quouis loco interminabiliter. Sic enim erit in quouis loco designabili, ut non claudatur, aut terminetur, sed adhuc sit extra illum in aliis maioribus in infinitum. His imperfectis sublati nihil est ex parte existentiæ in loco, quod repugnet enti simpliciter perfecto: manet enim existentia cum relatione præsentia, quæ nihil imperfectionis habent. Atque adeo si consideremus solam rationem essendi alicubi præscindendo ab inclusione, & alijs imperfectionibus proprijs loci rerum creaturarum, nulla manet imperfectio. Atque ita Patres, ut significant Deum esse in loco sine ulla imperfectione, dicunt Deum esse ubique totum, dicentes enim Deum esse ubique remouent à Deo omnem definitionem, & limitationem ad certum locum, dicentes autem esse ubique, ubique est, excludunt à Deo commensurationem ad locum. Ita verò expressè loquuntur Iustin. ad q. 144. ex ijs, quæ gentes Christianis proposuerunt. Cyprianus de Idolorum

vanitate num. 5. Hilar. in id. Psalm. 118. *Prope es tu Domine.* Basil. in id. Psalm. 138. *Quo ibo à spiritu tuo?* & orat. de Verbi Incarnat. quæ habetur tom. 1. Bibliothecæ Patrū. Ambrosius in libello de dignitate conditionis humanæ initio. Hieronymus in id. ad Ephes. 2. *Falsus est prope in sanguine Christi.* Chrysostomus tom. 5. hom. in Symbolum Apostolorum, & in id. Psalm. 138. *Si ascendero in Cælum,* &c. Augustinus de cognitione veræ vitæ c. 29. lib. 7. de Civitate c. 30. lib. 16. c. 5. & in id. Psalm. 18. *Et opera manuum eius annuntiat firmamentum.* Autor lib. de Speculo apud Augustinum c. 23. & 24. Theodorus Ancyranus Episcopus hom. in Natalem versus finem, quæ habetur tom. 6. Concil. Ephesin. c. 10. Fulgentius de fide ad Petrum c. 3. & l. 2. ad Monimum c. 7. Gregorius lib. 16. moral. c. 15. in id. Iob. 24. *Si ad Orientem venero, non apparet.* Isidorus lib. 1. de sententiis de sum. bono c. 2. §. 1. Alcuinus epist. de Animæ ratione. Damascenus li. 1. de Fide c. 16. Anselmus in Elucidario in principio, in Monologo c. 22. & 23. & in Prologo c. 13. & 18. Hugo de S. Victore in sum. sententiis tract. 1. c. 4. Richardus Victor ubi sup. & Bernardus sup. *Missus est,* & l. de interiori domo, c. 67.

At inquiet aliquis, non quidquid imperfectione caret, tribuendum esse Deo absolute sumpto, prout præscindit à personis: nam relatio paternitatis, & filiationis non dicit imperfectionem, alioquin non convenirent Deo: nec tamen conveniunt per se primo essentia diuinæ, quatenus præscindit à personis: & ideo id, quod debet convenire Deo necessario, opus est, ut dicat perfectionem simpliciter: at verè esse in loco, tamen si non inuoluat imperfectionem repugnantem Deo, non dicit perfectionem simpliciter: tum quia convenit Deo ex tempore; tum quia est relatio rationis: tum quia convenit in ordine ad creaturas: omnis autem perfectio simpliciter Deo convenit ante quod concipiuntur creaturæ, aut ullus ordo ad illas. Huic objectioni respondetur, Deo absolute sumpto tribuendum esse quidquid est ens reale intrinsecum virtute distinctum à quouis alio, & caret omni imperfectione tam secundum propriam rationem formalem, quam secundum antecedentia, & consequentia necessaria, dixi reale, quoniam actualis relatio dominij, unionis hypostaticæ, & similes, quæ conveniunt Deo ex tempore, non inuoluunt imperfectionem, nec tamen Deo conveniunt necessario: dixi intrinsecum, propter actiones ad extra, dixi distinctum virtute à quouis alio propter actus liberos, qui complentur terminatione extrinseca ad creaturas. At verò relationes diuinæ, quatenus personales sunt, nullo

Hilarius.

Basil.

Ambrosius.

Hierony.

Chrysost.

Augustin.

Theodorus.

Fulgentius.

Gregorius.

Isidorus.

Alcuin.

Damascen.

Anselm.

Hug. Victor.

Rich. Victor.

Bernardus.

XII.

Athanas.

Hilar.

Ambrosius.

Macharius.

Bernard.

Hugo Victor.

Iustinus.

Cyprianus.

nullo ex his modis importans imperfectionem, ut per se patet: fin autem Deo absolute considerato competere, non importarent quidem formaliter imperfectionem, sed antecedenter, quoniam supponerent Deum distingui secundum naturam realiter ab altero Deo: quæ est maxima imperfectio. Supponere verò id constat, quoniam relatio realis exigit realem distinctionem inter extrema, & fundamenta: Et ideo, si Deus absolute sumptus esset Pater, dandus esset necessario alius Deus ab eo realiter distinctus, qui ab ipso procederet. Respectus verò Dei ad locum supponit in Deo aliquid reale absolutum virtute distinctum à quouis alio carens omni imperfectione, nempe immensitatem ipsam, ratione cuius est in loco. Nam Deus dupliciter comparatur ad locum: nempe vel in actu secundo penes actualem existentiam in illo, vel in actu primo penes aptitudinem proximam essendi in omni loco. Prima comparatio est simpliciter accidentaliter Deo: supponit enim actualem rerum, & loci existentiam, quæ contingens est; nam habitudo similitudinis secundum locum dari nequit absque actualem existentia loci, & eius, quod est in loco. Et ideo, cum perfectio Dei intrinseca, & necessaria minimè pendeat ex contingenti existentia rerum creaturarum, actualis præsentia, siue habitudo essentia diuinæ ad locum non est perfectio eius intrinseca, & necessaria: atque adeo neque attributum, ut notauit Altissiodorensis, libr. I. cap. vlt. q. I. ad tertium ex ultimo loco obiectis. Secunda comparatio est ad formam, siue perfectionem necessariam, & intrinsecam Deo, quæ proinde conuenit Deo ab æterno independentem ab existentia loci, & hæc est perfectio simpliciter, quæ necessario conuenit Deo. At inquit hæc perfectio est quidem radix existentia in loco, non tamen ex ea necessario sequitur Deum esse in loco. Ad quod dicendum est absolute quidem non esse necessarium Deum esse in loco, quoniam contingens est esse locum creatum, in quo sit: posito tamen loco necessario consequi, ut Deus in illo sit, quoniam cum habeat ex se ipso sufficiens fundamentum existendi in illo, hoc ipso, quo locus ponitur, in illo est: nam, si non esset, à destructione consequentis recte inferretur carere Deum fundamento, coexistentia cum omni loco: quemadmodum visio intuitiva creaturarum absolute non necessario conuenit Deo, quoniam supponit existentiam creaturarum in eternitate, quæ contingens est: at positis crea-

Altissiodor.

turis necessario conuenit, si enim actu essent, nec viderentur à Deo, colligeretur limitatio, & imperfectio scientia diuinæ. Ex quibus facile soluitur argumentum distinguendo antecedens: quod si intelligatur de actualem existentia in loco, verum est: si verò de potenciali falsum. Prima verò, & secunda probatio eius deficit, quoniam existentia potentialis in loco non conuenit ex tēpore, nec propriè est relatio rationis: Tertia verò, quoniam plurimæ perfectiones simpliciter conueniunt Deo in ordine ad creaturas.

Deus est in loco repletive, non causaliter solum, sed aliquo modo formaliter.

CAPITULUM XVI.

INter plurimas imperfectiones existentium in loco vnam agnoscit perfectionem Alensius, part. q. 9. m. 1. ac 3. & D. Bonauentura in 1. dist. 37. l. p. d. art. 1. q. 2. ea verò est vis repletiva loci, qualocatum replet, ac supplet indigentia illius: locus enim sine locato priuatus est, & indigens quodammodo, sicut concavitas oculi est sine organo. Est ergo quæstio vtrum Deus repleat locum. Pro qua obseruandum est duplicem esse repletionem, scilicet formalem, & efficientem, siue causalem: formalis est, qua locatum præsentia, siue indigentia propria substantia complet vacuitatem, vel capedinem loci: causalis, qua producit in eadem res illum formaliter replētes; vtraque proprie loquendo supponit locum, siue rem, quæ dicitur repleri, & exigit ut replēs distinguatur à repleto. Exemplum est in vna, quæ dicitur repleri formaliter ab aqua infusa, effusa, siue ab infundente, & distinguitur re ipsa ab aqua, & ab eo, qui infundit. Et quod apparet in hac repletionem propria, cernitur quoque in metaphorica: nam Deus dicitur replere efficienter Homines spiritu sapientia, & intellectu, ipsa verò dona consilij, & intellectus replent formaliter. Hoc tamen est discrimen inter repletionem propriam, & metaphorica: quod propria, cum fiat per corpora, quæ sunt impenetrabilia, & excludunt alia ab eodem loco, non potest intelligi, cum præsentia, aut existentia alterius corporis in eodem loco, qui repletur ab altero: nam, si vas plenum est aqua, non capit oleum, aut alium humorem: metaphorica verò, cum fiat per quantitatem virtualem, & spiritualem, quæ patitur in eodem sub-

iecto,

iecto, vel loco plures alias quantitates virtuales, intelligitur cum præsentia aiterius quanti virtualis in eodem subiecto, vel loco: vt fumitur ex loco illo Esai. 11. *Replebit eum spiritus sapientie, & intellectus, spiritus consilij, & replebit eum spiritus timoris Domini.* Quo loco numerantur plura dona Spiritus Sancti, & tamen omnia, & singula dicuntur replere, nec repletio vnus impedit, quo minus altera impleat, & repleat. In his tamen est quoddam discrimen, nam quædam dicuntur replere, non quia compleant capacitatem extensiuam sed intensiuam subiecti: quibus enim habitus sapientie est præsens tota animæ vbiq; illa est, nec tamen ob vnum vel alterum habitum dicuntur homines pleni sapientia, quia manet adhuc capacitas subiecti intensiuam magna ex parte vacua: cum vero habitus crescunt numero, vel intensiōe ad magnam quantitatem virtuales, ita vt capacitatem magna ex parte repleant, denominatur subiectū ab his repletum, quomodo viros præstantes doctrina dicimus plenos sapientia: & Sanctissima Virgo dicta est gratia plena à Gabriele. Alia verò magis accommodata ad metaphoram sumptam ex corpore replente locum, dicuntur replere aliquid, cum ratione aliqua adæquatur extensioni illius: qua ratione aer dicitur repletus luce, cum nulla eius pars caret luce, sed omnes luce aliqua perfunduntur: si verò simul vtrunque addit, nempe, & vt impleatur, capacitas extensiuam, & intensiuam, tum demum est perfectissimus modus replendi aliquid metaphorice.

II. Porro Deum esse in loco replentiū est communis sententia Theologorum, ita docent Alensis, & Bonauentura. vbi suprā. Durand. in 1. dist. 37. 1. part. dist. qu. 2. nūmer. 6. Gabriel. ibid. qu. vnica art. 2. conclus. 4. Art. 1. d. 1. 1. lib. 1. cap. vltim. q. 1. & alij, & idem est communis modus loquendi Patrum, quos infra referam, imò, & sacrarum literarum Sapientia. 1. *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum:* Hierem. 23. *Nunquid non celum, & terram ego impleo, dicit Dominus?* Et quidem Deum replere omnem locum effectiue planum est: nam, vt habetur Genes. primo. Deus creauit omnia, quæ locum replent, atque adeo est in illo replentiue causaliter, ad quem modum alludit Propheta Baruch. cap. 3. *Qui præparauit terram in æterno tempore, & repleuit eam pecudibus.* Ecclesiast. 16. *Post hæc Dominus interram respexit, & repleuit eam bonis suis:* quæ repletio actiua extenditur etiam ad communicationem perfectionum, quæ replent metaphorice; quomodo loquitur David

Plalm. 144. *Aperis tuam manum tuam, & implebis omne Animal benedictione.* Controuersia est vtrum Deus repleat etiam loca formaliter, hoc est præsentia, & indistantia suæ substantiæ. Durand. vbi suprā solam agnoscit repletionem causalem, quod etiam sentire videtur Alensis vbi suprā m. 1. nam solum duos modos repletionis agnoscit, nempe materialem, & virtuales: & hunc secundum Deo tribuit, quatenus is continet locum, eique vim conseruandi tribuit: eiusdem sententiæ videtur esse D. Thom. & Sectatores relati ca. 14. num. 4. dicentes Deum esse in loco in quantum dat esse locatis: Facit Diuus Augustinus libr. 1. confess. cap. 3. vbi sic ait: *An opus habes, vt à quoquam continearis, qui continet omnia, quoniam, quæ implet continendo implet.* Ecce non agnoscit aliam repletionem, præter actiuam, qua Deus omnia continet, & Autor lib. de Specul. apud eundem Augustinum cap. 21. *Nec ideo, inquit, te omnia implere dicimus, vt te contineant, sed vt ipsa potius ate contineantur.*

III. Ostenditur autem ratione primo: quoniam, si Deus replet locum, non admitteret aliam substantiam in eodem loco: admittit autē tam spirituales, quam corporeas: ergo non replet. Secundò, vt Deus hoc modo locum repleat, opus est datē in loco aliquam capacitatem respectu Dei, qua substantia ipsius repleatur: est autem impossibile creaturam vllam esse capaxem recipiendi Deum in se, sicut locus recipit locatum; ergo Deus non replet hoc modo locum. Diu. Bonauentura, vbi proxime ait. Deum per suam præsentiā implere vacuitatē essentia, & illam quidem sine hac esse non posse. Hæc tamen responsio non satisfacit: nam vel intelligit Deum replere essentiam perfectionibus superadditis, vel producendo, & conseruando illam: vterq; modus pertinet ad repletionem causalem, nec assignat capacitatem in loco, vel rebus respectu ipsius. Præterea secundus modus in particulari repugnat repletioni formali, quæ supponit locum, & capacitatem ipsius, quam replet, nihil formaliter communicando loco continenti, sed exhibendo se illi præsenti: at Deus non replet aliter vacuitatem essentia, quam faciendo vt sit actu, cum suapte natura non necessario sit; atque adeo non est vlla vacuitas actu, quam Deus repleat, imò repugnat esse vacuitatem, quoniam repugnat esse rem aliquam sub sola vacuitate, & aptitudine, vt Deus in ea sit: si enim aliquid est, necessario Deus erit in illo. Respondebit aliquis ideo Deum dici replere vacuitatē essentia,

quia ipsa secundum se non est omnis alia perfectio, & considerata absq; perfectionibus accidentalibus superadditis, est quasi vacua: & ideo, quatenus Deus comunicat eiusmodi perfectiones, dicitur replere eius vacuitatem. Hæc tamen responsio non satisfacit, tum quia recurrit ad repletionem causalem, vt paulò antè dicebam: tū quia, etiamsi per impossibile Deus conseruaret essentiam rei sine perfectionibus accidentarijs superadditis, adhuc verè esset in illa, & diceretur illam replere: quare hæc repletio nō cōsistit in cōmunicatione perfectionum accidentalium, quibus ornatur substantia rei, capacitasque naturalis repletur.

IV.

Altisiodor.
Bonauent.
Gabriel.
Syluest.
Sapient. 1.

Dicendum est tamen deum replere omnia loca formaliter, hoc est immediata præsentia substantiæ diuinæ. Ita in particulari docet Altisiodorens. Bonauent. & Gabriel. vbi supra, & Syluester i. p. qu. 8. art. 2. §. 2. sumitur verò ex Sapi. 1. vbi dicitur: Spiritus Domini repleuit orbem terram, & hoc, quod cōtinet omnia, scientiam habet vocis: quo loco non est sermo de repletionē effectiua, sed formali: nam Salomon eo loco vult ostēdere ex eo Deum esse consciū cogitationum nostrarū, & testem sermonum, quoniam replet orbem terrarum: ad id verò parum facit sola repletio effectiua: non repugnat enim substantiam aliquam replere aliquid effectiue, & distare longe ab illo, & consequenter non percipere, quæ in eo fiunt ex ratione repletionis actiue: sol enim replet luce corpora vniuersa, nec tamen omnibus præsentialiter adest, nec si haberet audiēdi vim, ex vi actiua replendi posset percipere verba vbiq; prolata: cum ergo Salomon ex eo contendit spiritum Domini esse testem sermonem nostrorum, quia replet omnia, intelligi debet de repletionē formali ratione propriæ substantiæ, atque præsentia: quem locum de repletionē formali intelligunt Athanasius de communi essentia Patris, & Filij, & Spiritus Sancti satis ante medium, epist. 1. ad Serapionem de Spiritu Sancto, & Epist. ad eundem contra eos, qui dicunt Spiritum Sanctum esse creaturam inter medium, & finem. Augustin. epist. 57. ad Dardanum quæst. 1. Ambros. in id Psal. 118. *Propè es tu Domine*, & alij relati cap. 1. numer. 3. Et ad eundem sensum accipi debet illud Hierem. 23. *Cælum & terram ego impleo*: adducitur enim ad idem probandū, hoc est Deum nihil latere eorum, quæ fiunt apud nos, sic enim habet contextus: *Si occultabitur vir in absconditis, & ego non video eum, dicit Dominus, nunquid non cælum, & terram ego impleo dicit Dominus: audiui quæ*

Athanasius.

Augustin.
Ambrosius.

Hierem. 23.

dixerunt Propheta, &c. Nam, si propterea ait non posse abscondi ab illo ea, quæ falsi Propheta in abscondito dicunt, quia imple Cælum, & terram implet, intelligi profecto debet de repletionē formali, quæ replet omnia exhibendo se immediate præsentem omnibus: quomodo hūc locum intellexerunt communiter Patres citati ca. 1. numer. 3.

Eadem est sententia Patrum, ita Philo lib. 2. legis allego. initio. Deus, inquit, implet omnia, penetrat omnia, nihil omnino relinquens se ipso vacuum; & lib. de confus. linguar. post medium explicans illa verba Genes. 11. *Descendit Dominus, vt videret ciuitatem*. Origen. in id Iob. cap. primo. *Venerunt Angeli Dei, vt starent ante Deum*: Euseb. Cæsariens. lib. nono, de demonstrat. Euangelic. demonstratione 12. Athanas. orat. cōtra Gregales Sabellij post medium, de humana natura assumpta post mediū, & de vnita substantia Trinitatis lib. 5. in fine. Hilarius in id Psal. 124. *Montes in circuitu eius*, &c. Basiliius homil. 16. in illa verba. *In principio erat Verbum* post medium, & lib. de Spiritu Sancto cap. 6. & lib. 5. contra Eunom. ad medium. Nazian. orat. 34. quæ est secunda de Theologia, num. 14. Elias Nazian. Cretens. in orat. primam Apologetic. Nazianzeni pag. 41. Chrysost. enarrat. in id Psal. 138. *Si ascendero in cælum*, &c. Et homil. 17. in Genes. initio. Autor li. de Speculo apud Augustinum cap. 4. 6. & 24. Cyrill. Alexandr. in id Psal. 63. *Conuertere de cælo*, &c. & in id cap. 66. *Cælum mihi sedes est*, &c. lib. 4. & 9. in Ioan. vtrobiq; c. 40. lib. 13. thesauri cap. 2. & lib. 9. contra Iulian. post medium. Fulgentius de fide ad Petrum, c. 3. & lib. 2. ad Monum. c. 6. Theodoret. in id Psal. 138. *Quo ibo à spiritu tuo?* Procopius in c. Procopius. 32. Isai. ad fin. Gregor. lib. 16. moral. cap. 15. in id Iob. 24. *Si ad Orientem venero, non apparet*: Anastasius Synaita lib. 1. Anagogic. contemplat. in Hexamer. explicans illud Genes. 1. *Et spiritus Domini ferebatur super aquas*, & lib. 2. Iudorus lib. 1. sentent. de Iudorus. bono, cap. 2. §. 1. Alcuin. lib. 2. de Trinitate cap. 4. Damasc. lib. 1. de Fide cap. 16. & 18. *Cuncta*, inquit, substantia implet, omnia continens, mundumq; substantialiter replens. Euthymius super illud Matth. 5. *Neque per cælum, quia thronus Dei est*. Hugo Victor. lib. 7. Erudition. didascalica, quæ est de Trinitatis fuit. hæc per visibilia agnitione capi. 19. Denique August. lib. 7. de Ciuit. cap. 30. Deus, inquit, vbiq; totus, implens cælum, & terram. præsentē potentia, non absente natura.

Suadetur autem ratione, quoniam à rebus

V.

Philo.

Origen.

Euseb. Cæs.

Athanas.

Hilarius.

Basiliius.

Nazian.

Elias Cret.

Chrysost.

Augustin.

Cyrill. Alex.

Fulgentius.

Theodoret.

Procopius.

Gregorius.

Anastasius.

Iudorus.

Alcuin.

Damasc.

Euthymius.

Hugo Victor.

Augustin.

VI.

rebus creatis ascendimus ad diuinas: at verò res corporeæ, à quibus metaphora replendi locum transfertur ad spirituales, non dicuntur esse in loco propriè, quia illum replet efficienter, sed formaliter: ergo etià Deus dicitur esse replendi in loco, nò quia replet omnia causaliter suis effectibus, sed quia replet formaliter assistentia, & præsentiali substantiæ. Accedit quod repletio causalis de se non necessario importat indistantiam substantiæ replentis à loco, quem replet effectibus, vt per se patet: repletio verò formalis maximè, vt patet discurrendo per singula: at esse in loco nil potest nisi sit indistans: ergo ratio existendi in loco nò est repletio causalis, sed formalis. Et confirmatur quoniam diuersa est ratio replendi locum formaliter, & causaliter: ergo & diuersa repletio. Antecedens ostenditur, quoniam vis replendi locum causaliter consistit in ratione omnipotentis, vis autè replendi formaliter consistit in magnitudine virtuali dei, qua eminenter continet quantitatem creatam: ergo, sicut in creatis quantitas molis est ratio replendi locum formaliter, in illoque existendi, etiam immensitas diuina erit ratio, & fundamentum replendi locum formaliter.

VII. Cùm Deus omnem locum repleat tam actiue, quàm formaliter, diuersimode tamen competit vtraq; repletio: nam actiua, siue causalis conuenit propriè, formalis autè metaphoricè: vt patet, quoniam Deus actione sua replet vacuitatē locorum creando, & cōseruando corpora, quæ sunt in illis: creare verò, & agere propriè conuenit deo. Quia tamè repletio formalis propria dicitur de rebus corporeis, quæ adæquant omnino capacitatem loci, & ideo non patiuntur secum simul aliud corpus in eodem loco, non cōuenit Deo, cuius præsentialitas ad locum non impletur, quo minus alia pleraq; possint in eodem simul esse: conuenit autem metaphoricè, tum quia explet capacitatem extensiuam cuiusvis loci, cuius omnibus, & singulis partibus præsens est: ficta itaque aer, cuius nulla pars luce vacat, dicitur totus plenus luce propter adæquatam coexistentiam lucis ad ipsum, ita etiam, quia Deus rebus omnibus est præsens secundum totam latitudinem spatij creati, verè omnia dicuntur plena Deo, quo respexit Poeta cùm dixit. *Iouis omnia plena:* tum etiam, quia replet capacitatem intensiuam creaturæ, non quasi formè, & intrinsece illam perficiat, sed quoniam creatura habet aptitudinem, vt coexistat entī perfectissimo, cuius præsentialitas, & quasi societas illustratur, quæ aptitudo alia-

rum rerum præsentialitas minimè completur: omnes enim habent infinitam distantiam à perfectione Dei, qui est omnis perfectio simpliciter; & idcirco sola præsentialitas ipsius repletur vacuitas immensa creaturæ, & quodammodo satiatur eius appetitus hoc qualicumque contactu summi boni.

Autores in contrarium allati, quando negant Deum replere loca formaliter, intelligendi sunt de repletionem propria, quod nos etiam concedimus: non tamen negant, neq; negare possunt de metaphorica, quæ consistit in indistantia substantiæ diuinæ, vt explicatum est. At verò D. August. citato loco confess. non aduersatur dictis: nam, cùm ait Deum implere continendo, non significat eandem esse rationē formalem continendi, & implendi: sed solum intendit assignare discrimen inter corpora, quæ ita implent locum, vt ab illo contineantur: nam implere, & contineri non sunt idè formaliter: terra enim cōtinetur celo, nec tamen illud implet; viceversa mare implet spongiam, nec tamen illa continetur; similiter implere, & continere differunt formaliter: nam continere est actus potentis, implere verò immensitatis. Eodem modo interpretandus est Autor lib. de Speculo.

Pro solutione primi argumenti obseruandum est discrimen inter repletionem, quæ fit quantitate molis, & eam, quæ prouenit ab immediata præsentialitas substantiæ spiritualis. Nam, quæ prouenit à quantitate molis, excludit ab eodem loco alia corpora ratione triuæ dimensionis, quæ alij corpori impermeabilis est, quæ vero à præsentialitas spirituali, nequaquam; Deus verò replet immensitate, ac præsentialitas suæ Deitatis, quæ propter summam simplicitatem non repugnat existentis alterius rei in eodem loco: implet eo ferè modo, quo gratia, & sapientia implere animam dicitur in sacris literis, qua similitudine utitur Diu. Augustinus epist. 57. ad Dardanum: sicut ergo gratia, & sapientia ita animam replet, vt tamen non excludant ab ea iustitiam, religionem, fidem, ita Deus omnem locum replet, vt rem quamlibet in eiusdem consortium admittat, nullam excludat: dicitur tamen replere constituens in illo se ipsum, quia est plenitudo essentis, ac perfectionis vniuersæ, & quemadmodum is locus dicitur repleti corpore, cuius nulla pars vacat corpore, ita locus dicitur repleti à Deo, quatenus nulla est pars, cui Deus non sit præsens. Hoc posito neganda est sequela mai. nam, vt patet ex dictis, sola repletio materialis excludit alia eiusdem

VIII.

IX.

generis ab eodē spatio, quod replet: Deus autem non replet materialiter, ac proprie, sed spiritualiter, & metaphorice per immediatam sui præsentiā. Ad secundum respondetur dupliciter aliquid recipi, & esse in loco, vel per modum contenti, & inclusi, vel per modum præsents, siue indistantis: & priore quidem modo non est in vlla creatura capacitas recipiendi Deum: posteriore autem maxime, quoniam creatura omnis necessario eget præsentiā diuinæ substantiæ, & est capax coexistendi Deo, quæ capacitas adimpletur per existentiam dei in ipsa. Quod verò attinet ad verba D. Bonauent. possunt intelligi, vel de repletionē effectiua, qua Deus rerum essentias ornat, & complet perfectionibus superadditis: Verū hęc non est, qua dicitur esse in loco, vt bene probat argumentū; vel de repletionē formali per præsentiā propriæ substantiæ: tunc verò vacuitas substantiæ non est respectu propriæ existentiæ: sed, quia cum res creatæ comparatæ deo sint quasi non entia, & nihil, vt aiunt Sancti Patres, concipiuntur vt quædam capacitas ad ipsum ens simplicitē, & recipiendo deum in se tanquam in loco habent in se summum ens, & omnem perfectionem.

X. Ex dictis colligo, quamuis deus non sit proprie in loco, non tamen esse absolute dicendum, deus nullibi, vel nusquam est: ideoque Patres absolute asserunt eius contradictoriam. August. in id Psal. 32. *Constituimini Domino in cythara. Vbi ergo*, inquit, *deest, qui nusquam non est?* & Chrysost. enarrat. in d. Isai. 6. *Vidi Dominum sedentem, &c. Qui nusquam non præsens est.* Ratio est quoniam, vt rectē aduertit Alensis 1. p. q. 9. m. 1. ad 4. absoluta negatio excludere videtur omnem modum existendi in loco: at verò deus in sacris literis dicitur alicubi esse, & Sancti Patres vnica consensione aiunt esse vbiq̃ue quare non est absolute negandum esse in loco, sed cum aliqua moderatione: quomodo locutus est Boet. lib. de Trinit. cap. 8. cum dixit deus omnino in loco esse non potest, qui vbiq̃ue est. Chrysost. homil. 5. in cap. 2. ad Coloss. *Nusquam*, inquit, *est deus, & est vbiq̃ue.* Fulgent. lib. 2. ad Monimum ca. 7. *Cum Trinitas sic localiter nusquam sit, vt tamen nusquam desit?* Bernardus lib. 5. de consideratione c. 6. in fine. *Non parum apprehendisti, si hoc tibi de Deo captum est, quod nusquam sit, qui non clauditur loco, & nusquam non sit qui non excluditur loco: & serm. de triplici coherentia vinculorum: Nusquam est, & vbiq̃ue est, quia nec abest vlli, nec vlllo capitur loco.* Itaq̃, vt notauit D. Bonauent. in 1. d. 37.

Augustin.

Chrysost.

Alensis.

Boet.

Chrysost.

Fulgentius.

Bernardus.

S. Bonauent.

2. p. d. art. 1. q. 1. ad tertium, quando deus dicitur esse hic, aut illic, in hoc, vel illo loco, si eiusmodi locutiones sumantur demonstratiue, id est, quatenus præcisè iudicant deum esse in hoc loco, non negando quod sit etiam in aliis, veræ sunt: nam hoc etiam modo verè dici solet animā esse in manu, quia scilicet substantia sua illi præsens est, cum tamen etiam sit in aliis membris. Si verò voces illæ sumantur discretiue, quasi discernentes, ac separantes deum ab alijs locis, falso dicuntur de deo. Ob hanc causam Patres relati c. 15. num. 8. negant deum esse localem, quoniam acceperunt has voces ex vi communis usurpationis, qua sumuntur pro localitate terminabili, ac separabili ab vno loco in alterū: eodemq̃ modo Bonauent. q. cit. ad 1. & alij non audent dicere deum esse locatum. Et merito, quoniam voces, quæ ex primaria impositione significant modos imperfectos creaturarum, non debent vulgò accommodari deo, nisi sapientiū vsus hoc approbet: eiusmodi verò nomina non videntur hætenus usurpata ad significandam actualement existentiam, vel aptitudinē, vt sit in loco. Verum quæ admodum in aliqua acceptione dicimus deum esse in loco, iuxta eandem posset dici localis, hoc est de se, ac ratione sue immensitatis, aptus vt in loco sit: & locatus, hoc est actu præsens loco. Locus enim, localis, & locatus sunt coniugata ab eadem forma: quare, si ea rectē tribuitur deo, etiam dici possunt denominatiua, & ea deriuata. Cui rei fauet Anselm. in Monologio c. 23. vbi de existentia dei in loco, ac rebus loquens, sic ait. *Solemus namque loca alia verba sepe irreprehensibiliter tribuere rebus, quæ nec loca sunt, nec circumscriptione locali continentur.* Hæc dixerim in rigore, seruandus tamen est vsus, nec temere sine explicatione usurpanda vocabula, quæ doctores, ac patres respuunt.

Bonauent.

Anselm.

Proprium est Deitatis esse vbiq̃ue.

CAPVT XVII.

Doctores omnes Scholastici in 1. dist. 37. communi consensione docent, esse vbiq̃ue soli deo conuenire, & ex professo probant Alens. 1. p. q. 9. m. 5. Albertus in 1. dist. 37. art. 8. Bonauent. 1. p. distinctio- nis art. 4. quest. 1. Argentin. q. vnica, art. 1. conclus. 3. Maior quest. 1. conclusionē 3. & alij deinceps referendi. Contra tamen arguitur, quoniam rei singularis proprietates neque illi vnquam deesse, nec alijs ad-

I.

Alens.

Albertus.

Bonauent.

Argentin.

Maior.

cile de-

efſe debet: eſſe autem vbique nec ſoli, nec ſemper conuenit Deo: quare non eſt proprietas illius. Aſſumptio cõtinet duas partes, prima aſſerit eſſe vbique conuenire alijs à Deo: oſtenditur autem primo, quoniam vniuerſalis natura ſubſtantiæ vbiq; adeſt, & omnia replet, neque eſt locus vllus, à quo abſit: cum non ſit vllus locus vacuus in rerum vniuerſitate: vacuum autem ſola ſubſtantia corporea excludit: ergo eſt vbique. Et quod in ſubſtantia vniuerſali videmus, vere etiam dici poteſt de ipſa ſingulari ſubſtantia orbis vniuerſi, quæ vbique eſt, & omnia loca complet. Secundò ſi creetur à Deo corpus vnde quæque infinitum, erit vbique: non enim aſſignabitur locus, in quo non ſit: ſi vero non repugnat fieri eiufmodi corpus, non repugnat fieri etiam indiuiſibilem, quæ illud inſormet: hæc autem, ſi detur, abſque dubio erit vbiq; eodem modo, quo Deus incircumſcribibiliter, atque interminabiliter: ſi verò poſſibile eſt corpus infinitum, & anima illud actiuans, ac viuificans, plane erit poſſibilis Angelus tantæ perfectionis ſubſtancialis, vt habeat infinitam extensionem virtualem, & poſſit eſſe præſens toti illi corpori infinito; ſi enim infinitas extenſiua non repugnat corpori, quod eſt multo imperfectius rebus incorporeis, cur repugnat Angelicæ naturæ? Si verò fiat Angelus, cui ſuapte natura competat extenſio virtualis infinita; iſ proſecto quoad rationem exiſtendi vbique, non differet à Deo: erit quippe in omni loco repletuè per ſuam ſubſtantiam: independentem, quia corruptionis expers: incircumſcriptuè, quia totus in toto, & totus in quauis parte: interminabiliter, quia nullus erit certus locus, extra quem non ſit. Secundapars aſſumptionis prius ſyllabiſmi, nempe non ſemper conuenire Deo vt ſit vbique, traditur ab Alenſi 1. part. quæſt. 9. m. 4. Alberto in 1. diſtinct. 37. art. 4. Sancti Thom. quæſt. 2. art. 3. Bonauent. art. cit. quæſt. 2. & G. Biel. quæſt. vnica, artic. 3. dubio 3. Et probatur primo, quoniam omnis forma, quæ neceſſario inuoluit habitudinem ad creaturam actu exiſtente, conuenit Deo ex tempore poſita exiſtentia creaturæ, vt conſpicuum eſt in relatione dominij, & creatoris: at eſſe in aliquo, vt ex ſuperioribus conſtat, dicit habitudinem ad rem actu exiſtente: ergo ante orbem conditum nõ conueniebat Deo: imò verò neq; modo: nam creature non occupant omne ſpatium occupabile ab alijs, atq; alijs creaturis: Deus verò ſolum eſt in ſpatio,

quod occupant creature actu exiſtentes. non verò in infinito illo ſpatio imaginario, quod protenditur extra cõuexam partem celi empyrei: ergo eſt in certo, ac diſſinito loco, & non vbique. Et confirmatur, quoniam ſi Deus de nouo conderet alium orbem ſupra vltimam ſphæram, inciperet eſſe de nouo in illo: ergo modo non eſt vbique.

His non obſtantibus abſolute dicendum eſt proprium eſſe Deo, vt ſit vbique; quod communi cõſenſione docent Patres. Ambroſius. lib. 1. de ſpiritu Sancto c. 7. Hieronymus. in id Pſal. 138. *Quo ibo à ſpiritu tuo?* Damascenus. lib. 1. de Fide cap. 17. Anſelmus. in Proſologio cap. 13. Richardus Victor. lib. 2. de Trinitate cap. 11. & 12. & plures alij. Porro eſſe vbique aut dicit ordinem ad locum, & res creatas, aut ad ipſam immenſitatem Dei, quæ eſt infinita, & æquipollet omni loco: & ideò, quod adæquate in ipſa eſt, vbiq; eſt: & hoc modo accipiunt, Hugo Victor. in ſum. ſent. tract. 1. c. 4. Alenſius. & Bonauent. vt ſuprà, qui aiunt Deum ab æterno fuiſſe vbique, hoc eſt in ſeipſo, in ſua immenſitate: nec abſurde hoc modo dici poteſt eſſe vbique: cum propter ipſius immenſitatem dicat Baruch. 3. *O Iſrael quam magna eſt domus Domini, & quam ingens locus poſſeſſionis eius?* Si domus, & locus dicitur, & eſt infinita, merito, quod eſt in illa adæquate, verè dici poteſt eſſe vbique: ſi verò ſumatur in ordine ad locum, vel ſumi poteſt ſecundum potentiam, vel ſecundum actum: & ſecundum potentiam, iſ dicitur eſſe vbique, qui ſuapte extenſione virtuali ita affectus eſt, vt abſque vlla mutatione ſui poſſit eſſe ſimul in omni loco, qui dabitur: actu verò id eſt vbique, quod actu coexiſtit in omni loco actu exiſtenti. Hoc autem vel poteſt explicari in ſenſu cõiuncto, ita, vt huius propoſitionis, *Deus eſt vbique*, ſenſus ſit, & Deus, & locus exiſtit, & Deus illi coexiſtit: vel conditionaliter, ita vt ſenſus ſit, ſi eſt locus, in quo poſſit eſſe aliquid præſens, Deus eſt in illo. Hoc poſito dicendum eſt, ſi loquamur in ſenſu cõiuncto de exiſtentia actuali Dei in loco eſſe vbique non eſt proprietas Dei, vt notat Altiſſiodorens. 1. 1. cap. vltim. qu. 1. ad 3. ex vltimo loco poſitis, & Gabriel. in 1. diſt. 37. qu. vnica, art. 3. dubio 2. conſolutione 1. Et rectè oſtenditur priore parte vltimi argumenti: & fortè non repugnat, vt creetur à Deo ſubſtantia aliqua ſpiritualis tantæ perfectionis, ac virtualis extenſionis, vt orbis vniuerſus ſit adæquata ſphæra locabilitatis ipſius: vel, ſi hoc videatur impoſſibile, ſaltem non repugnat, vt Deus conderet ſolum corpus

II.

Ambroſius.
Hieronymus.
Damascenus.
Anſelmus.
Rich. Victor.

Hugo Victor.
Alenſius.
Bonauent.

Baruch. 3.

Altiſſiodorens.

Gabriel.

aliquod tantæ magnitudinis, quanta eſt ſphæra locabilitatis primi Angeli, qui proinde tunc temporis eſſet vbique, ſi verò loquamur in ſenſu conditionato, verè eſt proprietas Dei. Patet quoniam ad veritatem conditionalis, non requiritur veritas antecedentis, ſed ſat eſt habitudo connexionis inter antecedens, & cōſequens: hæc verò datur inter exiſtentiam loci, & coexiſtentiam, ſive præſentiam Dei ad ipſum: quæ habitudo non eſt inter exiſtentiam loci, & coexiſtentiam alterius omninò rei: neque enim, ſi locus exiſtit, opus eſt, vt res aliqua creata determinate ſumpta in eo ſit.

III. Vt verò ad præſentiam aptitudinalem veniamus, quoniam aptitudines dignoſcuntur ex actibus, ad quos ſunt, explicandum eſt prius, qualis ſit vbiquitas Deo propria, nulli alteri ſubſtantię accommodabilis. Omiſſis verò aliis rationibus, quæ à pluribus adducuntur: præcipua ratio vbiquitatis diuinæ, conſiſtit in eo, vt ratione eiſdem ſingularis, ac ſimpliciſſimæ entitatis neceſſario ſit in omnibus locis deſignabilibus interminabiliter. Ita Sanctus Thomas in 1. diſtinct. 37. quæſt. 2. art. 2. & 1. part. quæſt. 8. artic. 4. cum Sylueſtro ibidem, A. Egid. in 1. diſt. 37. 2. part. primæ partis principalis quæſt. 2. Richard. artic. 1. quæſt. 3. Ocham. q. vnica, à lit. E. Gabriel quæſt. vnica, art. 3. dub. 2. & 3. Baſſolis qu. vnica, art. 2. Aquilan. quæſt. vnica, art. 3. Marſilius quæſt. 39. artic. 1. conſiſtione 4. Dico ratione eiſdem ſingularis, ac ſimpliciſſimæ entitatis, quoniam id, quod proprie, ac per ſe eſt alicubi, debet eſſe ſingulare; nam vniuerſalis per accidens, & ratione ſingularium ſunt in loco, & quamuis admiſſa, & ad actum reducta poſſibilitate inſiniti ſecundum quantitatem diſcretam: natura vniuerſalis eſſet vbique, non tamen ratione eiſdem ſingularis entitatis, ſed ratione vnus in vno loco, ratione alterius in alio, non tamen in omnibus ratione eiſdem. Addidi ſimpliciſſimæ ad declarandum modum indiuiſibiliter exiſtendi in loco, non ratione diuerſarum partium, vt ſunt corpora, ſed ratione eiſdem eſſentiæ ſimpliciſſimæ, quæ eſt tota in toto, & tota in quauis parte: qua ratione excluditur corpus inſinitum à conſortio vbiquitatis diuinæ: nam eſſet quidem vbique, ratione diuerſarum partium, non tamen ratione eiſdem indiuiduæ, & ſimpliciſſimæ entitatis. Addunt aliqui recentiores etiã ſubſtantias incorporeas non eſſe hoc modo præſentes locis, in quibus ſunt: nam, quamuis ſubſtantia ipſa ſimplex

ſit, atque indiuidua, modus tamen ipſe præſentialitatis diuiſibilis eſt, & ita non eſt totus in toto, & totus in qualibet parte: quæ admodum, inquiunt, anima rationalis, tamen ſi indiuiſibilis ſit, non tamen habet totam vniõnem cum qualibet parte, etenim, corrupta vniõne ad aliquam partem, adhuc manet integra ſubſtantia animæ, & vniõ ad reliquas partes: At verò eſſentia diuina ita eſt vbique, vt habeat ibidem totam ſubſtantiam, præſentiã, atque immenſitatem; quãdoquidem in deo præſentia, quamuis concipitur à nobis, vt modus immenſitatis, re tamẽ ipſa non eſt: ſed ipſa met eſſentia diuina, à qua nullo modo diſtinguitur ex natura rei. Ego verò non intelligo in Deo præſentiã, vt quid intrinſecum, ac reale, idem cum Deitate, ſed ſolum relationẽ ad rem, à qua deus indiſtans eſt, fundata in immenſitate, & indiſtantia dei ad creaturas: hæc autem præſentia, vel etiã indiſtantia ſuo modo à nobis concipitur vt diuiſibilis: nam ſublata re, vel loco, cui Deus præſens erat pro aliquo tẽpore, iam deſinet etiam præſentia Dei erga rem illã, vel locum manente præſentia eiſdem erga alias creaturas. Quapropter, ſi ex eo, quod diſſoluta vniõne animæ cum vna parte corporis, manet integra erga alias, colligitur eſſe diuiſibilem, colligitur etiam diuiſibilem eſſe præſentiam dei ad creaturas. Quod non eſt abſurdum: nam eadẽ eſt ratio præſentiæ, ſive coexiſtentiæ dei cum creaturis ſecundum tempus, ac ſecundum locum: coexiſtentiã verò ſecundum tempus eſſe diuiſibilem oſtendam tractat. ſequi. de æternitate cap. 17. eodem igitur modo eſt diuiſibilis coexiſtentia ſecundum locum. Neque vt hæc dicatur indiuiſibilis ſimpliciter, ſufficit eſſe indiuiſibilem ipſam immenſitatẽ, quæ eſt fundamentum huius præſentiæ: quoniam hæc non meretur nomen præſentiæ, cum ſemper, ac neceſſario conueniat Deo: præſentia verò contingenter. Eodem verò modo ipſa extenſio virtualis ſubſtantię incorporeæ creatæ eſt idem ex natura rei cum ipſa, & ſolum diſtinguitur penes conſtatutum, & eſt omninò indiuiſibilis tota in toto, & tota in quauis parte. Neque id, quod hæc ſententia ſupponit, nempe Angelum in loco exiſtente habere modum quendam realem, ac diuiſibilem diſtinctum ex natura rei à ſubſtantia Angeli, tantum habet probabilitatem, vt in eo fundari debeat diſtinctio inter modum exiſtendi in loco proprium Dei, & modum creaturæ.

IV. Cæteræ partes adiunctę ſunt ad explicandam negationem omnimodam terminationis,

S. Thomas.
Sylueſt.
Aegid.
Richardus.
Ochamus.
Gabriel.
Baſſol.
Aquilan.
Marſilius.

tionis, quæ competit Deo: ratione cuius habet, ut quouis loco designato adhuc possit esse in maiori: quia nullo clauditur, ac terminatur: non est autem possibilis creatura, quæ ratione eiusdem simplicis entitatis excludat omnem terminum. Ex quo sequitur propterea non esse possibilem animam indiuisibilem, quæ actu et corpus infinitum, neque Angelum, qui virtute conaturali adæquari possit spatio infinito, quoniam anima indiuisibilis eo, cæteris paribus, est perfectior, quo est informatiua maioris corporis, & Angelus, quo maius spatium occupat: & proinde, siue hic naturaliter esse possit in spatio infinito, siue illa infinitum corpus actuare, uterque esset infinite perfectus secundum substantiam, quod falsum est. Si vero aliquis contendat id non repugnare, adhuc eiusmodi Angelus, aut anima longè distaret à modo ubiquitatis diuinæ: hæc enim non solum habet negationem terminationis actualis, sed etiam potentialis: idcirco enim dixi necessario debere esse in omnibus locis: nam, si sit locus, Deus necessario in eo est, & ita non solum caret termino actuali: sed etiam capacitate, ut terminetur: at creatura omnis, etsi in aliquo casu admitteretur esse actu ubique, posset tamen excludi ab aliqua parte loci, siue spatij illius immensi: nam anima, si in aliqua parte illius corporis infiniti dissoluatur harmonia dispositionum, quibus corpus redditur, apta, ac proxima materia animationis, desinet in formare illam partem, & consequenter esse in illa: quo posito non erit actu ubique. Item Angelus, quemadmodum, ut censet D. Thomas, non necessario est in sphaera adæquata suæ extensionis localis, sed pro libito se retrahit in minorem, ita posito illo euentu posset has, vel illas partes infiniti seorsum deherere: & consequenter non esset actu ubique, neque careret terminatione potentiali, ut caret Deus, sine quo nullus locus est, aut esse potest.

V. Ex his patet quomodo aptitudinalis existentia Dei in omni loco sit proprietas ipsius. Et de hac intelligendi sunt sancti Patres, atque Doctores, cum dicunt proprium esse Dei, ut sit ubique: nempe aptitudine proxima ratione immensitatis, & actuali indiffinita, si sit locus aliquis, aut res, cum negatione omnimodæ terminationis, tam actualis, quam potentialis: quæ ratio nulli creaturæ conuenit, cum tamen competat semper Deo. Porro argumenta, quibus probatur hanc perfectionem conuenire etiam creaturis, facile diluuntur ex dictis: nam, licet admittamus dari infinita corpo-

ra in rerum natura, non proinde natura vniuersalis esset ubique per se, ratione eiusdem singularis naturæ, ut est Deus: orbis etiam vniuersus non est ubique per se, sed ratione partium, & habet terminationem: nam ita est in omni loco per partes, ut non possit simul esse in alio, si detur: & ita continetur loco: corpus etiam infinitum non esset ratione eiusdem indiuisibilis entitatis, sed ratione diuersarum partium. Angelum vero, aut animam repugnat esse extensiuè infinitam, ut iam ostendi: ratio vero, cur potius repugnet hæc infinitas, quam corporis est, quoniam in corpore quemadmodum multiplicantur partes quantitatiuæ extensionis, ita multiplicantur partes substantiales, ex quo non colligitur infinitas intensiuè perfectionis essentialis, sed solum extensiuè partium integrantium: at in anima, vel Angelo, cum careant partibus, tota illa vis locabilitatis infinitæ sumenda est à perfectione essentiali infinita, quæ in creaturam non cadit. Si cui vero non videbitur absurdum dari substantiam spiritualem creatam infinite perfectam, vel infinitæ locabilitatis, quamuis sit finita secundum perfectionem essentialem: respondebit adhuc ubiquitatem talis creaturæ non esse eiusdem rationis cum diuina, quoniam hæc excludit etiam terminationem potentialem, illa vero nequaquam, ut paulo ante explicaui.

Argumentum, quo confirmabatur secunda pars assumptionis primi Syllogismi, solum probat esse ubique, quatenus dicit actualem præsentiam Dei ad creaturas, in sensu copulatiuo non esse proprietatē Dei, quod est verissimum: non vero quatenus dicit aptitudinalem, vel etiam actualem in sensu conditionato, ut explicatum est. Ex eo vero, quod loci creati, ac res, in quibus Deus est, sint numero, ac magnitudine finitæ, non sequitur Deum habere terminum suæ immensitatis: quoniam ita est in rebus omnibus, ut sit extra illas non contentus, sed continens. Quia tamen hoc ultimo argumento attingitur celebris difficultas de existentia Dei in vacuo, quæ plurimum conducit ad agnoscendum modum immensitatis diuinæ, in sequentibus expeditur.

VI.

Deus non est in imaginaria capedine spatij ultra mundum.

CAPVT XVIII.

I. **C**elebris est quæstio apud recentiores de existentia Dei, extra, vel supra mundum. Pro qua supponendum est Dei existentiam vel esse in aliquo, ut in loco, vel ut in re: item aliam esse potentialem, aliam actuaalem. Item vacuum, siue inane posse considerari dupliciter, aut simpliciter, aut cum habitudine ad aliquod corpus, simpliciter quidem prout est pura negatio spatij veri sine ullo respectu, aut habitudine ad corpus intra, vel iuxta cuius extremas partes non est aliud corpus, quo pacto ante orbem conditum nihil omnino erat præter inanitatem, quam nos concipimus ad instar spatij cuiusdam in infinitum circumquaque diffusi cum capedine quadam potentiali ad recipienda corpora: cum habitudine vero ad corpus potest etiam concipi duobus modis: nempe vel intra concauitatem alicuius loci, quo pacto appellatur propriè vacuum à Philosopho, cum vacuum diffiniens lib. 4. Physicor. t. 60. Est, inquit, locus carens corpore aptus tamen repleti: vel extra superficiem cõuexam supremi cœli, quod Theologi nominare etiam solent vacuum. Triplex ergo est difficultas. Prima vtrum Deus sit in spatio ipso imaginario, quod concipimus extra mundum. Secunda vtrum, si quo casu fieret vacuum intra mundum, esset in ipso. Tertia denique vtrum verè sit supra cœlum, & habeat respectu vltimæ superficiei ipsius præsentiam aliquam extrinsecam. Et quidem controuersiam non credo esse de existentia Dei potentiali: nam hæc ab æterno Deo conuenit, quia potest esse in corporibus, quæ mole sua possunt vacuum illud explere, & loco eius succedere: ita ut iam nunc Deus sit sufficienter constitutus in actu primo, ut sit præsens illis corporibus, ac spatijs realibus, si fierent, & explerentur inania, & vacua, in hoc enim conueniunt omnes doctores, ita expresse

Altiſiodorenſ.

Nouo Caſtro.

II.

Quod ad primam attinet. Partem affirmantem sequenti sunt aliqui antiqui, quo-

rum tacito nomine meminit Nouo Castro q. citata, & expresse tenet Maior eadem d. Maior. q. 2. & in 2. d. 1. q. 1. ad 8. Palatius in 1. d. Palatius. 37. disp. 2. Marſilius Ticius lib. 2. de Im- Marſil. mortalitate animæ, cap. 6. Fonſeca lib. 5. Fonſeca. Met. cap. 15. q. 9. sect. 4. Molina 1. p. q. 8. Molina. art. 1. dist. 3. Ostenditur vero in primis ex testimonijs sacrarum literarum, in quibus dicitur Deus, *Excelsor cœlo*. Iob 11. item Iob 11. 3. Reg. 8. *Cœli cœlorum te capere non possunt*. 3. Reg. 8. Deinde vero auctoritate Patrum, quos referam cap. 20. qui aiunt Deum esse extra mundum: extra mundum vero non est aliud, quam spatium imaginarium. In particulari vero fauet D. Augustinus lib. 11. de Ciuitate Dei cap. 5. ubi sic habet. *An forte substantiam Dei, quam nec includunt, nec determinant, nec distendunt loco: sed de ea, sicut de Deo sentire dignum est, fatetur incorporea præsentia ubiq; totam, tantis locorum extra mundum spatijs absentem esse dicturi sunt, & vno tantum, atq; in comparatione illius infinitatis, tam exiguo loco, in quo mundus est, occupatam? non opinor eos in hac vaniloquia progressuros*. Hæc August. quibus sententiam affirmantem Deum esse absentem ab illis locorum extra mundum spatijs rejicit, ut vanam, atque absurdam. Accedit communis sensus hominum, *Etenim quæ sunt*, inquit Aristoteles lib. 4. Physicor. t. 1. *Omnes existimant alicubi esse*: Et consequenter, quod nullibi est, nunquam existere: iuxta quem sensum loquitur Hugo Victor. lib. 1. de sacramentis p. 3. c. 17. *Quod nusquam est, inquit, ipsum omnino nihil est*. Deus autem verè exiitit, antequam quicquam faceret: ergo necessario fuit alicubi, non in locis, aut rebus creatis, quæ non erant: ergo in spatio illo imaginario. Si respondeatur sat esse, ut fuerit in semetipso, ut aiunt sancti Patres: obijciatur quoniam, ut probat Philosophus 4. Physicor. p. 4. nihil dicitur esse in semetipso, nisi minus proprie ratione partium, quatenus totum est in partibus, & partes in toto. Deus vero est expers partium, ut ratione ipsarum dicatur esse in se: quare non satisfit dicendo Deum esse, quia in se est: deinde vero esto Deum in se esse concedatur, id non sat est, ut sit alicubi: nam in sententia Philosophi supremum cœlum, quamuis in se ipso sit, nusquam tamen est, quia non est in loco distincto à se, & suis partibus.

III.

Ratione vero ostenditur. Primum quoniam, si Deus non est in loco imaginario, nec fuit ante mundum conditum, incipit de nouo esse in spatio, in quo nunc est mundus:

mundus: Hoc vero fieri nequit abique mutatione ipſius, quod repugnat: ergo eſt in loco imaginario. Aſſumptio vero probatur, quoniam non poteſt concipi quomodo eſſentia diuina abſque vlla mutatione incipiat de nouo eſſe præſens ſpatio, in quo antea non erat: nam, ſi non erat ibi, & modo eſt, aliunde venit: & conſequenter per motum acquiſiuit nouum vbi, & præſentiam ad ſpatium: quemadmodum Chriſtus per veram mutationem ſui incepit eſſe præſens ſpatio, quod poſt aſcenſionem occupauit ſupra cælum empyreum: nam, ſicut Chriſtus non dicitur eſſe præſens eiſmodi ſpatio per denominationem extrinſecam à ſubſtantia Dei, ſed per veram indiſtantiā, ac præſentiam ad illud ſpatium, ita quoque ſubſtantia diuina non dicitur præſens ibi per accidens ratione corporis Chriſti: nam, ſi cogitatione fingamus eſſentiam diuinam certo aliquo ſpatio diſſinitam, verbi gratia cælo ſtellato, ita vt nequeat à Chriſti corpore extrinſecè denominari præſens ſpatio eiſdem corporis, deinde vero de nouo incipere eſſe præſentem ei ſpatio, in quo eſt corpus Chriſti, perfectò denominaretur ab aliquo ſibi intrinſecus inharēte, quod abſque mutatione intrinſeca non poſſet aduenire de nouo: ergo niſi Deus concedatur eſſe in vacuo ſupra cælum, cū incepit eſſe præſens humanitati Chriſti Domini, debuit mutari: ſi reſpondeatur negando conſequentiam, quoniam Deus abſque ſui mutatione incipit eſſe præſens de nouo ſingulis creaturis, quæ de curſu temporum ſuccedunt, & eodē modo ſine mutatione poſſet de nouo coexiſtere ſpatio nouo, cui antea præſens nō erat, obijciunt eſſe diſparem rationem: nam, cū Deus incipit eſſe præſens cælo, aut alteri rei, inuoluitur extrinſeca denominatio, aut relatio orta ex præſentia cæli, vt dimanantis à Deo: ex quibus ſolum reſultat in Deo denominatio extrinſeca, aut relatio rationis: cū vero dicitur eſſe, vbi cælum eſt, neutrum horum includitur, ſed ſolum id, quod ex parte Dei neceſſario ſupponitur ad hoc, vt eo ipſo, quo res aliqua ibi exiſtit, dicatur Deus exiſtere in illa: quod fundamentum nequit aduenire de nouo abſque mutatione ipſius: hoc igitur habuit Deus antequam corpus Chriſti aſcenderet ſupra omnes cælos, vt ſtatim, ac peruenit illuc, cœperit ibidem coexiſtere humanitati illius, & conſequenter iam antea ibi erat.

IV. Secundo ad omnem operationem præſupponitur indiſtantiā operantis à loco vbi operatur: Deus autem operatus eſt

in ſpatio, in quo eſt mundus: ergo erat in illo antequam operaretur: & modo poteſt operari in infinito ſpatio imaginario ſupra cælum: ergo iam ibi eſt. Namque vt bene notauit Durandus in 1. diſt. 37. quæſt. 1. non minus colligitur præſentia diuina ex actuali operatione, quam ex potentia ad operandum: præſertim quia attributum immenſitatis eſt prius attributo omnipotentia: ergo etiam ipſius veluti actus, nempe exiſtentia Dei in omni ſpatio, erit prius actione tranſeunte, quæ eſt actus omnipotentia. Tertio, ſi Deus crearet extra mundum corpus aliquod non contiguum cælo, & ſimul cum illo Angelum exiſtente totum in eo corpore, & in quauis parte illius: deinde vero nulla facta mutatione in Angelo permetteret corpus illud in nihilum redigi, Angelus maneret in vacuo: ergo etiam Deus, quoniam eſſet in Angelo: & eodem Angelo in nihilum redactio maneret ibidem. Ex qua ſuppoſitione ſumitur aliud argumentum: nam, ſi corpus illud, & Angelus eſſent diſtantes à cælo empyreo, diuina ſubſtantia eſſet à ſe ipſa quodammodo diuiſa, nempe exiſtens in extremis, & non in medio: quod eſt abſurdum: Vltimo Deus ratione infinitæ perfectionis eſt tam perfectus, vt nihil ſecundum perfectionem maius cogitari poſſit, & quia eſt infinite bonus, nihil eo melius cogitari poſſet, & quia eſt æternus in duratione, nihil eo magis durare fingi poſſet: ergo etiam, quia eſt immenſus, hoc eſt magnitudinis infinitæ, debet eſſe in tanto ſpatio, ita vt non poſſit cogitari aliquid eſſe in maiore: at ſi non eſt extra mundum in vacuo, non repugnat, vt cogitetur aliquid eſſe in maiori ſpatio.

V. Dicendum eſt tamen Deum non eſſe in ipſo ſpatio imaginario. Hæc eſt expreſſa Richard. in 1. d. 37. art. 1. q. 4. Scot. q. vn. in fine corporis cum Lych. ibid. & Bargio. §. 1. Nouo Caſtro ibidem q. vn. proposit. 1. Marſ. q. 39. art. 2. ad 8. principale. Capreol. in 1. d. 37. q. vn. ad 4. Scoti contra primam conſuſionem, Hiſpalenſ. ibidem, quæſt. vnica, art. 4. ad 4. Scoti contra 1. conſuſionem, & eſt communis Thomiſtarum. Nam hi, cū aſſerant Deum non eſſe aliter in aliquo, quam per operationem, & in vacuo non ſit vlla operatio Dei ad extra, conſequenter dicunt Deum non eſſe in vacuo: ſed cum hoc fundamentum ſupra reiecerim, alio opus eſt. Inprimis vero nititur hæc aſſertio manifeſtis Patrum teſtimonijs negantium Deum ante orbem conditum fuiſſe alibi, quā in ſe: ita Tertull. lib. contra

Praxeam

Richardus.
Scot.
Lychetus.
Bargius.
Nouo Caſtro.
Marſil.
Capreol.
Hiſpalenſ.

Tertullian.

Augustinus.
Alcuinus.
Bernard.

Praxeam cap. 5. Augustin. in id Pfalm. 122. *Qui habitas in caelo.* Alcuinus lib. 2. de Trinitate cap. 5. Bernard. lib. 5. de consideratione cap. 6. in fine, ubi, cum docuisset Deum esse in omni loco creato, subiungit: *Alias vero ubi erat, ante quam mundus fieret, ibi est: non est, quod queras ultra, ubi erat: prater ipsum nihil erat: ergo in se ipso erat.* Hæc Bernard. qui breuiter perstrinxit huius assertionis fundamentum, quod est huiusmodi. Præsentia realis in alio requirit actualem existentiam eius, quod est terminus præsentiae: in eo enim, quod non est, nihil omnino esse potest: sicut enim id, quod non est, nusquam est, ut ait Philosophus lib. 4. Physicor. text. 1. ita etiam in ipso nihil est: etenim ad coexistentiam, siue præsentiam requiritur mutui contactus extremorum, qui non nisi inter res actu existentes datur: quapropter dixit idem Philosophus lib. citato, text. 18. *Semper id, quod alicubi est, & ipsum esse aliquid, & aliud aliquid extra ipsum.* Alioquin dici posset Deum iam modo coexistere actu rebus futuris, imò, & possibilibus, quæ nunquam erunt: siquidem hæc sunt vera entia, & habent potentiam logicam, ut sint, quæ, cum nitatur rei essentia, verius meretur nomen potentiae, quam capacitas illa vacui imaginaria: cum igitur ante orbem conditum nihil omnino fuerit, sed pura inanitas, dici nequit Deum fuisse alibi, quam in se ipso: aut fuisse in spatio imaginario. Et confirmatur, quoniam non plus habet entitatis, aut veritatis illud spatium imaginarium, quàm chymæra, aut aliud ens fictitium: Deus autem non est in chymæra secundum realem præsentiam: ergo neque in spatio imaginario. Patet consequentia quoniam utrumque non habet aliud esse, quam fictum ab intellectu nostro: nam spatium imaginarium non est ens positium, ut colligitur ab Aristotele lib. 4. Physic. t. 37. nam si esset ens, nunc etiam maneret simul cum alijs corporibus, quæ successiue occupant idem spatium loci, quod tamen Aristot. impugnat, non est priuatio quoniam hæc supponit subiectum, cui conueniat, at vero extra cælum nihil omnino est, cui hæc priuatio competat: non pura negatio; non enim apparet forma, quam neget, quæ etiam non competat entibus fictitijs, si quis respondeat esse non repugnantiam, ut recipiantur, ac fiant in eo spatio substantiæ corporeæ. Contra, non repugnantia omnis, & aptitudo habet modum potentiae passivæ: hæc vero fundari debet in aliquo actu: ergo si supra cælum nihil est, etiam non est non repugnantia: sed tota hæc potentia se habet

Aristot.

Aristot.

ex parte omnipotentiae diuinæ.

Testimonia sacrarum literarum, & sanctorum Patrum non probant Deum esse in ipso vacuo sublata omni habitudine ad aliquid positium, ut modo loquimur: Ex eo enim, quod dicant Deum non capi cælo, aut mundo, vel esse extra mundum, vel supra cælum, minimè sequitur esse in ipsa inanitate, sed habere existentiam cum diuersis negationibus, & habitudinibus ad mundum, vel cælum, in quo est, ut in sequentibus explicabo. Quod vero attinet ad verba D. Augustini ibidem adducta responderetur esse intelligenda ratione distantiae potentialis, qua Deus est supra cælum sub ea dispositione, ut ex vi ipsius Deus sit in actu primo ad coexistendum cuius corpori, vel loco, si supra cælum crearetur: August. enim solum intendit Deum non ita esse in hoc mundo, ut in illo concludatur, quod colligitur ex discursu eiusdè Augustini, loquebatur enim ex suppositione aduersus eos Philosophos, qui contendebant mundum fuisse ab æterno, eo quod exilimarent Deum non potuisse cessare ab operando in infinitis temporum spatijs, quæ ante mundum conditum cogitabant: contra quos arguit, ut similiter cogitent extra mundum infinita locorum spatia, & reddant rationem, cur ibi Deus ab opere cesset. Quia vero respondere aliquis posset, Deum non esse in illis, & idcirco non operari, intulit non esse dicendum Deum inde abesse: quemadmodum ex ipsorum sententia non aberat ab infinitis spatijs temporum præteritorum: deinde vero in fine capitis recitans responsum ipsorum, qua dicunt spatia eiusmodi extra mundum esse fictitia, non eam reprobatur, sed admittit, & applicat ad spatia temporum his verbis: *Quod, si dicunt inanes esse hominum cogitationes, responderetur eis isto modo inter homines cogitare præterita tempora vacationis Dei, cum nullum tempus sit ante mundum:* Si inaniter utrumque cogitatur, inaniter etiam dicitur Deum fuisse actu in tempore imaginario, vel nunc esse in loco fictitio supra cælum: & idem, quemadmodum hæc est falsa: *Deus fuit in spatio temporis imaginarij, ante mundum conditum:* Quia spatium eiusmodi nihil est, ita hæc est falsa, *Deus est in spatijs loci imaginarij extra mundum,* quia eiusmodi spatia nihil sunt. Populari hominum sensui, quem refert Aristoteles, opponitur auctoritas eiusdem Aristotelis, qui cap. 9. lib. 4. Physic. ex instituto probat dari corpus, quod non sit in loco: id nimirum, extra quod non est aliud corpus: ideoque eodem capite text. 45. *Cælum, inquit, sicut*

dicitur

VI.

VI.

dictum est, non aut alicubi totum, siquidem nullum corpus ipsum continet: Ex quibus constat de mente Philosophi posse aliquid existere, quin sit alicubi, hoc est in aliquo loco. Et hoc modo antequam mundus fieret, Deus nullibi erat, hoc est in nullo loco, nec tamen propterea absolute non erat: quoniam licet non esset alicubi, in se ipso tamen erat. Hugo autem Victorin. ideo verè dicit; *Quod nusquam est, nihil omnino esse*, quia accipit alicubi, vel ubique esse, non solum pro existentia in alio: sed etiam in seipso, ut patet ex summ. sententiar. tractat. i. cap. 4. quo sensu manifestum est, nihil omnino esse, quod nusquam est. Aristot. autem quatenus asserit nihil esse in semetipso, intelligi debet de proprio existendi modo: non vero de quocunque: nam, quamvis nihil in semetipso sit propriè velut in loco, qui semper est aliquid extrinsecum, & distinctum à locato, id tamen quod non indiget loco, ut sit, & reuera existit, quamvis nihil omnino aliud sit, merito dicitur esse in semetipso ratione independentiæ ab extraneo, & propriæ sufficientiæ, ut sit: & hoc modo Deus est in semetipso iuxta communè loquendi modum sanctorum: ratione cuius independentiæ, & sufficientiæ immensitatis diuinæ, dixit Plotin. Enead. 6. lib. 8. cap. 16. potius dicendum quod Deus sit ipsum ubique quàm quod ipse sit ubique: quo etiam modo loquitur Hugo Victorinus, & Scholastici citati cap. 17. nu. 2. quatenus aiunt, sicut semper esse significat æternitatem, ita etiam ubique esse immensitatem: non igitur mirum si Deus, cum non alibi, quam in se ipso sit, ubique esse dicatur, quia ratione immensitatis est ipsum ubique, ipse sibi locus adequatus.

VII.

Ad primum argumentum neganda est assumptio; Et ad probationem sumptam ab exemplo corporis Christi respondetur, etiam corpus Christi non esse in spatio ipso imaginario, sed esse supra cælum, quo per motum peruenit: in Deo vero est dispar ratio, quoniam iam modo est supra cælum, & in se existens eo modo, ut ex vi ipsius absque mutatione sui possit coexistere cuius corpori, si ponatur supra cælum: at vero corpus Christi est circumscriptum loco, neque quando erat in terris, erat taliter dispositum, ut ratione suæ quantitatis absque ulla mutatione responderet parti cœli, supra quam stat, & ita probanda est solutio ibidè assignata. Ad cuius impugnationem respondetur in primis, terminum, ubi, aut significare locum extrinsecum, aut

spatium intrinsecum, in quo res est: si significetur locus extrinsecus, necessario connotari debet existentia ipsius: nam in loco non existente nihil est: si vero significetur spatium intrinsecum, adhuc opus est connotatione rei corporeæ, sine cuius positione spatium nihil est: & consequenter nequit esse extrinsecum coexistentiæ ullius rei: quare supra cælum, nec fuit antea, nec modo est aliquod spatium distinctum re ipsa à corpore Christi, & eius quantitate: & proinde Deus verè dicitur esse in humanitate Christi, & in spatio, in quo ipsa est, per solam positionem humanitatis, ac spatij supra cælum. Verum inquiet aliquis Christum modo esse in diuerso spatio, ac erat quando versabatur in terra: quare illud esse aliquid distinctum à proprijs dimensionibus. Ad hoc distinguendum est antecedens: nam, si intelligatur per se de spatio positio est falsum: erat enim Christus in terris in proprijs dimensionibus, in quibus consistit ratio positiua spatij, in quo modo est, si vero intelligatur quoad connotatum, concedendum est: quoniam spatium connotat immobilitatem per respectum ad diuersa puncta immobilia, quemadmodum locus: & quoniam mutatur in Christo hæc connotatio, idcirco variatur spatium quoad connotatum, & non quoad positium. At vero Deus antequam Christus Dominus penetraret ad locum, in quo modo est, erat præsens ipsi connotato, hoc est ultimis partibus cœli empyrei, quas Christus tangit plantis: & ratione quarum dicitur esse in hoc loco designato: & idcirco Deus ex eo, quod incipiat ibidem de nouo coexistere Christo, non mutatur: quoniam habet præsentiam ad humanitatem Christi, & eius dimensiones cum noua connotatione ad certum locum empyrei: ratione cuius connotati dicitur Deus modo esse in dimensionibus, ut in diuerso spatio: non quod ab ipsis vnquam abfuerit, sed quia illæ ratione diuersi connotati habent rationem diuersi spatij. Et ita patet quomodo Deus sine mutatione sui per solam positionem extremi incipiat esse in illo. Quod si velint Deum in se ipso ratione propriæ immensitatis sufficienter esse constitutum in actu primo, ut coexistat creaturæ, si ponatur in vacuo, id verissimum est: verum ex hoc non sequitur, ut sit in vacuo, quemadmodum cælum empyreum ratione propriæ quantitatis aptum est respondere alteri corpori, si immediate supra ipsum creetur à Deo: nec tamen ex parte superiore est alicubi, aut in vacuo.

Solutio secundi argumenti patet ex dictis cap. 6. Ad agendum enim actione creatiua

VIII.

creatiua de nouo nõ exigitur actualis præſentia Dei ad effectum, vel ſpatium, quod non eſt: & idcirco nequit eſſe terminus coexiſtentia, vel præſentia: Sed ſat eſt aptitudo proxima, vt poſito termino agens ſit ſtatim præſens, vbi operatur. Ad obiectionem ex Durando reſpondeo exiſtente ſpatio, ac ſubiecto recte ex potentia ad operandum colligi actualem præſentiam: quoniam, ſi datis terminis, ad quos haberi poſſit habitudo præſentia, ſubſtantia non eſt præſens, profecto neque operabitur, quoniam erit verè diſtans ab ijs: à diſtante autem, vt ſic non poteſt eſſe, aut dependere effectus. Quod locum nõ habet, quando non dantur termini coexiſtentia, tunc enim agens de ſe poteſt ita eſſe diſpoſitum, vt ſit aptum coexiſtere illis, ſi dentur: quod ſat eſt ad agendum. Ad alteram obiectionem reſpondeo formas attributales, quæ habent aliquam habitudinem ad creaturas, duplicem habere actum, alterum intrinſecum, & quali formalem, quomodo immenſitas conſtituit Deum interminabilem loco, omnipotentia potentem operari: alterum extrinſecum, & ſecundarium, qualis eſt actualis præſentia, quæ reſpondet immenſitati, & actualis operatio, quæ reſpondet omnipotentia: & intrinſecos quidem, quoad rationem prioritatis, ſequi ordinem formarum, à quibus ſunt, vt patet: extrinſecos vero nequaquam: vt videre eſt in attributo ſcientia præctica, & potentia executiua: etenim prius noſtro intelligendi modo eſt Deus ſciens, quam potens operari: concipimus enim ſcientiam, vt regulam potentia, & tamen in ipſo opere non prior eſt effectus ſcientia, quam omnipotentia: ideoque cum eſſe actu in rebus ſit veluti actus extrinſecus immenſitatis, non opus eſt, vt ſit ſemper prior operatione, quæ eſt actus omnipotentia.

IX. Propter tertium argumentum Nouo
Nouo Caſtro. Caſtro vbi ſupra cum propoſitione prima abſolute negaſſet Deum eſſe in vacuo ſupra cælum, rurfus propoſit. 3. concedit poſſe in illo eſſe: Immerito tamen, quid enim poſt Angeli annihilationem haberet Deus in ſpatio imaginario, quod modo nõ habeat? etſi modo non eſt in illo, quia nulla res eſt in nihilo, etiam facta illa hypothefi non eſſet, quoniam ipſa non dat eſſe ſpatio illi. Eſt vero reſpondendum facta illa ſuppoſitione Angelum adhuc non manere in vacuo: quoniam, vt iam dixi, in eo, quod non eſt, nihil exiſtit. At inquires, Angelus ille exiſteret, non in pleno: ergo in vacuo, quoniam quidquid eſt, in alterutro

horum eſt. Neganda eſt conſequentia, & medium, quod ad illam probandam ſumitur: nam vt ait Ariſtot. lib. 4. Phyiſic. t. 45. ſupremum cælum eſt: & tamen nullibi eſt ſecundum ſe totum, hoc eſt in nullo loco. Et hoc modo ſe haberet ille Angelus: eſſet enim extra mundum, & ideo non in pleno: vacuum vero præciſè ſumptum cum abſtractione à loco nihil eſt, & ideo Angelus in ipſo non eſſet, ſed in ſe. Ad argumentum vero, quod ex eadem ſuppoſitione ſumitur neganda eſt ſequela: nam ſubſtantia rei non cenſetur diuiſa eo, quod ſit interrupta coexiſtentia ipſius ad aliam rem, quomodo anima noſtra non eſt diuiſa, etiamſi partes, quas informat, inter ſe aliqua ex parte diuidantur, ſed plenior huius argumenti ſolutio conſtabit cap. ſequent. Ad vltimum diſtinguendum eſt conſequens: & ſi intelligatur de exiſtentia actuali Dei in ſpatio, eſt neganda: concedenda vero, ſi intelligatur de potentiali. Ratio vero eſt quoniam exiſtentia actualis Dei in ſpatio non eſt perfectio ſimpliciter, nec conuenit Deo neceſſario abſque ſuppoſitione, ſed poſito ſpatio: quæ vero ita conueniunt non opus eſt, vt infinito modo conueniant: nam non opus eſt, vt creetur tot, ac tam perfectas creaturas, vt plures, ac maiores creare nequeat. At vero exiſtentia potentialis conuenit neceſſario, & fundatur in immenſitate: & ideo non poteſt exiſtere in tanto ſpatio, quin poſſit adhuc in maiore. Alia vero omnia, quæ in argumento adducuntur, cõueniunt neceſſario: & ideo ex eo, quod eſt tam bonus, ac perfectus, vt melior, ac perfectior nec eſſe, nec fingi poſſit, minimè ſequitur debere exiſtere actu in tanto ſpatio, vt nequeat exiſtere in maiore.

Deus erit in loco vacuo, ſi quo modo detur.

CAPVT XIX.

Expedita prima difficultate initio ſuperioris cap. propoſita, veniendum eſt ad ſecundam. Cuius negatiua pars ſuadetur. Primo, quoniam eadem eſt ratio vacui contenti intra duo corpora, ac extra corpora diffuſi: in vacuo ſecundo modo ſumpto Deus non exiſtit: ergo neque erit in vacuo præſente modo accepto. Antecedens oſtenditur, quoniam vtriuſque ratio conſiſtit in negatione ſpatij realis. Conſequentia vero pater: quoniam, ſi ideo non eſt in vacuo concipimus ſupra cælum, quoniam

eſt non

est non ens, & nequit esse terminus habitudinis eius, quod est in alio, etiam quia vacuum intra mundum est non ens, non poterit esse in illo. Secundo frustra, & sine fundamento dicitur Deum esse actum praesentem ibi, ubi nihil agit: non agit autem quidpiam in vacuo, si detur: ergo non est in illo. Tertio, si dato loco vacuo intra mundum Deus in illo esset, necessario quoque erit in vacuo destructo mundo: huius oppositum dictum est cap. proximo: ergo non potest esse in vacuo intra mundum. Maior patet, quoniam Deus non definit esse ubi aliquando fuit, nisi designat ipsum, in quo fuit: sed vacuum manet, etiam si dissolvatur corpus & locus, intra quem esse dicitur: ergo, si Deus sit in vacuo intra mundum, erit etiam in vacuo extra mundum, vel etiam in spatijs imaginarijs destructo mundo. Denique si Deus fecisset ab initio vacuum intra mundum, non esset in illo: ergo neque, si modo faciat, erit in ipso. Patet consequentia, quoniam ex parte ipsius est eadem immensitas, ex parte vacui eadem negatio spatij corporei, ex parte loci eadem capacitas ad recipiendum intra se corpora: quod vero fuerit ab initio mundi, vel postea, parum facit ad praesentiam, vel existentiam Dei in ipso. Antecedens vero probatur, quoniam Deus non incipit esse de nouo alibi, nisi posito de nouo termino coexistentiae, vel praesentiae, ut patet ex cap. praecedente: ante mundum conditum Deus non erat in vacuo, siue spatij imaginario: si autem mundus crearetur remanente aliquo vacuo intra ipsum, non poneretur in eiusmodi vacuo nouus terminus coexistentiae, siue praesentiae diuinae: ergo, si ab initio mundi fuisset vacuum intra ipsum, Deus nequaquam esset in illo.

II. Illi, qui rationem existendi in loco aiunt esse ipsam operationem, consequenter negare debet Deum esse in vacuo intra mundum. Econtra vero illi, qui asserunt Deum esse in spatijs imaginarijs extra caelum, consequenter dicent esse in vacuo intra mundum, quoniam immensitas, ratione cuius Deus nostro intelligendi modo habet infinitam extensionem virtualem, non minus est ratio existendi in loco vacuo, quam in infinitis spatijs imaginarijs extra caelum, difficultas superest solum apud illos, qui censent ipsam Dei immensitatem esse rationem existendi in loco, & negant ipsum existere in spatio imaginario. Cuius decisio, ut melius intelligatur obseruandum est vacuum proprie

dictum, ut à Philolopho definitur lib. 4. *Aristot.* Physic. t. 6o. & à nobis nunc accipitur, non esse puram negationem corporis occupantis locum, sed esse locum carentem corpore cum capacitate apta, ut repleatur: atque adeo, id, quod in vacuo esse dicitur, non habere respectum ad ipsam negationem, & capacitatem continendi corporis, sed ad locum, intra cuius ambitum corpus aliud recipi potest. Ad hoc autem, ut aliquid sit in loco non requiritur, ut secundum omnem suam magnitudinem realem, vel virtualem illum attingat, sed solum sufficit, ut secundum aliquid illius sit immediate praesens extremis superficiebus loci, ut se habet sphaera terrae, & aquae comparata aëri, non enim illum tangit secundum omnes partes suae magnitudinis, sed solum secundum extimas, & tamen dicitur esse intra ambitum ipsius aëris: & quamuis per impossibile nihil nisi terra, & aqua esset intra hunc ambitum, ipsae mole magnitudinis suae totum illum replerent. Et quod in rebus corporeis ipso sensu apparet, in spiritualibus, & incorporeis ratio ostendit: nam, si Angelus haberet tantam sphaeram, quantus est globus ex terra, & aqua conflatus, & se praesentialiter applicaret toti illi globulo, verè diceretur esse in cōcauo aëris: tum vero si terra, & aqua annihilarentur, non desineret Angelus esse ibidem, quoniam praesentia eius ad locum aëris non dependet ex terrae, vel aquae existentia. Nec tamen tota eius magnitudo virtualis contingeret superficiem aëris, sed ratione eius haberet eum existendi modum, ut si rursus terra, & aqua fierent, absque mutatione sui coexisteret omnibus, & singulis partibus ipsarum.

Hoc posito dicendum est, si Deus comparetur cum ipsa vacuitate loci carentis corpore non magis esse in illa, quam in vacuo supra caelum: si vero cum loco vacuo verè in illo esse. Hæc est expressa Bonauent. in 1. distinct. 37. 2. p. distinctio-
BONAVENT. nis art. 1. q. 2. ad vltimum. Prior pars est de mente eorundem, qui asserunt Deum non esse in spatijs imaginarijs, & ipsdem rationibus probatur, quoniam hæc vacuitas est eodem modo non ens, atque illa quæ fingitur vltra caelum: ergo non potest terminare relationem praesentiae. Posterior est de mente aientium Deum esse supra caelum, & in spatijs imaginarijs. Ostendi vero potest ex dictis sanctorum asserentium Deum esse intra omnia, esse rebus omnibus interiorem: quod verum non esset, si dato loco vacuo non esset intra

III.

illum,

Athanasius.

Augustinus.

Hilarium.

Hieronym.

Richardus.

Gregor.

illum, ita vero loquuntur Athanas. de vni-
ta ae sempiterna substantia Trinitatis lib. 5.
in fine. August. lib. de essentia diuinitatis
initio. Hilarium lib. 1. de Trinitate non
longè à principio. Hieronymi in id Ezech.
40. *Et introduxit me in atrium.* Richard.
Victorin. lib. 2. de Trinitat. cap. 23. Gre-
gor. lib. 2. moral. cap. 8. in id Iob cap. 1.
Egressusq; est Satan à facie Domini. & hom.
17. in Ezechiel. à med. & alij. Responde-
bit aliquis sanctos Patres loqui de rebus,
prout modo sunt: nunc autem omnia esse
plena: & ideo non posse ex eorum dictis
fumi argumentum ad probandum Deum
fore in vacuo, si daretur. Verum sancti sol-
lum attendunt immensitatē Dei, quæ nullis
terminis circumscribitur, & à nullo exclu-
ditur: & ideo siue locus sit plenus, siue
vacuus, intra illum esse volunt, quamuis id
in particulari non dicant, sed absolute esse
intra omnia.

IV.

Fundamentum vero sumitur primum
ab indiuisibilitate, & simplicitate diuinæ
substantiæ. Nam, si non sit in loco vacuo,
sequitur Deum esse prorsus diuisum à se
facta aliqua hypothesi, nimirum quod an-
nihilet Deus cælum Veneris: tunc enim
Deus erit in cælo solis, ac lunæ, in loco ve-
ro intermedio non erit: atque adeo ex om-
ni parte erit à se diuisus. Hoc argumentū
dissoluet aliquis dicendo procedere ex fal-
sa imaginatione, qua concipimus Deum
quali distinctum, atque diffusum per ipsas
creaturas, & rursus ijs abeuntibus constri-
ngi quodam modo, & coartari in se ipso.
Quod est merum figmentum: nam Deus in
se ipso est immensus, atque interminabilis:
non magis extensus, quo est in pluribus, ac
maioribus locorum spatijs: quia non minus
in angustis, quam in latis totus est: ut ait D.
Fulgentius de fide ad Petrum cap. 3. quare
esse, vel non esse in hoc, vel illo loco nihil
intrinsicum illi addit, vel demit, sed solam
relationem præsentia ortam ex positione
creaturæ, cui coexistit: & quemadmodum,
si omnis creatura desineret esse, nō diceret-
ur Deus absolute non esse, ita ex eo, quod
creaturæ, quibus coexistit, inter se disitæ,
ac distantes sint, ipse à se diuisus haudqua-
quam existit: quemadmodum si supra cæ-
lum empyreum collocarentur aliqua cor-
pora, à se inuicem certis interuallis distan-
tia, cælum tamen immediate tangentia, il-
lud non diceretur à se diuisum ex eo, quod
haberetur præsentia ad illa corpora, nō au-
tem ad spatia vacua intermedia: quoniam
substantia ipsius integritas, atque indiuisi-
bilitas, non pendet à præsentia ad alia cor-
pora extra se: quod exemplum etsi nō om-

Fulgentius.

nino, magna tamen ex parte rem declarat:
magis enim vnus, atque idem sibi, & inde-
pendens ab alijs est Deus, quā cælum em-
pyreum à corporibus, magisque aptus ra-
tione suæ immensitatis ad coexistendum
rebus omnibus, quam cælum empyreum
ad coexistendum illis corporibus. Et ideo,
cū in se ipso indiuisus, & immensè existat,
etiam si non sit actu in spatio illo inani, non
proinde à se diuisus erit. Rem apertius ex-
plicat similitudo æternitatis comparatæ ad
tempus: nam, si ponamus Deum cessante
aliquantulum tempore per annihilationem
vniuersi, rursus producere mundum
cum ordine temporum simili ei, qui modo
est, non proinde dicemus durationem Dei
fuisse interruptam ex eo, quod tempora,
quibus coexistit interrupta sint: nec in illa
interruptione verum fuerit dicere: Deus
existit in hoc spatio: siquidem tunc non
erat spatium verum: itaque interruptio eo-
rum, quibus Deus coexistit, non arguit il-
lam interruptionem ipsius: & sicut, etiam si
tempora interrumpantur, semper indiui-
sibiliter existit in sua æternitate, ita licet
loca, quibus coexistit, interiecto vacuo
distincta sint, non proinde diuina substan-
tia erit diuina à se ipsa.

Hæc tamen solutio non enervat argu-
mentum, quoniam hic non agimus de
coexistentia Dei ad creaturas: hæc enim
potest esse interrupta ratione connotati,
quod importat: sicut enim creaturæ ipsæ
sunt disitæ inter se, ita coexistentia est in-
interrupta: nam Deus facta illa hypothesi
coexistet cælo solis, ac lunæ, in medio,
quorum, non haberet aliquid, cui coexiste-
ret. At vero existentia in loco non potest
interrumpi, nisi desit locus: inter cælum
autem lunæ, & solis esset locus aptus reple-
ri: & ideo si substantia aliqua sit in ipsis cæ-
lis intimè, & non in loco intermedio, verè
erit à se disuncta. In similitudine vero
sumpta à cælo empyreo est diuersa ratio:
nam illud esset solum præsens extrinsecè
corporibus supra se positis, & proinde
quamuis ea à se disuncta sint, & conse-
quenter non continuata præsentia cæli ad
ipsa, non sequitur cælum esse à se diuisum:
Deus autem est intrinsicè præsens vtrique
cælo, ideoque si non est in medio apto re-
cipere quamuis substantiam, est à se disun-
ctus secundum substantiam. Nam, si locus
est capax substantiæ, & accommodatus ter-
minus præsentia, siue præsentia, quasi lo-
calis substantiæ ad ipsum, non potest intel-
ligi, quomodo talis substantia sit extra eum
locum circumquaque præsens, & non in-
tra ipsum, quin verè diuisa, & à se ipsa
diuisa

V.

diuulſa ſit. Similitudo etiam ſumpta at æternitate comparata tempore eſt longe diuerſa: nam ſubſtantia corporeæ interruptæ, media aliqua capacitate habent rationem loci, & modum denominationis realis, quem tribuunt ſubſtantijs replentibus eam capedinem: & ideò, quod co-exiſtit iſſis ſubſtantijs, quibus ineſt ratio loci, niſi etiam ſit intra locum, à ſeipſo diuulſum eſt, nō enim deſinit exiſtere, quia de eſt terminus in quo dicatur exiſtere, ſed quia ipſum eſt diſiunctum à ſe, nec habet talem modum exiſtendi, vt ſit in loco, & ſubſtantijs iſſis, quæ circumſtant locum. At vero ex temporis interruptione non ſumitur vlla denominatio realis ad re exiſtentem inter finem vnus, & initium alterius: & idcirco, quamuis res non ſit actu in ſpatio intermedio, quoniam re vera non eſt ſpatium, in quo ſit, non ſequitur vt ſit duratio eius interrupta, quia poteſt exiſtere in ſe vnica, & indiuiſa duratione.

VI.

Secundo Deus eſt immenſus: ergo eſt in loco vacuo. Patet conſequentia, quoniam immenſitas eſt magnitudo virtualis Dei, æquipollens quantitati infinitæ: ſi vero eſſet corpus magnitudine infinitum eſſet in omni loco: ergo & Deus eſt in omni loco: vacuum vero intra mundum eſt locus carens corpore: quare Deus eſt in illo. Patet conſequentia, quoniam non eſt maior vis replendi locum magnitudinis corporeæ diſtentione ſui, quam immenſitatis diuinæ: ratione ſuæ extensionis virtualis. Et ideò, quemadmodum corpus infinitum non poteſt abeſſe vlli loco, Deus etiam non poteſt non eſſe in quouis loco, etiam vacuo. Vt vero hoc clarius eluceat, ſupponamus eſſe vas plenum aqua, in quo Deus eſt, & vt in re, & vt in loco: in re quidem quatenus præciſe eſt intimus partibus ſubſtantijs vasis, quatenus vero eſt indiſtans ab aqua contenta vaſe, habet indiſtantiā extrinſecam ad ſuperficiem concavam vasis, eſtque in illo tanquam in loco. Si vero ponamus aquam in nihilum redigi, & impediri ingreſſum alterius corporis, Deus carebit habitudine coexiſtentia ad aquam, quoniam hæc iam non eſt, non vero præſentia ſecundum ſuperficiem conuexam vasis, quoniam nec Deus ipſe in ſe, nec vas mutatum eſt: Et ideò ſi antea erat in vaſe, vel intra vas tanquam in loco, etiam modo eſt.

VII.

Ad primum negandum eſt. Antecedens: quoniam vacuum propriè ſumptum importat aliquid reale, in quo Deus eſt: impropriè vero ſumptum importat ſolan negationem, in qua nihil eſt, vt patet ex

dictis. Ad ſecundum negandum eſt antecedens: non enim ratio exiſtendi alicubi eſt operatio ad extra, ſed immenſitas: Et ideò non repugnat, vt Deus ſit etiam, vbi non operatur. Ad tertium neganda eſt maior propositio, & ad eius probationem diſtinguenda eſt aſſumptio: ſi enim vacuum ſumatur impropriè pro pura negatione repletionis per præſentiam corporis, concedenda eſt: ſed in hoc ſenſu non eſt ad rem: non enim dicimus Deum eſſe in vacuo ita ſumpto: ſi vero vacuum ſumatur propriè, neganda eſt aſſumptio: cum enim ſit locus carens corpore deſtructo loco ipſum quoque deſinit, & conſequenter etiam Deus deſinit eſſe in illo. Ad vltimum neganda eſt ſequela maioris: Et ad eius probationem dicendum eſt, ſi initio mundi crearetur locus vacuum, dari verum terminum coexiſtentia, nimirum ipſum locum vacuum: nam ſi poteſt eſſe terminus coexiſtentia alterius corporis intra illud contenti, cur non erit reſpectu Dei, cuius immenſitas replet quidquid poteſt corpus replere.

Deum eſſe extra mundum, & ſupra cælum oſtenditur auctoritate ſcripturæ, Patrum, & Scholaſticorum.

CAPVT XX.

TAmetsi Deus non ſit in ipſa vacuitate, quam extra mundum, & ſupra cælum animus noſter fingit, adhuc dubitari poteſt vtrum ſit ſupra cælum: nam corpus Chriſti Domini eſt ſupra cælum empyreum, nec tamen eſt in ipſa vacuitate: eodemque modo, ſi Deus de nouo crearet aliud cælum ſupra empyreum, verè ac realiter eſſet ſupra illud, non tamen eſſet in vacuo: ſicut nec ipſum empyreum eſt in vacuo propter rationem aſſignatam in ſuperioribus: nempe quia vacuum nihil eſt: terminus autem coexiſtentia, ſiue præſentia realis debet eſſe aliquid reale. Hæc autem controuerſia dirimi poteſt auctoritate, & ratione: locum ab auctoritate tractabo hoc capite, rationum momenta expendam in ſequenti. Inprimis autem pro parte negante, nihil ex ſacris literis adduci poteſt. Ex Patribus fauent relati cap. 18. num. 5. qui aiunt Deum, antè mundum conditum nullibi fuiſſe, niſi in ſe: Nam,

I.

fi tunc nullibi fuit, & modo est in creaturis, planum est de mente horum Patrum Deum solum esse, vbi aliqua creatura est: extra mundum vero, aut supra cælum non est vlla creatura: ergo neque Deus erit.

Nouo Castro. Hoc argumento conuictus Nouo Castro, in i. dist. 37. q. vn. conclusione prima ait Deum non esse extra cælum, quoniam Patres interrogati vbi esset Deus ante mundum conditum, respondebant esse in semetipso, si vero crederent Deum esse in spatio infinito supra cælum, hanc, non illam responfionem dedissent.

II. Capreol. Ex Scholasticis eandem partem sequuntur præter Nouo Castro loco citato. Capreol. in i. d. 37. q. vn. art. 2. ad 4. Scoti contra primam conclusionem. *Hispalens.* q. vn. art. 4. ad 4. etiam Scoti contra primam conclusionem. & ferè recentiores Thomistæ, qui rationem existendi collocant in operatione Dei ad extra: nam, cum Deus nihil operetur extra mundum, si ratio existendi est operatio, non erit extra mundum. Pro eadem sententia refert Nouo Castro. Altifiodorens. Alenfem, Bonauent. Scotum, & recentiores aliqui addunt Albertum, Aggidium, Richardum, Durandum, Argentinum, Gabrielem & Carthusianum, vnde colligunt hanc esse communem Theologorum sententiam: sed hi doctores vel sunt in opposita sententia, vel saltem huic non fauent, vt inferius constabit.

III. Certa tamen, ac vera sententia est Deum existere actu, & realiter extra mundum, & supra omnes cælos: ita vt, si per impossibile fingamus nõ esse in mundo, adhuc ratione realis existentie, quam habet extra illum, verè, ac realiter existeret: quemadmodum, si Deus crearet multos Angelos intimè præfentes moli corporeæ cæli empyrei, deinde vero illud annihilaret, ij Angeli verè haberent existentiam extra mundum: verè enim existerent in seipsis, & non essent intra superficiem conuexam primi mobilis, & ideo manerent extra. Hanc sententiam probant quidam ex illo Christi Domini, Ioan. 12. *Ego lux veni in mundum*, ad quem locum Caiet. *Si non esset*, inquit, *extra mundum, non diceret: ego lux veni in mundum.*

Ioan. 12. Caietan.

Ad Hebr. 11. Addunt aliqui locum illi Pauli, ad Hebr. 11. *Et iterum cum introducit primogenitum in orbem terrarum, ait, adorent eum omnes Angeli eius.* Sed hæc testimonia non sunt ad rem, non agunt enim de aduentu Verbi diuini ad nos per accessum localem, quasi ex loco, in quo erat, venerit ad locum, in quo non erat. Si enim facienda vis est in verbo, *Veni*, sicut ex illa colligitur fuisse antea in termino à quo, ita etiam colligi debet, non

fuisse in termino ad quem: dicere autem verbum diuinum ante incarnationem non fuisse in mundo per realem præfentiam absurdum est, & hæreticum: quare ex illis verbis minimè colligitur Verbum diuinum esse extra cælum, sed esse in se, vel in toto mundo, non eo modo, quo per incarnationem incepit esse in mundo. Accedit quod eo loco nomine mundi non intelligitur vniuersa moles creaturæ corporeæ, sed orbis terrarum, in quo viuunt homines, de quo etiam loquitur Paul. cum ait, *Cum introducit primogenitum in orbem terrarum*: Si ergo Caietan. ex dicto Christi colligit illum fuisse antea extra mundum per independentiam, & excellentiam sui esse non vnitum humanitati rectè quidem, fin autè putat inferri ex illo dicto fuisse extra cælum, non est audiendus.

IV. Alia sunt testimonia, quibus Patres vtuntur, quæ, iuncta illorum interpretatione, magnam vim habent ad hoc institutum. Primum habetur Ioh. cap. 11. *Excelsior cælo est*: nam, quod excelsior est altero substantiæ suæ magnitudine, illud & æquat, & superat, ita vt respondeat toti spatio, in quo illud est, & adhuc supra illud extet, ac emineat: si ergo Deus excelsior cælo est, supra summum eius verticem esse debet. Quo testimonio ad hoc institutum vtitur Gregorius *Gregor.* eodè loco lib. 10. moral. c. 7. & D. Hieron. *Hieron.* ibidem, ex eo colligit omnia esse intra Deum, quemadmodum locata intra locum, qui est ipsis superior & exterior. Secundum habetur 3. Reg. 8. & 2. Paralip. cap. 2. & 6. 3. Reg. 8. *Quem cæli cælorum capere non possunt*, consonat hymnus Ecclesiæ de Deipara, *quem totus orbis non capit*: intelligi nequit vnum esse intra aliud, & non capi, si simul non sit extra illud: nam, quod continetur iisdem terminis loci, quibus aliud verè ab ipso capitur: Deus est intra mundum, & cælum, vt docent communiter patres, & sumitur ex locis scripturæ, quibus dicitur replere orbem: si ergo non capitur debet esse extra vtrunque. Ex quo testimonio eandem veritatem probat Maior q. 2. citata, & nonnulli recentiores. Tertium habetur Esai. *Esai. 40.* *Quis mensus est pugillo aquas, & cælos palmo ponderauit?* Quibus verbis significatur Deum vniuersam cæli, ac terræ machinam pugillo manus suæ comprehendere: & sicut manus manet exterior ijs, quæ pugno continet, ita Deus manet extra vniuersam creaturam. Quod testimonium ad hoc ipsum vsurpant Patres Gregor. lib. 2. mor. *Gregor.* cap. 8. in id Iob 1. *Egressus est Satan à facie Domini.* Homil. 17. in Ezechiel. à medio. Athanas. de vnita, ac sempiterna substantia

Trini-

Gregorius.
Hilarius.
Petr. Damian.
Iſai. 66.
Athanaſius.
Hilarius.
Gregorius.
Petr. Damian.
Cyrill. Hiero-
ſolym.
V.

Trinitatis lib. 5. in fine. Hieron. Iſai. 66. initio, & in id Ezech. 40. Et introduxit me in atrium. Hilarius lib. 1. de Trinitate nō lon- gē à principio, & Petrus Damian. Epist. 4. de Dei omnipotentia cap. 6. Quantum de- nique habetur Iſai. 66. Cælum mihi ſedes eſt: nam ſicut ſedens eminet, atque extat ſupra ſedem, ita quoque Deus eſt ſupra cælum. Quo teſtimonio hoc ipſum confirmat Athanaſ. Hilar. Hieron. Gregor. & Petrus Damianus locis citatis, & Cyrill. Hieroſol. catecheſ. 6. vbi. *Sedes, inquit, ipſi cælum, ſed illud tamen excellit ſedens.*

Gregorius.

Quod attinet ad Patres, quorum con- ſtans eſt hac de re ſententia, nonnullos ſi- mul referam, qui vtuntur certis quibuſdā loquendi modis, ex quibus inſtitutum col- ligitur, aliorū verba in particulari expen- dam. Inprimis vero faciunt pro hac ſen- tentia omnes, qui aiunt Deum eſſe ſuper cœlos, ſupra mundum, ſupra omnia. Re- ſpondent recentiores illis loquendi modis noluiſſe Patres ſignificare exceſſum diuinæ immenſitatis ſuper ſpatia locorum creata, ſed diuinæ potentiæ ſuper res omnes, quod colligunt ex Auguſtino lib. de natura boni contra Manichæum cap. 3. *Vbi Deus, inquit, ita ſupra omnem creaturam modum eſt, ſuper om- nem ſpeciem, ſupra omnem ordinem, nec ſpatij locorum ſupra eſt, ſed ineffabilis, & ſingulari po- tentia, à quo omnis modus, omnis ſpecies, omnis ordo.* Hæc reſponſio ſimul cum verbis D. Aug. probat quidem Patres, quando aiunt Deum eſſe ſupra res creatas, aliquādo ſigni- ficare voluiſſe exceſſum, & eminētiam di- uinæ naturæ, vel potētiae, quod gratis con- cedimus, & ita Patres ſapē expreſſe affir- mant Deum eſſe ſuperiorem per poten- tiam? Gregor. & Petr. Damian. locis citatis, & auctor lib. de ſpecul. cap. 32. & alij. Non tamen ſemper poſſe in hoc ſenſu explicari, cum enim dicunt Deum eſſe vbique, vel aliquid ſimile, quō ſignifi- cent Deum eſſe præſentem rebus omnibus per ſuam immenſitatem, & præterea ad- dunt eſſe ſuper cœlos, ſupra omnia, & ſi- milia, manifeſte ſignificant velle ſe decla- rare exceſſum diuinæ magnitudinis vir- tualis ſuper omnem magnitudinem & lo- cum creatum. Ita vero loquitur S. Macha- rius Senior Aegyptius homil. 12. *Deus, in- quiens, eſt vbique, & ſuper cœlos.* Damascen. lib. 1. de fid. c. 16. *Deus incircumſcriptus cuncta replet, & ſupra omnia eminens, totus in omni- bus, & totus ſuper omnia.* Et Elias Cretenſis in orat. 1. apologeticam Nazianzen. pag. 41. *Quis neſcit eum vbique præſentem eſſe, omnia implere, & ſupra omnia eſſe?* & in orat. 24. quæ eſt in Aegyptiorum aduentū pag. 633. *Quis*

Macharius.
Damascenus.
Elias Cretenſis.

locus Dei eſſe poſſit, qui cælum ac terram implet, atq; vbique præſens eſt, & omnia ſuperat? Acce- dit quod Patres aliquando expreſſe decla- rant loqui ſe de exceſſu diuinæ magnitudi- nis ſuper omnē locum creatū, Damascen. lib. citato, c. 17. *Deus, inquit, vbique exiſtens, & ſuper omne vbique.* Imò Concil. Ephelin. tom. 1. cap. 6. ex ſententia Cyrilli Alexan- drini aſſerit naturam diuinam eſſe omni termino, ac loco, etiam imaginario, ſu- perioiorem.

Damascenus.
Cyrill. Alex.

VI.

Ad hunc etiam loquendi modū ſpectat, quod Patres dicunt Deum omnia creata excedere, ſupereminere, tranſcendere, & ſimilia, quæ verba quamvis abſolute ſum- pra intelligi poſſent de exceſſu diuinarum perfectiōnum ſuper creatas, tamen ſapē non admittunt huiusmodi interpretationem, aperte enim ſignificant exceſſum di- uinæ immenſitatis ſuper omnem magnitu- dinem, & locum creatum. Inprimis enim Cyrillus Alexandr. locis citatis à Concil. Ephelin. tom. 1. cap. 4. & tom. 6. cap. 1. expreſſe aſſerit Deum immenſitate ſua omnia excedere, & Gregor. lib. 10. moral. cap. 7. in id Iob 11. *Excelsior cælo eſt, cælo, in- quit, eſt excelsior, quia incircumſcriptione ſui Spiritus cuncta tranſcendit.* Deinde alij Pa- tres, quamvis nō dicant quali in actu ſigna- to diuinam immenſitatem excedere om- nem locum creatum, tamen aſſerentes Deum eſſe in omni loco, & in omni re, & illa omnia excedere, aperte ſignificant lo- qui ſe de exceſſu immenſitatis, non verò naturæ diuinæ. Ita vero loquuntur, Am- broſ. in id ad Ephel. 3. *Vt poſſitis comprehen- dere quæ ſit latitudo, &c.* Sphæra, inquiens, definito modo concluditur, *Deus autem non ſolum implet omnia, ſed & excedit, vt ſolus inef- fabilis, & infinitus habeatur.* Cyrill. Hiero- ſolym. catecheſ. 6. *In omnibus locis exiſtens, à ſolym. nullo tamen comprehenſus, ſedes ipſi cælum, ſed illud tamen excellit ſedens.* Hilar. vbi ſupra, Hilarius. Nullus, inquiens, *ſine Deo, neque vllus non in Deo locus eſt, in eſt interior, & excedit exterior.* Theodorus Ancyra Episcopopus hom. in Natalem verſus finē habetur tom. 6. Con- cilij Ephelini cap. 10. *In Chriſto, inquiens, omnis diuinitatis plenitudo corporaliter inhabi- tat, ſed o rei miraculum? tota diuinitatis pleni- tudo in vno habitat corporaliter, & nihilo tamen ſecus reliqua omnia adimplet, & ita implet, vt vniuerſam creaturam excedat.* Et Gregorius hom. 8. in Ezechiel. paulò ante medium. *Deus vbique eſt, & vbique totus, ponamus ante oculos mentis, quæ illa natura ſit, quæ tenet om- nia, implet omnia, circumplectitur omnia, ſuper- excedit omnia.* Similia dicit auctor lib. de Speculo cap. 2. apud Aug. tom. 9.

Cyrill. Alex.
Gregorius.
Ambroſius.
Cyrill. Hiero-
ſolym.
Hilarius.
Theodorus.
Gregorius.
Auguſtinus.

Hieronym.

Hilarius.

Magn. Dien.

Hieronym.

Gregor.
Augustinus.

Per. Damian.

Alcunus.

ted magnitudinis virtualis dicitur exterior omnibus. Hoc ipsum expressit Iſidor. *Iſidorus*, libro primo, ſentent. de ſum. bono cap. ſecundo §. tertio, ſic enim ait: *Immenſitas diuina magnitudinis ita eſt, vt intelligamus eum intra omnia, ſed non incluſum, extra omnia, ſed non incluſum: & ided interiorẽm vt omnia contineat, ided exteriorẽm vt incircumſcripta magnitudinis ſuæ immenſitate omnia concludat.* Quæ verba etiam vſurpant auctor lib. de ſpeculo, cap. 22. & Aleuin. loco citato. *Auguſtinus*
Alcuinus
Idem aperte ſignificant Patres, qui dicentes Deum eſſe vbique, vt ſignificent exceſſum diuinæ immenſitatis ſuper omnia loca, addunt eſſe extra omnia. Ita Athanaſ. Ep. i. ad Serapion. de Spiritu ſancto dicens *Verbum, & Spiritum ſanctum eſſe vbique, & extra omnia.* Et Auguſt. lib. de cognitione veræ vitæ, cap. 29. *Vbique, ſcilicet in omnibus, & extra omnia eſt totus.* Præterea Richard. lib. 2. de Trinitate cap. 23. cuius verba rem optimè explicant. *Si eſſentialiter vbique eſt, ergo & ubi locus eſt, & ubi locus non eſt: erit itaque, & intra omnem locum, & extra omnem locum, erit ſupra, erit infra omnia, intra omnia, extra omnia. Sed quoniam ſimplicis natura eſt Deus, non erit hic, & ibi per partes diuiſus, ſed vbique totus. Erit itaque in quantulacunque cuiuslibet parte totius totus, & in toto totus, & extra totum totus: ſic igitur extra omnem locum totus in nullo loco concluditur, &c.* Ex quibus patet ipſum loqui de modo, quo Deus eſt vbique per eſſentiam, cùm vero hoc modo ſit ratione immenſitatis, quando ait eſſe intra, & extra, ratione eiſdem intelligit: quod magis patet ex eo, quod ait eſſe intra, & extra omnem locum: extra locum enim ſolum eſt res ratione ſuæ magnitudinis propriæ, vel virtualis, quæ non capitur loco, ſed extra illum manet. *Alcuinus*
Albanus
Ad præſentem lib. 5. de vnità, & ſempiterna ſubſtantia Trinit. cit. cùm dixiſſet Deum omnia continere interius, & exterius, vt indicet ſe loqui de magnitudine, qua reſpondet locis creatis, ſubdit, *Vt vbique præſens eſt hæc indiſcretæ ſempiterna Trinitas.* Præterea Auguſtin. lib. de eſſentia diuinitatis initio. *Extra omnia, inquit, eſt, ſed non excluſus, intra omnia eſt, ſed non incluſus.* Quæ verba etiam vſurpant Iſidor. lib. i. ſentent. de ſummo bono cap. 2. §. 3. Alcuin. lib. 2. de Trinit. cap. 4. auctor. lib. de ſpeculo, cap. 22. quemadmodum Deus intra omnia eſt ratione magnitudinis, ita ratione eiſdem extra omnia eſſe dicitur ab his Patribus. Tandem idẽ auctor lib. de ſpeculo cap. 2. cùm Deo loquens. *Quo ergo, inquit, te inuoco, cum in te ſim, aut vnde venis in me? quo ergo recedam, quo ibo? Extra*
Auguſtinus
Alcuinus
Auguſtinus
celum,

Isidormi.

Augustinus
Alcuinus

Arbanasi

Augustine

Rich. VII

A:ban:

Augustin

Aluminum.

Angusti

1

caelum, & terram fortasse, ut inde veniat in me Deus meus, qui dixit, caelum & terram ego impleo? capiant ergo te caelum, & terra, quoniam tu impleas ea; an impleas, & restat quod te non capiunt? & quo refundis quidquid impleto caelo, & terra ex te restat? An non opus habes, ut à quoquam continearis, qui continet omnia, quoniam quae implet continendo implet?

VIII.

Tertio confirmatur autoritate illorum Patrum, qui aiunt Deum circumcontinere, complecti, concludere, ambire, circumdare omnem rem, vel locum: sanè verba illa circumcontinere, complecti, circumdare excessum significant magnitudinis virtualis Dei, quae ita est praesens rebus omnibus, ac locis, ut tamen illa vasto sinu suae immensitatis ambiat, ac circumdet. Quamvis autem Deus continere dicatur res actiue per potentiam, Patres tamen praedictis verbis utentes non potentiam respiciunt, sed immensitatem, quae omnia circumplectitur ipse exterius assilens, ut patet ex Irenæo libro secundo aduersus haereses cap. 2. ubi, cum oporteat, inquit, Deum omnia circumcontinere, ipsum autem contineri à nemine. Quomodo negat Deum contineri ab aliquo continentia locali, similiter affirmat ipsum circumcontinere omnia virtuali magnitudine. Origen. lib. 7. contra Celsum, paulò ante medium: Complectens inquit, omnia, cum ipsum nihil possit capere. Sane cum ait, Deum non capi à creaturis, de inclusione loquitur magnitudinis: atque adeo, cum ait ipsum complecti omnia, ratione eiusdem magnitudinis intelligit; & in id Iob. cap. 1. Venerunt Angeli Dei, ut starent ante Deum: hæc duo coniungit, vniuersa eius circumdat virtus, cuncta ei circumdet magnitudo: & ideo non est idem apud ipsum continere magnitudine, ac vi, potentiaque actiua. Gregor. homil. 8. in Ezech. cit. postquam dixerat Deum omnia implere, addit etiam circumplecti, ut significaret diuinæ magnitudinis immensitatem; similiter loquitur Autor lib. de Speculo, capit. 6. ratione etiam magnitudinis, & immensitatis Deum omnia circumdare docet Gregor. lib. secundo Moral. cit. & lib. decimosexto, capit. decimoquinto, in id Iob. 24. Si ad Orientem venero, non apparet: Et homil. 17. in Ezechiel. à medio. Autor lib. de Speculo cap. trigesimo secundo. August. lib. 7. confell. cap. quinto. Deum ait ambire totam massam creaturarum, ut immensum mare spongiam in se immersam. Gregor. libr. secundo Moral. cit. ait Deum exte-

rius omnia ambire, quod ratione magnitudinis intelligit, ibidem enim dixerat Deum esse exteriorē per magnitudinem. Isidor. ubi supra, ideo exterior est, ut magnitudinis suae immensitate omnia concludat. Quae verba etiam usurpant Alcuin. cit. & Autor lib. de Speculo, cap. 22. Denique Petrus Damianus Epistol. citata, Dominus inquit, per Prophetam dicit calum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum, rursumque de eo scriptum est, caelum metitur palmo, & omnem terram pugillo concludit. Sedi quippe, cui praesidet, interior, & superior manet. Nam per id caelum palmo metiens, & terram pugillo concludens ostenditur, quod ipse sit circumquaque cunctis rebus, quas creauit exterior, id namque, quod interius concluditur, à concludente exterius continetur. Per sedem ergo, cui praesidet, esse interius, & supra perpenditur, per pugillum vero, quo continet, esse exterius, subterque significatur, quia enim ipse manet intra omnia, ipse extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia, & superior est per potentiam, & inferior est per sustentationem, & exterior est per magnitudinem, & interior est per subtilitatem. Si Deus est cunctis rebus, quas creauit, circumquaque exterior, profecto concipi debet vndique circumfusus mundo: hoc autem fieri nequit, nisi designata quauis parte superficie conuexæ cœli empyrei, verum sit dicere Deus est supra, vel extra hanc partem: quod si verum est, utique Deus non dissimiliter est supra illam, ac esset quauis alia res ab ea indistans. Argumentatur autem ab analogia rei corporalis, quae alia concluditur, est enim illi exterior: & ideo, sicut corpus gremio suo aliud concludens est illi ratione magnitudinis suae exterius praesens, ita Deus creaturas omnes circumdans, & continens debet omnibus esse praesens exterius vera, & reali praesentia suae immensitatis. Non perpendo singillatim cetera verba, quae satis declarant nostram sententiam, quia ipsa per se clara sunt, & longum esset singula considerare.

Denique idem colligitur ex eo, quod Patres aiunt creaturas esse intra Deum, nihil extra illum esse, & similia. Ita Origen. in illa verba Iob. capit. 1. Venerunt Angeli Dei, ut starent ante Deum. Ambrosius. ubi supra: Nec enim Deus clauditur, sed omnia in se habet, ut solus ineffabilis, & infinitus habeatur. Similia dicit Hilarius, lib. primo de Trinitate non longe à principio. Atque ita, inquit, totus ipse intra, extraque se continens, neque infinitus abesset à cunctis, neque cuncta ei, qui infinitus est, non inest. Hieronym. in verba illa Iob. 11. Excelsior cœlo est, credimus, quod ubique est Deus, & intra

Isidorus.

Alcuinus.

Augustinus.

Petr. Damia.

IX.

Origen.

Ambrosius.

Hilarius.

Hieronym.

Gregorius.

eum omnia, quæ ab eo creata sunt, continentur.

Isidorus.

Gregor. lib. 16. Moral. cap. 15. in illa verba Iob. vigesimo quarto. Si ad Orientem venero, ubi licet ait, incircumscribitur Spiritus omnia intra se ipsum habet, quæ tamen, & implendo circumdat, & circumdando implet, & cetera. Isidorus ubi supra: Verum ne, quæ creata sunt, extra Deum essent, Deus exterior est, ut omnia concludantur ab eo. Similia dicit Alcuinus ubi supra: & Autor libro primo de Speculo, capit. vigesimo secundo. Cum verò hæc locutiones propriæ non sint, habeant tamen aliquid proportionale in Deo respondens, ratione cuius omnia intra ipsum dicantur esse, non aliter id intelligi potest, quam ratione magnitudinis virtualis ipsius, qua ita existit in se omnia circumplectens, & ambiens præsentia substantiæ suæ, ut aer ambit aves in ipso volantes, mare pisces, & omne corpus ingens, ac fluidum minuta corpora intra ipsum comprehensa. Quam rem egregia similitudine explicavit Augustinus. lib. 7. confess. cap. quinto, constituta ante oculos mentis massa omnium creaturarum cum Deo loquens; Concipiebam, inquit, te Domine ex omni parte ambientem eam, & penetrantem, sed usquequaque infinitum, tanquam si mare esset ubique, & undique per infinita spatia infinitum solum mare, & haberet intra se spongiæ quamlibet magnam, sed finitam tamen, plena esset spongia ex omni sua parte ex immenso mari, sic creaturam tuam finitam te infinito plenam putabam, & dicebam. Si comparatio Augustini ullo modo quadrat in rem, de qua agit: ita se habet diuina substantia vastitate suæ immensitatis ad universam creaturam, ut vastissimum mare ad spongiæ ipsi immerfam: est vero mare spongiæ illi extrinsecus, unde quaque præfens: similis ergo Deus est extra creaturam, illi tamen immediate præfens.

Alcuin.
Augustin.

Augustinus.

X.

Athenagoras.

Magn. Dionys.

Sunt verò aliqua Patrum testimonia, quibus omnes ferè modi loquendi, qui hanc veritatem confirmant, simul attinguntur, quale est illud Athenagoræ Philosophi Christiani in legatione pro Christianis inter principium, & medium, quæ habetur tomo 9. Bibliothecæ Patrum dicentis, Deum esse circa, extra, & supra mundum. Clarius id explicat Dionys. capit. 9. de divinis nominibus, ubi sic ait. Magnus appellatur Deus iuxta propriam ipsius magnitudinem, quæ magnis omnibus suis consortium tradit. & extrinsecus super omnem magnitudinem funditur, & supra expanditur, omnem continens locum, omnem transcendens numerum, omnem transiens infinitatem. Loqui Dio-

nyfium de magnitudine virtuali Dei, quæ recurrit cum immensitate, vel saltem illam includit, patet ex verbis ipsius: ait vero eam extrinsecus super omnem magnitudinem fundi, & supra expandi: ergo censet à parte superiore supereminere, atque adesse convexæ superficiæ cæli empyrei: quid enim aliud significant verba illa fundi, atque expandi? nisi substantia diuina adsit unde quaque præfens ex superiore, atque extrima parte mundi, non verè dicitur fundi, & expandi, quantumlibet in se sit infinita: verba enim illa propriè accommodantur rebus corporeis, quæ protensione magnitudinis suæ circum aliud corpus diffunduntur: in Deo autem deest quidem dilatio, ac protensio, cum sit incorporeus, ac summe simplex, dari tamen debet aliquid, ratione cuius dicatur superfundi, & expandi: nec sat est purus modus existendi absque ulla habitudine præfentiæ extrinsecæ ad convexam mundi partem, vel existentiam extra terminos illius.

Audiamus etiam Divi Gregor. hoc ipsum fuisse, ac dilucide declarantem lib. 2. Moral. capit. 8. in id. Iob. 1. Egressusque est Satan à facie Domini. Quo exiit, inquit, ab eo, qui ubique est? hinc namque est, quod Dominus dicit, cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum: hinc rursum de eo scriptum est, cælum metitur palmo, & omnem terram pugillo concludit: scilicet quippe, cui præsidet, interior, & exterior manet: Cælum palmo metiens, & terram pugillo concludens, ostenditur quod ipse sit circumquaque cunctis rebus, quas creavit exterior. Id enim, quod interius concluditur, à concludente exterius continetur; per sedem ergo, cui præsidet, intelligitur esse interius, supraque pugillum, quo continet, exterius, subterque signatur. Quia enim ipse manet intra omnia, ipse extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia, & superior est per potentiam, & inferior per sustentationem, exterior per magnitudinem, interior per subtilitatem: sursum regens, deorsum continens, extra circumdans, interius penetrans. Nec alia ex parte superior, alia inferior, aut alia ex parte exterior, atque alia manet interior: sed unus, idemque, totus ubique præsidendo sustinens, sustinendo præfens, circumdando penetrans, penetrando circumdans. Unde superius præfens, inde inferius sustinens, & unde exterius ambiens, inde interius replens, sine inquietudine superius regens, sine labore inferius sustinens, interius sine extenuatione penetrans, exterius sine extensione circumdans. Est itaque inferior, & superior sine loco: est amplior

sine

XI.

Gregorius.

sine latitudine, est subtilior sine extenuatione. Sanè illa verba, ipse sit circumquaque rebus, quas creauit, exterior, non solum significant Deum ratione suæ immensitatis manere extra res, sed ex omni exteriori mundi parte esse circumcirca præsentem, alias dici nequit circumcirca exterior, iam verò illa alia verba exterior per magnitudinem, item illa extra circundans, & illa exterius ambiens: idem prorsus declarant, cætera addita sunt ad ostendendum modum, quo Deus est interior, & exterius præsens, non per diuersas partes magnitudinis, sed vna simplici ratione immensitatis: hoc enim significat cum ait, exterius sine extensione circundans, circundare non negat, sed non eodem modo, quo res quantæ: circumdat itaque exterius non propria extensione quantitatis, sed virtuali immensitatis: similia ferè habet homil. 17. in Ezechielem à medio.

XII.

Hilarius.

Denique vt plura alia eiusdem generis omittam, vltimo referam testimonium Diui Hilarij libr. primo de Trinitate, non longè à principio: postquam enim retulit illud Esai. quadragesimo: Qui tenet celum palmo, & terram pugillo: Et rursum cap. sexagesimo sexto. Cælum mihi thronus est terra autem scabellum pedum meorum; conclusum inquit, palmo cælum, rursum Deo thronus est, & terra, qua pugillo continetur, eadem & scabellum pedum eius est, ne & throno, & scabello secundum habitum confidentis protensio speciei corporea posset intelligi, cum id, quod sibi thronus, & scabellum est, rursum illa ipsa infinitas potens palmo, ac pugillo apprehendente concluderet, sed vt in his cunctis originibus creaturarum Deus intra, & extra, & supereminens, & internus, id est circumfusus, & infusus in omnia nosceretur: cum & palmo pugilloque continens potestatem naturæ exterioris ostenderet, ac thronus, ac scabellum substrata esse, vt interno exteriora monstraret, cum exterior sua interior infidens, ipse rursum exterior interiora concluderet. Atque ita totus ipse intra, extraque, se continens, neque infinitus abesset à cunctis, neque cuncta ei, qui infinitus est, non inessent; Et paulò post. Nullus sine Deo, neque vltus non in Deo locus est, in cælis est, in inferno est, vltra maria est, inest interior, excedit exterior. Itaque cum habet, atque habetur, neque in aliquo ipse, neque in omnibus est. Sanè verba ista, deus intra, & extra, & supereminens, aliquam habitudinem dei ad mundum significant: non nisi secundum modum præsentia: ea verò talis est, vt vere sit illi præsens ex

parte intima, & extima: hoc autem intelligi nequit, nisi deus verè existat supra, & extra mundum, & quoad hoc habeat similem habitudinem ei, quam haberet corpus de nouo conditum extra vniuersum: quod apertè sonant illa verba, ipse rursum exterior interiora concluderet, indicant enim Deum nostro intelligendi modo esse circumfutum cælis, totumque orbem vniuersum claudere, non quidem mole corporis, sed propriæ substantiæ immensitate, ratione cuius circumfunditur cælo. Idque apertè sumitur ex illis verbis: inest interior, excedit exterior, quomodo enim excedit exterior, si extra cælum, & mundum non est? quantumlibet enim res secundum se sit perfectior, ac maior alia, & ratione suæ magnitudinis possit esse in alijs locis extra illam, nequaquam dicitur esse actu extra illam, nisi de facto vere extra illam existat: vt patet in corpore Christi existente sacramentaliter in speciebus consecratis, quibus est multo maior secundum naturalem magnitudinem, & tamen nisi sit extra illas, secundum existentiā naturalem, non verè dicitur existere extra species: similiter, quantumuis deus sit immensus, & maior mundo, nisi tamen actu existat, supra, & extra mundum, non dicitur vere esse extra illum.

Quod attinet ad Doctores Scholasticos in primis pro hac sententia sunt omnes citati capit. decimo octauo, numer. secundo, dicentes deum esse in spatiis imaginarijs extra mundum, non enim credendum est docere voluisse deum ibi esse tanquam in aliquo, quod sit terminus diuinæ coexistentiæ, sed tantum habere realem existentiam in se cum tali habitudine non inclusi, & circumfusi ad mundum, qualem haberet si esset in infinitis spatijs creatis. Præterea eandem sententiam expressè docet Gulielmus Parisiensis prima parte, secundæ partis principalis de vniuerso cap. 123. post med. Adam in 1. dist. octaua, quæstion. vnica. ad primum principale. Nicolaus de Orbellis distinct. trigesima septima, quæst. vnica ad secundum. Abulens. quæstio. 47. in cap. vigesimum Exodi. Marfilius in 1. quæstion. trigesima nona, articul. 1. notab. sexto, & articul. 2. ad octauam rationem principalem. Bargius distinct. 37. quæstion. vnica, §. primo. Clemens Monilianus Cardinalis in institut. Theolog. in Symbolum capit. quinto. Brulef. in 1. distinct. 37. secund. part. articul. 1. quæstion. tertia. Eiusdem sententiæ sunt Altisiodorens. Alens. Bonauent.

XIII.

Guliel. Paris.

Adam.

Orbellis.

Abulens.

Marfilius.

Bargius.

Monilianus.

Brulef.

Altisiodor.

Alens.

Bonauent.

tur. Ri-

Richardus.
Carthusian.
Altiſiodorens.

tur. Richard. & Carthusian. qui referuntur pro contraria: Inprimis Altiſiodorens. lib. 1. cap. vltim. quæst. 1. ad primam replicam secundi ordinis, §. Item Deus est in mundo, cum primo proposuisset argumenta, ad probandum Deum non esse extra mundum, deinde arguit in contrarium ex autoritate D. Augustini: postea verò concludit his verbis: Ergo Deus est extra mundum, non ergo est in mundo per loci determinationem, quod concedimus. Existimat itaque Deum esse extra mundum, & ideo in responsione ad primum, ait hanc propositionem, Deus non est extra mundum, esse falsam. Deinde verò explicat in quo sensu sit vera: nempe, & potentia, quia si essent infiniti alij mundi, Deus eos replet: & quodammodo actu, quia est in se ipso, qui maior est mundo: sicut ergo corpus de nouo conditum à Deo supra mundum non esset alibi, quam in se ipso, & nihilominus esset actu extra mundum, ita de sententia Altiſiodorens. Deus est actu extra mundum. Porro Alens. 1. part. quæstion. nona, m. 4. solum ait hanc esse falsam, Deus fuit vbique ab æterno, si esse vbique connotet locum, & sumatur actualiter non aptitudinaliter: hoc autem nihil facit contra traditam doctrinam. Cum enim aio Deum esse extra cælum, non dico esse tanquam in loco, sed tanquam extra locum, & quamuis extra cælum, non sit aliud positium, in quo Deus sit, est tamen ipsemet, qui est in se ipso: Et hoc modo idem Alensis quæstion. decima, m. 1. absolute concedit Deum esse extra res, quia scilicet est in se ipso: qui, vt ait Altiſiodorens. vbi supra, est maior rebus: Et proinde immensitate sua existens extra mundum vere, ac realiter extra illud est. Sanctus Bonauent. in 1. distinct. 37. secund. part. artic. 1. quæstion. tertia, distinguit significationem huius termini *extra*: nam modo significat situm, ac positionem, alio modo excessum, & superexcellentiā immensitatis respectu loci: & priore modo negat Deum esse extra mundum, posteriore concedit: quod est verissimum, nec aduersatur traditæ sententiæ: nam situm, ac positio dicit ordinem ad aliquid positium, in quo sitid, quod est extra aliud: at verò extra mundum nihil est positium, in quo Deus sit: excessus autem ratione cuius vnā res dicitur esse extra aliam, non sat est, vt sit secundum perfectionem, sed secundum magnitudinem extensionis saltem virtualis: & quæ hoc modo sunt extra, vere habent existen-

Alens.

S. Bonauent.

tiam realem extra terminos eius, extra quod sunt. Itaque solum vult Bonauent. Deum non habere habitudinem præsentiae realis ad vacuum, vt patet ibidem in solutione ad primum, vbi, Statim, inquit, dum intelligitur aliquid extra mundum, ex hoc datur intelligi, quod Deus sit ibi, sicut si intelligatur nouus mundus fieri, absque dubio Deus esset in illo, tamen non sequitur quod ibi sit, quia illud nihil est. Si deus de mente Bonauenturæ propterea in mundo possibili non est, quia nihil est, profecto censet rationem, cur Deus non sit extra mundum esse, quia nihil aliud extra mundum est: quæ ratio solum probat Deum non esse positum in aliqua re extra mundum, cum quo tamen stat, vt existens in se vere habeat relationem extraneitatis ad mundum, quod non obscure concedit Doctor Seraphicus, vt patet ex dictis.

Richardus autem eadem distinct. art. primo, quæst. 4. vtitur eadem ferè distinctione, qua Diu. Bonauent. ait verò dupliciter intelligi posse Deum esse extra mundum: primò ita, vt immensitas eius excedat mundum, nec ab eo definatur: secundò ita, vt detur extra mundum spatium, in quo Deus sit: & priore modo ait Deum esse extra mundum: quod ostendit, quoniam si de nouo crearetur alius mundus, Deus esset in illo, non autem per translationem de hoc mundo ad alium, sed ratione suæ immensitatis, quæ capacitatem huius mundi in infinitum excedit: posteriore verò nequaquam; quoniam extra mundum non est spatium, in sit Deus. Itaque solum intendit id, quod cap. decimo octauo dictum est, nimirum Deum non esse in ipsa vacuitate extra mundum, & apertè significat Deum habere realem existentiam in se ipso cum habitudine non inclusi; sive exterius circumfusi ad mundum: Carthusian. relatus quæst. 1. eiusdem distinctionis 37. non solum proposuit sententiæ non est contrarius, sed etiam fauet, imò eam expressè docet, quod constat ex verbis ipsius, quæ habentur post sententiā Scoti in hunc modum. Quamuis natura abhorreat vacuum, nec illud realiter sit, tamen cum imaginatio sit non entium, & impossibile, nihil prohibet etiam imaginari vacuum, & nunc, & ante mundi productionem ad hunc sensum: quod si vere extra mundum esset locus per se infinitus, sicut imaginatio apprehendit, in loco illo Deus vere inextensibiliter extitisset: Et nunc tam vere, & illimitabiliter, & inextensibiliter est extra hunc mundum, ac si extra mundum esset locus realiter infinitus.

Non

XIV.
Richard.

Carthol.

Non potuit clarius explicare modum, quo Deus verè positivè, & illimitabiliter est extra mundum, quam dicendo tam verè esse extra illum, ac esset, si extra mundum daretur locus realiter infinitus: qui si daretur, de sententia omnium Deus esset extra hunc mundum verè, ac realiter: atque adeo de sententia Carthusiani eodem modo nunc est: & paulò post refert, & approbat verba Altiodorensis superius adducta. Quare ex eo, quod mox subdit in explicatione sententiæ Argentin. non sibi repugnat: non enim existimandus est statim sui oblitus. Nec verò sententia Argentin. dictis repugnat: cum enim ait præpositionem *extra*: in hac propositione, *Deus est extra mundum*, non designare præsentiam actualem ad locum, sed potentialem, quæ est Dei immensitas, qua infinitos mundos implet, si essent, non negat Deum esse verè extra mundum, sed solum non habere præsentiam actualem ad locum, qui sit extra mundum, quod verissimum est. Carmina vero illa.

*Dic ubi tunc esset, cum præter eum nihil esset.
Tunc, ubi nunc: in se quoniam sibi sufficit ipse:*

Nil aliud significant, quam ante mundum conditum, nihil verè fuisse, in quo Deus esset præterquam in semetipso: quod verum est, & à nemine negatur. Ex eo verò non colligitur Deum non esse modo extra mundum: nam sicut ex eo, quod ab æterno Deus fuit in se, & non in mundo, minimè colligitur modò non esse in mundo, ita etiam non colligitur non esse extra mundum: imò, sicut ratione suæ immensitatis, qua interior est mundo, dicitur esse intra illum, ita ratione eiusdem exterior est mundo, & verè dicitur esse extra illum.

XV. Scotus verò eadem distinct. quæst. vnicæ in ultima confirmatione rationis suæ opinionis non tractat, utrum Deus sit extra mundum necnè: sed solum ait ante mundum conditum non esse imaginandum vacuum infinitum, quasi ibi prius fuerit præsens Deus secundum essentiam suam antequam mundum conderet. Quod, ut rectè obseruat Bargius ubi supra, non est contra traditam doctrinam: ut enim iam præmonui, non repugnat ut aliquid sit supra cælum, & tamen non sit in vacuo, ut re ipsa cælum empyreum est extra primum mobile, nec tamen est in vacuo. Similiter ex eo, quod Duran-

us eadem dist. quæst. 1. numer. decimotertio, dicat nihil esse posse in eo, quod non est, colligitur quidem Deum non esse in ipso spatio imaginario, non autem haudquaquam esse extra mundum. Denique non fauent contrariæ sententiæ Patres dicentes Deum ante mundum conditum non fuisse alibi, quam in se ipso, neque scholastici dicentes Deum non fuisse ubique ab æterno ut Albertus in 1. distinct. trigesima septima, articul. 4. Bonaventura in 1. part. distinct. articul. 2. quæst. 2. Aegid. 1. part. distinct. quæst. 3. Argentin. quæstion. 1. articul. 1. ad quartum. Gabriel. quæst. unica, articul. 3. dub. tertio. & alij citati capit. decimo septimo, numer. primo: nam sumunt esse ubique, vel alicubi proprie pro esse actuali in re aliqua creata, vel loco, quomodo Deus non fuit ab æterno: Hoc tamen non impedit, quominus posito corpore, & loco, sicut est in illo per intimam præsentiam, ita sit extra illum per realem existentiam suæ immensitatis.

*Albertus.
S. Bonavent.
Aegid.
Argentin.
Gabriel.*

Deum esse extra Cælum ratione ostenditur.

CAPVT XXI.

Autores, qui negantem tuentur partem propositæ quæstionis, ita cum Patribus verbotenus concedunt Deum esse extra Cælum, ac mundum, ut tamen hanc existentiam dicant esse Dei in se, absque vlla habitudine ad cælum, extra quod est. Aiunt autem disparem esse rationem in rebus corporeis, & spiritualibus: quoniam corporeæ habent quantitatem, qua distenduntur, & idcirco ratione eius habent rationem propinquitatis, vel distantiae ad alterum corpus: quatenus inter ipsas potest interponi maius aut minus corpus: at verò spiritus, cum careat quantitate, non est suapte natura capax, ut inter ipsum, & alium contineri nequeat corpus, aut alius spiritus, caret enim extremis, ac mensura distantiae, neque per suam substantiam constituit aliquod interuallum, ratione cuius inter duos Angelos tertius alius, vel corpus contineatur. Addunt etiam spiritibus non convenire primario, ut sint in loco, sed secundario ratione corporum, quibus præsentia sua substantiali primario coniunguntur: fus præterea probant nihil omninò esse in spatio illo imaginario.

Hi au-

II.

Hi autores, ut plerique alij, videntur existimare idem omnino esse Deum esse extra Cælum, ac in spatio imaginario: & proinde utrumque negant, & iisdem rationibus utuntur ad utriusque probationem. Verum, ut observaui initio cap. 18. aliquod est discrimen inter illa duo: nam, si crearetur de nouo corpus supra Cælum empyreum, non esset in spatio imaginario, & tamen esset extra Cælum, quorum utrumque iidemmet autores fatentur. Quod si hæc duo in existentia corporum distinguuntur, cur non distinguuntur in existentia rei spiritualis? Ut enim aliquid dicatur esse extra aliud, minimè requiritur, ut sit in aliquo tertio: sed sufficit, ut habeat veram, ac realem existentiam, quæ non circumscribatur terminis eius, extra quod esse dicitur: nam vltimum Cælum, ut concedit Aristotel. non est in alio, & si crearetur de nouo corpus supra Cælum empyreum, non esset in vacuo, aut in aliquo à se distincto, & tamen esset extra cælum. Quamuis igitur Deus, aut quiuis alius spiritus, non sit in ipso spatio imaginario, quod nihil est, sed in se ipso, si tamen non finitur terminis cæli empyrei, verè est extra illud. Neque ad hoc quidquam refert spiritum carere terminis quantitatis: non enim plus requiritur quantitas ad esse extra, quam ad esse intra: sunt enim contrarie opposita, quæ versantur circa idem subiectum: ideoque, quod non est capax, ut denominetur esse extra, non poterit etiam denominari esse intra, & si dici potest intra, dici quoque poterit extra: at spiritus diabolici sunt intra corpora obsessorum, ut admittit communis sententia Doctorum: ergo etiam, quando non continentur, aut definiuntur terminis alicuius corporis, aut loci, sunt extra illum. Ex quo vltèrius infertur, sicut ad hoc, ut Angelus sit intra corpus, satis est præsentia intima ad partes ipsius, ita quoque ut sit extra, sat esse negationem præsentia, siue indistantia intimæ: hoc verò dupliciter dari potest, aut ita ut sit exime præsens, aut ita ut sit distans. Neque ad huiusmodi distantiam requiritur quantitas in subiecto distante: nam distans, & indistans sunt priuatiuè opposita circa idem subiectum: at verò Angelus, quando est intra terminos corporis, vel magnitudine sua virtuali illos immediate attingit, dicitur esse indistans: ergo quantumuis careat quantitate, erit distans, si terminos corporis immediate non attingat.

III.

Quamuis autem vera distantia non

nisi corporeis spatij mensuretur, & idcirco absque ordine ad quantitatem concipi nequeant certa distantia interualla, tamen sicut inter Angelos loco distitos ratione corporis intermedij actu reperitur spatium, ita si extra mundum sint à se inuicem diuisi, habebunt distantiam saltem potentialem, quatenus habent cum modum existendi: ut si supra cælum collocetur corpus, ex vi illius debeat vnusquisque manere indistans à determinata parte eius corporis cum certa distantia inter se, & in ordine ad extremas partes cæli empyrei. Et quemadmodum, dum sunt in corporibus, verè inter duos est tertius alius: quis enim neget intelligentiam motricem orbis Veneris, aut Mercurij esse inter eam, quæ mouet orbem lunarem, & eam quæ mouet solarem? ita etiam non repugnat, ut existentes extra cælum ratione distantia corporeæ potentialis concipi possint, imò verò sint à se inuicem diuisi, & alij inter alios interpositi: Quod facile ostenditur: nam, si Deus supra Cælum supremum creet, nunc tres orbis singulos cum propriis intelligentiis assistentibus; deinde verò nulla facta mutatione penes ipsos Angelos tres illos orbis in nihilum redigat, absque dubio Angeli manebunt disiuncti secundum substantiam, & secundum in medio primi, ac tertij: quandoquidem antea sic erant, & penes illos supponitur non fuisse facta vlla mutatio, sed solum per desitionem loci corporei amisisse præsentiam ad ipsum: quare solum carent ijs, quæ pendent ex præsentia ad locum corporeum, nempe distantia actuali per verum spatium, potentialis tamen remanet. Ex quibus patet ex eo, quod Deus sit substantia simplex expers corporis, haud quaquam sequi minimè esse supra cælum empyreum.

IV.

Eandem sententiam negantem pluribus confirmat Nouo Castro vbi supra, & alij, sed omnia fermè argumenta eo tendunt, ut probent Deum non esse in ipso spatio imaginario, quod quia ipse etiam concedo, ea argumenta non faciunt contra meam sententiam. Alia ergo adhibenda sunt. Primum est; quoniam, si Deus est extra Cælum, aut est terminabiliter, aut interminabiliter: non primo modo, quoniam magnitudinis diuinæ non est finis: non secundo, ergo nullo. Assumptum ostenditur primo, quoniam si Deus est interminabiliter supra Cælum, erit etiam in spatio imaginario supra Cælum: cuius oppositum dictum est supra.

Sequela patet, quoniam non potest aliter concipi

conciipi existentia interminabilis Dei supra Cælum, quam intelligendo ipsum diffusum per infinita spatia: deinde verò, quoniam, si Deus est interminabiliter supra Cælum, poterit etiam creare corpora, & creaturas absque termino, & consequenter infinitum. quod communiter negatur à Philosophis. Antecedens probatur, quoniam infinitas potentia non minus potest agere ubique, quam immensitas possit esse ratio existendi ubique: Si ergo Deus est interminabiliter supra cælum, poterit producere creaturas absque termino. Secundo non magis est modo Deus supra cælum, quam fuit ante mundum conditum: tunc autem non fuit, ut patet ex dictis cap. decimo-octavo, quoniam Deus nullibi erat nisi in se ipso; ergo neque nunc est. Maior propositio patet, quoniam sicut ante mundum conditum non erat aliquid, in quo Deus esset, ita etiam nunc supra cælum nihilominus est, in quo Deus sit: ergo si ideo tunc nullibi fuit, quia nihil erat, in quo esset, nunc etiam non erit supra cælum, quia supra cælum nihil est, in quo Deus sit.

V. Nihilominus dico primum. Deus est supra, vel extra cælum empyreum, ostenditur verò in primis à simili: nam ita se habet ante, & post ad tempus creatum, & finitum, ac extra, & supra ad locum: sed Deus verè dicitur fuisse ante tempus creatum, ut patet ex illo Pauli ad Ephes. primo. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem: & Eccles. 24. Ab initio, & ante seculum creata sum:* & fusiùs ostendam tractat. de æternitate cap. decimo septimo: ergo similiter verè dici potest Deus esse supra cælum, quamvis non adsit vllum corpus, cui coexistat, quem dmodum ante orbem conditum non fuit tempus, cui ratione æternitatis suæ responderet in duratione. Secundo Deus ratione immensitatis suæ non est minus potens replere omnem locum, & adesse præsens cuius rei, quam corpus ratione quantitatis; sed ex conuexa parte cæli posset fieri à deo corpus, ita ut verè esset supra cælum empyreum: ergo iam modo Deus est supra superficiem conuexam empyrei. Patet consequentia: nam, si eiusmodi corpus fieret, Deus verè, ac realiter esset supra cælum, sed tota ratio præsentia ex parte Dei est immensitas: ergo, cum nec sem adsit deo, iam Deus erit modo supra cælum. Respondebit aliquis deum supra cælum non habere, ubi sit, & proinde esse solummodo in se ipso: hæc tamen

ratio non est adæquata: ut enim supra ex Aristotele dictum est, supremum cælum non est in loco: & consequenter, si de nouo produceretur aliud supra empyreum, illud non haberet locum, ubi esset ex parte superiore, & esset in semetipso: & nihilominus verè esset supra cælum empyreum, & esset in illo: cum ergo essentia diuina ratione suæ immensitatis habeat extensionem virtualement, quæ eminenter æquipollet quantitati corporeæ, quamvis post cælum non sit alius locus, in quo Deus sit, cur non dicitur esse extra, vel supra cælum, cuius terminis minimè comprehenditur? Tertio Deus ratione immensitatis habet sufficiens fundamentum habitudinis coexistentia internæ, vel externæ respectu cuiuslibet extremi apti terminare talem habitudinem: Cælum est extremum aptum terminare eiusmodi habitudinem secundum superficiem conuexam, quandoquidem si ibi ponatur aliud corpus, verè dicitur præsens cælo secundum partes extremas: ergo etiam Deus verè, ac realiter est extra cælum. Maior patet quoniam adueniente nouo corpore, quod incipiat esse supra cælum Deus verè erit supra illud: ex hoc vero non aduenit fundamentum nouum, ratione cuius dicatur esse extra cælum, hoc enim habet quia immensus est, nec clauditur cælo: ergo etiam, si non sit corpus supra cælum, Deus erit supra illud ratione immensitatis.

Porro dupliciter vnum corpus est extra aliud, vel immediate præsens, atque indistans secundum extremam superficiem, vel distans; distans autem dupliciter etiam fingi potest, aut simpliciter, ita ut per nihil sui attingat extremas partes corporis, extra cuius superficiem est: ut se habet cælum lunæ ad superficiem conuexam aëris, aut secundum quid, ita ut per se quidem attingat extrema corporis, & simul per aliquid sui distet ab ipsa, quomodo aqua distat ab aere, nam est illi contigua, & superficie sua concava immediate tangit eius conuexam. In rebus autem spiritualibus suo modo possumus concipere eiusmodi distantias in ordine ad corpus: nam simpliciter distans, quando ita existunt, ut corpus ab illis indistans actu, vel potentia necessario distare deberet ab eo corpore, extra quod sunt: secundum quid autem, quando habent in se actu illum existendi modum, ut corpus illis coexistens actu, vel potentia secundum aliquid sui tangat aliud, secundum aliquid

VI.

vero distet ab eo: ut se habet anima informans corpus humanum respectu loci, quo illud continetur: nam ratione extremarum partium corporis est indistans a loco, quatenus verò existit in intimis, est distans; ut verò hæc accommodentur diuinæ existentiae observandum est nos hic loqui de Deo, quatenus est præcise supra cælum non considerando intimam eius præsentiam ad omnes res, & ipsum cælum.

VII.

Hoc posito. Dico secundum: Deus ab externa superficie cæli est simpliciter ab eo indistans, secundum quid autem distans. Prior pars suadetur, quoniam ea, quæ immediate contingunt externas partes alicuius corporis, sunt simpliciter indistantia: ita verò se habet Deus: ergo est simpliciter indistans. Assumptio constat ex dictis Sanctorum Patrum superius relatis: aiunt enim Deum circumdare extrinsecus mundum, & circumfundi, esse circumquaque, omnia intra se ipsum habere: hoc ipsum significat similitudo, qua utitur Augustinus libr. septimo, confess. cap. quinto, cum creaturas comparat spongiæ, Deum vero mari undique circumfuso: hæc enim omnia indicant immediatam indistantiam Dei respectu extremarum partium mundi, quatenus est illis exterior. Suadetur autem ratione: quoniam, ut constat ex prima assertionem, Deus verè, ac realiter est extra cælum, & mundum, non simpliciter ab eo distans: ergo indistans. Assumptio probatur quoniam ad distantiam simpliciter requiritur, ut utrumque illius extremum existat absque ullo tactu secundum quantitatem propriam, vel metaphoricam, & ut inter utrumque sit actu, vel potentia spatium reale: repugnat verò inter Deum, quatenus exterior est creaturis, & ipsas creaturas esse spatium actu, vel potentia, in quo Deus non sit, alioquin esset à se ipso diuisus, quod est absurdum. Et confirmatur primo, quoniam Deus ex proprio modo existendi suæ immensitatis habet, ut si creetur de nouo corpus aliud supra empyreum, sit intime præsens eius superficiem ultimam: & consequenter, cum ea deberet esse extrinsece, & immediate præsens cælo empyreo, Deus quoque esset: imò iam modo est, quia iam habet ex se quidquid requiritur ad præsentiam cuiusvis corporis, cui aliud possit esse præsens. Respondent aliqui ad huiusmodi præsentiam extrinsecam, & immediatam requiri, ut supra cælum sit corpus aliquod, cui Deus coexistat, ita ut præsentia, qua intimus esset illi cor-

Augustin.

pore, maneat extrinseca cælo, sed hæc responsio non satisfacit: cur enim Deus, ut sit extrinsece præsens cælo, indigeat coexistentia ad corpus, ipsum vero corpus non indigeat coexistentia ad ullam aliam rem? nam, etiamsi per impossibile nihil illi coexisteret, si tamen sua superficie concava tangeret conuexam empyrei, vere esset supra cælum.

Confirmatur secundo: quoniam, si Deus non sit actu præsens cælo extrinsece, verè mutabitur, hoc est absurdum: ergo & illud. Maior ostenditur: nam si supra cælum creatur de nouo corpus planum, & ab Angelo moueatur, supra vnum latus empyrei, Deus successiue acquireret præsentiam extrinsecam erga cælum, eamque successiue perderet simul cum corpore illo: ergo mutabitur. Responderi potest non esse mutationem Dei, sicut non fuit, quando corpus Christi incepit esse supra cælum empyreum: si enim ex eo, quod Deus incepit esse actu in nouo spatio, non mutatur, etiam non mutabitur ex eo, quod incipiat esse de nouo præsens extrinsece alijs, atque alijs partibus cæli empyrei. Hæc tamen solutio non tollit argumentum: quoniam, cum Christus incepit esse supra cælum, & Deus intime præsens spatio illi positio, non est acquisita de nouo præsentia ad locum, aut terminum iam præexistentem, sed solum expositione termini resultauit ex parte Dei relatio præsentia ad ipsum: in proposito autem euentu acquiritur præsentia de nouo ad terminum præexistentem, iam enim præerant partes ipsæ conuexæ cæli empyrei aptæ coexistere cuicunque substantia indistanti, & extrinsece præsentem immediate: ergo Deus, si acquirit de nouo præsentiam ad illas, mutabitur. Patet consequentia, nam quoties inter duos terminos resultat noua relatio, opus est, ut ex parte alterius saltem intercedat aliqua mutatio, inter Deum vero, & partes conuexas cæli empyrei oritur noua relatio præsentia extrinsecæ: ergo danda est aliqua mutatio saltem ex altera parte: non ex parte cæli, quod supponitur quiescere: ergo ex parte Dei. Dicit aliquis fat esse ad impediendam rationem motus ex parte Dei, ut moueatur illud planum, cui Deus intime præsens est: nam illo applicato variis partibus cæli, Deus manet præsens illis extrinsece. Hæc etiam solutio non est idonea: nam saltem admittit in Deo motum per accidens, quo moueretur ad motum corporis: simili fere modo, quo moueretur anima

VIII.

illius

ulius corporis, h eſſet animatum: Deo vero non minus repugnat motus per accidens, quam per ſe.

IX.

Magn. Diony.

Posterior pars eiusdem aſſertionis oſtenditur ex verbis Dionyſi cap. 9. de diuinis nominibus dicentis Deum ſupra omnem magnitudinem fundi, & ſupraexpandi, quæ verba non ſolum ſignificant præſentiam immediatam, & quaſi indiuiſibilem, ſed cum extensione virtuali verſus omnia puncta aſſignabilia ex directo quorumlibet punctorum cœli empyrei, quod etiam indicant Patres capit. vigefimo, numer. ſexto, qui aiunt Deum excedere, & excellere omne corpus, ac locum: hæc enim plus ſonant, quam præſentiam extrinſecam indiuiſibiliter denominantem, item ſimilitudo Auguſtini. ex lib. confeſſ. ſuperius allata, & verba illa. *Concipiebam te Domine ex omni parte ambientem, & penetrantem, & vſquequaque infinitum tanquam ſimare eſſet vbiq̃ue.* Quæ conceptio explicat infinitudinē virtuaſem immenſitatis diuinæ, qua in infinitū protenditur, nō ſpatio, aut quantitate diuiſibili, ſed magnitudini indiuiſibili formaliter, virtute extenſa & æquipollente magnitudini diuiſibili: atq; adeo ratione eius Deus ita eſt totus immediate præſens extrinſece cœlo, vt concipi debeat non interruptus, ſed ex ſuo modo exiſtendi ita immenſus, vt ſi ponatur corpus infinitum, illi ſecundum omnes, ac ſingulas partes coexiſtat: atque ad rationem magnitudinis virtualis, quatenus eſt apta indiſtanter coexiſtere alicui parti corporis creabilis diſtanti ab empyreo centum cubitis, iam nunc dicitur ſecundum quid virtute diſtans ab empyreo centum cubitis, & ſic in infinitum, quomodo concipienda eſt infinita magnitudo rei in ordine ad locum. Ex quo principio facilè ſuadetur inſtitutum: Deus ratione immenſitatis ita exiſtit extra Cœlum, vt non diſtet ſimpliciter ab eius externa ſuperficie, imò ſi illi immediate præſens, & ſimul ita incircumſcripte, atque illimitate exiſtit, vt ratione ſuæ extensionis virtualis poſſit reſpondere alijs, atque alijs partibus corporis poſſibilis à cœlo diſtanti: ergo eſt ſecundum quid diſtans à cœlo empyreo, non ita vt aliqua eius pars ab illo abſit, nam cum ſit indiuiſibilis, totus eſt præſens: ſed ita vt totus ratione infinitatis ad extremam cœli ſuperficiem non limitetur.

X.

Ad primum argumentum in oppoſitum dicendum eſt Deum ſupra cœlum, vel extra mundum eſſe interminabiliter:

& ad primam impugnationem neganda eſt Sequella: & ad eius confirmationem reſpondetur magnitudinem quantitativam non poſſe concipi abſque ſpatio vero, & reali: Et proinde, ſi ſit interminata, debere protendi per infinita ſpatia, non tamen imaginaria, vel diſtincta à propriis partibus extensionis: ſi vero ſit magnitudo virtualis, poſſe concipi abſque formali extensione, ac diſfuſione per infinita interualla realia, & ſat eſſe vt concipiatur in ſe ipſa immenſa, quemadmodum corpus infinitum non oportet vt ſit diſfuſum per ſpatium infinitum ab ipſo diſtinctum, ſed ſat eſt, vt concipiatur ſub infinita protentione ſuarum partium: debet tamen magnitudo virtualis interminata æquipollere quo ad extensionem propriæ quantitati infinitæ, ita vt ex proprio exiſtendi modo ſit apta coexiſtere illi ſine mutatione ſui, vt re vera ſe habet immenſitas diuina. Ad ſecundam confirmationem reſpondendum eſt iuxta diuerſa opiniones de poſſibilitate infiniti: nam, qui exiſtimauerit eſſe poſſibile, concedet conſequentiam, & negabit conſequens eſſe abſurdum: ita vero reſpondet Maior in 1. diſtinct. 37. quæſtion. 2. ad quartum. *Maior.* Qui vero crediderit repugnare, vt ſit actu infinitum, diſtinguet conſequens: eſſi intelligatur de infinito ſyncategorematico, concedet conſequentiam: ſed ex potentia ad hoc infinitum, nequaquam ſequitur dari aliquando actu infinitum categorematicè: ſi vero intelligatur de infinito categorematicè, negabit conſequentiam. Ad eius vero confirmationem reſpondebit ita Deum eſſe interminabiliter ſupra cœlum, vt relationem præſentia non habeat niſi ad cœlum, & mundum, quæ relatio non habet terminum infinitum, ſed finitum, hoc eſt vniuerſitatem rerum creatarum, & ita aptitudo ad coexiſtendum rebus fundata in immenſitate finito modo reducitur ad actum, ſicut omnipotentia finito modo reducta eſt ad actum. Ad ſecundum neganda eſt maior propoſitio: quoniam ante mundum conditum non erat vllum extremum reale, in ordine ad quod Deus haberet reſpectu præſentia intimæ, vel extimæ: & ſicut tunc non erat Deus in cœlo, ita neque extra cœlum: creato vero mundo, ac cœlo datus eſt terminus, reſpectu cuius Deus poteſt dici præſens intrinſece, & extrinſece, & conſequenter intra, & extra cœlum. Ad confirmationem vero mai. reſpondetur ſolum probare Deum non

esse nunc extra celum tanquam in re: quod verissimum est: nam supra celum non est vlla res creata, cui Deus sit intime præsens, & ratione eius habeat supra celum modum existendi in re. Non probata autem non esse supra celum aliquo modo improprie, ut in loco, quatenus habet immediatam indistantiam ad extremam superficiem coeli; ab æterno verò non propterea non erat supra celum, quia supra celum nihil erat, sed quia non erat celum, quod est terminus realis præsentiæ extrinsecæ eorum, quæ supra ipsum sunt.

Immensitas proprie est magnitudo Dei virtualis in ordine ad locum, quæ habet proprium modum infinitatis.

CAPUT XXII.

LEX dictis toto hoc tractatu facile est explicare propriam rationem immensitatis, prout est peculiare attributum Dei, & eius ab infinitate discrimen statuere. Prius tamen præmittenda est multiplex acceptio vocabuli tradita ab Alensi prima parte, quæst. 6. m. i. initio. Est verò quadruplex: aut enim consideratur immensitas ipsius esse secundum se, & hoc modo dicitur infinitas: aut in ordine ad intellectum, & appellatur incomprehensibilitas: aut in ordine ad locum, & dicitur incircumscriptio, siue incircumscribilitas: aut denique in ordine ad durationem, & dicitur æternitas. Prima duo pertinent ad librum quartum, in quo sermo erit de magnitudine, ac perfectione essentiae diuinæ, & singulorum attributorum in se ipsis, de quarto dicam tractat vltim. huius libri. Tertium est huius loci proprium, & importat perfectionem illam, qua Deus dicitur immensus, & illocabilis, quam Patres, & Doctores explicant per verbum illud, *incircumscriptum*, quamuis enim non solum ea, quæ loco, sed etiam, quæ tempore, cognitione, & siue, terminove aliquo clauduntur, circumscribi dicantur à Patribus, & Scholasticis, ut videre est apud Nazianzen. orat. 34. quæ est secunda de Theologia numero decimo octauo. Basilium Epist. 141. quæ est apologia ad Cæsarianos. Ambros. libr. primo de Spiritu Sancto, cap. 7. & libro 2. in Luc. super illud cap. 1. *Hic erit magnus*. Damascen. libr. 1. de Fide, cap. 17. Alens. 1. part. quæst. 8.

Nazianz.

Basilium.
Ambrosius.Damascen.
Alens.

m. primo & secundo, & alios, circumscriptio tamen frequentius à Patribus applicatur ad locum. Ita Athanas. orat. contra gregales Sabellij post medium, & in fine, & Epistol. ad Serapionem contra eos, qui dicunt Spiritum Sanctum esse creaturam inter medium, & finem. Clemens Alexandrin. lib. 2. Stromatum non longe ab initio. Augustin. de cognitione veræ vitæ capit. vigesimo octauo, & vigesimo nono, & l. 5. confess. cap. 2. Anastas. Synaita lib. 2. de rectis fidei Catholicæ dogmat. tom. 1. bibliothec. Patr. Anselmus in Monolog. cap. vigesimo secundo, & vigesimo tertio; & ideo incircumscriptio communiter usurpatur pro ea perfectione qua Deus adest omni loco, & à nullo continetur. Ita accipitur à Basilio homil. 16. in illa verba Ioannis 1. *In principio erat Verbum*. Cyrillo Alexandrin. libr. primo contra Iulian. post medium, & libro nono in Ioan. capit. 40. Greg. lib. 10. moral. cap. 7. & in id. Iob. 11. *Excelsior cælo est*. Isidor. libr. primo sententiarum de summo bono, capit. 2. Autore lib. de Speculo cap. 22. Alcuin. lib. secundo, de Trinitate capit. quarto. Anselm. in Profolog. capit. 13. Anastas. loco citato & alij. Hanc ipsam perfectionem communiter significant Theologi hoc nomine *Immensitas*, quo etiam in eodem sensu sæpe vtuntur Patres. Athanas. orat. contra Gregal. Sabellij post medium. August. de cognit. veræ vitæ cap. 29. Autor lib. de Speculo apud Augustin. cap. 3. Cyrill. Alexandrin. orat. de Verbi Incarnatione, quæ habetur tom. 6. Confil. Ephesin. cap. 1. Fulgent. lib. secundo ad Monim. cap. septimo. Isidor. libr. 7. Etymolog. siue origin. cap. 1. & libr. 1. sentent. de summo bono, capit. 2. §. 3. Hugo Victorin. in sum. sentent. tract. 1. cap. 4. & lib. 1. de Sacram. p. 3. cap. 17. Richard. Victorin. libr. secundo de Trinitate cap. 11. & 12. Rupertus lib. 7. in Genes. capit. 23. & alij. Est vero immensitas hoc modo considerata dispositio quedam, siue perfectio essentiae diuinæ, qua constituitur in actu primo apta, ut coexistat præsens omni loco, & rebus omnibus in loco existentibus: cum verò loca possibilia sint infinita, ad hanc aptitudinem præsupponitur etiam infinitas quedam in perfectione essentiae diuinæ, ratione cuius maneat semper extra quemuis locum maiorem, ac maiorem in infinitum, non quidem inclusa, sed nec exclusa. Et ab hac ratione excessus supra omnem magnitudinem, & locum immensitatis nomen accepit.

Athanas.

Clem. Alex.

Augustin.

Anast. Synaita.

Anselm.

Basilium.

Cyrill. Alex.

Gregorius.

Isidorus.

Alcuinus.

Anselm.

Anast. Synaita.

Athanas.

Augustin.

Cyrill. Alex.

Fulgentius.

Isidorus.

Hugo Victor.

Rich. Victor.

Rupertus.

Duo itaque considerare possumus in immen-

II.

immenſitate, ſicut in quouis alio attri-
to, nempe & propriam rationem ipſius, &
modum infinitatis: nam, ſicut ſcientia di-
uina, & eſt perfectio quædam vitalis, quæ
etiam omnia ſunt Deo conſpicua, & præ-
ſentia ſecundum eſſe intellectum, & in ſuo
genere non habet terminum, & idcirco
ſcientia diuina eſt infinita, ita etiam immen-
ſitas & eſt quantitas virtualis Dei, ratione
cuius, quantum eſt de ſe, eſt aptus coexi-
ſtere loco, & in ratione quantitatis vir-
tualis non habet terminum, & idcirco ma-
gnitudo eius virtualis eſt infinita. Quate-
nus quantitas virtualis non extendit for-
maliter Deum, quoniam hoc eſt proprium
quantitatis corporeæ: Et ideo modum
poſitum, quem immenſitas ſignificat, in
Deo nõ poſſumus aliter intelligere, quam
per aptitudinem, vt coexiſtat rebus, ac
locis creatis: quæ procedit immediate ab
immenſitate, tanquam proprio funda-
mento huius coexiſtentia. Ex hoc pro-
ueniunt duo alia discrimina eiſdem à
quantitate propria. Primum eſt quod
quantitas propria, cum diſtendat ſubſtan-
tiam, cui ineſt, per partes, eſt radix exiſ-
tentia circumſcriptiua, & commensura-
bilis loco ſecundum partes: immenſitas
vero nequaquam, ſed ita Deitatem af-
ficcit, vt ſit tota in toto, & tota in qualibet
parte loci: alterum eſt quoniam quanti-
tas propria ratione partium materialium,
quibus diſtendit corpus, eſt in cauſa, vt il-
lud naturaliter eſſe nequeat intime præſens
alteri corpori: magnitudo vero virtualis
Dei, quia eiſmodi partes non habet, ne-
quaquam impedit intimam Dei præſen-
tiam ad res omnes. Denique omnis quan-
titas propria certis terminis circumſcribi-
tur, & proinde eſt finita: magnitudo ve-
ro Dei virtualis caret meſura, ac termi-
no, & proinde eſt infinita. Sed quæret ali-
quis, an, ſi foret ſubſtantia quanta ſimpli-
citer infinita verſus omnem differentiam
loci, haberet veram rationem immenſita-
tis, ſiquidem careret omni meſura, tam
circumſcriptiua, quam definitiua. Re-
ſpondendum eſt negatiue: quoniam vera
immenſitas excludit omnem commensu-
rationem tam actuale, quam potentia-
lem: corpus vero illud infinitum tamen
ſecundum ſe totum non poſſet meſurari,
partes tamen poſſent commensurari alteri
corpori circumpoſito. Immenſitas itaque
primo excludit extensionem, & commensu-
rationem partium ad corpus, vel locum: de-
inde vero terminationem totius, & incluſio-
nem in loco. Ex priore conditione habet,
vt ſubſtantia immenſa ſit tota ſimul in quo-

vis loco, imò & in qualibet eius parte, &
conſequenter ſit intra locum: ex poſterio-
re vero poſtulat, vt nullo loco includa-
tur: atque adeo ſit extra omnem locum.

Explicato discrimine magnitudinis
diuinæ virtualis à magnitudine propria
corporis, opus eſt ſtatuerè diſcrimen inter
illam, & magnitudinem virtualem crea-
turæ ſpiritalis: nam hæc conuenit cum
diuina in eo, quod vtraque caret partibus,
& commensuratione ad locum, & eius
partes: & vtraque poteſt eſſe intime præ-
ſens rebus corporeis. Dicit aliquis diſcri-
men conſiſtere in eo, quod magnitudo di-
uina non impedit præſentiam intimam, &
illapſum Dei in alias ſubſtantias ſpiritu-
ales, Angelica vero maxime, quoniam nul-
la creatura ſpiritalis poteſt eſſe intime
præſens alteri. Hoc quidem diſcrimen
verum eſt: ſed non fundatur in ipſa ratio-
ne immenſitatis diuinæ, quatenus præciſe
concepitur ſub ratione magnitudinis vir-
tualis, ſed in ſumma ſimplicitate, & actua-
litate diuini eſſe, cui cætera comparata ſunt
quodammodo materialia: quod indicat
Gregor. 1.2. moral. cap. 8. ſuper illa verba,
egreſſusque eſt Satan à facie Domini: Cum
enim dixiſſet Deum eſſe exteriorem rebus
per magnitudinem, ſubdit eſſe interiorem
per ſubtilitatem. Et idcirco, ſicut crea-
turæ ſpirituales ſunt intime præſens cor-
poralibus: ita Deus illabitur ſpiritalibus,
& ſicut creaturæ corporeæ non poſſunt eſ-
ſe mutuo præſens intime, ita ſpirituales
nequeunt inuicem aliæ aliis illabi. Re-
ſpondebit alius differentiam eſſe, quo-
niam magnitudo virtualis creaturæ eſt fi-
nita, & ideo locus Angeli eſt definitiuus:
diuina vero eſt infinita, nec ullis terminis
circumſcribitur: & propterea locus Dei
non eſt definitiuus. Verum neque hoc
diſcrimen videtur attingere id, quo per
ſe primo diſtinguitur magnitudo virtua-
lis Dei à magnitudine creaturæ ſpiritu-
alis: nam differunt per ſe primo, & eſſen-
tialiter propriis rationibus intrinſecis,
at vero diſcrimen penes finitudinem, vel
infinitudinem non eſt ſecundum ratio-
nes formales intrinſecas: nam finitudo,
vel infinitudo ſunt modi magnitudinis,
quæ proinde ſecundum propriam ra-
tionem formalem poteſt concipi ſine
illis.

Vt planè conſtet diſcrimen magni-
tudinis virtualis Dei à magnitudine virtuali
creaturæ ſpiritalis, oportet explicare,
quomodo ſe habeat infinitas ad ipſam,
& vtrum ſint idem proſus: & ſi diſtin-
guuntur, vtra ſit prior altera, vel modus

III.

IV.

Aristotel.

ipſius: Et quidem non diſtingui, probatur primo, quoniam infinitas, & immenſitas ex æquo pertinent ad quantitatem: nam ratio menſuræ pertinet ad quantitatem, ut docet Ariſtoteles libr. 10. Met. c. 2. quemadmodum etiam ratio finis, ac termini: negatio vero & forma negata pertinent ad idem genus, ob quam cauſam dixit Philoſophus libr. 3. Phyiſic. text. 24. proprium eſſe quantitatis ut ſit finita, vel infinita: in ſingulis autem rebus non eſt niſi vna quantitas: ergo etiam in Deo non erit duplex ratio quantitatis virtualis, ſcilicet immenſitas, & infinitas. Secundo aut infinitas, & immenſitas ſumuntur materialiter pro re, ſive modo ſubſtrato negationi termini, ac menſuræ, aut formaliter pro ipſis negationibus: ſumptæ præciſo pro negationibus non conſtituunt attributa diuerſa, non enim inferunt diuerſas perfectiones, ſed in eadem prorsus fundantur, quæcunque enim perfectio concipitur ſub negatione finis, concipi etiam poteſt ſub negatione menſuræ: ſi vero accipiantur materialiter eſt tantum vnus modus adæquatus magnitudinis diuinæ, qui in adæquate cernitur in ſingulis perfectionibus: atque adeo immenſitas, & infinitas in ordine ad locum ſunt idem prorsus.

V.

Infinitas diuina eſt modus quidam adæquate efficiens eſſentiam diuinam: quæ, quia eſt omnis perfectio ſimpliciter, eſt etiam infinita ſimpliciter: ſingulas autem perfectiones attributales formaliter loquendo ſolum afficit in adæquate; hoc eſt ſecundum proprias rationes ipſarum, ut verbi gratia cum dicimus: *Sapientia diuina eſt infinita*, formaliter ſolum designatur infinitas ſapientie, licet realiter cum eſſentia & aliis perfectionibus ſit etiam infinita ſimpliciter. Et ideo attributum infinitatis aut comparari poteſt cum reliquis attributis ſecundum proprias rationes formales ipſorum, aut ſecundum infinitatem ſingulorum. Exempli cauſa infinitas, aut comparatur cum ſapientia diuina, aut cum infinitudine ſapientie: eodemque modo infinitas Dei ſimpliciter aut conferri poteſt cum ratione magnitudinis virtualis Dei, quatenus eſt quædam diſpoſitio eſſentie diuinæ, ſub qua eſt, & concipitur à nobis apta correfpondere loco, aut cum propria infinitate ipſius: ſi cum hac comparatur immenſitas, ſive infinitas ſecundum quantitatem virtualem in ordine ad locum reſpectu infinitatis ſimpliciter, & abſolute ſumptæ, habet rationem partis virtualis, ex qua ſimul cum

aliis integratur vna totalis ratio infinitatis: neque præſens quaſtio circa hanc verſatur, ſed ſolum eſt difficultas quomodo ſe habeat magnitudo virtualis Dei in ordine ad locum comparata propriæ infinitati, aut etiam infinitati ſimpliciter.

His poſitis dicendum eſt magnitudinem non eſſe ipſam infinitatem Dei, ſed comparari ad illam tanquam ad modum ſuum, ad ſuam quidem adæquare: ad infinitatem vero ſimpliciter in adæquate. Hæc ſupponitur ab Autore libr. de Speculo apud Auguſtinum tom. 9. capit. 23. vbi appellat immenſitatem incircumſcriptæ magnitudinis diuinæ, quaſi alia ſit ratio formalis magnitudinis, alia immenſitatis: ſupponitur etiã à Patribus, & Doctõribus, quatenus non recurrunt ad infinitatem, tanquam ad rationem, cur Deus ſit in loco, ſed cur ſit vbique, & non circumſcribatur loco, ita Athanaſ. contra Gregales Sabellij, Baſil. homil. 16. in verba illa Ioan. Baptiſtæ. *In principio erat Verbum*: Chryſoſt. in verba illa Pfalm. 9. *Psallite Domino, qui habitat in Sion*. Hilarius libr. 1. de Trinitate non longè à principio: & Cyrill. Alexandr. lib. nono in Ioan. capit. quadrageſimo. Ex quo doctõrum placito perſpicue probatur aſſertio. Nam, ſi præſcindendo ab infinitate, concipere poſſumus Deum eſſe in loco, infinitas non eſt idem omnino re, ac ratione cum immenſitate: ſi enim eſſet, non poſſet concipi effectus proprius vnus præſcindendo à ratione alterius. Si ergo ideo Deus eſt in loco, quia habet magnitudinem virtualem, ideo autem eſt aptus eſſe in locis omnibus, quia eſt infinitus diuerſa eſt ratio formalis magnitudinis, & infinitatis diuinæ. Et confirmatur, quoniam propria comparatio magnitudinis ſumitur in ordine ad locum in ſe, comparatio vero ad ea, quæ accedit in loco, fundatur in ratione aliqua ſuperaddita magnitudini ipſi: magnitudo autem, vel paruitas non ſunt de ratione loci, ſed ipſi accidunt: ergo etiam eandem quæ quantitas locati comparatur ad paruitatem, vel magnitudinẽ loci, non ſunt per ſe de ratione ipſius quantitatis: infinitudo autem pertinet ad magnitudinem, prout opponitur finitudini, aut paruitati, & ſecundum eam comparatur quantum cum infinitudine loci: ergo per ſe loquendo non eſt de intrinſeca, & formalis ratione magnitudinis virtualis. Secundo ita ſe habet infinitas magnitudinis virtualis ad ipſam, ut infinitas ſapientie ad ſapientiam, infinitas potentie ad potentiam: in his vero infinitas eſt aliquid poſterioris

VI.

Auguſtin.

Athanaſ.

Baptiſtæ.

Chryſoſt.

Hilarius.

Cyrill. Alex.

VI.

poſterior perfectionibus, quarum eſt infinitas: ergo eſt etiam poſterior magnitudine virtuali: & conſequenter id, quod eſſentia diuina per ſe primo eſt apta co-exiſtere rebus, ac locis, non eſt infinitas. Ex his etiam probatur infinitatem eſſe modum virtute diſtinctum à magnitudine diuina, illi tamen neceſſario annexum: nam magnitudo omnis comparata loco, vel habet certum, & finitum locum, cui adæquate reſpondeat, vel reſpicit omnem locum abſque vilo termino: & ita finitas, vel infinitas eſt modus magnitudinis etiam in ordine ad locum: immenſitas autem ad nullum certum locum determinatur: ideoque vendicat rationē infinitatis, tanquam modum intrinſecum, ex quo intelligitur incircuſcripta, & illimitata. Dictum eſt autem comparari ad ſuam infinitatem adæquate, quoniam infinitas extenſiua in ordine ad locum per ſe primo conuenit immenſitati, ratione vero eius alijs attributis: ad infinitatem vero ſimpliciter inadæquate, quoniam ſecundum ſuam rationem formalem, nō participat illam ex toto, tunc enim eſſet etiam formaliter ſapientia, ac iuſtitia, quod eſt falſum: eatenus autem comparatur ad illam, quatenus vendicat proprium modum infinitudinis extenſiue in ordine ad locum, qui eſt pars virtualis infinitudinis ſimpliciter.

VII.

Ad primum argumentum, quod militat aduerſus hanc conſuſionem, reſpondetur immenſitatem ipſam, ſiue vim co-exiſtendi præſentialiter rebus, ac locis habere rationem quantitatis metaphoricæ, ſiue virtualis in Deo: at vero infinitatem non eſſe quantitatem virtualem, ſed modum ipſius: quemadmodum eſt reſpectu propriæ quantitatis: vt paulò ante explicauimus. Non eſt autem abſurdum, ſicut in rebus creatis eſt propria quantitas, & modus ipſius: ita dari in diuinis abſque diſtinctione actuali, ſed ſolum ſub virtuali. Quin vero id, quod in eodem argumento ſupponitur, nimirum non eſſe in eodem ſubiecto, niſi vnā rationem quantitatis, ſolum eſt verum de quantitate propria, & formali: nam metaphorica poteſt eſſe multiplex, quoniam multiplicatur pro multitudine formarum, quibus conuenit, quas non repugnat eſſe plures in eodem ſubiecto: vt patet ſi idem homo ſit inſignis Philoſophus, mathematicus, ac Theologus: nam, ſicut habet plures ſcientias, ita plures magnitudines metaphoricæ, alia eſt enim magnitudo Philoſophiæ, alia Theologiæ vt per ſe patet. In Deo vero eſt ſimpliciter vnā

magnitudo realis, qua amplectitur omnem perfectionem: verum, ſicut formæ, ſiue perfectiones ſimpliciter ſunt plures ſecundum rationem, & diſtinctionem virtualem, ita magnitudo metaphorica ſingularum diſtinguitur virtute à magnitudine reliquarum.

Pro ſolutione ſecundi obſeruandum eſt, quamuis omnis perfectio diuina ſit infinita, tamen quædam ſignificari nōminibus importantibus ſimul ipſam infinitatem, vt omnipotentia, & immenſitas, quædam vero minimè, vt voluntas diuina, ſapientia diuina. In his autem, quarum nomina important ſimul ipſam infinitatem, non minus cernitur ratio quædam poſitiua diſtincta ſecundum rationem ab infinitate, quam in alijs, vt patet in omnipotentia, quæ habet veram rationem potentiæ effectiue diſtinctam formaliter à modo infinitatis: hoc etiam modo immenſitas, quamuis ex propria ſignificatione importet ſimul modum infinitatis, tamen ipſa habet propriam rationem formalem diſtinctam à reliquis, cuius modus eſt infinitas in ratione magnitudinis virtualis. Hoc poſito reſpondetur eſſe diſcrimen inter infinitatem, & immenſitatem, quatenus accipitur pro magnitudine virtuali Dei in ordine ad locum: nam infinitas non dicit propriam rationem attributalem præciſam à reliquis, ſed modum omnium: immenſitas vero dicit propriam rationem, vt explicatum eſt: atque adeò nomine immenſitatis tria poſſumus concipere, negationem menſuræ, modum infinitudinis, & propriam rationem formalem magnitudinis. Et quamuis quoad duo priora non differat ab infinitate ſimpliciter, niſi quaſi ratio inadæquata, ab adæquata, tamen ratione tertij differat à propria infinitate, tanquam propria, & peculiaris ratio formalis à ſuo modo.

VIII.

Ex dictis etiam colligitur magnitudinem virtualem Dei eſſe noſtro modo intelligendi priorem infinitate, & quaſi fundamentum ipſius. Ratio eſt quoniam res omnis, & perfectio abſoluta eſt prior modo ipſius: infinitas autem, vt ex inſtituto oſtendam lib. 4. eſt modus quidam virtualis quantitatis diuinæ metaphoricæ: Nam, ſicut quantitas formalis ſecundum ſe eſt entitas abſoluta abſtrahens à finito, vel infinito, prior vtroque, & quaſi fundamentum vtriuſque, propter quod dixit Philoſophus lib. 3. Phytic. t. 24. finitum, vel infinitum eſſe proprietatem quantitatis, ita etiam ſe habet quantitas virtualis ad rationem finiti, vel infiniti.

IX.

Rrrr 4

Ex quo

Ex quo provenit, ut quamvis re ipsa quantitas omnibus sit finita, vel infinita, ipsius tamen ratio non consistat in modo finitatis, vel infinitatis: si enim per impossibile fingatur transire de vno ad alterum, adhuc retinebit propriam rationem formalem. Quod intelligi debet, quando ex propria ratione formali non vendicat necessario vel infinitudinem, vel præscriptum terminum finitudinis: si enim definita magnitudo virtualis perfectionis essentialis naturæ humanæ varietur, iam non erit eadem natura, vel quantitas metaphorica secundum speciem, quoniam præscripta finitudo est eius proprietates, quæ dissipata consequenter dissolvitur ratio ipsa magnitudinis essentialis: Et quoniam magnitudo diuina in ordine ad locum ex sua ratione quasi specifica vendicat infinitudinem, hac negata censetur etiam negari magnitudo ipsa virtualis in ordine ad locum.

X.

His præmissis facile respondetur ad difficultatem, cuius occasione hæc dicta sunt. Nam, quamvis magnitudo virtualis Dei in ordine ad locum secundum suam propriam rationem formalem intrinsecam præscindendo ab infinitate distinguatur à magnitudine virtuali Angeli in ordine ad locum, tamen quia nos latent veræ, ac propriæ rationes quidditativæ perfectionum diuinarum, solemus eas explicare per proprietates nobis notas: Et quia inter attributa quantitatis numeratur à Philosopho, ut sit finita, vel infinita, merito diuinam discernimus à creata, quod hæc sit finita, illa infinita, quod non solum in immensitate, sed in æternitate vsu venit, quæ Doctores omnes post Boët. distinguunt à durationibus creatis, eo quod sit suapte natura postfessio vitæ interminabilis, quod non conuenit durationibus creatis. Ut ergo, quæ toto hoc tractatu dicta sunt, in summam redigamus, immensitas diuina sic describi potest, est magnitudo virtualis Dei, quæ suapte natura est aptus secundum se totum intime, & extime præsens esse rebus omnibus, ac locis in infinitum multiplicabilibus. Quas omnes proprietates diuinæ immensitati conuenire fuisse probatum est in superioribus.

TRACTATUS DECIMVS, DE AETER- NITATE DEI.

AETERNITAS est modus quidam vnitatis, & identitatis diuinæ, ut indicat Dion. *Magn. Dion. cap. 9. de diuinis nominibus.* Idem vero, inquit, *super substantialiter æternum est inuertibile, in se ipso manens semper secundum eadem, & eodem se habens modo: quod etiam constat ex Psalm. Psalm. 101. 101. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient: quasi ipsa vitæ diuinæ perpetuitas sit quidam modus identitatis. Anni enim Dei ut notat Augustinus, & Beda in id eiusdem Psalm. Vsq. in generationem, & generat. Beda. tionem anni tui: itaque anni, siue ætas Dei, ut vocat Anselmus in Monolog. cap. 22. & Anselm. 24. non deficient, quia æternitas sibi ipsi non est dissimilis, sed simpliciter eadem, & indiuisibilis: quæ ratione etiam indiuisibilitatis est modus vnitatis: ut enim ait Hugo *Hugo Victor. de S. Victor. de sacramentis fidei lib. 1. p. 3. cap. 31. In vnitatem agnoscimus æternitatem: Et S. Thom. in 1. d. 8. q. 2. art. 1. ad 1. æternitatem vocat vnitatem, sicut è contrario tempus propter successione diuisibilitatē habet rationem multitudinis, & propterea diffinitur à Philosopho lib. 4. Physic. cap. 11. r. 100. Numerus motus secundum prius, ac posterius: est vero tanta inter immutabilitatem, æternitatem quæ affinitas, ut non nunquam vna pro altera accipitur. Vnde est illud August. lib. de natura boni aduersus Manichæos capit. 39. Illa autem vera est æternitas, quæ est vera immortalitas, hæc est illa summa incommutabilitas, quam solus Deus habet: Et paulo post, cuius solius immortalitas ipsa est vera æternitas. & libro quarto, de Trinitate capit. decimo octauo, In quantum, inquit, mutabiles sumus, in tantum ab æternitate distamus. & infra, Vera autem immortalitas, vera incorruptibilitas, vera incommutabilitas ipsa est æternitas: nam, cum æternum sit, quod principio, ac fine caret, idem est dicere æternum, ac id, quod semper eodem modo se habet, siue quod immutabile est. Verum ratione distinguuntur: ideoque ipsi quoque Patres frequenter Deo tribuunt immutabilitatem simul, atque æternitatem, quasi duo inter se distincta: imò Doctores, quos referam capit. primo, numero 8. ex incommutabilitate æternitatem probant, quæ probatio esset inepta, nisi inter utramque esset aliqua distinctio secundum rationem**